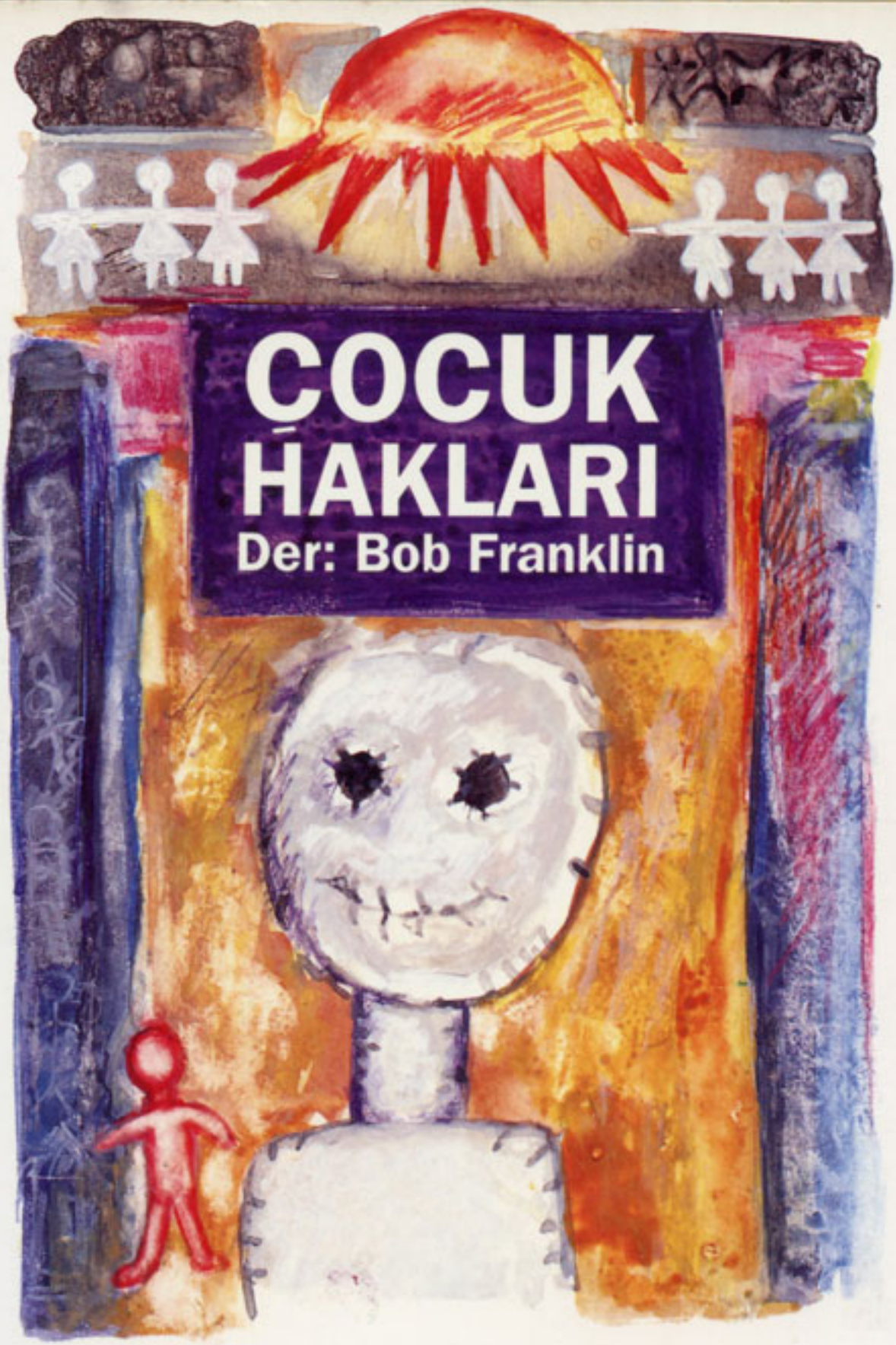

AYYILDIZ

Robert Adams: Humberside College of Higher Education'da sosyal hizmetler uzmanıdır. Daha önce Borstal vekilliği ve suça yatkın kişiler için bir sosyal hizmetler topluluğu kurma projesinin müdürlüğünü yapmaktaydı.

Ruth Adler: Edinburgh Üniversitesi'nde bir çocuk hukuku projesinde araştırma görevlisi.

Alan Dearling: Scottish IT Resource Centre'da yayım ve eğitim görevlisi.

Bob Franklin: Leeds Üniversitesi'nde araştırma görevlisi.

Patricia Hewitt: Daha önce NCCL'nin, Muhalefet Lideri Bürosu'nda İşçi Partisi için basın sekreteri olarak çalışmaktadır. Gençlerin hakları konusunda en eski kılavuzlardan biri olan **First Rights**'ın (İlk Haklar) ortak yazarlarından biridir.

Richard Ives: Ulusal Çocuk Bürosu'nda çalışmaktadır. Halen üzerinde çalıştığı proje kişilik bozucu kötü muamelelere verilecek karşılıklarla ilgilidir. Önceleri genç bir işçi ve öğretmendi.

Tonny Jeffs: Newcastle upon Tyne Polytechnic School of Goverment'ta sosyal politika öğretmektedir.

Gerry Lavery: Yerel sosyal hizmetler yetkilisidir ve yakın zamanlara kadar bir sosyal hizmetler topluluğu projesinde eylem araştırma görevlisiydi. Şimdilerde Leeds Polytechnic, School of Social Studies'de part-time öğretmenlik yapmaktadır.

Sue Lees: North London Polytechnic'te sosyoloji dersi veriyor.

Emma MacLennan: Londra'da Benelüx Ülkeleri Birimi'nde araştırma görevlisi. Halen İşçi Partisi'ne danışmanlık yapıyor.

Jenny Mellor: North London Polytechnic'te sosyoloji dersleri veriyor.

Keith Popple: Plymouth Polytechnic, Department of Social Work, Health and Community Studies'de ders veriyor.

Shanin Popple: Plymouth, College of St. Mark ve St. John'da eğitim dersleri veriyor.

Ayrıntı: 66
İnceleme dizisi: 35

Çocuk Hakları
Der: Bob Franklin

İngilizceden çeviren
Alev Türker

Yayıma hazırlayan
Güzin Özkan

Kitabın özgün adı
The Rights of Children

Basil Blackwell/1986
basımından çevrilmiştir.

© Basil Blackweel

Bu kitabın tüm yayın hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak
Sevinç Altan

Basıma hazırlık
Renk Yapımevi 516 94 15

Baskı
Renk Basımevi 518 54 36

Birinci basım
Şubat 1993

ISBN 975- 539- 031- 6

AYRINTI YAYINLARI
Piyer Loti Cad. 17/2 34400 Çemberlitaş-İstanbul Tel: 518 76 19 Fax: 516 45 77

Der: Bob Franklin

ÇOCUK HAKLARI

Annie için

TEŞEKKÜRLER

Benim bu kitaba katkım, Tyne üzerindeki Newcastle'da ders verdiğim sırada oluştu ve politekniğe, çalışmayı mümkün kılan araştırma ve kırtasiye kolaylıkları için teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Sunderland Polytechnic'ten Austin McArthy, Glenda Francis ve Mike Jones'a özel olarak teşekkür borçluyum. Kitabı ortaya çıkarma konusunda Blackwell'deki editörlerin üretkenliği beni şaşırttı ve memnun etti ve el yazmasının ilk aşamalarda zenginleştirilmesini sağlayan yararlı yorumları için onlara müteşekkirim.

İlgili kişilerin canını sıkması riskini göze alarak iki özel teşekkürümü bildirmek istiyorum. Birincisi, genç insanların karşılaştıkları sorunlara yönelik ilgimi ateşleyen, iyi arkadaşım ve eski meslektaşım Tony Jeffs'e; onun bu araştırma alanına yaptığı katkı iyi biliniyor ve haklı olarak ödüllendirildi. İkincisi, sayılamayacak kadar çok sayıdaki söyleşilerimizde, eleştiren, tartışan ve burada bana atfedilen düşüncelerin, formüle edilmesine yardımcı olan en yakın arkadaşım Annie Franklin'e. Bu kitaba yaptığı katkıları anlatmak kolay olmadığı için kitap ona ithaf edilmiştir.

Bob Franklin.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 9
Patricia Hewitt

I. GİRİŞ 14
Bob Franklin
Çocuk nedir? 21 Haklar 28

II. ÇOCUKLARIN POLİTİK HAKLARI 36
Bob Franklin
Paternalizm 40 Oy kullanma yeterliliğini belirleme ölçütleri 51 Sonuçlar ve ihtimaller 62

III. OKULDA ÇOCUK HAKLARI 68
Tony Jeffs

IV. VESAYET ALTINDAKİ ÇOCUKLARIN HAKLARI 89
Gerry Lavery
Karar alma 93 Gündelik sorunlar? 97 Anababayla temas 102 Vesayetten ayrılma 105 Vesayetin rolü 106 Sonuç 111

V. ÇOCUK HUKUKU VE ÇOCUKLARIN, GENÇLERİN HAKLARI 114
Robert Adams
Çocuk suçları, problemleri ve politikaları 115 Çocuk hukuku sisteminde haklar 120 Çocuk hukukunda haklara ilişkin bakış açıları 131 Sonuç 139

VI. ÇALIŞMA HAYATINDA ÇOCUKLARIN HAKLARI 142
Emma Mac Lennan
Giriş 142 Çocuk emeği yasasının tarihi 145 Bugünkü yasa 147 Uygulama 149 Çocuk emeği araştırma sonuçları 154 Sonuçlar ve öneriler 161

VII. ÇOCUKLARIN CİNSEL HAKLARI 164
Richard Ives
Giriş164 Cinselliğin toplumsal kuruluşu165 Çocukların cinsel hakları üzerindeki toplumsal ve ailevi sınırlamalar 172 Çocukların cinsel hakları 175

VIII. KIZLARIN HAKLARI 187
Sue Lees ve Jenny Mellor
Giriş187 Kızların hakları 190 Aile 191 Eğitim 201 Dil ve söylem 207 Sonuçlar 211

IX. SİYAH ÇOCUKLARIN HAKLARI 213
Keith ve Shahin Popple
Giriş 213 Irkçılık, sömürgecilik ve savaş sonrası göç 215 Okul eğitimi ve siyah çocukların hakları 217 İş olanakları ve genç siyahlar 223 Polis, mahkemeler ve genç siyahların hakları 226 Sonuç 231

X. ÇOCUK HAKLARI: BİR İSKOÇ GÖRÜŞÜ 233
Ruth Adler ve Alan Dearling
Teorik çerçeve 234 İskoçya'da çocuk hukuku 238 Çocuk hukuku sistemi içinde çocuk hakları 244 İskoçya'da genç insanlar için bazı servislerle ilgili özet bir kılavuz ve bu servislerdeki haklar 250 Sağlık 253 Eğitim 253 İstihdam 255 Barınma 255 Vesayet altında 256 Önümüzdeki yol 258

DİPNOTLAR 261

ÖNSÖZ
Patricia Hewitt

Bu ülkede çocuk haklarına yönelik ilginin bu kadar az olması şaşırtıcı ve rahatsız edici. Kamu öfkesinin zaman zaman patlaması ve çocuk ölümlerinden duyulan kaygı, "Bu bir daha olmamalı" türünden başyazılar ve basın kampanyalarıyla kuşkusuz karşılaşılıyor. Bunları küçümsememek gerekir. Aslında bunlar, çocukların ve gençlerin yasal, toplumsal, politik ve ekonomik statülerinin daha derinlemesine incelenmesine yönelik bir ilginin doğması için gerçek bir fırsat sağlıyorlar. Fakat, basının kendisinin de kabul ettiği gibi bu kampanyalar daha önce de yapıldı. Ayrıca -daha ender ve daha sessiz bir şekilde- çocuğun vesayetini alma ya da onu vesayet altında tutma kararına karşı çıkmaya yönelik açık, hızlı yasal yolların yokluğundan şaşkına dönen ve hayal kırıklığına uğra-

yan anababaların haklarıyla ilgili kamu kaygıları da ortaya çıktı. Ancak bu görülebilir ve gürültülü endişelere temel oluşturan sorunların ve meselelerin tutarlı ve etraflı bir incelemesi pek az yapıldı. Nan Berge'in öncü çalışması[1], Cobden Trust ve Mind'ın[2] vesayet altındaki çocuklar üzerine incelemesi, Çocuk Hakları Merkezi'nin çalışmaları ve Norman Tutt'un[3] yazıları son yirmi yılda göze çarpan araştırmalar.

Dolayısıyla çok çeşitli konuları ele alan ve önceki çalışmaları ayrıntılarıyla gözden geçiren bu kitap özellikle sevindiricidir. Ancak Medeni Özgürlükler Ulusal Konseyi'nin (NCCL) 15 yıl önce ilk Çocuk Hakları Kampanyası'nı başlattığı zaman karşılaştığı tepkilerle karşılaşmasından korkuyorum. Bir Çocuk Hakları Beratı'nın yayımlanması ve konu üzerine bir konferans düzenlenmesi 1960'lar serbestliğinin bu görünür aşırılığına karşı ulusal bir çığlığa yol açtı. Bütün karikatürler hazırdı; toplu gösterilere katılmak üzere arabalarını terk eden bebekler; oy kullanan iki yaşında çocuklar; yıldırılmış anababalarıyla görüşmeler yapan yeni yürümeye başlamış korkunç çocuklar. Annesi Grace Berger çocuk hakları kampanyasının çok önemli bir noktasında, NCCL'de görevli olan, Viv Berger ile arkadaşlarının Oz'un "okul çocukları" sayısına katkıları nedeniyle mahkeme edilmeleri ve hüküm giymeleri daha da kötüydü. NCCL kampanyası daha iyisine layıktı. Bu kitap da öyle. Çeşitli perspektiflerden çocuk haklarına ve çocukların refahına ilişkin olarak günümüzün düşüncesini özetleme, yasalarımızın ve yasal yolların çocukları koruma ya da onlara zarar verme düzeyini inceleme ve reform önerilerinde bulunma yönünde ciddi bir çabadır.

Bu kitabı yayınlanmanın tam zamanı. Jasmine Beckford ve diğer çocukların anababalarının (İster öz, ister üvey ya da evlat edinmiş anababalar olsun) elinde ölmesi, birçoklarının ciddi şekilde yaralanmış olması ve çocuklara uygulanan kötü muamelenin önceden düşünülenden çok daha yaygın olmakla kalmayıp giderek arttığını gösteren raporlar, çocuklar üzerindeki otorite konusunda anababaların, sosyal görevlilerin ve diğerlerinin hakları ve rollerine ilişkin kamuoyu tartışmasını yeniden alevlendirdi. Tartışma en azından ulusa, çocukların anababalarına bırakılamayacak kadar

önemli olduklarını hatırlattı. Çocuklar anababalarının "mülkü" değildirler -ya da olmamalılar; ve anababaların "hakları" sınırsız olamaz. Mantık -hüküm süren devlet karşıtı ruh durumunun tamamen tersine işleyen mantık -devletin, çocukların bakımı ve korunmasında oynayacak bir rolü olması gerektiğini düşündürüyor.

Bugünkü tartışmanın sonucunun, bir çocuğun öz anabasıyla mı, üvey bir ebeveynle mi, evlat edinenlerle mi yoksa yerel bir hükümet yuvasında mı yaşayacağı konusundaki herhangi bir kararın çocuğun "çıkarlarını en iyi şekilde gözeten" bir şekilde alınmasını sağlamaya çalışan bir yasama olması muhtemel. "Çocuğun refahı" mükemmel olmalı. Ancak Gerry Lavery ve Robert Adams, bu kitapta yer alan denemelerinde bunun, bütün sorunlarımızı çözmeyeceğine işaret ediyorlar. Mahkemenin çocuklar için en uygun olana karar verdiği bir "refah" yaklaşımı, çocukların, haklarının dikkate alınmadığı kurumlara yerleştirilmelerine yol açabilir. Anababaların olayları kendi açılarından tartışmalarını olanaksız hale getirebilir. Sefalet, kötü barınma ve yoksulluk gibi umutsuzca ilgi bekleyen toplumsal ve ekonomik gerçekliklerle uğraşma yönünde bir hareketten çok çocuğun tehlikeden çekilip alınmasını teşvik edecektir. Ve ne istediğini çok iyi bilen büyük çocukları, bu görüşlere saygı duyulmasını sağlayacak yasal haklardan yoksun bırakabilir.

Şimdiki tartışma, çocukların içinde yetiştirildikleri toplum hakkında, bu önemli genel soruları ortaya koymaktadır. NSPCC*'nin açıkça gösterdiği gibi çocuklara yönelik kötü muamele işsizlik, ailenin borçluluğu ve evlilik sorunlarıyla doğrudan bağlantılıdır. Kuşkusuz işsizlik arttıkça ailenin borcu ve evlilik sorunları da artma eğilimi taşır. Şu anki hükümeti oluşturan "aile partisi" genel olarak ailelerin kendilerini idare etmelerine izin verilmesi gerektiğine inanır. "Satın alma hakkı"yla birlikte, ipotek borçlarında, tahliyelerde, evsiz ve yetersiz barınma koşullarında yaşayan ailelerin sayısında hızlı bir artış oldu. "Çocuklarımızın uzun boylu olmasını" isteyen başbakan ücretsiz okul yemeklerindeki azalmadan, eğitim standartlarının ve kaynaklarının düşme-

* NSPCC: National Society for the Prevention of Cruelty to Children (Çocuklara Karşı Zulmün Engellenmesi Ulusal Birliği) (ç.n)

sinden, çocuk yardımının gerçek değerindeki düşüşten, vesayet altındaki çocukların yaşam koşullarındaki yetersizliklerden ve sefalet içinde yaşayan çocukların sayısındaki korkunç artıştan sorumludur. Mrs Thatcher'ın övünerek söylediği gibi bazı çocuklar diğerlerinden uzun olacak.

Bireysel özgürlüğün "devletin geri püskürtülmesiyle" arttırılacağına inanan politikacılar, çocuklara uygulanan cinsel kötü muamele, yaralamalar ve ölümler karşısında dehşetle donup kalacaklar ve devlet görevini yerine getirmezse birçok çocuğun ihtiyaçlarının karşılanmayacağını ve çocukların haklarına saygı gösterilmeyeceğini anlamak zorunda kalacaklar. Bu görevler arasında fiziksel ve duygusal kötü muameleye yönelik etkili yasama ve sosyal çalışma koşullarını sağlamak bulunmalıdır. Fakat aynı zamanda, çocuksuz yetişkinlerden çocuklu yetişkinlere ve yetişkinlerin çocuksuz oldukları dönemden kendilerine bağımlı çocuklarının olduğu döneme, gelirin yeniden bölüştürülmesine yardım etmek üzere mali hükümler de -en önemlisi çocuk yardımı için uygun bir düzeyin belirlenmesi- gereklidir. Sorumluluklarını kısmen paylaşmak isteyen -ki çoğunluğu ister- anababaların çocukları için küçük yaştan itibaren bakım olanaklarının ve bütün çocuklar için olanaklı olan en iyi eğitim ve sağlık koşullarının sağlanması gerekir: Zengin banliyölerde yaşayanlar için olduğu gibi terk edilmiş iç şehir bölgelerinde yaşayanlar için de beyazlar kadar etnik azınlıklardan gelen çocuklar için de. *Bütün* ebeveynleri -anneler kadar babaları da- çocukların yetiştirilmesinde rol almaya teşvik etmek ve bunu yapabilecek duruma gelmelerini sağlamak için istihdam saatlerinin yeniden dağılımının düzenlenmesi gerekmektedir. Yalnızca bu hedeflere yaklaşım bile ulusal kaynakların kullanımında ve modern bir toplulukta "tam istihdam"dan anladığımız şeyde büyük değişiklikler gerektirecektir. Ayrıca çocukların ihtiyaçları kadar haklarına da özenle yaklaşılmasını gerektirecektir.

Bu yayın, bu özenli yaklaşımı teşvik etme konusunda özellikle yararlıdır. Bebeklikten on altı ila yirmi bir yaş arasındaki bir noktaya kadar süren ve bireyin en yoğun ve hızlı duygusal, entelektüel ve fiziksel gelişimini içeren bir yaş dönemiyle ilgileniyor olmamız, herkese uygulanabilir "haklar" önerilerinde bulunmayı çok

güçleştiriyor. Ayrıca çocuk "hakları" kavramını açık bir saçmalık olarak bir yana bırakmak ya da örneğin, çocukların politik hakları üzerine bir tartışmayı iki yaşındakilerin oy hakkı kavramıyla karikatürleşmek de kolaya kaçmaktır (Ki bu, Bob Franklin'in de işaret ettiği gibi kimsenin önermediği bir şeydir). Bu tür karikatürlere kuşkusuz günümüz yasalarının açık tuhaflıklarıyla karşı çıkılabilir: Örneğin Oxford'da yüzyılın en parlak matematik öğrencisinin oy hakkı için birkaç yıl beklemesi gerekiyor.

Ama mesele karikatürleştirelemeyecek kadar ciddi. Kadınların ya da kölelerin hakları kavramlarının açık bir saçmalık olarak bir kenara itildiği günden bu yana çok uzun zaman geçmedi. Yetişkinler, yalnızca çocukluğu geride bırakmış olanların çocukluğun ihtiyaçları üzerine karar verebileceklerine inanmamıza izin verecek şekilde, çocukların çıkarları konusunda iyi hakemler ya da onların iyiliğinin etkili koruyucuları olduklarını kanıtlayamadılar. Bu nedenle, bu kitabı okuyan bazı yetişkinlerin alaycılığa sığınacaklarından korktuğum halde, en zeki ve verimli yanıtların çocukların ve genç insanların kendilerinden geleceğini umut ediyorum.

I. GİRİŞ

Bob Franklin

1960'lar ve 1970'ler boyunca siyah kurtuluş ve kadın kurtuluş hareketleri ırkçılığın ve cinsiyetçiliğin varlığı; ve siyahlar, kadınlar ve bir bütün olarak toplum üzerinde bu tür önyargılı görüşlerin zararlı etkileri konusunda toplumsal bilinci arttırdı. Cinsiyetleri ya da ırkları temelinde bireylere karşı sistematik ve kurumsallaşmış ayrımcılığın akıl ve ahlakdışı olduğu, bir ölçüde yerleşti. Ancak insanlara yaşları temelinde yapılan ayrımcılığın değişikliğe daha dirençli olduğu görülüyor. Çocuklar bu ayrımcılığın asıl kurbanları olmaya devam ediyorlar, ama yaşlılar da paylarını alıyorlar. Yaş ayrımcılığını cinsiyetçilikten ve ırkçılıktan ayıran nokta, kadınların ve siyahların ayrımcılığa maruz kaldıkları konusunda belli bir görüş birliği olduğu halde çocuklarla ilgili olarak böyle bir

görüşbirliğinin bulunmamasıdır. Martin Hoyles'un gözlemlediği gibi "kadınlara ya da siyahlara çocuk gibi muamele edilmesine yönelik öfke sık sık ifade edilir, ancak çocuklara böyle davranılmasından pek yakınılmaz."[1] Mantıkları değilse de tarihleri benzer olduğu için, Hoyles, kadınların ve siyahların durumunu çocuklarınkiyle karşılaştırmakta haklı.[2]

Yetişkinler olarak temel insan hakları olarak gördüğümüz haklar, yaşlarından dolayı çocuklardan esirgeniyor. Özgürlükleri ve özerklikleri, görece önemsiz olandan son derece önemli olana kadar uzanan bir dizi yolla sınırlanmıştır: Görülecek filmi, yatılacak zamanı, giyilecek elbiseleri seçme hakkından oy kullanma hakkına kadar uzanan yadsımalar. Çocuklar toplumda, çoktandır acı çeken ve ezilen kalabalık bir grup, medeni haklarından yoksun "sessiz ve temsilcisiz bir azınlık"tırlar.[3] Tarihteki diğer azınlık gruplarının, Martin Luther King Jr.'ın "hiç kimse olmama" diye adlandırdığı unutulmuşluk ve dıştalanmışlık statüsünü paylaşırlar.[4]

Çocuk olmanın dezavantajları kısaca sayılabilir. Birincisi, çocuklardan bütün politik haklar esirgenir. Oy verme hakkından mahrum edilmişlerdir, lobi faaliyeti yürütemezler ve toplumlarının politik işlerine katılamazlar. İkincisi, çocuklar ekonomik açıdan dezavantajlıdırlar. Varsa bile, bağımsız mali güçleri çok küçüktür, mülk sahibi olamazlar, yasal olarak işgücü piyasasından dışlanmışlardır ve önemli nakit rezervlerine erişme ve onları denetleme olanaklarından yoksundurlar. Üçüncüsü, çocukların yasal statüsü esas olarak pasiftir ve anababalarının mülkü olarak görülürler. On sekiz yaşına kadar bakımları ortalama 32,000 £'a malolan ve haftada yaklaşık elli saat olarak hesaplanan bir zaman harcanmasını talep eden pahalı bir yatırımdırlar.[5] Dördüncüsü, çocuklar, öğretmenlerin keyfi otoritesine maruz kalacakları, fiziksel ya da fiziksel olmayan cezalar alabilecekleri, erişemeyecekleri gizli bir dosyalamanın konusu olacakları eğitim kurumlarına en azından on bir yıl devam etmek zorundalar.[6] Nihayet, çocuk evde, davranışı disiplin ve kontrol altına almak için yasal olarak bir dizi ceza verebilen anababanın sürekli gözetimi altındadır.

Çocuklar bir parçasını oluşturdukları toplumu yansıtırlar ve dolayısıyla heterojen bir grupturlar. Kimileri zengin, kimileri yok-

sul, bazıları siyah, beyaz, erkek ve kızdır; hemen hemen sonsuz bir çeşitlilik söz konusudur. Ancak bu çeşitliliğe bağlı olmaksızın bütün çocuklar ortak bir noktanın (çocuk olma statüsü) bir sonucu olarak bu politik, ekonomik, yasal, eğitimsel ve evle ilgili kısıtlamalara maruz kalırlar. Ayrıca yetişkin toplumunda olduğu gibi bazı gruplardan gelen çocuklar daha fazla acı çekerler ve ırk, cinsiyet, sınıf[7], fiziksel ya da zihinsel engeller yaşa bağlı haksızlıkları açıkça şiddetlendiren faktörlerdir. Yoksul çocukların yaşamın ilk yılında hayatta kalma[8], yüksek eğitim görme, sağlıklı beslenme ve iyi barınma ihtimalleri daha düşüktür; buna karşılık sürekli vesayete alınma, hastalanma ve bazı hastalıklardan ölme ihtimalleri daha yüksektir.[9] Fiziksel ve zihinsel özürlü çocuklar haklarını garantilemek konusunda özel güçlüklerle karşılaşırlar ve onların özel sorunlarının daha geniş bir tartışmasını ele almamızın mümkün olmaması üzüntü verici bir durum. Dolayısıyla bazı çocuklar evde, okulda ya da bir dizi başka sosyal yardım ya da cezalandırma kurumunda daha fazla sıkıntı, sefalet, fiziksel, zihinsel ya da cinsel kötü muamelelerle karşılaşıyorlar.

Yetişkinler olarak çocukluk durumunun gözler önüne serdiği ciddiyeti kabul etmeye gönülsüzüz. Bizim çocukluğu algılayışımız yetişkin ve çocuk ilişkilerine dair toplumsal olarak kabul edilebilir, idealize edilmiş bir bakışla bulutlanmıştır. Bunun nedeni, Simone de Beauvoir'ın yaşlılara karşı olduğunu gözlemlediği bazı süreçlerin aynısına çocukların da maruz kalmalarıdır. Gerçekte, toplumun her iki gruba da muamelesi sert ve ihmalkardır, fakat onlara yönelik tutumu paternalist ve koruyucudur. Kendisini bu potansiyel şizofreniden kurtarmak için toplum insan statüsünü onlardan esirgeyerek gençleri ve yaşlıları insanlık dışı kılar. Beauvoir'ın sözleriyle:

> Yaşlı insanlarla ilgili olarak, bu toplum sadece suçlu değil, doğrudan doğruya katildir... yaşlı insanlar sefalete... bezginliğe ve umutsuzluğa mahkum edilmişlerdir. Bu barbarca muameleyi, izlediğini iddia ettiği hümanist ahlakla uzlaştırmak için, yönetici sınıf, onları gerçek insanlar olarak görmeyi reddetme planını benimser; sesleri duyulursa, duyanlar bunların insan sesleri olduğunu kabul etmek zorunda kalacaklardır. [10]

Aynı şekilde genç insanların söz hakkı reddedilir, meşru protestoları susturulur ve Beauvoir'ın cümlesiyle, "Burjuva kültürünün mitleri ve klişeleriyle bozulan"[11] yetişkin tavırlarının ikiyüzlülüğüyle yadsınır.

Bu tür mitlerden biri, yetişkinlerin çocuklara yönelik davranışının saygıya ve çocuğun çıkarlarını en iyi şekilde korumak konusundaki bir kaygıya dayandığını öne sürer. Bu idealleştirilmiş algılamaya göre, çocuklar tamamlanmış yetişkin yaşamında merkezi bir konuma yükseltilirler. Çocuklar yetişkin yaşamının birçok alanında anlamın yanı sıra motivasyon ve amacı da sağlarlar; çocuksuzluk acınacak bir durumdur. Aile bağlamı içinde "evliliği evlilik yapanın" çocuk olduğuna inanılır. Anababalar olarak biz çocuklarımız için "en iyisini" yapmak isteriz ve bu amaçla, çocuklarımız "hayatta mümkün olan en iyi başlangıca" ya da en azından "bizimkinden daha iyi bir başlangıca" sahip olabilsinler diye çalışırız, para biriktiririz ve her şeyden vazgeçeriz. Yetişkinlerin çocuklara yönelik bu idealleştirilmiş kaygıları, çocukların çıkarlarını en iyi şekilde korumayı hedefleyen, eğitim ve toplumsal refah gibi alanlarda, savaş sonrası toplumsal hukukunu şekillendirmiş ve orada hukuksal ifadesini bulmuştur. Ancak Çocuklar ve Gençler Kanunu (1969) gibi yasalar, çocuklara ilişkin olarak, onların haklarını yadsıyan, yaşamlarına ve amaçlarına yönelik yetişkin müdahalesini arttıran keyfi ve haksız muameleler üretmeye devam eden uygulamaları ortaya çıkarabilir.[12] Yetişkin-çocuk ilişkisine bakışın bu idealleştirilmiş biçimi, Maria Colwell ya da Jasmine Beckford vakasında olduğu gibi, çocuklara yönelik kötü muamele basında yer aldığı zaman, kamuoyunun ahlaken tecavüze uğramış olduğunu hissetmesinin yanı sıra kuşkulu kalması anlamına da geliyor. Bu tür vakaların sapıklık, istisnai ya da çok az rastlanır bir durum olduğuna inanıyoruz; aslında öyle değiller. Bir sosyal hizmet departmanı müdürünün dile getirdiği gibi, "çocukların hâlâ anababaları tarafından suiistimal edildiklerini, ihmal edildiklerini, yoksunluğa itildiklerini ve köpeklere yönelik olduğunda insanların hayat boyu lanetlenecekleri ölçüde tehlikeye maruz bırakıldıklarını reddedemeyiz... her nasılsa bu tür olayların açıklanmasına hazır olmadığımız açıkça görülüyor."[13]

Özel durumlar ne kadar korkunç olursa olsun, bunların, özellikle vahşi ya da katı insanların eylemleri olarak bireysel patoloji düzeyinde anlaşılamayacağını kabul etmek önemli. Çocuklara yönelik kötü muamele yoksulluğa ve eşitsizliğe bağlıdır ve Parton'ın hatırlattığı gibi, "tehlikeli bireyler üzerinde durarak," "tehlikeli koşulları"[14] gözden kaçırma riskine giriyoruz.

Çocukluğa dair ikinci bir mit, çocuklara yönelik davranışlarımızı şekillendirme konusunda belki de daha etkilidir: Çocukluğun "altın çağ" olduğunu ileri süren mit.[15] Bu mite göre çocukluk, masumiyetimiz ve zayıflığımız nedeniyle yetişkin yaşamının tersliklerinden ve zorluklarından korunduğumuz özel bir dönemimizdir. Çocuk ekonomik yaşamın sorumluluklarından ve huzursuzluklarından, iş dünyasından ve olgunlukla birlikte miras alınan birçok endişeden uzak tutulur. Çocukluk sınırsız bir özgürlük dönemi, oyun, eğitim ve öğretim zamanıdır. "Bunlar hayatımızın en iyi günleri olduğu için," "gençken hoşça vakit geçirmeye" teşvik ediliriz. Her yetişkin bu dönemi zorunlu olarak geçirdiği ve çocukluktaki adaletsizlikleri ve hayal kırıklıklarını ilk elden yaşadığı halde, bir özgürlük, zevk ve keşif dönemi olarak çocukluk mitinin devam etmesi tuhaf. Mitin varoluşunu sürdürme becerisi, çocukluk hakkındaki bazı bilgilerin ışığında daha da tuhaf görünüyor.

Üç okul çocuğundan birinin çocuk bakıcılığı dışında yarım günlük bir işi olduğu; uzun ve uygunsuz çalışma saatleri nedeniyle ya da çocuklar yasal çalışma yaşı olan 13 yaşının altında oldukları için bu işlerin yüzde 80'ininin yasadışı olduğu biliniyor. Ayrıca, çocukların altıda biri inşaat işleri ya da eşya taşımacılığı gibi ağır kol emeği gerektiren işlerde çalışıyorlar ve işverenler tarafından ucuz emek olarak kullanılıyorlar.[16] Buna karşılık, okuldan ayrılma yaşının üzerindeki gençler iş bulma konusunda büyük güçlüklerle karşılaşıyorlar. Haziran 1985'te okuldan ayrılmış 106,800 genç işsizdi, işsizlik on sekiz ve daha küçük yaşlardakiler için 172,804'e ulaşıyor.[17] 370,220 genç ise bir Gençlik Eğitim Projesi'ne kayıtlı olduğu için bu işsizlik istatistiklerinde yer almıyor, oysa mezuniyetten sonra sürekli bir iş bulmaları kolay değil.[18]

Bugün Britanya'da yaşlılardan çok çocuklar yoksulluğun yükünü çekiyorlar. 879,000 çocuk ek yardım alan ailelerde yaşıyor.

660,000 çocuk ek yardım alan tek ebeveynli ailelerde yaşıyor; yoksulluk sınırının altında yaşayan çocukların sayısı 1979-1981 arasında iki katına çıktı.[19] DHSS rakamlarına göre, düşük gelir düzeyi olarak (Ek yardım seviyelerinin yüzde 140'ı) kabul edilen düzeyde yaşayan çocukların sayısı üç buçuk milyonu aşıyor; yani üç çocuktan biri.[20]

1950'lerde 62,000 çocuk devlet vesayeti altındaydı; 1960'lar ve 1970'lerde bu sayı yılda yüzde 1 oranında arttı.[21] 1981'de İngiltere'de ve Galler'de 44,500'den fazla çocuk devlet vesayeti altına alındı;[22] Mart 1982'de vesayet altındaki çocukların nüfusa oranı 1000'de yediydi.[23] Devlet bakımı altında yaşam kolay değil. Vesayet Altındaki Gençlerin Ulusal Birliği (NAYPIC), "gençlere daha önce ne kadar kötü muamele edilmiş olursa olsun devlet bakımı altında aynı muameleyi görmeyeceklerine dair bir güvence olmadığını" ileri sürüyor.[24] İdari disiplin sert ve özel yaşama müdahale sınırsız. Vesayet altındaki bütün çocuklarla ilgili gizli dosyalar tutuluyor ve gençlerin, yeniden inceleme gibi hayatlarını etkileyen en önemli kararlara katılmaları engelleniyor.[25]

Araştırmalar, çocukların cinsel olarak suiistimal edilmelerinin ciddi bir sorun olduğunu ortaya koymaya başladı. İçişleri Bakanlığı'nın 1980 verileri 312 ensest vakasını ve 3109 gayrimeşru cinsel ilişki vakasını kaydediyor.[26] 1979'da onaltı yaşın altındaki kızlar arasında 8967 gebelik vakası vardı.[27] Bu suiistimalin varlığını kabul etme konusundaki gönülsüzlük, bu rakamların, tekerrür oranlarını olduğundan çok düşük gösterdiği anlamına geliyor. Ulusal Çocuk Bürosu'nun bir araştırması, çocukların dörtte biri ila üçte birinin en azından bir kere bir yetişkinle cinsel bir deneyim yaşadığını ortaya koyuyor.[28]

Çocuklara karşı fiziksel kötü muamele verileri de aynı ölçüde güvenilmezdir ve güçlük kötü muamelenin ne olduğu konusunda bir açıklık olmaması nedeniyle artıyor; tanımlar fiziksel şiddetten duygusal ihmale, cinsel suiistimale kadar uzanıyor.[29] Sosyal hizmet departmanlarından NSPCC gibi gönüllü kurumlara kadar, çocukların suiistimaliyle ilgilenen çok çeşitli kurumların var olması güvenilir veri üretme konusunda ek güçlükler yaratıyor. 1979'da çocuk suiistimali kayıtlarında yer alan en azından 50,000 genç in-

san vardı[30] ve NSPCC 1982'de çocuklara kötü muamele konusunda 15,000 yeni vaka bildirdi.[31] Jobling her yıl 2400 ila 4600 çocuğun ciddi bir şekilde incitildiğini ileri sürüyor. 450 kadar çocuk fiziksel olarak yaşama gücünden yoksun bırakılıyor; çocukların kazayla öldürülmesine ilişkin tahminler yılda 100 ila 750 arasında değişiyor. Kesin sayılar "çekişmeli bir tahmin oyununa" dönüştü.[32] Ancak, bazı fiziksel kötü muamele biçimleri -dayak gibi- eğitim ve yardım kurumlarında disiplin sisteminin bir parçası olarak kabul edildiğine göre, çocuklara yönelik şiddet bu verilerin ortaya koyduğundan kuşkusuz çok daha yaygındır. Bedensel Cezaya Karşı Öğretmenler Derneği (STOPP), İngiltere ve Galler'deki okullarda, bir öğretim gününün her on dokuz saniyesinde bir çocuğun dövüldüğünü tahmin ediyor; bu, birikerek yılda ikiyüzelli bin dayak olayına ulaşıyor. Bu tür olaylara ilişkin resmi rakamların kaydedilmediği İskoçya'da tahminler yılda iki buçuk milyon kere ya da iki saniyede bir bedeni ceza verildiğini öne sürüyor.[33] Vesayet altındaki çocuklar bedeni cezaya ya da davranışı denetleyen ilaçlara -"sıvı cop"- maruz bırakılabiliyorlar.[34]

Uluslararası düzeyde çocukların mahrumiyetleri daha da büyük ve bunun sonuçları daha korkunç. Uluslararası Çocuk Yılı'nda 15 milyon çocuğun açlıktan ölmesi özellikle acıklı bir durum ve bu ölümlerin 10.3 milyonu çocuk hayatının ilk on bir ayı içindeydi. Aynı yıl altı yaşından küçük 400 milyon çocuk sağlık hizmetinden yoksun kaldı ve 100 milyon çocuk kötü beslendi.[35] Yaşamı sürdürmek için yeterli yiyeceğe ve barınağa sahip olmaktan daha temel bir hak yok, fakat bu hak korkunç bir düzeyde yadsınıyor.

Bu verilerin ışığında bir "altın çağ" olarak çocukluk miti daha az inandırıcı görünüyor. Çocukların içinde yaşamak zorunda oldukları koşullara ilişkin kültürel gönül rahatlığımızın sarsılmasını sağlamak için olgular burada elden geldiğince sade bir şekilde ortaya konuyor. Çocuklar temel insan haklarından yoksunlar ve toplumdaki herhangi başka bir gruba uygulandığında manevi bir tecavüz kabul edilebilecek ve kuşkusuz önemli bir politik faaliyetin nedeni olabilecek bir muameleye maruzlar. Ayrıca sorunun boyutları çok büyük. Yalnızca Britanya'da 11.7 milyon çocuk toplam nüfusun yaklaşık beşte birini oluşturuyor.

Bu kitaptaki çeşitli makaleler çocuklukla ilgili bazı mitleri yıkmaya çalışıyor. Okulda, vesayet altında ya da çocuklarla ilgili hukuk sisteminde, çocuk sorunlarının özel bir yönü üzerinde yoğunlaşarak ya da çocukların politik ya da cinsel haklarına eğilerek, her bölüm, çocukların sorunlarını ve ihtiyaçlarını, karşılaştıkları zorlukları; tavırların ve kurumsal yöntemlerin hangi yollarla onların haklarının sınırlanmasına hizmet ettiğini aydınlatmayı deniyor. Her bölüm tanımlayıcı olduğu kadar kural koyucudur ve çocukların sahip olduğu mevcut hakları uygulamaya koyacak, korunma haklarını genişletecek ve değerlerini kabul edecek reformları savunur. Eğitim, vesayet, çocuklarla ilgili hukuk, iş, cinsel ilişkiler gibi birçok alanda çocuklara yönelik tutumları ve politikaları yeniden değerlendirmemiz gerekiyor.

Ancak çocuk hakları meselesi oldukça karmaşık; terimlerin tanımıyla ilgili sorunlar özellikle vahim. Açıklık getirme amacıyla başlangıçta oldukça uzun iki arasöze ihtiyaç var. Birincisi çocukluğun değişen yapısını, ikincisi ise "haklar" teriminin içerdiği güçlükleri ele alıyor.

ÇOCUK NEDİR?

'Çocuk Nedir?' sorusunu yanıtlama çabası çok büyük güçlükler taşıyor. Basit tanımlar bulmak kolay değil. Bulunduğunda ise küçük bir inceleme kesinliği ortadan kaldırıyor ve yeni sorular getiriyor. Soruya bugün verilecek yanıt Victoria İngilteresi'nde verilecek yanıtla aynı olabilir mi? Dickens'ın Artful Dodger'ı çocukluğu, Barry Hines'in romanı *A Kestrel for a Knave*'deki Casper'la aynı şekilde mi yaşıyor? Batılı çocukluk tarifleri, ekonomik zorunluluğun, çocukların küçük yaştan itibaren çalışmalarının beklenmesine yol açtığı Üçüncü Dünya'daki yaşamın gerçeklikleriyle karşılaştırıldığında, yeniden ele alınmayı gerektirmiyor mu? Çocukluk deneyimlerinin çeşitliliği düşünüldüğünde, bu çeşitliliği yakalayacak basit formüller bulma umuduna kuşkuyla yaklaşmamız gerekiyor.

İlk olarak çocukluğa ilişkin beş noktayı ortaya koymak gereki-

yor. Birincisi, çocukluk herhangi sabit bir döneme ait tek bir evrensel deneyim değildir. Daha çok, tarihsel olarak değişen kültürel bir yapıdır. Turnbull'ın Mbuti pigme topluluğu üzerine incelemeleri gibi antropolojik çalışmalar çocukluk olgusunun kültürel çeşitliliğini ve göreceliliğini ortaya koyuyor. Çağdaş Batılı çocukluk kavramıyla düşünüldüğünde Mbuti çocuklarının birçok açıdan erken gelişmiş oldukları söylenebilir. Cinsel faaliyetleri ve toplumlarının ekonomik yaşamına katılımları Batılı âdetlere ters gelebilecektir. Mbuti için kuşkusuz bunun tuhaf hiç bir yanı yoktur.[36] Tarihçilerin çalışmaları da çocuklukla yetişkinlik arasındaki ayrım çizgisinin keyfi olarak çizildiğini ve farklı tarihsel dönemlerde büyük değişiklikler gösterdiğini ortaya koyuyor.[37] Ayrım çizgisinin değişken bir çizgi olduğu kanıtlandığına göre varolan çocukluk kavramının geçici olduğu da kanıtlanabilir gibi görünüyor.

İkincisi, iki yaş grubu arasındaki ayrım çizgisi yalnızca keyfi değil, aynı zamanda tutarsız. Britanya'da cinsel, cezai ve seçimle ilgili faaliyetler farklı yaşları yetkili görüyor; böylelikle insanlar bazı faaliyetler için çok küçük görüldükleri halde diğerleri için yeterince büyük sayılıyorlar. Bu temelde, bir anda değil, ama aşama aşama yetişkin olmak mümkün; on sekiz yaşında oy kullanmaya, on altı yaşında cinsel faaliyete, on yaşında cezai yükümlülüğe hak kazanılıyor. Ayrıca farklı cinsiyetler için sınırlar, farklı yaşlarda çiziliyor.

Üçüncüsü, çocuklar negatif bir şekilde "yetişkin olmayanlar" olarak tanımlanıyorlar. Çocukluk ilk bebeklikten on sekiz yaşına kadar geniş bir yaş dönemini kapsıyor ve bu uzun süre son derece çeşitli ihtiyaçları, yetenekleri ve potansiyelleri içeriyor. Dolayısıyla bir grup genç insan için yerinde ve uygun olan şey başka bir grup için olmayabilir. Ancak bütün genç insanların "çocuk" oldukları ve yetişkin faaliyetlerini yerine getirememeleri anlamında benzer oldukları varsayımıyla bu farklılığın üzeri örtülüyor. Dört yaşındaki bir insan ile onaltı yaşındaki bir insan, aralarındaki kapasite, beceri ve ihtiyaç farkları, on sekiz yaşındakilerle yirmi bir yaşındakiler arasındaki farklardan çok daha fazla olduğu halde, "yetişkin olmadıkları" için aynı şekilde çocuk olarak kabul ediliyorlar. Bu, çocuk hakları konusunda saçma sonuçlara ve üzerinde

düşünülmemiş argümanlara yol açabilir: "Ne! iki yaşındakiler araba, oy kullanıp cinsel ilişki mi kuracaklar?"[38]

Dördüncüsü, "çocuk" terimi kronolojiden çok iktidarla ilgilidir. Terim belli bir yaşa işaret etmekten çok bir iktidar ilişkisini belirtme eğilimindedir ve başlangıçta düşük statüye sahip olanları tanımlamak için kullanılmıştır.[39] Yani çocuk diye adlandırılmak için genç olmaya gerek yoktur. Bu nokta önemli, çünkü "çocuk nedir?" sorusunun otoriteler -toplumda iktidara sahip olanlar- tarafından yanıtlandığını ortaya koyuyor. Güçlü olan, toplumsal olarak güçsüz olan yetişkinlere, çocukluk anlayışını dayatabilir. Bu şekilde, Amerika'nın güney eyaletlerindeki köleler, bugün çocukluk kavramını şekillendiren boyun eğme ve bağımlılık özelliklerinin birçoğunu gösteriyorlardı. "Boy" diye çağırılıyorlar ya da kendilerine sadece ilk isimleriyle hitap ediliyordu, efendileri onları cezalandırma hakkına sahipti ve köle genellikle "çocuklar için, aynı basit zevklerin ve korkuların bir kısmını onlarla paylaşan, doğal bir arkadaş" olarak kabul ediliyordu.[40]

Beşincisi, çocukluk oldukça yeni bir buluştur ve tarihçilerin çoğu Plumb'ın şu yargısını onaylayacaktır: "Çocukluk düşüncesi son 400 yıla ait bir Avrupa icadıdır."[41] Daha önce , "çocuk, annesinin, dadısının ya da beşiğini sallayan kişinin sürekli ilgisi olmadan yaşayabilmeye başlar başlamaz, yetişkinler toplumuna ait oluyordu."[42] Holt, çocukluğun yaşamın özel bir evresi olarak bu şekilde yalıtılmasının, modern toplumun yaş bölümleriyle ilgilenme konusundaki genel eğiliminin bir parçası olduğu gözleminde bulunuyor. Doğumdan ölüme kesintisiz bir gelişim bölünmezliği olarak ele alınmak yerine yaşam, bir evreden diğerine geçişe bir krizin eşlik ettiği bir dizi evreye bölünüyor. Öyleyse çocukluk "yaşam eğrisini, bu bütünlüğü, birine çocukluk diğerine yetişkinlik ya da olgunluk denilen iki bölüme ayıran" yapay bir dönemdir.[43]

1600'den itibaren çocukluk kavramı gelişmeye başladı ve "yedi yaş ile ergenlik arasındaki dönem süratle kendine özgü bir dünya oldu."[44] Rönesanstan önce çocuklar çağdaş sanatta küçük yetişkinler olarak betimleniyorlardı ve bu, onların toplumdaki rollerini yansıtıyordu. Çocukluğun yaşamdaki özel bir dönem olarak onyedinci yüzyıl başlarında ortaya çıkmış olması varsayımı, aynı

dönemde Avrupa'daki sözdağarcığı değişimleriyle belirginleşiyor.[45] Çocuklar yetişkinlerden o kadar az farklılaşmışlardı ki onları tanımlamak için özel bir sözcük yoktu; *boy, garçon, Knabe* gibi sözcükler onyedinci yüzyıldan önce, bağımlı bir konumdaki bir erkeği belirtmek üzere rastgele kullanılıyordu. Ayrıca, özellikle çocuklara hitap etmeye yönelik bir sözcük dağarcığı ve dil -"çocuk dili"- onyedinci yüzyılda moda oldu.[46]

Onyedinci yüzyılla birlikte gelen ve çağdaş tanımı şekillendiren çocukluk kavramı, çocuğun masumiyetini ve zayıflığını vurguluyordu. Çocuklar, "tatlılıkları, basitlikleri ve komikliklerivle" yetişkin için bir eğlence ve rahatlama kaynağı haline geldiler.[47] Çocukluk, zayıflık, akıldışılık, çaresizlik ve bağımlılık gibi negatif özelliklerle birleştirildi. Holt, çocukluğun; "küçük ve zayıf oldukları için çocukların dış dünyayla başa çıkacak kadar güçlü ve akıllı olana kadar dış dünyanın kötülüklerinden korundukları,"[48] duvarlarla çevrilmiş bir bahçe metaforuyla en iyi şekilde anlaşılacağına inanıyor. Metafor çok yerinde, çünkü İngiliz dili 'nursery' [çocuk odası, fidanlık, Ç.N.] sözcüğünü hem bitkilerin hem de çocukların bakılıp büyütüldüğü bir yer olarak kullanıyor.

Çocukluğu bir masumiyet ve zayıflık dönemi olarak görüp yetişkinlere "masumiyeti koruma ve zayıflığı güçlülüğe dönüştürme görevi"ni[49] veren bu anlayış onyedinci yüzyılda ortaya çıktı ve çocukların hayatındaki birçok değişiklik bu döneme dayanmaktadır. Bu değişikliklerin toplam etkisi daha önce bir parçası oldukları yetişkinler dünyasından çocukları koparmak oldu.[50] Ariès, bu tarihten önce çocukların çağdaş sanatlarda küçük erkekler ya da kadınlar olarak temsil edildiklerine, fakat bu tarihten sonra "çocuk resimlerinin sıradanlaştığına"[51] dikkat çekiyor. Hemen hemen aynı zamanda çocukların yetişkinler gibi giydirilmesinden vazgeçildi ve önceden giyim farklılıkları yaştan çok statüyü belirtirken çocuklar için özel giysiler dizayn edilmeye başlandı.[52] Çocukların yetişkinlerden farklı olarak oynayacakları oyunlar,[53] çocuk oyuncakları[54] ve çocuklar için yazılıp yayımlanan kitaplar hep bu dönemdendir.[55]

Genç insanların hayatına çocukluğun gelişimiyle birlikte gelen önemli değişiklikler arasında cinsel ilişkilerinin azaltılması, ça-

lışma dünyasından uzaklaştırılmaları ve giderek artan bir şekilde eğitime ve okula yöneltilmeleri yer alır.

"İffetsizlikten Masumiyete" başlığını taşıyan bu bölümde Ariès, "yetişkinlerin, çocukların yanında cinsel konulardan söz etmekten kaçınmaları" gerektiğine dair günümüzün ahlaki zorunluluğunun, "eski topluma tamamen yabancı,"[56] olduğunu gösteriyor. Ariès'in, Heroard'ın *Journal sur l'enfance et la jeunesse de Louis XIII*'ünden yaptığı ve Dauphin'in çocukluk günlerinin ayrıntılı bir tasvirini veren alıntılar, çocukların yetişkin yaşamının cinsel pratiklerine ne kadar açık olduklarını ve ne ölçüde bu pratiğe katıldıklarını göstermektedir. *Journal*'in tartıştığı davranışların birçoğu günümüz okurlarını şok edebilir, ancak 1600'de yazıldığı zaman bu cinsel deneyimler çocuklar için tamamen doğal kabul ediliyordu.[57] Biyografik yazılara ihtiyatla yaklaşmak gerekir, çünkü tipik olmayan bireyleri ele almaları daha büyük ihtimal; ve son erkek varis olarak çocuk sahibi olması gerektiği için Dauphin'in durumu özeldi. Ancak ortalama ömrün yalnızca otuz olduğu yerde,[58] kızlar için evlilik yaşının on üç olmasının "normal olduğunu"[59] hatırlamak gerekir.

Diğer büyük bir değişiklik, çocukları çalışma yaşamından ayırıp eğitim kurumlarına yerleştirmek oldu. Çocuklar yedi ya da sekiz yaşında evişlerinin de dahil olduğu bir çıraklık dönemi için başka bir eve gönderilirlerdi. Buna karşılık anababalar çalışmak ve eğitim için evlerine başka çocuklar alırlardı. Çıraklar "ekstra oğullar ya da ekstra kızlar"a benzeyen işçilerdi;[60] çocuklar çalışmalarına karşılık giydirilir, beslenir ve eğitilirlerdi. Aile içinde çocuk emeği ağırdı ve yoksul çocuklar bu işe üç yaşında başlayabilirlerdi,[61] fakat asıl, fabrika sisteminin gelişmesiyle birlikte en kötü aşırılıklar ve sömürüler ortaya çıktı.[62]

Çocuklar çalışmayı bıraktıktan sonra okumaya başladılar; 1600 ila 1800 yılları arasında eğitimde büyük değişiklikler oldu. Rönesans döneminde bir faaliyet olarak eğitim, yaşa önem vermiyordu ve hayat boyu sürecek bir etkinlik olarak ele alınıyor ve dolayısıyla her yaştan insan birlikte öğreniyordu.[63] Kısa bir zamanda eğitim çocuklukla sınırlı bir faaliyete dönüştü. Okuma süresinin uzaması, çocukluğa yoğunlaşması ve bedensel cezanın getirilmesi

onsekizinci yüzyılda Winchester ve Eton'da isyanlara yol açtı.[64] Sözü edilen diğerleriyle birlikte, eğitimdeki bu değişiklikler çocukları yetişkin dünyasından koparmaya hizmet etti, onlara önceden sahip olmadıkları zayıflık ve masumiyeti bahşetti ve onları yetişkinlere bağımlı ve onların disiplinine tâbi kıldı. Ancak bu değişimler bütün çocuklar tarafından eşit bir şekilde ve aynı anda yaşanmadı; cinsiyet ve sınıf, gelişimlerin hızını etkiledi. İlk çocuklar orta sınıfın erkek çocuklarıydı, çünkü 'çocukluk kadınlara uygulanmıyordu.'[65] Gelişen burjuvazi yalnızca kendi oğullarının bu yenilikçi tarzda eğitilmesini istiyordu; çünkü böylelikle toplumdaki hızla gelişen teknolojik değişimlerle başa çıkabilirlerdi. Kızlar gelecekte yapacakları işi evde öğreniyorlardı; dolayısıyla okulların verdiği eğitim ve öğretime ihtiyaçları yoktu. Dahası, kızların dışlanması bütün toplumsal grupları kapsıyordu; "iyi ailelerin kızları daha aşağı sınıfların kızlarından daha iyi eğitilmiş değildi."[66]

Aynı şekilde madenlerde, fabrikalarda ve imalathanelerde çalışan işçi sınıfı çocuklarının da okuma yazmaya ihtiyaçları yoktu, bu nedenle en azından başlangıçta çocukluk dışında bırakıldılar. Çocukluk, özellikle ilk zamanlarında sınıf ayrımcılığına tabiydi. Ancak kitle eğitimi, sonunda işçi sınıfını da içine aldı ve ondokuzuncu ve yirminci yüzyılların toplumsal hukuku onların içki içmelerini, kumar oynamalarını ve cinsel hayatlarını daha sıkı bir denetim altına aldı. 1600'de başlayan değişim süreci bazı işçi sınıfı gruplarına ulaşmada büyük ölçüde yavaş kaldı. Plumb'ın gözlemlediği gibi;

> Victoria dönemi Londra ya da Parisi 'deki işçi sınıfı çocuklarının resimleri hâlâ onları yetişkinler gibi giyinmiş olarak, genellikle anababalarının yıpranmış, küçültülmüş giysileri içinde gösteriyordu ve biz şimdi, onların içki içtiklerini, kumar oynadıklarını, cinsel ilişkilere girdiklerini ve aslında yetişkin yaşamının her biçimine katıldıklarını biliyoruz; fiziksel olarak bu yaşamdan kaçmalarına olanak yoktu.[67]

Ancak tarihçiler, genç insanların hayatındaki değişikliklerin doğası konusunda hemfikirseler de nedenler konusunda anlaşmazlığa düşüyorlar. Ariès'in tarifi oldukça idealist[68] ve çocukluktaki değişimleri, hem çocukluk kavramının hem de modern okul eğiti-

mi kavramının merkezinde yer alan ve "avukatlar, rahipler ve ahlakçılar tarafından oluşturulan küçük bir azınlığın"[69] düşüncelerinin sonucu olarak açıklıyor. Oysa düşünceler hiçbir zaman kendilerini besleyen toplumdan yalıtılmış bir halde var olmazlar, belirli toplumsal grupların ya da hareketlerin ihtiyaçları ve çıkarlarının ifadesidirler. Hoyles, Plumb ve Firestone böyle bir grubu tanımlıyorlar. Feodalizmden kapitalizme geçiş yeni bir toplumsal sınıf yarattı: Burjuvazi. Bu geçiş, işbölümündeki kaçınılmaz bir artışla birlikte kentleşme ve sanayileşmeyi de doğurdu. Yeni toplum, bilim ve teknolojinin hızla geliştiği bir toplumdu ve bu nedenle öncellerinden çok daha karmaşık olan bu toplum ticaret ve diğer meslekler için vasıflı personele ihtiyaç duyuyordu. Okullar kuruldu ve orta sınıf erkekleri yetişkin yaşamı için uzun ve yalıtılmış bir öğrenimden geçen ilk kişiler oldular; ilk çocuklar onlardı. Kızlar değil erkekler seçildi, çünkü yeni zenginlik elde etmiş olanlar bunu erkekler yoluyla gelecek kuşaklara geçirmek istiyorlardı. Bu değişimler sırasında Plumb şunları gözlemliyor:

> Büyümekte olan çocuğu baskıcı ve yapay bir dünyaya, bir hapishaneye kapattık... Şimdi, kaba ve basit bir biçimde de olsa, erkeklerin, kadınların ve çocukların hayatlarını birlikte yaşadıkları, aynı oyunların yanı sıra aynı ahlakı, aynı sıkıntıların yanı sıra aynı mutlulukları paylaştıkları ortaçağ sonlarına özlemle bakabiliriz.[70]

Ariès, Plumb, Firestone ve diğerlerinin çalışmaları, çocukluğun gelişimini ve değişen karakterini anlamamız açısından önemli, ama onların bulgularını gözü kapalı kabul etmekten kaçınmalıyız, çünkü Freeman'ın gözlemlediği gibi tarih tarafından sunulan kanıtlar seçici olabilir ve "tarih esas olarak üst sınıf erkekleri tarafından yazılır."[71] Çocukluğun tarihsel olarak incelenmesinde önemli olan nokta şudur: Sağduyuya dayanan inançlar çocukluğu sabit ve değişmez bir durum olarak gördüğü halde, çocukluğun çok daha farklı bir biçim almış olduğu ve yine alabileceği varsayımı bu sağduyuya dayalı görüşü sarsar ve değişim potansiyelini gösterir. Çocukluk ve yetişkinlik kavramları sürekli olarak değişmektedir.

"Çocuk hakları" deyimi kesinlikten yoksundur ve "tanım peşinde bir slogan"[72] olarak betimlenir. Çocuk hakları meselesi kuşkusuz karmaşıktır ve toplumsal soruların yanı sıra felsefi, ahlaki ve yasal sorular da getirir. Bu karmaşıklık kısmen, gördüğü büyük ilginin sonucu olarak "haklar" teriminin çok çeşitli anlamlarda kullanılmış olmasının ve politik felsefecilerden hâlâ büyük ilgi görmeye devam etmesinin sonucudur.[73] Fakat karmaşıklık kısmen çocuklar için talep edilen hakların çeşitliliğini yansıtır. John Holt çocuklar adına daha uzun bir haklar listesini savunuyor. Bu liste oy kullanma, çalışma, mülk sahibi olma, seyahat etme, koruyucusunu seçme, garantili bir gelire sahip olma, yasal ve mali sorumluluklar üstlenme, öğrenimini denetleme, ilaç kullanma ve araba kullanma haklarını içeriyor.[74] Farson, Birthrights'da[75] benzer bir listeyi savunuyor. Pinchbeck ve Hewitt çocukların "yeterli beslenme, giyim, tıbbi bakım, uygun eğitim ve öğretim, sömürü, zulüm ve ihmale karşı korunma,"[76] haklarını vurgulayan daha iddiasız talepleri öne sürüyor. NAYPIC'in talepleri daha genel, fakat aynı ölçüde temel. İnsanın saygınlığına yönelik talepleri arasında kişisel dokunulmazlık, özerklik, etiketlenmeme özgürlüğü ve insan ırkının herhangi bir meşru üyesine gösterilen saygıyı görme hakları bulunuyor.[77] Bu, sadece talep edilen hakların çeşitliliği açısından değil, bunları uygulamaya geçirmenin güçlükleri, bu hakları karşılamak için gerekli olan kaynaklar ve bu hakları vermenin getireceği politik sonuçlar açısından da kuşkusuz çok karmaşık bir iştir. Bu güçlüğün bir kısmı sınıflamayla çözülebilir ve bir haklar tartışmasında çizilmesi gereken ayrım çizgisi muhtemelen yasal hakları manevi haklardan ayıran çizgidir.[78]

Yasal bir hak, "ülke yasası tarafından verilen ve uygulanan" bir yetkidir:[79] "Gerçek devletlerin gerçek yasasıdır."[80] Örneğin oy kullanma hakkı, Halkın Temsil Edilmesi Kanunu (1969) tarafından, yaş ya da ehliyetsizlik nedeniyle ya da başka temellerde dışarda bırakılanlar dışında bütün yurttaşlara verilen yasal bir haktır. Ancak manevi bir hak, var olan hiçbir yasada böyle onay ya da kabul bulamaz.[81] Örneğin, isteyen herkesin yaşa bağlı olmaksızın oy

kullanma hakkı olduğunu iddia edebilirim. Böyle bir iddiada bulunarak kanunlara başvuramam ve hiçbir şekilde bir olgu ifadesi ileri süremem. Yaptığım şey, bir toplum üyesi olan her insanın toplumu yöneten karar alma prosedürlerine katılma hakkı olduğu ilkesine başvurmaktır. O halde yasal bir hak, var olan bir yetkiyi tanımlar; manevi bir hak ise doğrulanabilir bir yetkiyi salık verir. Yasal haklar ayrıca uygulanabilirlik ve kanıt özellikleriyle manevi haklardan ayrılırlar. Yasal bir hakkın hukukun adli mekanizması aracılığıyla uygulanabilir olması zorunludur, oysa manevi bir hak her zaman uygulanamaz. Birinin manevi olarak çalışma hakkı olduğunu söylemek bu kişinin işi olduğunu söylemek değildir. Tam tersine, bu hakkı en büyük şiddetle talep etme ihtimali olanlar tam da işsiz insanlardır. Cranston'ın da belirttiği gibi, "bir manevi hakkın farkına en çok verilmediği zaman varırız."[82] Ayrıca, yasal hakların varlığı, bir kitaba başvurarak ya da bir hâkimle veya başka bir hukuki otoriteyle yapılan bir tartışmada, kanunlaştırılmış yasaların incelenmesiyle oluşturulabilir. Kişi bir şey üzerinde manevi bir hak iddia edebilir, fakat başka biri bu iddiayı reddedebilir. Her iki taraf da iddianın ve karşı iddianın koşullarını yerine getirmeye çalışabilir, ama hiçbiri manevi bir hakkın varlığını tatmin edici bir şekilde kanıtlayamaz.

Yasal ve manevi haklar arasında önemli farklar olduğu açıktır, ama aralarında zaman zaman değişebilen yakın ilişkiler de vardır.

Bütün bunlar bir örneğin yardımıyla çok iyi açıklanabilir. Britanya'da on altı yaşına kadar her genç insanın yasal olarak tam gün eğitim hakkı vardır. Yukarıda sözü geçen Pinchbeck ve Hewitt[83] gibi çocukların böyle bir eğitime manevi olarak hakkı olduğuna inananlar için manevi ve yasal haklar üst üste gelmiştir. Manevi hak yasal hakkı şekillendirir ve destekler; bu böyledir ve böyle olmak zorundadır. Buna karşılık, Holt ve Farson gibi yazarlar genç insanların çalışma, oy kullanma, mülk sahibi olma, öğrenimini denetleme haklarını tanıyorlar; bunlara denk düşen yasal haklar yok; aslında bazı durumlarda, yasalar, çocukları yasal bir hakkın özellikle dışında tutuyor. Bu durumda manevi haklar yasayı eleştirmenin bir nedeni haline geliyor ve bir değişim yönüne işaret ediyor; bu böyledir, ama böyle olmak zorunda değildir. O

halde, manevi ve yasal haklar farklıdır, fakat pratikte birbirleriyle ilgilidirler ve üst üste gelebilirler. Çocuk hakları savunurları çocukların hem yasal hem de manevi haklarının tanınması ve geliştirilmesi gerektiğini ileri sürdüler, ama özellikle manevi hakları vurguladılar. Ancak, çocukların bazı manevi hakları olduğunu iddia ederek, bu tür hakları kabul edecek ve onları kanuna dönüştürecek yasal değişimleri destekleme yönünde ilerlemek kolay olur.

Yeni bir sınıflama "çocuk hakları" genel başlığı altında dört ayrı haklar kategorisi ortaya koydu.[84] Kolaylık açısından bu kategoriler refah hakları, koruyucu haklar, yetişkin hakları ve anababalara karşı haklar olarak adlandırılabilir.

Refah hakları olarak anlaşılan çocuk hakları en açık ifadesini Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Beyannamesi'nde bulur. Bu haklar bütün çocukların beslenme, tıbbi hizmet, barınma ve eğitim ihtiyaçlarını sağlar. Wald'ın kelimeleriyle, bu "dünyaya karşı haklar" "çocuklara verilebilecek en önemli 'haklardır' ", çünkü "çocuğun iyiliğinin candamarını oluştururlar."[85] Ancak refah haklarının kazanılması çocukların yetişkinler karşısındaki toplumsal ya da yasal konumlarını hiçbir şekilde değiştirmez. Ayrıca birçok çocuğun korkunç bir bedel karşılığında öğrendiği gibi, "Mahkemeler dünyadan yoksulluğun kalkmasını emredemediklerine" göre hükümetler her zaman bu tür refah haklarını karşılayamazlar.[86] Bu tür talepler bir yardım kurumunun çocuklar için olduğu kadar yetişkinler için de peşinden koşacağı manevi, toplumsal ve politik hedefler gibi haklardan değildir; hepimiz yeterli beslenme, barınma, tıbbi bakım ve refah yardımını istiyoruz. Bu hedefleri karşılamak için toplumun yapacağı şey politik irade ve seçim hakkını kullanmak, yasama değişikliğini sağlamak ve bu temel konularda eşit koşullara en büyük önceliği vermektir.

İkinci kategori olan korumacı haklar, çocukları yetersiz ilgiden, ev içindeki ihmal, fiziksel ya da duygusal kötü muameleden ya da herhangi başka bir tehlikeden koruyacak haklarla ilgilidir. Çocuklar için sağlanması zorunlu görülen korumaların kapsamı çok geniş ve zaman zaman tartışmalıdır. Muhtemelen herkes çocukların cinsel ya da fiziksel tacize maruz kalmaktan korunmaları gerektiğini kabul edecektir, ancak çocukları yarım günlük işlerin muhtemel

tehlikelerinden koruma ihtiyacı konusunda pek fikirbirliği olmayacaktır, çünkü bazı insanlar çalışma dünyasına dahil olmalarının çocuklara büyük yararlar getireceğini düşünüyorlar.[87] Refah hakları gibi, korumacı haklar da çocuklar için daha büyük bir bağımsızlık getirmiyor ve yetişkinler karşısındaki tabilik statülerini değiştirmiyor; hatta etkileri tam ters yönde olabiliyor. Çocukların kötü muameleden korunma hakları, en azından İngiltere bağlamında, özerkliklerini azaltma eğilimi gösterdi. Çocuklara kötü muamele vakalarında devletin korumacı mekanizmalarına başvurma ihtiyacıyla ilgili kararlarda "çocuğun çıkarlarının" yetişkinler tarafından algılanışının etkili olduğu ortaya çıktı.[88] Bu konularda çocuğun çıkarları üzerindeki otorite ve karar alma iktidarı çocukların kendilerine verilmek yerine bir grup yetişkinden (anababalar) başka bir grup yetişkine (sosyal hizmetliler) transfer ediliyor. O halde korumacı haklar büyük ölçüde paternalizme yol açabilir. Freeman şöyle diyor: "Ortalama bir sosyal hizmetlinin aklına, bir çocuğa, hatta büyük bir çocuğa, kendisine fiziksel olarak kötü davranan anababasıyla birlikte kalmak isteyip istemediğini sormak geleceğini sanmıyorum."[89] Korumacı haklar özerkliği kısıtlayabilir ve kısıtlıyor ve çocuk haklarının bu iki yönü arasında belli bir gerilim olduğu açık.

Üçüncü kategori olan yetişkin hakları, şu anda yetişkinlerin tek başlarına sahip oldukları aynı haklara çocukların da sahip olmaları gerektiğini ileri sürer. Bu talep yaşın, ayrıcalık vermek ya da yadsımak için keyfi ve akıldışı bir denektaşı olduğu yargısına dayanır.[90] Şu anda çocuklar, yetişkinlerin tam, özgür bir yaşam için vazgeçilmez gördükleri haklardan yoksunlar. Oy kullanma, çalışma, evlenme, araba kullanma hakları yok ve on bir yıllık zorunlu eğitime tabiler. Bu "yetişkin" haklarını genç insanlara tanımak, onların bu önemli alanlardaki özerkliklerini ve bağımsızlıklarını arttıracaktır. Yaş sınırlarına ve kısıtlamalara ilişkin keyfilik, insani gelişim ve olgunlaşma sürecinin eşitsizliğinin kaçınılmaz bir sonucudur; yirmi yaşındaki herkes aynı değildir. Dolayısıyla yirmi bir yaşın altındakilerin X'i yapmalarını yasaklayan bir yasa X'i yapma kapasitesine sahip yirmi yaşındaki birçok kişiyi dışlayacak ve bu arada kapasitelerine ve yeteneklerine bakmadan yirmi

bir yaşın üstündeki herkesin X'i yapmasına izin verecektir. Fakat zor durumu kabul etmek bir çözüm getirmez. Freeman üç seçenek sunuyor.[91] Birincisi keyfi de olsa belli yaş sınırlamalarının kaçınılmaz olduğunu kabul edebilir, ama belirlenen yaşın sadece asgari sayıyı dışarıda bırakacak kadar küçük olmasını sağlayarak adaletsizliği azaltmaya çalışabiliriz. İkincisi, yaşla ilgili bütün sınırlamaları ortadan kaldırabiliriz. Üçüncüsü - Freeman'ın tercihi budur- tek tek vakalar üzerinden gidebilir ve yasaların genel olarak kendilerine tanımadığı hakları kullanabilecek kadar olgunlaşmış olan yirmi yaşındakileri tanımlayabiliriz. Bu son seçeneğin güçlüğü, bir bireyin bu hakları kullanma yeterliliğini ölçmemize izin verecek nesnel bir testin bulunmamasında yatar ve ayrıca tek tek durumları incelemeye dayanan yaklaşım bireylere karşı ayrımcılığa ve daha büyük bir keyfiliğe yol açabilir. Yaş sınırlamaları getiren yasalar yeniden gözden geçirilip düzeltildikçe çocuklar bu "yetişkin hakları"na giderek daha çok sahip oluyorlar. Oy verme yaşının 1969'da yirmi birden on sekize düşürülmesi bunun açık bir örneğidir.

Çocuk haklarının son kategorisi çocukların var olan reşitlik yaşına ulaşmadan önce anababaları karşısında daha fazla bağımsızlığa sahip olmaları gerektiğini ileri sürüyor. Anababalara karşı bu haklar "ne yenileceği, çocuğun saçlarının ne kadar uzun olacağı, hangi televizyon programlarının seyredileceği gibi meselelerden evi terketmek ya da kürtaj yaptırmak gibi önemli adımlara kadar"[92] bir dizi konuda çocuklara karar alma özerkliği verecektir. "Yetişkin hakları" gibi bu hakların amacı da çocukları korumak değil, kişisel özerkliklerini arttırmaktır. Anababalara karşı hakların iki sınırlılığından söz etmek gerekir. Birincisi, Wald'ın gözlemlediği gibi bu tür haklar her zaman karar alma iktidarının basitçe anababalardan çocuklara devredilmesini ifade etmez. Çocuklar seçimlerinin kabulü için mahkemelere başvurmak zorunda olabilirler. Amerika'da bazı eyaletler çocuklara anababa rızası olmadan kürtaj yaptırma hakkını veriyor, ancak diğer eyaletlerde çocuk anabasıyla anlaşamadığı zaman kürtaja izin vermesi için mahkemeye başvurmak zorunda.[93] İkinci olarak, hepsi bir aile oldukları için anababasınınki gibi çocuğun da özerkliği sınırlıdır. Topluluk

yaşamı her zaman istediğimizi yapamayacağımızı ya da çatışan istek ve niyetlerin sonucu olarak ortaya çıkan her tartışmayı kazanamayacağımızı gösterir; bir topluluk ve işbirliği yaşamı, uzlaşmayı herkes için bir gereklilik haline getirir.

Çocuk haklarının yukarıda anahatları verilen sınıflamasının çocuklar tarafından ve onlar adına yapılan kaotik talepler dizisine bir düzen getirmesiyle sınırlı olmayan birçok yararı ve tavsiye edilecek yönü vardır. Ancak, bölümler birbirini yeterince dışlamıyor, ispatı mümkün değil ve son olarak dört kategori daha büyük iki grupta üst üste geliyor. Çocukların anababaların kararlarından bağımsız olma hakları (4. kategori) çocukların yetişkinlerin haklarına sahip olmaları gerektiği (3. kategori) iddiasının bir yönünü oluşturuyor. Aynı şekilde refah hakları (1. kategori) korumacı hakların (2. kategori) bir alt bölümü ve Freeman refah haklarını "haktan çok koruma olarak düşünmenin daha iyi" olacağını kabul ediyor.[94]

Yakından bakıldığında bu dörtlü sınıflamanın, çocuk haklarına yönelik özgürleştirici ve korumacı yönelimler arasındaki daha eski bir kavramsal ayrımın bir biçimi olduğu görülüyor. Bu ayrımın kökenleri Rogers ve Wrightsman'ın[95] çalışmalarında bulunabilir. Bakıp büyütme eğilimi "yararlı nesnelerin, çevrenin, hizmetlerin, deneyimlerin vb. çocuk için toplum tarafından sağlanmasını vurguluyor"; öte yandan özbelirlenim eğilimi "çocuğun çevresi üzerinde denetim kurmasına, ne istediğine karar vermesine, yaşamının çeşitli yönleri üzerinde özerk kontrole sahip olmasına izin verecek potansiyel hakları,"[96] vurguluyor. Burada çizilen ayrım, Farson'ın, çocukların korunmasıyla ilgili olanlarla çocuk haklarının korunmasıyla ilgili olanlar arasında yaptığı ayrımla aynıdır[97] ve çocuk hakları tartışmasında ortaya çıkan iki büyük düşünce okuluna ışık tutar. Okullardan biri, çocukların ilgi ve koruma gerektiren özel ihtiyaçları olduğunu ileri sürer ve çocuklar olarak ihtiyaçlarını karşılamak üzere özel olarak hazırlanmış özel haklar talep eder.

Bu görüşün tersine, genç insanların yetişkinlerle aynı haklara sahip olması gerektiği, çocuk haklarının "diğerlerinden ne daha az ne de daha çok" olduğu ileri sürüldü.[98] Haklar konusunda, bakma

büyüme ile özbelirlenim konumları, çocukları koruma ile çocuk haklarını koruma savları arasındaki ayrım, karmaşık haklar tartışmasını düzene koymaya yardım eden basit, yararlı ve çekici, tasnif edici bir ilkedir. Ancak bir uyarı şart, çünkü birçok karşı tezler gibi buradaki karşıtlık da gerçek olmaktan çok görünümdedir. Çocuklar her iki tür hakkın da çoğalmasını talep ediyor ve istiyorlar, ancak korumacı haklar peşinde koşmanın özbelirlenim haklarının elde edilmesine ya da özbelirlenim haklarının peşinde koşmanın korumacı hakların elde edilmesine karşı olması zorunlu değil. Yaş meselesi bir an için kaldırılsa ve tartışma çocuk haklarından çok insan hakları üzerinde yoğunlaşsa sorun daha kolay anlaşılabilir. Bazı durumlarda çelişkiler olsa da, yetişkinler, ikisi arasında bir gerilim yaşamadan hem özbelirlenim haklarından hem de korumacı haklardan yararlanabilirler ve yararlanıyorlar. Kadınların yeraltı madenlerinde çalışmasını yasaklayan kanun, koruma kaygısının özbelirlenimi yok ettiği bir örnektir. Ancak genel olarak bir yetişkin, iş dünyasında, bir özerklik kaybı duygusu taşımadan, sağlık ve güvenlik yasası sayesinde, tehlikeli koşullardan ve sömürücü patronlardan korunur. Aynı şekilde, Holt, Farson ve diğerlerinin ileri sürdüğü gibi çocuklara da çalışma hakkı verilseydi yetişkinler gibi onlar da kötü ve tehlikeli çalışma koşullarında korunma ihtiyacını duyacaklardı, fakat bu, başka meselelerde özerklik ve seçimlerine zarar vermeyecekti. O halde çocukların korunması ve çocuk haklarının korunması zorunlu olarak birbirlerine karşıt değil, birbirlerini tamamlayıcı hedefler olabilirler; korumacı yasalar, özgürleştiricilerin çocuklara genişletmeyi istedikleri yetişkin haklarının yerine geçmemeli onlara ek olmalıdır. Çalışma hakkını savunurken Holt'un, bir zorunluluk getirmeye değil bir seçim şansı sunmaya çalıştığını belirtmek gerek. Çalışma hakkına sahip olmakla çalışmaya zorlanmak arasında çok önemli bir fark vardır.[99]

Bu kitaptaki farklı bölümler, hem özgürleştirici hem de korumacı savları ifade ediyor. Bob Franklin'in oy hakkını çocuklara yayma savunusu açık bir şekilde özgürleştirici kalıpta yer alıyor; öte yandan Emma MacLennan'ın Çocukların İstihdamı Kanunu'nun (1973) tam olarak uygulanmasının gerekli olduğu yönündeki yaklaşımı korumacı bir vurgu taşıyor. Ruth Adler ve Alan De-

arling İskoçya'daki çocuk haklarının, ancak hazırlamaya girişikleri "değiştirilmiş korumacılığa" başvurarak anlaşılabileceğini söylüyorlar. Çocuk hakları tartışmasında ortaya çıkan sorular çok karmaşık ve görüşbirliği sağlayıp bu soruları çözecek tek bir yanıt, "düz" bir formül yok. Çocuk hakları yazını özgürleştirici ve korumacı yaklaşımlar arasındaki bu ayrımla tanımlanıyor; bu, belki de çocuk haklarının, akademik ilginin ve özgürleştirici görünüşü altında politik kaygının görece yeni bir alanı olmasından kaynaklanmaktadır. O halde bu makaleler derlemesinin bu çeşitliliği kucaklaması ve birleştirmesi yerindedir.

Katılımda bulunanlar arasında haklara yönelik farklı vurgular taşıyan yaklaşımlarının temelinde, çocukların şu anda sahip oldukları hakların geliştirilmesi gerektiği konusunda bir oybirliği söz konusu. Çocukların haklarını elde edebilmeleri için okulların, mahkemelerin, yardım kurumlarının, sosyal kurumların ve çocuklarla ilgili mesleklerin reformdan geçirilmeleri şart. Bu hak arayışı, çocukların manevi taleplerinin kabulünü, taleplerin yasalarda kanunlaşmasını, yasaların incelenmesini ve sürekli olarak yeniden değerlendirilmesini gerektirecektir. En önemlisi yetişkinlerin çocuklara yönelik tutumlarının değişmesini gerektirecektir. Bu tutumsal değişiklikler olmazsa yasal reformlar yalnızca sınırlı bir değere sahiptir: Bir ilk adımdır. Kızların ve siyah çocukların haklarına ilişkin tartışmalar, kanunlaştığı zaman bile, hakların resmi olarak elde edilmesinin bu grupların eşit hak olanaklarını sağlamaya yetmediğini ortaya koyuyor. Çocuklar, siyahların ve kadınların haklarını garanti altına almaya yönelik hareketlerinden ders almalıdırlar. Kadınların çalışma ve eşit ücret haklarını sağlamaya yönelik yasaların varlığı, tam bir eşitliği ve cinsiyet ayrımcılığının yok olmasını garanti etmez. Aynı şey eşit haklar isteyen siyahlar için de geçerlidir. Önyargı değişime dirençlidir ve yasama önyargı karşısında kör bir araç olabilir. Ancak bu, bir başlangıç noktasıdır ve çocuk haklarını geliştirecek yasalar acil bir durum olarak çocuklar ve yetişkinler tarafından gündeme getirilmelidir.

II. ÇOCUKLARIN POLİTİK HAKLARI

Bob Franklin

Bu bölümde, genç insanların politik haklardan, özellikle oy kullanma hakkından yoksun bırakılmasını haklı çıkarmak için geleneksel olarak ileri sürülen argümanları ele almak ve bu argümanların ikna edicilikten son derece uzak olduğunu ortaya koymak istiyorum. Ayrıca çocukların tam bir politik statüye sahip olmalarının engellenmesinin demokratik politikanın izin vermemesi gereken bir muamma olduğunu ileri süreceğim. Yetişkinlerin temel insan hakları olarak gördükleri birçok hak, yaşlarından ötürü çocuklardan esirgenmiştir; anababa denetiminden özgürlük hakkı ve mülk sahibi olma hakkı bunun açık örnekleridir. Ancak politik katılımdan dışlanmaları daha önemli bir meseledir, çünkü burada söz konusu olan yalnızca vatandaşlık haklarının değil; bir vatandaş ol-

ma hakkının yadsınmasıdır.

Dışlanmanın bir sonucu olarak çocuklar, demokrasilerde iki önemli açıdan benzersiz bir politik gruplaşma oluştururlar. Birincisi, hiçbir bireyin ya da grubun yapılmasına katılmadığı yasalara tabi olamayacağını söyleyen demokratik ilkenin ihlalinin açık bir örneğini sunarlar. Bu ihlal birçok politik kararı -örneğin nükleer silahların daha da yayılması ya da eğitim koşulları-; toplumun diğer üyelerinden çok genç insanları ilgilendirdiği zaman özellikle vahimdir.

İkincisi, çocuklar, bir demokraside politik hakları, hiçbir sorumluluk mekanizmasının sınırlaması ya da demokratik denetim olmaksızın, kendi adlarına uygulanmak üzere başka bir gruba havale edilen tek grupturlar. Açıktır ki, bir sınıf için "çıkarlarının başka bir sınıfa emanet edilmesi tehlikeli" ve endişe vericidir.[1] Dahl'ın, "yetişkinler sevgi bağlarıyla çocuklara çok bağlı oldukları için," anababaların çocukların çıkarlarını anladıkları ve bu çıkarları onların adına koruyup geliştirmeye çalışacakları şeklindeki iddiası, korkuları pek yatıştırmıyor ve güç sorular ortaya çıkarıyor.[2] Çocuklara danışmadan çocukların çıkarları nasıl belirlenebilir? Çocukların ve anababaların çıkarları her zaman aynı mıdır? "Değilse, çocukların çıkarlarını korumak için anababalara güvenilebilir mi?"[3] Kronolojiye dayanan bu vatandaşlıktan dışlama hem haksız hem de keyfidir. Haksız, çünkü söz konusu bireyler ne kadar istekli olurlarsa olsunlar, kendilerini dışlayan koşulları hafifletmek ya da değiştirmek için bir şey yapamazlar. Dışlama zemini yetersizlik olsaydı, birçok yetişkin de dışlanırdı ve bu daha kabul edilebilir bir şey olurdu, çünkü bilgisiz olan öğrenebilir ve eğitilebilir; aptal olan akıllanabilir. Ancak bir çocuk, arzu edecek kadar çılgın bile olsa vaktinden evvel büyüyemez. O halde dışlama "sürekli" bir dışlamadır, çünkü bütün çocuklar yalnızca çocuk oldukları için haklardan yoksun bırakılırlar ve ancak artık çocuk olmadıkları zaman bu hakları elde edebilirler. Dışlama keyfidir, çünkü tam vatandaşlığın başladığı varsayılan yaş tarihsel olarak değişiklikler göstermektedir. Antik Yunan'ın Atina demokrasilerinde genç bir insan başka bazı gerekleri de karşıladığı zaman otuz yaşında vatandaş olurdu. Bir yazar politik yetişkinliğe geçi-

şin yirmi yedi ila otuz altı yaşlar arasında olduğunu ileri sürmüştü.[4] Britanya politikası bağlamında vatandaşlık için gereken yaş yirmi birden on sekize düşürüldü.[5]

Ancak, çocuklara karşı böylesine keyfi, haksız ve demokratik olmayan bir muamelenin mücadelelere, tartışmalara ve zengin bir yazına yol açması beklenebilecekken tam tersi gözleniyor. Politik teori, "devletin istisnasız bütün vatandaşlarının çocuklar olarak yola koyuldukları"[6] olgusuna "yalnızca geçerken" dokunma[7] eğiliminde. Felsefe "çocuk ihmalinden suçlu."[8] Bu ihmal çok tuhaf, çünkü bir çocuk hakları tartışması politik felsefenin birçok temel kaygısına dokunuyor. Örneğin demokrasinin doğası gibi genel soruların yanı sıra eşitliğin yapısı, insan ilişkilerinde aklın ve rasyonalitenin önemi, bir grubun başka bir grup üzerindeki denetim gücü ve bu tür boyun eğdirmenin meşrulaşma yolları gibi konularda ilginç ve önemli sorular getiriyor: Kim vatandaştır, kim değildir ve vatandaş olmayanlar hangi temelde dışlanırlar? Kimin hakları vardır ve yasaların yapılmasına kimler katılabilir?

Çocuk haklarının ihmal edilmesinin bir nedeni insanların meseleye ciddiyetle yaklaşmalarını sağlama güçlüğüdür. Argümanlara karşılık verileceği yerde duymamazlıktan gelinir ve Russell'ın "erkeklere ve kadınlara olduğu kadar çocuklara da uygulanabilir olmayan bir politik teori yetersizdir" görüşünü paylaşan çok az kişi var.[9] Dahl, "çocukların, devletin halkının tam üyeleri olmaları gerektiğini ciddi olarak ileri süren kimse yok"[10] derken haksız sayılmaz. Bütün bunlar içinde önemli olan nokta, çocuk hakları meselesinin sistematik, uzun uzadıya düşünülüp taşınılmış, tutarlı bir argümanla değil, örtük ve veri olarak ele alınmış varsayımlar temelinde bir yana bırakılmasıdır; meselenin ciddi düşünmeye layık olmadığı sonucuna varan ve tartışmayı dışarda bırakan, bir tür açık sağduyudur. Buna şaşırmamak gerekir, çünkü çeşitli grupların politik haklardan yoksun bırakılması meselesinin hiçbir zaman ikna edici bir şekilde savunulmadığı ve ancak gelişigüzel incelemeye dayandığı hep sonradan anlaşılmıştır. Politik tarih örneklerle doludur: Kadınlar, mülksüzler, siyahlar ve köleler hep sağduyunun kurbanı olmuşlardır. Kadınların, vatandaşlık yükümlülüklerini yerine getirmek için gerekli olan politik rasyonalite, yargı ve

bilgiden yoksun oldukları ileri sürülmüş, mülkü olmayanların tam da mülksüzlükleriyle kendi işlerini idare etme yeteneksizliklerini gösterdikleri söylenmiştir. Benzer bir iddia köleleri dışlamıştır. Köleler Aristoteles tarafından -her zamanki düşünceye dayalı, kopuk ve demokratik teorileştirmesinden yola çıkarak ve döneminin bir Atina centilmeninin bütün önyargılarını sergileyerek- akıldan yoksun oldukları ve bu nedenle tam insan olmadıkları için suçlu bulunmuşlardır; köle oldukları için bu niteliklerden yoksun olduklarını bildiğimizi ileri sürdüğünde daire tamamlanıyor. Bu "mantık"sonradan, Amerika'nın güney eyaletlerinde ve Güney Afrika'da siyahları yurttaşlık haklarından yoksun bırakmak için ırkçılar tarafından kullanıldı.

Birçok kimse bu tür inançların saçma bahaneler olduğunu artık kabul ediyor, fakat bu tür inançlar, dışlamanın temelleri açıkça ortaya konmadıkça, delillere dayandırılıp kanıtlanmadıkça grupları dışlamanın tehlikelerine işaret ediyor. Demokratik devletlerde varsayımlar her zaman dışlamaya karşı olmalı ve kanıtlama zorunluluğu, haktan yoksun bırakmayı savunanlara ait olmalıdır. Ancak "sağduyuya" başvurmak üzere, tutarlı argüman, ciddi düşünme ve tarafsızlık bir yana bırakılırsa, kuşkulu olmakta ve bu sağduyunun esasının ne olduğunu, kimin çıkarlarına hizmet ettiğini sormakta yarar vardır. Yanıt, gayet basit olarak, bir toplumsal grubun çıkarlarını ve iktidarını, hak talebinde bulunan rakiplere karşı korumak ve yükseltmek işlevini gören, zayıf bir şekilde gizlenmiş bir mazeretten başka bir şey olmadığıdır; bu örnekte, yetişkinlerin çocuklar üzerindeki iktidarı. Politik hakların genişlemesinin, daha önce bu haklara tekelcilikle sahip olanların iktidarını azalttığını hatırlamakta yarar var; ve tarih ister cinsiyete, ister yaşa, isterse ırka ya da sınıfa dayansın hiçbir egemen grubun otoritesini gönüllü olarak bırakmadığını ortaya koyar. Bu haklı çıkarma, yetişkinlerin var olan iktidar ilişileri modelini korumaya çalıştıkları bir araç olduğuna göre çocukların politik haklarını genişletmeye çalışanlar "sağduyuya" karşı çıkmalı ve onu sıkı bir uslamlamaya tabi tutmalıdırlar.

"Sağduyuya" dayanılarak çocukların politik haklardan yoksun bırakılmaları, içeriğini ve güvenilirliğini paternalizmin eleştirisiz-

ce kabulünden alır. Bundan sonraki kısımda paternalizmin, oy kullanma hakkı da dahil olmak üzere, genç insanların politik haklarını yadsımak için ikna edici temeller getirmediğini, sadece politik elitler için bir doğrulama sağladığını ileri süreceğim. Fakat yaş, kimlerin politik haklara sahip olacağını belirlemek için bir kriter olamazsa, onun yerini ne alabilir? İkinci kısımda oy kullanma yeterliliğini belirlemeye yönelik iki farklı kriteri ele alacağım ve daha adil üçüncü bir olasılığı ortaya koyacağım. Son olarak, çocukların politik statülerinin değişmesinin muhtemel sonuçlarını, Uluslararası Gençlik Yılı'nda genç insanların haklarını elde etmelerine yönelik hareketleri ve bu tür politik değişimlerin önündeki sınırlamaları değerlendireceğim.

PATERNALİZM

Paternalizm, bir bireyin çıkarlarını yükseltme ya da güvence altına alma çabası içinde, bu birey müdahalede hiçbir yarar görmese de, hatta bunun zararlı olduğunu düşünse bile, bu bireyin seçim ve/ya da eylem özgürlüğüne müdahale etmektir. Dworkin'in klasik paternalizm tartışmasında, "yalnızca ilgili kişinin refah, iyilik, mutluluk, ihtiyaç, çıkar ya da değerlerine referansla doğrulanan, bir kişinin eylem özgürlüğüne yönelik müdahale"[11] olarak anlaşılır. Böylelikle, yetişkinlerin çocukların politik haklarını uygulamaları, -çocuklardan başka bir grup söz konusu olsaydı da olacağı gibi- demokratik olmayan bir işlem değil, yalnızca genç insanların çıkarlarını ve refahını güvence altına almaya yönelik bir çabadır.

Bu paternalizmi meşru kılmak için geleneksel olarak üç neden ileri sürülür. Birincisi, genç insanlar politik özerklik için gerekli olan rasyonalite, bilgi ve deneyimden yoksundurlar. Çocuklara politik özbelirlenim için izin verilmiş olsaydı korkunç ve zarar verici hatalar yaparlardı. Paternalizm, çocukları, yetersizliklerinin zararlı sonuçlarından korumaya çalışır. Çocuklar kendi seçimlerini yapamayacak durumda oldukları için, onlar için seçimleri yetişkinler yapmalıdır. İkincisi, çocuklar olgunlaştıkça yetişkinlerin onlar adına aldıkları kararların bilgeliğini görecekler ve sonradan bu ka-

rarları onaylayacaklardır; paternalizm bu anlamda "geleceğe yönelik bir rıza"yla doğrulanır. Üçüncüsü, çocuklar birçok açıdan yetişkinlere bağımlıdırlar ve yetişkinlerin yardımı olmaksızın kendilerine bakamazlar; paternalizm burada genç insanların "kendine bakma" yetersizlikleriyle doğrulanır. Paternalizmin bu üç doğrulamasından birincisi çok daha önemli olduğu ve daha uzun bir incelemeyi gerektirdiği halde ben bunların hepsini ele almak istiyorum.

Paternalizmin en yaygın doğrulaması şu şekilde yapılır. Çocukların politik meselelerden habersiz oldukları, politik alanda görüş sahibi seçimler yapacak kadar rasyonel olmadıkları, sistematik ve amaçlı bir hareket için yetersiz oldukları ve dolayısıyla vatandaşlığın gerekliliklerini ve yükümlülüklerini yerine getiremedikleri varsayılır. Bu eksiklikler yaşın doğrudan bir sonucu olarak kabul edildikleri için her genç insanın dışlanması gerekir. Bireyler, büyüdükçe ve politik hakları kullanmak için gerekli vasıfları kazandıkça vatandaşlığa dahil edileceklerdir. Locke'un yargısı çok tipik:

> Buna layık oldukları halde çocukların tam bir eşitlik içinde doğmadıklarını itiraf ediyorum. Dünyaya geldiklerinde anababalarının onlar üzerinde bir tür egemenliği ya da yetkisi vardır... fakat bu geçicidir. Bu tabilik bağları, bebekliğin zayıflığı süresince içine sarıldıkları ve kendilerini destekleyen kundak takımları gibidir. Büyüdükçe yaş ve akıl bu takımları gevşetecek ve sonunda düşürerek kendi özgür iradesine sahip bir insanı ortaya çıkaracaktır.[13]

O halde, özgürlük, makul ayrımlar yapma yeteneğini bahşeden olgunluğa bağlıdır. Locke'un sözleriyle, "Rasyonel doğduğumuz gibi özgür doğarız; bu ikisini fiili olarak uygulama olanağına sahip olduğumuzu söylemiyorum; birisini getiren yaş onunla birlikte diğerini de getirir."[14] Bu argümanın iki yönü ilk bakışta göründüğünden daha problematiktir ve daha yakından bir incelemeyi gerektirir: Çocukların akıldan ve rasyonaliteden yoksun oldukları iddiası ve buna bağlı olarak politik haklar verildiğinde çocukların yanlışlar ve hatalar yapacakları görüşü.

Rasyonaliteden yoksun oldukları için çocukların politik vatan-

daşlıktan dışlanmaları gerektiği iddiası, bir probleme yol açıyor: Rasyonaliteden ne kastedildiğini tam olarak anlamanın güçlüğü ve bir bireyin ya da bireyler kategorisinin kapasiteye sahip olup olmadığını yeterli bir kesinlikle belirlemenin mümkün olup olmadığı sorusu. "Rasyonalite nedir?" sorusu birçok şekilde yanıtlanmıştır. Rasyonalite bilinçli, mantık kuralları ve ampirik bilgi ile uyumlu düşünce ve eylemleri ifade etmek için kullanılabilir. Ya da bireyler bir seçimin muhtemel sonuçlarını anlayabilmeleri ölçüsünde rasyonel kabul edilebilirler. Max Weber için eylemler, önceden belirlenmiş bazı amaçlara ulaşmak için uygun araçlar seçildiğinde amaçsal olarak rasyonel (*zweckrational*) olabiliyor ya da eylemler topluluğun ahlaki standartları ve değerleriyle uyumlu olduğunda değer açısından rasyonellik (*wertrational*) söz konusu oluyordu. Bundan başka rasyonalite, "standart IQ testlerinde ölçülmüş zekânın belli bir düzeyde olması" ile de tanımlanabilir.[15]

Bu anlam belirsizliği çocuklarda rasyonalite eksikliği varsayımı temelinde çocukları yetişkinlerden ayırt etmeye çalışanların önüne önemli sorunlar çıkarıyor. Ayrıca, belirsizlik felsefecilerle sınırlı değil; psikologların çalışmalarında daha özenli ve kesin bir tanım arayanlar da hayal kırıklığına uğradılar. Bu bağlamda sık sık Piaget'nin çalışması örnek gösterilir.[16] Piaget'nin gelişim psikolojisi teorisi insanların bilişsel ve ahlaki gelişiminde çeşitli aşamalar belirler. En üst aşama, "soyut işlemler" (formal operations) aşaması, on iki yaş civarında başlar ve ergenlik döneminde gelişmeye devam eder. Bu aşamada,

> gencin zihinsel işlemler sistemi büyük bir dengeliliğe ulaşmıştır. Bu, diğer şeylerin yanı sıra, gencin düşüncesinin esnek ve etkili olduğu anlamına gelir. Uslamlama sorunlarıyla etkili bir şekilde uğraşabilir... bir durumun içerdiği birçok olasılığı tasarlayabilir. Düşüncesi somuta bağlı olan somut işlemler (concrete operations) dönemindeki çocuğun tersine, genç burasını ve şimdiyi aşabilir.[17]

Ancak çocukların, bilişsel ve ahlaki kapasitelerini yolda, tedrici bir şekilde geliştirerek, evrimsel aşamaların art arda gelişiyle olgunlaştıkları iddiası tartışmasız bir biçimde kabul edilmemiştir. Piaget'nin, çocukluğun tek tip ve evrensel bir yaşantı olduğu biçi-

mindeki varsayımı kültürel, tarihsel ve antropolojik delillerin çoğunun güvenilirliğini yadsımaktadır.[18] Piaget'nin çalışması, güvenilir olarak kabul edildiğinde de çözdüğünden daha çok problem üretmektedir. Bu, özellikle, gelişmeleri gecikerek ya da bunayarak soyut işlemler aşamasına ulaşmayan yetişkinler başta olmak üzere başka grupların da politik haklardan yoksun bırakılmaları gerektiği anlamına mı geliyor?[19] Piaget'nin teorilerinde paternalizmin doğrulanmasını bulanlar bile "büyük çocuklar için delilin açık olmadığını" ve "hem ahlaki hem de bilişsel gelişim açısından birçok çocuğun on iki ile on dört yaşları arasında yetişkin düzeylerine ulaştığını" kabul ediyorlar.[20] O halde "rasyonalite" terimini tanımlamak konusunda, onu çocukları yetişkinlerden ayırt etmek için bir ölçüt olarak kullanmak isteyenlerin yanıt vermek zorunda oldukları önemli güçlükler var.

Ancak bu güçlükler herkes tarafından kabul edilmiyor ve Scarre, bir faydacının tipik özellikleri olan büyük bir kesinlik, güven ve naiflikle, aşağıdaki açıklamayı sunuyor:

> Rasyonel eylemler öznenin umut edilen faydasını maksimize etmeye yönelik eylemlerdir. Ayrıca, rasyonel kararlarla desteklenen eylemler, tipik olarak özne tarafından faydasını maksimize etmek için benimsenen sistematik bir yaklaşımın elemanları olarak kendilerini ortaya koyarlar.[21]

Scarre argümanını, kanıtlamaya çalıştığı şeyi varsayarak geliştiriyor: Rasyonalite yetişkinlerde vardır, ama çocuklarda eksiktir. Yetişkin rasyonalitesi,

> hayatın pratik sorunlarını çözmek için çok önemli olan sistematik eylem politikalarını planlama yeteneğinde görülür. Yetişkinlerin çoğu, uzun bir süre yaşamış oldukları için, bu yeteneğe sahiptirler, ama çocuklar, zihinsel güçleri ve deneyimleri yetersiz olduğu için bu yetenekten yoksundurlar. Bundan dolayı yetişkinler onlara kapsamlı bir "amaç sistemi"ni kabul ettirmelidirler.[22]

Bütün bunlar kuşkusuz Locke'u anımsatıyor. En azından Scarre'la ilgili olarak, geriye kalan tek sorun, böyle bir "amaç sistemi-

ni" kabul ettirmenin haklı biçimini meşru olmayan biçimden ayıracak bir ölçüt bulmaktır. Scarre, "paternalist, bir bireyin işlerine ancak, kararlarının rasyonel hesaplara dayanmadığına inanmak için neden varsa ve bu kararların var olan fayda stokunun azalmasına ya da muhtemel fayda stoklarına yeterince ulaşılmamasına yol açması söz konusu olduğunda karışmalıdır"[23] diyor. Scarre burada, korumacı paternalizm temelinde çocukların politik haklarını yadsımanın klasik bir ifadesini sunuyor: Çocuklar rasyonaliteden yoksundurlar, makul olmayan seçimler ve hatalar yapacaklardır ve bu nedenle korumacı paternalizme tâbi olmaları gerekir. Argümanı, birçok kusurunun ortaya konması için daha titiz bir incelemeyi gerektiriyor.

Birincisi, tipik faydacı bir yaklaşımla Scarre insan ilişkilerinde rasyonalitenin varlığını ve önemini fazlasıyla vurguluyor. Ben illa ki "umut edilen faydamı maksimize etmek" şeklinde olmasa da kararların muhtemel getirilerini ve sonuçlarını tahmin etmeye çalışan oldukça ihtiyatlı ve düşünceli bir insan olduğumu düşünüyorum, ama yine de kararlarımın ne kadar azının rasyonel düşüncelerin sonucu olduğunun her zaman farkındayım. Bunu itiraf ederek yalnızlığa mahkum olduğumu sanmıyorum, çünkü çok kişinin, Bentham'ın takıntı halinde değilse de titiz bir şekilde, karmaşık bir mutluluk getirici hesap üzerinden potansiyel faydaları tahmin eden tuhaf, ideal bireyine denk düşmediğinden eminim.

İkincisi, yetişkinlerin çocukların çıkarlarını kendilerinden daha iyi anladıklarını göstermek -Scarre'ın yapabildiğine inandığı budur- onların işlerine müdahale edilmesini doğrulamak için yeterli değildir; bu, onlara bir "amaç sistemi" dayatılmasını haklı çıkarmaz. Yetişkinler olarak, stres ya da duygusal çöküntü dönemleri gibi hayatımızın birçok noktasında, yakın arkadaşlar, meslektaşlar ya da profesyonel danışmanlar ve avukatlar gibi başka insanların bizim sorunlarımıza belli bir mesafeden bakabilecek konumda oldukları için, kısa vadede bizim çıkarlarımızı ve ihtiyaçlarımızı daha açık görebildikleri zamanlar olabilir. Schrag'ın işaret ettiği gibi, "psikanalistim, benim durumum ve durumumun olanakları ve sınırlılıkları konusunda benden daha iyi bir anlayışa sahip olamaz mı?"[24] Schrag'ın sorusundaki önemli sözcük *olabilmek* fiilidir,

çünkü bu tür bir "daha iyi anlayış"a ulaşılabileceği kesinlik olmaktan uzaktır. Ancak, kesin olsaydı bile arkadaşlardan isteyeceğimiz şey işlerimize müdahale değil; kılavuzluk, öneriler ve öğütler olacaktı. Yetişkinler olarak Scarre'ın bizim kendi refahımızla ilgili seçimleri yapma konusunda başkalarının bizden daha iyi bir konumda olabilecekleri şeklindeki iddiasının içerdiği elitizmden muhtemelen rahatsız oluruz. Bu tür bir elitizm çocuklara karşı ileri sürüldüğünde de aynı ölçüde rahatsız olmamız gerekir. Scarre'ın argümanı, Dworkin tarafından paternalizmi haklı çıkarmak için öne sürülen ve tamamen rasyonel bireyler tarafından seçilecek olana başvuran ilkelerinden birine çok yakındır. Dworkin'in iddiasına göre, "hepimiz irrasyonel eğilimlerimizin, bilişsel ve duygusal kapasite eksikliklerimizin farkında olduğumuza göre... tamamen rasyonel bireylerin koruma biçimleri olarak kabul edeceği şeye dayanarak önerilen paternalist önlemlerin lehinde ve aleyhinde olabiliriz."[25] Dolayısıyla Dworkin'in düşüncesi rasyonel bir iradenin oluşturulmasını (Tamamen rasyonel bir varlık tarafından ifade edilecek irade), bunun fiilen var olan birey iradesiyle karşılaştırılmasını ve son olarak, uyumsuzluk durumunda, rasyonel iradenin var olan irade yerine geçirilmesini gerektirir. Bu tür bir argümanın elitist içerimleri açıktır ve bazı soruları gündeme getirir. Bu rasyonel iradeyi kim oluşturacak ve onun fiilen var olan iradelerden üstün olması gerektiğine kim karar verecektir? Dworkin'in iddia ettiği gibi, *"hepimiz* irrasyonel eğilimlerimizin farkında"ysak karar alanlar müstesna mıdırlar yoksa belirttiği gibi onlar da bizim kadar kılavuzluğa ihtiyaç duyuyorlar mı? Paternalizmin bu savunusu Berlin'in *Four Essays on Liberty*'deki güçlü eleştirisiyle yerden yere vuruluyor:

> Bu düşünürlerin ortak varsayımı zavallı, cahil, arzuların yönlendirdiği, tutkulu, ampirik kendiliğimiz bu sürece ne kadar şiddetle karşı çıkarsa çıksın, "gerçek" doğamızın rasyonel amaçlarının uygun olması ya da uygun hale getirilmesi gerektiğidir: Özgürlük irrasyonel, saçma ya da yanlış olanı yapma özgürlüğü değildir.[26]

Bu, bizi Scarre'ın argümanındaki üçüncü hataya götürüyor. Paternalist müdahaleyi, bir bireyin rasyonaliteden yoksun oldu-

ğuna inanmak için bir neden olabilmesiyle haklı çıkarıyor; o halde müdahaleyi haklı çıkaran, bazı özelliklerin ve yeterliliklerin varlığı ya da var olmayışıdır. Ancak, çocukların işlerine yönelik olarak paternalist müdahaleyi savunan argüman çocukların varsayılan makul ve rasyonel düşünce eksikliğine dayanıyorsa, dışlanması gereken çocuklar değil; rasyonel düşünceye sahip olmayanlardır. Rasyonalite eksikliği çocukları yetişkinlerden değil, irrasyoneli rasyonelden ayırır. Dolayısıyla, Scarre tutarlı olmak istiyorsa, yaşa bakmaksızın, özerklik için gerekli niteliklerden yoksun olan herkesin işine müdahale etmelidir. Burada bazı açık örnekler var ve Scarre kendisi de davranışları ve kararları hiç değilse birçok zaman rasyonel sayılamayacak olan alkoliklerin durumunu ortaya koyuyor. Fakat Scarre, alkoliklerin işlerine karışılmasını desteklemeyecektir.

> İçki içmesi zararlı olduğu ve aklıyla onaylanmadığı halde alkoliği on-beş günlük zorunlu bir tedavi için alıp götüremeyiz, çünkü böyle yapmakla, bir yetişkin olarak kendine ait planları ve politikaları olmasına rağmen onun yaşamı üzerine kendi planlarımızı ona dayatarak ona hakaret etmiş oluruz. Çocukların kendilerine ait bu tür amaç sistemleri yoktur, bu yüzden irrasyonaliteleri onların iyiliğini tehdit ettiği zaman onlar adına müdahalede bulunmak onların haklarını ihlal etmez.[27]

Belki de çocuklara ve yetişkinlere karşı davranışlarındaki çelişkinin farkına vardığı için Scarre argümanının temellerini değiştiriyor: Artık müdahale bir "amaç sistemi" eksikliği temelinde doğrulanıyor. Ancak, Scarre için doğruluğu açık olan şey bana yine kesinlikten uzak ve tartışmalı görünüyor. Çocukların "amaçlardan" ya da belli hedeflere ulaşmak için planlar formüle etme yeteneğinden ve onları uygulama kapasitesinden yoksun oldukları gerçekten doğru mudur? Watson çocukların plan yapabileceklerini ve yaptıklarını; "ve dondurma satın almaktan evi terk etmeye kadar planlar"[28] yaptıklarını söylerken kesinlikle haklıdır. Çocukların hedef ve amaçlarının yetişkinlerinkinden farklı olduğu ve bazılarının yetişkinlere saçma bile gelebileceği doğrudur, ama mesele bu değil. Scarre çocukların bu tür "plan ve politika"ları olmadığını

iddia ediyor.

Scarre'ın savunusuna karşı dördüncü itiraz, onun şu argümanına yönelik: Kendi hallerine bırakılırlarsa çocuklar zarar verici, mahvedici ve onun terimleriyle faydalarını azaltıcı hatalar yapacaklardır. Bu nokta önemli, çünkü "bir kişinin mutluluk ya da faydasının miktarı onun paternalizme tabi olup olmayacağını belirlemede kilit noktadır."[29] Scarre'ın buradaki hatası bir şeyi yapma hakkıyla doğru şeyi yapmayı karıştırmasında yatmaktadır. Dworkin'in ifade ettiği gibi "bir kişi, kendisi için yapılması yanlış olan bir şeyi yapma hakkına sahip olabilir."[30] Gerçekte Scarre, kendisi, alkoliklerin kendilerini öldürene kadar içme haklarını savunmak istiyor. Öte yandan, yetişkinlerin uzun süredir ziyadesiyle kullandıkları ve uyguladıkları bir hakkı -hata yapma hakkı- çocuklardan esirgemek ister görünüyor. Yetişkinler doğru kararlar verme ve hatalardan kaçınma konusunda açık bir kapasite sergilemediler. İnsanlık tarihine şöylesine bir göz atıldığında bir hatalar kataloğu ortaya çıkar. Sınai, kimyasal ve nükleer atıklarla çevreyi kirletmeyi seçenler, savaş çıkaranlar, toplama kampları kuranlar, insanları derilerinin rengi nedeniyle ayıranlar yetişkinlerdir ve Üçüncü Dünyada birçok kişi açlık çekerken kalp hastalıkları nedeniyle vaktinden önce ölecek kadar aptalca ve duygusuzca yiyenler gelişmiş ülkelerin yetişkinleridir. Zarar verici yetersizlik konusundaki bu son derece gelişmiş kapasitenin çocuklar tarafından aşılabileceğini düşünmek zor. Fakat, yetişkinlerin hata yaptıkları için haklarının yadsınması gerektiğine inanmadığımıza göre, bu temelde çocukların dışlanması gerektiğini ileri sürmek hem tutarsızlık hem de haksızlıktır.

Harris meseleyi dürüstçe ortaya koyuyor. "Paternalizmin doğrulanması kötü hataların azaltılması arzusunda yatıyorsa, kronoloji kadar saçma bir şeye dayanarak bir sınıfa bu tür hatalar yapmak için izin vermek, başka bir sınıfa ise böyle bir hak tanımamak aptallık olacaktır."[31] Yetişkinler olarak hataların korunmamızı gerektiren bir şey olmayıp, öğrenmemizi sağladığına inanırız. Çocuklar da hatalarından öğrenebilirler ve onlara küçük yaşlardan itibaren sorumluluk vererek yanlış seçimlerin ciddi sonuçlarını ortadan kaldırmak ya da en azından azaltmak mümkün olabilir. Ha-

talar olgunlaşma ve öğrenme süreçlerinin kaçınılmaz bir parçasıdır. Feinberg'in de kabul ettiği gibi, "Çocuklara bile, belli bir noktadan sonra 'çocuk olarak muamele' etmemek daha iyidir, yoksa hiçbir zaman sorumluluk sahibi yetişkinlerin görünüşünü ve kabiliyetini kazanamazlar."[32] Yaşamımın daha ileriki aşamalarında gençliğimde aldığım bir dizi karardan pişmanlık duyacağım hemen hemen kesinlikle doğrudur, hatta belki de bunları hata olarak ele alacağım, fakat bu, müdahaleyi haklı çıkarmaz. Herkes değişir ve hayat içinde yeni ihtiyaçlar, tutumlar, ilgi alanları ve amaçlar geliştirir. Fakat şu anki kararlarımı, on ya da yirmi yıl sonra onları nasıl değerlendireceğimi düşünerek alamam ya da aradaki zamanda tutumlarımın nasıl değişebileceğini hesaba katamam; şu anki kararlar ne kadar sınırlı olursa olsun şu anki bilgelikler ve budalalıklar temelinde alınmalıdır. O halde, daha küçük yaşlardaki insanların hata yapma ve hatalardan öğrenme olasılığından korunduğu keyfi yaş olarak on sekiz yerine neden "11 ya da 31"[33] yaşını kabul etmemeli. Sonradan değerlendirmenin kolaylığı ve zamanın izin verdiği şekilde daha etraflı düşünme sonucunda, şu anda bulunduğum durumda, karar alma anında -yaşım ne olursa olsun- görülebilenden daha çok olasılık ve alternatif göremeseydim tuhaf olurdu.

Scarre'ın, çocukların yaşamlarına paternalist müdahalenin, genç insanlarda varsayılan rasyonalite eksikliğine ve böylelikle onların zarar verici hatalar yapmaları olasılığına başvurarak doğrulandığı görüşü görüldüğü gibi birçok yönden ciddi açıklar vermektedir. Gelişme psikolojisinden çıkan en katı ve bilimsel temelli tartışmalara başvurulduğunda bile, rasyonalitenin ne olduğuna dair üzerinde anlaşılan bir görüş yoktur ve bunun sorunlar yarattığı açıktır. Scarre gibi bu tür güçlükleri bir yana bırakmaya çalışanlar tatmin edici olmayan ve Scarre'ın durumunda, terime çok dar bir anlam veren totolojik tanımlar sunuyorlar. Ayrıca, rasyonalitenin varlığı ya da eksikliği politik haklardan çocukların değil, irrasyonel kişilerin -varsa- dışlanmasını doğrulamaktadır. Bu kategoriye şu anda politik hakları kullanan birçok yetişkin dahil olabilir; öte yandan rasyonalite ölçütü birçok çocuğa oy kullanma hakkı tanıyabilir. Bu karışıklık sonuçta çifte standartların kullanımına

yol açar. Yetişkinlerin ve çocukların açıkça irrasyonel davranışları ve hatalarıyla karşılaşıldığında, paternalizm yalnızca çocuklar için uygun sayılır. En önemlisi, bu temelde onaylanan paternalizm, koruma adına çocukların yaşamlarına karışan ve onların öğrenme ve gelişme potansiyellerini bastırarak ve hasar vererek büyüme olanaklarını yadsıyan yetişkin bir politik elit üretir.

Paternalizm bunlardan başka iki temelde desteklenir: "Geleceğe yönelik rıza" ve "kendine bakamama." "Geleceğe yönelik rıza"da yoğunlaşan argüman, bir çocuğun özgürlüğünü kısıtlamanın ve çocuğun çıkarlarını korumak için gerekli olduğunda çocuğun adına kararlar almanın anababaların yalnızca hakkı değil; görevi olduğunu iddia eder. Ancak anababanın müdahale hakkı, çocuğun sonunda bu müdahalenin bilgeliğini ve doğruluğunu kabul etmesi gerektiği olgusuyla sınırlanır. Şu halde paternalizm "sınırlamaların bilgeliğini çocuğun sonradan anlayacağına dair anababanın girdiği bir bahis olarak düşünülebilir. Geleceğe yönelik rıza olarak adlandırılabilecek şey vurgulanır; çocuğun şu anda hoş karşıladığı şeyden çok hoş karşılayacağı şey."[34] Ancak böyle bir yaklaşım bariz bir mantıksal sorun yaratır: Paternalist müdahalenin doğrulanabilirliği gerçekten gelecekteki rızaya dayanıyorsa, müdahale anında doğrulandığını bilmenin yolu yoktur. Fakat bu konuda daha ciddi bir itiraz getirilmelidir.

Müdahaleye gelecek bir tarihte gösterilen rızanın, müdahale sürecinin ürünü olması tehlikesi söz konusudur; yani rıza tam da müdahale süreci tarafından imal edilir, yaratılır ya da tertip edilir.[35] O halde çocuğun daha sonra gösterdiği rıza zorunlu olarak müdahalenin meşruiyetinin kanıtı değildir. Bir örnek verecek olursak, anababası tarafından kiliseye devam etmeye, dua etmeye, kutsal kitabı okumaya zorlanan bir çocuk, gelecekteki bir tarihte sorulduğunda, Tanrı sevgisi ve şefkatini anlaması ve dinsel bir yaşam sürmesi gerektiği konusundaki anababa arzusunu şimdi gerçekten paylaştığını söyleyebilir. Fakat, beyin yıkamaya kadar varan bütün toplumsallaşma süreçlerinin işaretleri, böyle bir tecavüze uğrayan kişinin yeni kazanılmış inançları ve değerlerinin kabulüyle mutlu olması gerektiğini söylediğinde böyle bir rızanın güvenilirliği nerededir? Rawls'ın güçlü bir örneği var:

> Akıllarına tamamen sahip ve farklı dinsel ya da felsefi inançları benimseyecek iki kişi düşünün ve bu kişileri birbirlerinin görüşlerine iten psikolojik bir süreç varsayın; bu süreç isteklerine rağmen onlara dayatılmış olsun. Zaman içinde her ikisinin de yeni inançlarını vicdani olarak kabul ettiklerini varsayalım. Yine de onları bu muameleye tabi tutmamıza izin yoktur.[36]

Rawls'ın uyarısına rağmen, çocukları şu anda yapmaya itiraz ettikleri, fakat sonradan onaylayacakları şeyleri yapmaya zorlamanın kabul edilebilir olduğu anlayışı paternalistler tarafından popüler kılındı. Örneğin Freeman zorunlu eğitimi nihai istenirliği ve tartışılmaz değeri temelinde savunuyor. "İyiliğin ahlaki olarak tarafsız bir teorisinin, gençlerin, isteseler de istemeseler de eğitimden geçmelerini gerektirdiğine" inanıyor. "Birçoğunun bunu istememesinin nedeni düşüncelerinde kısa vadeli kazançların kalıcı çıkarlardan daha yüksek bir yer tuttuğunu gösterir."[37] Ancak Freeman burada argümanı, argüman konusundaki ihtilafın bile onun doğruluğunun delili olarak kabul ettiği bir noktaya getiriyor; eğitimin yararlarını göremeyenler yeterince eğitim almamıştır. Fakat bazılarımız aldığımız eğitimin çoğunlukla değersiz bir zaman kaybı olduğuna inanırız ve "kalıcı yararlar"ın her zaman "kısa vadeli kazançlara" tercih edilmesi gerektiğine ikna olmayız. Herkes, Freeman'ın, "gençlerin eğitim yoluyla tam özerklik kapasitesini kazandıkları"[38] şeklindeki naif ve liberal görüşünü paylaşmaz. Althusser[39] gayet ikna edici bir şekilde, eğitimin, egemen bir toplumsal sınıfın dünya görüşünü dayattığı, rasyonalite olanaklarını bastırdığı ve Rawls'ı o kadar endişelendiren yerleşik görüşbirliğini ürettiği bir dizi ideolojik devlet aygıtından biri olduğunu ortaya koydu.

Kaynağını Kant'ın eserlerinde bulan üçüncü paternalizm savunusu, paternalizmin çocukların varsayılan kendine yetersizlikleriyle doğrulandığını iddia eder. Kant'ın sözcükleriyle, "Çocuklar olgunluğa ulaşırlar ve kendilerinin efendileri olurlar..., önceki bağımlılık durumlarından bir kurtuluş anlaşması bile olmadan, fiilen kendini bakma yeterliliğine ulaşırlar."[40] Bu görüş ilk bakışta inanılır görünüyor, çünkü kendine yeterli olmayanların başkalarından görecekleri yardım, destek ve korumaya ihtiyaç duymaları

makul görünür. Ancak, kendine yeterlilik ölçütü yetişkinleri çocuklardan ayıramıyor ve daha fazla kesinlik kazandırılmadıkça çocuklar kadar yetişkinlere de yönelik olan bir dizi haksız müdahaleyi doğrulamak için kullanılabilir. Sakatlar, hastalar, işsizler ve yaşlılar da, geçici ya da sürekli olarak başkalarının çeşitli yardımlarına ihtiyaç duymaları anlamında kendine yeterlilikten yoksundurlar. Kendine yeterlilikten yoksun olan birinin başkalarının işlerine müdahalesine ve baskısına tabi olması gerektiği iddiası kuşkulu bir ahlaki iddiadır. Ahlak bir yana, şu anki amaçlar için önemli olan nokta, bu tür bir iddianın çocukları yetişkinlerden ayırt etmeye hizmet etmediğidir. Ayrıca, herhangi bir toplumda bütün üyeler başkalarının uzmanlığına, yeteneğine ve kapasitelerine ihtiyaç duyar. Herkes bir zaman, akan bir musluğu tamir etme, bozuk bir televizyonu onarma, hasta bir insanı iyileştirme ve ağrıyan bir dişi çekme konusunda kendine yeterlilikten yoksundur.[41] Su, enerji, ışık, ısınma, yiyecek üretimi ve dağıtımı konusunda hep başkalarına bağımlıyızdır. Toplumlar zorunlu olarak üyelerinin karşılıklı bağımlılığı ve topluluk duygusu üzerinde inşa edilirler ve çocuklar hayatta kalmak ve gelişmek için yardıma ihtiyaç duyma konusunda yalnız değillerdir. Toplum içinde bir grubu ayırmak ve yalnızca bu grubun mitik modern Robinson Crusoe niteliklerine sahip olması gerektiğini, yoksa politik haklarının yadsınacağını ileri sürmek haksızlıktır..

OY KULLANMA YETERLİLİĞİNİ BELİRLEME ÖLÇÜTLERİ

Yurttaşlar olarak politik haklara sahip olması gerekenleri, olmaması gerekenlerden ayırt etmek için ikna edici bir ölçüt bulmak üzere yaşın yeterliliğe bağlanamayacağını ortaya koymaya çalıştım. Fakat yurttaşlığa uygun olup olmamanın ölçütü yaş olamazsa, politik dahil olma sorunu nasıl çözülecek? Politik haklar talebini doğrulamak için gerekli olan beceriler, özellikler ve bilgiler nelerdir? Schrag oy kullanma hakkını seçmen yeterliliği testindeki başarıya göre dağıtmanın yararlarını ortaya koyarken, Harris daha cömert bir tavırla "bir kişi" olarak sınıflanabilecek herkese oy kul-

lanma hakkının verilmesini savunuyor. Ben bu iki seçeneği tartışacağım ve kaynağını John Holts'un[42] yapıtında bulan üçüncü bir çözüm önereceğim.

Schrag, oy kullanmak için asgari bir yaşın belirlenmesini hoş karşılamıyor. Bir alternatif "nahoş" da olsa "herhangi bir muhtemel seçmenin, hak kazanmak için bir uygunluk testinden geçmesidir".[43] Schrag'ın testi, potansiyel seçmenlerin, büyük politik partilerin ideolojileri ve politikaları hakkında bilgilerini göstermelerini gerektiriyor. Sorulara temel oluşturan bilgiler, trafik kuralları gibi bütün yurttaşların rahatça ulaşabilecekleri bilgiler olduğu için, test bazı açılardan ehliyet sınavına benzeyecektir.[44] Schrag örnek bir soru veriyor: "Aşağıdaki bakış açısı Cumhuriyetçi Parti'ye mi yoksa Demokrat Parti'ye mi daha uygundur? Hükümet yaşlı ve yoksul insanların iyi tıbbi bakım görmesini sağlamalıdır."[45] Schrag, yetişkinlerin çoğunun politikalar hakkında her zaman pek bilgili olmadıkları ve bilgilerin genellikle partilerin kamu bildirilerinin bireysel bir yorumundan ibaret olduğu olgusunu gözardı eder görünüyor. Ancak, bazı çocukların öğrendiklerini gerçekten anlamadan, testi geçmeye yetecek bilgiyi öğrenip ezberleyebileceklerini kabul ediyor (Bu arada yetişkinlerin de aynı şeyi yapabileceklerinden söz etmiyor), fakat testi oluşturmaya ilişkin bu teknik sorunların kolaylıkla üstesinden gelineceğini düşünüyor. Schrag en azından başlangıçta böyle bir prosedürü destekler görünüyor. Test, oy kullanma kapasitesinden yoksun olanları ayıracaktır, fakat "tanımlanabilir başka bir azınlık grubuna yönelik doğrudan bir ayrımcılığa yol açmayacaktır": Oysa var olan prosedürler "on sekiz yaşın altındaki oy kullanabilecek durumda olanlara karşı ayrımcılık yapmaktadır."[46] Schrag böyle bir uygunluk testine bir dizi itiraz getirilebileceğini kabul ediyor ve bunlar üzerinde o kadar çok düşünüyor ki sonunda başarılı bir şekilde eleştirmeye başladığı yaş ölçütünü onaylamaya varıyor. Burada, Schrag'ın uygunluk testine yönelik itirazlarına karşı çıkarak testi onaylamaya değil, bir olgunluk yaşına dönmenin kabul edilebilir olduğu görüşünü eleştirmeye çalışıyorum. Teste yönelik üç itiraz ona özellikle ikna edici görünüyor.

Birincisi, uygunluk testi bilgili ve yeterli olan, fakat "oylarını

ciddiyetle kullanacak" kadar sorumlu olmamaları muhtemel seçmenleri onaylayacaktır;[47] sorumluluk olgunluğun bir ürünüdür ve yaşla garanti altına alınır. Fakat yetişkin seçmenler "oylarını ciddiyetle kullanıyorlarsa", yağmurlu hava Muhafazakâr Parti açısından neden seçim için iyi kabul ediliyor? Harold Wilson 1966 genel seçiminin tarihini, İngiliz futbol takımının Dünya Kupası'ndaki maçıyla çakıştığını anladığında neden değiştirdi ve İşçi Partisi 1984 Avrupa Parlamentosu seçimlerine yönelik bir ilgi sağlamak için neden bir "Avrupa Şarkısı" yarışması düzenledi? Politikacıların bu tür taktikleri kullanmaları, seçmenlerin ciddi ve sorumlu olduğundan kuşku duyduklarını gösteriyor.

İkincisi, Schrag yaş ölçütünün toplumdaki herhangi bir özel çıkarı ya da grubu kayırmadığını iddia ediyor. Bir uygunluk testi, Schrag için zenginle eş anlamlı olan, iyi eğitimlileri kayırabilir. Oysa yaş ölçütü herkesi aynı şekilde ayırır: "Cumhuriyetçilerin çocukları, zenginlerin, beyazların ve Demokratların çocukları, yoksullar ya da siyahlar aynı şekilde dışlanır." [48] Fakat kuşkusuz itiraz da bu noktada geliyor: Bütün çocuklar politik katılımın dışında tutuluyorlar. Çocuklar -siyahlar, beyazlar, zenginler ya da yoksullar- temel bir ortak özelliğe sahip bir grup oluştururlar; bu yolla, toplumun bir kesimi tamamen temsil dışı bırakılır. Bu, "herkese karşı aynı derecede" ayrım değil, yalnızca çocuklara karşı ayrımdır. Schrag'ın, çocuklar sonunda olgunlaşıp yetişkinliğe ulaştığına göre dışlamanın "geçici" olduğu iddiası haksızlığı maruz göstermez. Schrag bir birey olarak çocukla bir grup olarak çocukları karıştırıyor. Birey olarak çocuklar büyürler ve politik vatandaşlık haklarına sahip olurlar, fakat dışlanmış bir grup olarak çocuklar sürekli olarak vatandaşlık haklarından yoksun ve politik açıdan etkisiz kalırlar.

Schrag'ın uygunluk testine üçüncü itirazı, politik uygunluk sorununu "insani kontrol alanı"na bırakmasıdır.[49] Böyle olduğunda, güçlü grupların diğer grupları dışlamak için testi manipüle etmeye çalışacakları korkusu ortaya çıkar; Schrag, potansiyel siyah seçmenleri dışlamaya çalışan güneyli ırkçılar vakasında bunun sözkonusu olduğunu kabul ediyor. Schrag'ın anlayamadığı, yaş kısıtlamasının da insan girişimiyle değiştirilebilen ve bilinçli bir insa-

ni amaçla "gayrimeşru olarak seçmenlerin bir kısmını dışlayan" insani bir seçim olduğudur.[50] Yaş kısıtlamasının saçmalığını anlayan, fakat bir uygunluk testinin potansiyel tehlikelerinden korkan Schrag saçmalığı seçiyor. Şu sonuca varıyor: "Bir yanda bilinen ya da en azından tahmin edilebilir bir adaletsizlikle, öte yanda bilinmeyen bir adaletsizlik riski arasında bir seçim yapılması gerekiyor".[51] Schrag, "uygunluk testi"nin elitizmini ve tehlikelerini reddetmekte haklı, ama yaşa dayanan bir vatandaşlık kısıtlamasının adaletsizliklerine başvurmakta haksız.

Harris, Schrag'ın *tersine*, politik dahil olma sorununa, alanı çok geniş olan farklı bir çözüm getiriyor. Temel varsayımı, bir kişi olan herkesin politik haklara tamamen layık olduğudur. Yetişkinler ve çocuklar arasındaki geleneksel ayrım, haklara kimin sahip olması gerektiğine karar verme konusunda yardımcı olamaz. Bu ayrımın yerini "kişiler" ve "kişi olmayanlar" arasındaki ayrım almalıdır; bu, haklara layık olanları diğerlerinden ayıracaktır. Harris'in sorusu bu durumda, "Şu halde kişileri nasıl tanıyacağız"[52] olur. Bir dizi asgari gereklilik sayıyor; bunların arasında en önemlileri şunlardır: Kişiler "kendi yaşamlarını değerlendirmelidirler", kendi yaşamlarına dair bir anlayışa sahip olmalıdırlar; "idame ettirecekleri ve idame ettirmeye değer bir yaşamları olmalıdır."[53] Bu da bir dizi başka yeteneği gerektirir. İnsanlar kendilerinin bilincinde olmalı ve her zaman var olan varlıklar olarak kendilerinin farkında olmalıdırlar. Alınacak kararları ve yapılacak planları olması gerekir ve bu da belli bir zekâyı ve dili kullanma yeteneğini zorunlu kılar.

Bunlar bir kişiyi tanımlayan temel özelliklerse ve bu nedenle bir kişi saygıya, itibara ve haklara layıksa bu durumda Harris çocukları dışlamanın zor olduğunu söylüyor. Çok haklı. Ancak formülasyonunun sorunu şu ki zor olan yalnızca çocukları dışlamak değil: Hiç kimseyi hatta hiç bir şeyi dışlamak mümkün değil. Bir kişinin temel özelliği, "kendi yaşamına değer vermesi"yse intihar edenler dışında pek az kimsenin "kişi" olmadığı söylenebilir. Aynı şekilde, karar alma ve plan yapma yeteneğinin dili gerektirmediğinde anlaşılabilseydi ya da "dil" teriminin daha geniş bir tanımı kabul edilseydi, Harris'in bakış açısından bazı hayvanları dış-

lamak da oldukça zor olacaktı. Harris biraz gönülsüzce de olsa argümanının bu sonucunu kabul ediyor. "Varlıkların, dile sahip olmadıkları (ya da böyle bir kapasiteninin delilini sunmadıkları) halde kendilerinin bilincinde olduklarını; her zaman var olduklarının farkında olduklarını ve varoluşa değer verdiklerini (Harris'in deyişiyle bir "kişi") varsaymak için nedenimiz olduğunda, bu varlıkları da dahil etmek için nedenimiz olacaktır."[54] Harris'in hayran olunası eşitlikçilik arzusu onu, "Vatandaş kimdir?" sorusunu pek az kimsenin meşru kabul edebileceği bir şekilde yanıtlamak zorunda bırakıyor.

Politik katılım sorununun en ikna edici çözümünün, John Holt tarafından ortaya konulan politik öğrenim ve çocukların politik sosyalizasyonu üzerine araştırmaların onayladığı basit bir önerinin yeniden canlandırılmasıyla sağlanabileceğini ileri süreceğim. Holt'un reçetesi basit olduğu kadar da çekici. Holt sürekli olarak oy kullanma yaşının düşürülmesini istemiyor, "her yaştan insanın oy kullanma hakkını" savunuyor; ona göre "hiç kimse dışarda bırakılmamalı."[55] Ona göre uygunluk, politik meselelerin bilincinde olmak ve bu meselelerle ilgilenmekle belirlenir. Politikaya ilgisi, bilgisi ve bağlılığı, oy kullanma motivasyonunu sağlayacak kadar gelişmiş olan herkesin oy kullanma hakkı olmalıdır; ilgi geliştikçe katılım artacaktır. Bu, bütün çocukların oy kullanacağı anlamına gelmez ve politikayla çok az ilgilenen çok küçük çocukların uzak durmaları muhtemel görünüyor. Holt, altı yaşındaki çocukların pek azının oylarını kullanacaklarını, oysa on yaşındakilerin "dünyayı ve sorunlarını en azından benim ya da çoğu arkadaşımın üniversiteden ayrıldığımızda anladığımız kadar anlar göründüklerine" göre farklı olacaklarını düşünüyor.[56] Çocuklar oy kullanma olanağı konusunda hevesliler. Aşağıdakiler üzerinde düşünmek gerekir:

> Biz oy kullanmalıyız. Yani biz çocuklar. On sekiz yaşına kadar oy kullanmamıza izin verilmiyor, Hükümet böyle diyor. Fakat Ortak Pazar konusunda ve başka konularda söyleyecek çok şeyimiz var. Yanlış öneriler yapabiliriz; ama en azından davranışlarımızı olgunlaştırmayı denemiş oluruz.[57]

Aşağıdaki konuşmalar "çocuk oyu diye bir şey mi olmalı? Yoksa siz de yetişkin oyuna mı sahip olmalısınız?" sorusunun yöneltildiği iki çocuğun yanıtlarından alınmıştır.[58]

> Janet: Evet, sahip olmamız gerektiğini düşünüyorum. Herkes bunu önce anababasıyla tartışır ve sonra anababalar hep birlikte kararlaştırdığımız şekilde oyu kullanır. Şunu yalnızca anababalar söyleyemezler: "Evet, oyumu Muhafazakarlar için kullanıyorum..."
> Jamie: Bir aile oyu değil, ayrı bir çocuk oyu olması gerektiğini düşünüyorum, çünkü herkesin farklı görüşleri olabilir. O zaman nasıl oy kullanacaklar? Ayrı bir oy olmalı.[59]

Yukarıdaki tartışma, yalnızca oldukça karmaşık ve sofistike sorunları tartışmaya yönelik bir kapasiteyi değil aynı zamanda, seçim düzenlemeleri değiştirildiği durumda ortaya çıkması muhtemel sorunları ayırt edip tanımlamaya yönelik bir yeteneği ortaya koymaktadır. Görüşmeyi teybe alan araştırmacının, "çocukların soyut düşünceleri ele alma yeteneklerinin, dokuz yaşındakilerin ve hatta on bir yaşındakilerin ne yapabileceklerine dair şu anki varsayımlarımızla çelişip çelişmediği" sorusunu sorduğuna şüphe yok.[60] Ayrıca oy kullanma hakkının kullanılması yetişkinlerden entelektüel açıdan ağır hiçbir talepte bulunmuyor. Bütün oy kullanma süreci basitliği sağlamak üzere bilinçli bir şekilde düzenlenmiş. Seçilen adayın karşısına bir X işareti koymak için okuma yazma bilmek bile gerekmiyor. Holt'un formülü çekici, çünkü politayla ilgilenen, politik kararların içerdiği meseleleri anlayan ve bunlarla ilgilenen genç insanların bu kararların oluşturulmasına yardım etmelerine izin verecektir. Ek olarak, bu tür bir oy kullanma hakkı genellikle "iki yaşındaki bebeğimin oy kullandığını düşünemiyorum bile" biçimini alan ahmakça eleştiriden kaçınabilecektir. Kuşkusuz iki yaşındakiler oy kullanmayacaklardır, çünkü o yaşta politikadan başka şeylere ilgi duymaları daha büyük ihtimal. Fakat kullanabileceklerini kim hayal etti ki?

Holt'un "ilgiye göre katılım" ya da "kapsamlı oy hakkı" olarak adlandırılabilecek önerisi, yetişkinlerin seçimlerle ilgili davranışlarını yansıtıyor. Yetişkinler seçimin temel aldığı meselelerle yeterince ilgilendikleri zaman oy kullanıyorlar. Buna uygun olarak

katılımda büyük değişiklikler gözleniyor. 1983 İngiltere genel seçimi, seçmenlerin yüzde 72.7'sini çekerken,[61] Haziran 1984 Avrupa Parlamentosu seçimlerine seçmenlerin yalnızca yüzde 30'u katıldı.[62]

Çocukların politik sosyalizasyonu ve politik öğrenimi üzerine var olan araştırmalar, Holt'un yeniden düzenlenmiş oy kullanma hakkı savunusunun çocukların gücü üzerinde taleplerde bulunmayacağını ortaya koyuyor. Bu araştırmalar, "Politik düşünceler ve tutumlar nasıl kazanılıyor?" ve şu anki amaçlarımız için daha önemli olan "Ne zaman kazanılıyor?" gibi soruları yanıtlamaya çalışıyor. Yanıtlar kuşkusuz karmaşık, fakat bazı alanlarda büyük bir uyuşma söz konusu.

Politik sosyalizasyon çok erken yaşlarda başlayan uzun bir süreç. Politik öğrenim sürekli olduğu halde, hayatın bazı dönemlerinde ivme kazanıyor ve hızlanıyor; bu da bu dönemleri, bütün süreç içinde diğer dönemlerden daha önemli kılıyor.[63] Çocukluk yılları böyle bir dönem, çünkü "çocuklukta yetişkin politik yaşamının köklerini buluyoruz" ve "birçok açıdan yetişkinlik öncesi yıllar en önemli politik öğrenimin gerçekleştiği yıllardır."[64] Politik bilginin ve tutumların gelişimi yetişkinlik öncesi yılların üç evreye bölünmesiyle izlenebilir: Erken çocukluk (beş-dokuz yaş arası), geç çocukluk (dokuz-onüç yaş arası) ve ilk gençlik (on üç-on sekiz yaş arası).[65]

Erken çocukluk, temel politik bağlanmaların oluştuğu ve çocukların kendilerini özel bir ırk, sınıf, ulus ve politik partiyle tanımlamayı öğrendikleri önemli bir öğrenme dönemi.[66] Aslında, "her şey, çocuğun politik dünyasının, ilkokula girmeden önce biçimlenmeye başladığını ve bu yıllarda en hızlı değişime uğradığını gösteriyor."[67] Greenstein'a göre erken çocukluk dönemi, bu temel politik kimliklerle beraber, genç insanların politik otoritelere ve liderlere -hükümdarlar, başbakanlar, parlamento üyeleri ve başkanlar- yönelik tutumlarını oluşturmaya başladıkları dönemlerdir. Çocuklar politik otoritelere kişilik kazandırma eğilimi sergilerler ve onlara aşırı derecede yardımsever bir gözle bakarlar. Greenstein yetişkinlerle çocuklar arasındaki "en dikkat çekici farkın, politikaya karşı sinizm ve güvensizlik tutumlarında" olduğu yorumunda

bulunuyor. "Hemen hemen hiçbir çocuk bu yaygın yetişkin görüşlerini paylaşmaz."[68]

Dokuz yaş ile on üç yaş arasındaki geç çocukluğun, politik seçimlere yansıyan kişisel ve toplumsal tutumların gelişiminde en önemli dönem olduğu araştırma bulgularıyla doğrulanmıştır.[69] Çocuğun gelişiminin iki yönü dikkate değer. Birincisi, erken çocukluğun temel kimlikleri, artan bir politik bilgi ve enformasyonla pekişir ve takviye edilir. İkincisi, çocuk politik meselelere karşı daha ayırt edici, eleştirel ve sofistike bir tutum geliştirir. On üç yaşından itibaren kişi "olgun bir politik kişiliğin başlıca unsurlarını" elde etmiştir. "Temel politik bağlılıklar ve kimlikler kurulmuştur. İlk gençlikten itibaren politik dünya büyük ölçüde biçimlenmiştir."[70]

Yetişkinlik öncesi öğrenmenin son evresi gençlik, var olan politik görüşlerin inceldiği ve soyut düşünme kapasitesinin geliştiği bir dönemdir.

Bu araştırma bulgularına ilişkin iki yorum doğru görünüyor. Birincisi, insanlar politik kimlikleri, politik sorunlarla ilgili bilinci, bunları tartışma ve değerlendirme kapasitesini, karar alma yeteneğini popüler düşüncenin sandığından çok daha erken bir yaşta kazanıyorlar. İkincisi, politik öğrenmenin seyri hiç değilse kısmen bu popüler düşüncenin bir ürünüdür. Yetişkinler genç insanların politik meseleleri tartışma kapasitelerini kabul etselerdi, bu kapasiteler beslenir, çoğalır ve belki de daha da erken ya da hızlanmış bir gelişimin işaretlerini sergilerlerdi. Açık bir sorunun sorulması gerekiyor. Politik beceriler bu kadar erken bir şekilde gelişiyor ve genç insanlar bu açıdan yetişkinlere benzer kapasitelere sahip görünüyorlarsa çocuklara politik statü verilmesi seçim sonuçlarında bir fark yaratacak mıdır? Yanıt kuşkusuz hayırdır. Açık birtakım nedenlerle böyle bir görüşü destekleyecek kanıtları oluşturmanın bazı güçlükleri vardır. Yapılabilecek olan, en genç kesimin (On sekiz ila yirmi iki yaş arası) oy kullanma davranışını diğer yaş gruplarının davranışlarıyla karşılaştırmaktır. Bu, yararlı bir karşılaştırmadır, çünkü 1969'da vatandaşlık yaşının yirmi birden on sekize düşürülmesinden önce, bu genç seçmenlerin çoğunluğu oy kullanma hakkına sahip değildi. 1983 genel seçimlerinde genç (On

sekiz ila yirmi iki yaş arası) seçmenlerin oyları üç büyük partiye şu şekilde dağılmıştı: Yüzde 41 Muhafazakâr Parti, yüzde 29 İşçi Partisi ve yüzde 30 Liberal/SDP İttifakı.[71] Seçimin genel sonuçları ise şöyleydi: Yüzde 42 Muhafazakâr Parti, yüzde 29 işçi Partisi ve yüzde 25 Liberal/SDP İttifakı. [72] İttifaka verilen destek bir yana bırakılırsa genç seçmenlerin politik bağlılıkları bütün yaş gruplarının genel oy kullanma modelinin bir yansıması gibi görünüyor. Burada bir uyarıya ihtiyaç var, çünkü 1983 seçimlerinde on sekiz ila yirmi iki yaş arasındakilerin katılım oranı ancak yüzde 53'tü ve ilk olarak 1979'da kanıtlandığı gibi gençlerin İşçi Partisi desteği 1983'te azalmaya devam etti. Radikal, solcu, genç seçmenler miti bir mit olarak kaldı ya da belki de gençler İşçi Partisi'ni radikal görmüyorlar. Hangisi doğru olursa olsun, yurttaşlık yaşı on beşe indirilseydi seçim sonuçlarında önemli bir fark olacağına inanmak için bir neden yok. Genç insanlar da herhangi bir kuşak ya da yaş grubu gibi sınıf, ırk, zenginlik ve eğitim seviyesi açısından farklar sergileyen heterojen bir bileşime sahiptirler ve politik bağlılık çeşitliliğinde açıkça görülen yaş değil, bu özelliklerdir. Çocuklara oy kullanma hakkını vermek herhangi bir partinin seçim desteğini radikal bir biçimde değiştirmeyecektir. Politik öğrenime dair araştırmalar doğruysa, çocuklar arasındaki politik düşünce farkları yetişkinlerin politik ayrımlarının bir habercisidir yalnızca. Greenstein'ın belirttiği gibi, "farklı toplumsal sınıflardan gelen yetişkinlerin ve erkekler ile kadınların arasındaki politik katılım farkları, yetişkinlik öncesi çocuklar arasındaki benzer farkları önceden göstermektedir."[73]

Holt'un çocuklara oy kullanma hakkı tanınması örneği hoş, fakat hemen öne sürülebilecek dört itiraz düşünüyorum; üç tanesiyle kısaca ilgilenilebilir, çünkü önceden söz edildi, ancak dördüncüsünün üzerinde daha fazla düşünülmesi gerekiyor.

Birincisi, politik meselelerden habersiz oldukları -"iyi bir politikayı kötü bir politikadan ayıramayacakları"-[74] mutlaka ileri sürülecektir. Bu doğruysa, yetişkinlere de uzanan bir doğrudur ve çifte standart kullanmamamız gerekir. Oy kullananların meselelerden habersiz olduğunun gönüllüce kabul edildiği ve "hiç bir ölçüde cehalet, yanlış bilgilenme ya da deliliğin bir yetişkinin oy kullanma-

sını önlemediği"[75] bir politik sistemde, varsayılan bir politik bilgisizliğin çocukları yurttaşlıktan dışlamak için yeterli temeli sağladığını ileri sürmek zayıf bir argümandır. Buradaki esas önemli nokta, bilgisizlik argümanlarının sahte olmasıdır. İnsanlar, hükümetin bazı alanlarında uzman oldukları için ya da politik yaşamın bazı yönleri üzerine ayrıntılı bilgiye sahip oldukları için değil, bir adalet meselesi olduğu için oy hakkına sahip olmalıdırlar.[76] Demokrasi herkesin, yaşamını etkileyecek politik kararların alınmasına katılma hakkına sahip olmasını gerektirir.

Birinciyle ilgili ikinci bir iddia, çocukların sorumlu seçmenler olarak düşünülemeyecekleri ve oylarını önemsemeden atabilecekleri iddiasıdır. Böyle bir görüşü destekleyecek bir kanıt olmadığı halde, yetişkinlerin seçimlerde sorumsuzluğun ötesine geçtiklerini gösteren geniş bir yazın var. Harrop ve Hague, seçmenlerin "oylarını genellikle bilgili ve akıllı bir biçimde kullanacaklarına dair umutlar kırılmaya başladı" diye ağlıyorlar;[77] öte yandan McLean birçok seçmenin, oy pusulasındaki ilk adayı işaretleme eğiliminde olduğunu ileri sürüyor. Aday listeleri alfabetik olarak düzenlendiğine göre, bu alışkanlığın "adları A harfiyle başlayan politikacıların işine yaraması" ya da yirminci yüzyıl başbakanları arasında soyadı A, B ya da C'yle başlayanların çoğunlukta olmasına yol açması şaşırtıcı olmamalı.[78] İlk iddiada olduğu gibi, burada da çifte standartlar kabul edilemez. Seçmenler, oylarını önemsemeden kullandıkları gösterilebildiğinde dışlanıyorlarsa, bu öneri birçok yetişkini de oy kullanma hakkından yoksun etmelidir.

Üçüncüsü, çocukların oylarını parti politikasından çok parti liderinin kişiliği temelinde kullanmaları ihtimalininin yüksek olduğu ileri sürülebilir. Çocukların politik otoriteye, politik liderlerin sömürebileceği ölçüde yardımsever ve siniklikten uzak yaklaştıkları doğrudur, fakat bu tutumlar yalnız erken çocukluk döneminde geçerlidir ve dokuz yaş civarında aşılır. Yetişkinler de seçimlerde kişiliklere ilgisiz değillerdir. "Liderler, parti politikası, kişisel çıkar ve saf partizan bağlılık" bunların hepsi bir ölçüde etkilidir ve "bunların ayrı ayrı etkilerini tam olarak çözmek olanaksızdır."[79] Ayrıca, parti liderlerinin farklı kişilikleri, bir partinin başarılı hükümet ve hedeflere varılması konusundaki potansiyelini değerlen-

dirirken, her seçmenin dikkate almak isteyebileceği şeylerdir.

Son olarak, anababaların çocuklarını etkilemeye çalışmaları ve onları kendi tercihlerine göre oy kullanmaya zorlamaları tehlikesinin söz konusu olduğu ileri sürülebilir. Bu, çocukların oy kullanmasını anlamsız kılmakla kalmaz, çocuklu olanlara politik bir avantaj da sağlar. Bu itiraz birkaç şekilde bertaraf edilebilir. Birincisi, çocukların oy kullanma hakkı olsaydı ve kendi işleri konusunda daha büyük bir özerkliğe ve sorumluluğa sahip bulunsalardı, büyük bir ihtimalle şimdikine göre yetişkinlerden daha az etkilenirlerdi. Çocuklar muhtemelen kendi yargılarına değer verecekler ve bağımsızlıkları artacak, böylelikle anababa etkisi azalacaktır. Holt meseleyi şöyle koyuyor: Çocukların oy kullanma hakkını tanıyacak kadar çocuklara karşı tutumunu değiştirmiş bir toplum, yetişkinlerin gençler üzerinde baskı uygulamaya çalışmayacakları bir toplum olacaktır; baskı uygulamaya çalışanlar olsa bile böyle bir müdahale uygun görülmeyecektir.[80] İkincisi, gizli oy çocukların özerkliğini garantileyebilir, çünkü böylelikle hiçbir yetişkin çocuğun seçimini bilemeyecektir. Üçüncüsü, argüman özel bir anlamda ele alınmalıdır. Politik bağlılığın en etkili belirleyeni anababalarımızın politik tercihleridir. Bir bireyin hangi partiye oy verdiğini tahmin etmem gerekse ve sadece tek bir soru ("Hangi partiye oy veriyorsunuz?" sorusu haricinde) sorabilecek olsaydım, "Anababanız hangi partiyi destekliyor?" sorusunu sormam tavsiye edilebilirdi. Butler ve Stokes'un çalışması, Muhafazakârlar'a oy verenlerin yüzde 89'unun Muhafazakârlar'a oy veren anababaları olduğunu ve İşçi Partisi'ne oy verenlerin yüzde 92'sinin anababalarının İşçi Partisi'ne oy verdiğini ortaya çıkardı. "Politik olarak karmaşık" evliliklerin çocukları yüzde 48 Muhafazakârlar ve yüzde 52'si İşçi Partisi olarak bölünüyorlar.[81] Bu veriler SDP/Liberal ittifakının ortaya çıkmasıyla kuşkusuz biraz karmaşıklaşıyor; fakat bu tür kanıtlar, oy kullandığımız zaman ister on, ister otuz ya da altmış yaşında olalım, anababalarımızın seçimle ilgili davranışları ve tercihlerinin güçlü ve kalıcı bir etkisi altında olduğumuzu ortaya koyar; dolayısıyla anababa etkisi nedeniyle yalnızca gençleri dışlamak adaletsizliktir.

SONUÇLAR VE İHTİMALLER

Bu bölümde, çocukların politik haklarının yadsınmasının temel demokratik ilkelere karşı olduğunu ve yaşa dayanan yurttaşlar ve yurttaş olmayanlar ayrımının tutarsız olduğunu ve desteklenemeyeceğini ortaya koymaya çalıştım. Çocukların kapasitelerini, politik çıkarlarını ve potansiyellerini değerlendirme konusunda daha olumlu olan farklı bir öneri geliştirmeyi denedim. Bu yaklaşım, bütün gençlere hakkı tanıyacaktır, ama politik meselelere yönelik ilgilerinin muhtemelen olmadığı düşünüldüğünde çok küçük çocukların çoğunlukla oy kullanma haklarını kullanmayacakları varsayılabilir. Kuşkusuz böyle bir prosedürde bir kötüye kullanma sorunu vardır, fakat ben bunun tahmin edildiğinden daha az önemli olduğunu düşünüyorum. Ayrıca, oy kullanmaması gereken birkaç çocuğun oy kullanması gibi potansiyel bir tehlike, politikaya ilgili ve bu konuda bilgili olan ve oy kullanmak isteyen çok sayıda çocuğun oy kullanmasının engellenmesi anlamına gelen fiili adaletsizlik yanında önemsiz kalır. 12.5 milyon çocuğun dışlanması çok büyük bir olaydır ve bütün Londra'daki herkesin oy kullanma hakkını yadsımak gibi bir şeydir. Çocuklara oy hakkı vermek, onların haklarını korumayı hedefleyen diğer önerilere göre ayırıcı bir üstünlüğe sahiptir. Çocukların şikâyetlerini takip eden bir memur, bir çocuk bakanı, Deakin Raporu'nda tartışılan çocuklar konseyi ve çocuklar kongresinin yanı sıra çocuklar konusunda bir seçim komitesi oluşturmak gibi çeşitli kurumsal öneriler ortaya atıldı.[82] Çocuklara oy hakkı tanınmasının avantajı, çocukların çıkarlarını en iyi şekilde güvence altına alma ve haklarını koruma sorumluluğunun çocuklara ait olmasıdır. İlk defa olarak, çocuklar haklarının kullanılmasını ve çıkarlarının takibatını garanti altına almak için oylarını kullanabileceklerdir; çocukların anlayışları, yetişkinlerin çocuk haklarına ilişkin yorumlarının yerini alacaktır.

Araştırmalar, değişikliğin parti politikasına ilişkin sonuçlarının asgari düzeyde olacağını, hiçbir partinin desteğinin orantısızca artmasının beklenemeyeceğini ortaya koyuyor. Ama yaşa dayalı hakların kaldırılması en azından üç alanda değişime yol açacaktır.

Birincisi, bütün politik partilerin gençlerle ilgili meselelere şu

andakinden daha büyük bir öncelik ve önem vereceklerini ileri sürmek makul olacaktır. Düş kırıklığına uğradığında partileri hesap vermeye çağıracak yeni bir seçmenler kesiminin kazanılması gerekecektir.

İkincisi, şu anda başlıca müşterileri gençler olan eğitim kurumlarının, toplumsal kurumların ve yardım kurumlarının demokratikleştirilmesine yol açabilecektir. Örneğin eğitim zorunlu olmasaydı, birçok öğretmenin sıkıcı, mekanik bilimler ve yersiz bilgiler diyetleri için dinleyici çekebileceklerini düşünmek zor. Gençler muhtemelen, üniformadan müfredata kadar birçok konuda okullarının işleyişine her açıdan daha fazla katılma talebinde bulunacaklardır. Benzer bir şekilde, oy kullanma hakkının kazanılması muhtemelen, vesayet altındaki çocukların haklarında ve çocuklara ilişkin ilgili hukuk sistemi içinde önemli reformlar başlatacaktır.

Son olarak, yalnızca politik kısıtlamaların değil yaşla ilgili bütün kısıtlamaların kalkmasının, gençlerin birçok etkinlik alanında çok daha erken bir yaşta beceriler ve potansiyeller geliştirebilmeleri anlamına geleceğine inanıyorum. Gençlerin çabaları ciddiyetle ele alınsa, eleştirilse, yorumlansa ve biz yetişkinlerin eşitlerarası bir diyalog içinde birbirimizin çalışmalarını değerlendirdiğimiz gibi değerlendirilse çocukların becerileri ve entelektüel başarıları var olan standartlarla erken gelişmiş görünecek bir dereceye ulaştırılabilir. Firestone çocuklukla yetişkinlik arasında küçük bir ayrım olduğu bir dönemde yetişen XIII. Louis'nin yaşamının ilk yıllarını tartıştığında bu noktayı ortaya koyuyor. Dauphin on yedi aylıkken keman çalıyordu. Üç yaşında okumayı, dört yaşında yazmayı öğrendi. Beş yaşındayken satranç ve iskambil oyunlarından zevk alan usta bir kemancıydı. Dauphin istisnai bir dahi değildi, "aristokrasinin ortalama bir üyesinden daha zeki" olduğu kanıtlanmamıştı.[83] Politik eşitlik yetişkinlerin, gençlere daha bir ciddiyetle yaklaşmalarını ve sistematik olarak onların yeteneklerini küçümseyen ve saygısızca değerlendiren horgörücü tutumları terk etmelerini gerektirecektir. Gençlere oy hakkı tanınmasının muhtemel sonuçları bunlarsa, ben memnuniyetle karşılıyorum.

Fakat böyle bir politik reformun olasılığı nedir? Kendisinden önce gelen kadınlar ve sakatlar yıllarına göre çok daha az başarılı

olduğu halde 1985 Uluslararası Gençlik Yılı, gençlerin karşılaştıkları sorunlara dikkat çekilmesine bir ölçüde yardım etti ve onların haklarını geliştirmeye yönelik bir dizi girişime yol açtı. Bunlardan ikisi özellikle söz etmeye değer.

Birincisi, Uluslararası Gençlik Yılı'nın ilk parlamento gününde, Meclisin en genç üyesi Jim Wallace (Liberal) tarafından önerilen bir özel üye kanun tasarısı, bilinen adıyla Gençlik Beratı'dır. Bu tasarının amacı "hakları saptamak ve gençlerin topluluğun işlerine tam olarak katılabilecekleri bir çerçeve yaratmak"tı.[85] Tasarı üç özgün öneri sunuyordu. Birincisi, oy kullanma yaşı on altıya indirilmelidir. İkincisi, gençler, sağlık konseyleri, yerel eğitim kurumu komiteleri, polis kurumu ve yerel MSC [Manpower Services Commission - Personel Hizmetleri Komisyonu] komiteleri de dahil olmak üzere bir dizi yerel komitede temsil edilmelidir. Son olarak bölgesinin yerel kurumları ve kamu yetkilileri karşısında, temsil ettiği genç insanların görüşlerini araştırmak, koordine etmek ve dile getirmek üzere, demokratik olarak seçilen gençlik konseyleri kurulmalıdır.[86] Tasarının özel üye kanun tasarısı olma statüsü ihtilaflı önerileriyle birleşerek başarı şansını azalttı. İkinci bir okuma 19 nisandan 5 temmuza ertelendi ve iş sırasında yirmi üçüncü sıraya yerleştirildiğinde parlamento diliyle düştü.

Gençlik Beratı küçük de olsa, genç insanların temsil edilmelerini sağlama yönünde övgüye değer bir adımdı, fakat tavsiyeleri naifti ve iki temelde eleştirilebilir. Birincisi, hakları nasıl kullanacaklarını anlamadıkları sürece gençlere haklar tanımak çok anlamlı değildir. Bu bilgi olmadan yalnızca haklara sahip olmak genç insanların daha deneyimli katılımcılar tarafından yönlendirildiği sembolik reformların en kötüsüne yol açabilir. İkincisi, anlamlı katılım gerçekten eşit temelde bir katılım olmalıdır ve yaş böyle bir hedefe ulaşılmasının önündeki engellerden yalnızca biridir. Daha sonraki bölümde yer alan kız çocukların hakları ve siyah çocukların hakları tartışmaları, cinsiyet ve ırka dayanan ayrımcılığın, fırsat eşitliğinin ve eşit katılımın resmi olarak yasa tarafından güvence altına alındığı bir yerde, kızların ve siyah çocukların, yaşamlarının birçok alanında eşit katılım kapasitelerini sistematik olarak nasıl mahvettiğini açıkça göstermektedir. Benzer bir şekil-

de, etkili katılımı birçok yetişkin için bir yalan haline getiren, zenginliğe, yüksek bir gelir düzeyine ya da daha üstün bir eğitime sahip olmaktan kaynaklanan eşitsizliklere ve avantajlara da karşı çıkılmalıdır. Ancak bu sorunlar değişime daha dirençlidir. Ekonomik, toplumsal ve tutumsal değişikliklerle beraber yürütülmedikçe politik haklara ilişkin reformlar eşitlik için sihirli bir ilaç sağlamaz .[87]

Uluslararası Gençlik Yılı'nda çocuklar ve politik hakları açısından daha önemli bir gelişim Gençlik Sendikal Haklar Kampanyası'nın (YTURC) ortaya çıkmasıdır. 1985'te YTURC, hükümetin, Gençlik Eğitim Planlarını (YTS) okuldan ayrılmış ve işsiz olan herkes için zorunlu kılma önerisine karşı grevler örgütledi. 21 martta 20,000 öğrenci Glasgow'da greve gitti. Bunu 25 nisanda, 200,000 çocuğu kapsadığı için İngiltere tarihinde çocuklar tarafından gerçekleştirilen en büyük gösteri olan yarım günlük ulusal bir grev izledi. Dört bin çocuk Liverpool'daki bir toplantıya katıldı, bin çocuk Belfast, Cardiff ve Manchester kentlerinde yürüdü, altmış başka kasaba ve şehirde grevler oldu ve Reading ve Stoke-on-Trent'de polis çocukların protestosunu durdurmaya çalışırken çocuklar tutuklandı.[88] Bütün büyük partilerin liderleri eylem gününü kınadı. TUC (Trade Union Congress-Sendika Kongresi) Genel Konseyi, Neil Kinnock ve İşçi Partisi Ulusal Yürütme Komitesi'nin çoğunluğu YTURC'a karşı konuştu ve onu Walworth Road'taki İşçi Partisi merkezinden çıkarttı. Bazı İşçi partili parlamento üyeleri Tony Benn'le birlikte grevi desteklediler ve İşçi Partisi genç insanları saflarına katmak istiyorsa, "okul çocuklarını protest Billy Bragg şarkılarını dinlemeye teşvik etmenin"[89] yeterli olmayacağında ısrar ederek partinin de grevi desteklemesini istediler.

Yetişkin politikacıların alaylarının aksine, YTURC'un talepleri sofistike ve radikal bir gençlik eğitimi yaklaşımı ortaya koymaktadır. YTURC, sendika ücretleriyle eğitim programları, eğitimin tamamlanmasından sonra garantili iş ve daha önce iş için tam ücret karşılığında çalışan birinin yerine YTS emeğinin kullanılmamasını talep ediyor. YTURC'un ortaya çıkmasına ilişkin önemli nokta, genç insanların politik konuları çözümleme ve yetişkinlerin yardı-

mı olmadan politik olarak örgütlenme kapasitelerini ortaya koymasıdır. Gençler geleneksel parti politikalarının, taleplerini büyük ölçüde ihmal ettiğini ve çok az değişim olanağı sunduğunu anladılar. Uluslararası Gençlik Yılı Başkanı şöyle diyor:

> Var olan kanalları atlamak zorundayız; çünkü artık dinlemiyorlar... Kendi iktidarlarını ele geçirmek genç insanlara düşüyor.[90]

Ancak çocukların, haklarını güvence altına almaya yönelik örgütlü çabaları, örneğin siyahların ve kadınların oy hakkını sağlama kampanyalarının hiçbir zaman karşılaşmadığı bir dizi engelle karşı karşıya kalıyor. Çocukların çoğu bağımsız bir nakit kullanımı olanağına sahip değil ve genellikle yetişkinlerden gelen önemsiz miktarlarla yetiniyor. Broşür basma, toplantı düzenleme ya da sistematik bir kampanya hazırlama konusunda, çocukların örgütsel, idari ve resmi eğitim becerilerinin daha az gelişmiş olmasından kaynaklanan güçlükler söz konusu. Çocuklar ayrıca, hem evde hem de okulda yetişkinlerin sürekli gözetimi ve denetimi altındalar. Her iki ortamda da yetişkinlerin onayını almayan davranışlar için meşru olarak duygusal ve fiziksel cezalara tabi tutulabilirler. Politik haklar için örgütlenen çocuklar başlangıçta alay ve istihzayla, daha sonra yanlış anlama ve belki de sonunda, ancak kadınların oy hakkı için mücadele deneyimindekiyle karşılaştırılabilecek bir şiddetle karşı karşıya kalacaklar. Kuşkusuz üstesinden gelinmesi gereken en büyük engel, yetişkinlerin, çocukların politik ayrımcılığa ve dışlanmaya mahkûm edildiklerini kabul etmemeleridir. Yetişkinler çocukları bir azınlık grubu olarak değil, korunmaya muhtaç, çaresiz, deneyimsiz, savunmasız gençler olarak görüyorlar. Yetişkin paternalizmi korumaya çalışır; korumaya çalışırken özgürlüğü engeller, potansiyelleri budar ve sivil özgürlükleri yok ederse, bu raslantısal bir durum olarak kabul edilmelidir. Paternalizmin meşruiyetine duyulan inanç, yetişkinler ve gençler arasında var olan iktidar ilişkilerini doğrular ve pekiştirir. Genç insanların politik haklarının güvence altına alınması isteniyorsa bu tutuma karşı çıkılmalı, göğüs gerilmeli ve bu tutum reddedilmelidir.

–G. Dworkin, "Paternalism", **Morality and the Law,** ed. R. a. Wasserstrom (Wadsworth Publishing Co., 1971).
–F. Greenstein, **Children and Politics** (Yale University Press, 1974).
-J. Harris, "The political status of children", **Contemporary Political philosophy: radical studies,** ed. K. Graham (Cambridge University Press, 1982).
–G. Haydon, "Political theory and the child: problems of the individualist tradition", **Political Studies** XXCII, 3 (Eylül 1979).
–J. Holt, **Escape from Childhood** (Penguin, 1975).
–G. Scarre, "Children and paternalism", **Philosophy,** 55 (1980).
–F. Schrag, "The child's status in the Democratic State", **Political Theory** 3, 4 (1975).
–O. Stevens, **Children Talking Politics** (Martin Robertson, 1982).

III. OKULDA ÇOCUK HAKLARI

Tony Jeffs

İngiliz eğitim sistemi büyük bir yeniden yapılanmadan geçiyor. Çocuğu merkez alan bir öğrenme, daha açık bir giriş, daha az otoriter bir pedagoji ve daha liberal bir müfredat programına dayanan ilerlemecilik bir hareket olarak durduruldu ve bir çok yerde tersine çevrildi. Giderek, disiplin, geleneksel değerler ve temel olana dönüş gibi anlamı belirsiz kavramlar daha fazla vurgulanıyor. Yalnızca hükümet çevrelerinde değil, bir ölçüde bütün toplumda, okullarımızın ve üniversitelerimizin müşterilerinin ve ulusun ümidini kırdığı düşünülüyor. 1985 tarihli resmi hükümet broşürü Better Schools'un (Daha İyi Okullar) belirttiği gibi "Bazı okullarda ulaşılan yüksek standartlar, diğerlerinin bazen çok vahim olan kusurlarını rahatlatıyor. En iyi okulların bile kendileri için belirledik-

leri hedefler modern dünyanın taleplerine her zaman denk düşmüyor."[1] Sonuç olarak, hükümet düşüncesine göre, öğretmenler daha büyük bir özenle eğitilmeli, denetlenmeli ve teftiş edilmelidir; okullar anababalara, sanayinin ihtiyaçlarına, vergi mükellefine ve Eğitim ve Bilim Bakanlığı'na (DES) karşı daha sorumlu bir hale getirilmelidir; anababalar çocuklarının denetimi ve disiplininde daha da büyük bir rol almaları için zorlanmaktadırlar ve nihayet gençler daha iyi disipline ve terbiye edilmeli ve mesleki olarak eğitilmelidirler.

Bu ideolojik değişimler ve bunlara eşlik eden politika değişiklikleri kuşkusuz daha geniş bir mali sınırlama, kamu harcaması kısıntıları ve kamu sektörünün önemli kesimlerinin özelleştirilmesi çerçevesi içinde yer almaktadır. Bunun kaçınılmaz, nihai ürünü eğitim sisteminin maddi kalitesinin günden güne, saatten saate düşmesidir. Okul toplantı salonunun perdeleri görünür ölçüde kötüleşiyor, ders kitapları, eğer varsa, kalitesizleşiyor, oyun alanları daha da büyüyor ve okullar on yıl öncesine göre daha kirli ve daha az çekici hale geliyor. Hükümet müfettişliği bile protestolarda bulunmak zorunda kaldı. 1985'te "ülkenin okul binalarının çoğunun kabul edilebilir standartların altında"[2] olduğunu ve "okullarda şu anda yapılan onarımların tatmin edici olmadığına ya da bütün yerel eğitim kurumlarının (LEA) yarısından fazlasında yetersiz olduğuna karar verildiğini"[3] rapor etti. Ayrıca malzeme, ders kitabı ve uygun eğitim almış öğretmen eksikliği bütün sektörlerde ciddi endişelere yol açıyor; bu da kaçınılmaz olarak "zengin ve yoksul bölgelere hizmet veren okulların koşullarında büyük eşitsizliklere"[4] neden oluyordu. Bu, yalnızca alansal bir bölünme değildi. Gerçek gelirlerin yalnız eğitim sektörü içinde çalışanlar için değil, çalışanların çoğu için düşmesiyle işsizlik oranı arttıkça yoksulluk daha da fazla sayıda genç insanı dezavantajlı duruma getirdi. Eğitim kendini bu serpintiden uzak tutamaz. Çocukların şimdi daha sık olarak yoksulluk nedeniyle okuldan alındıklarına dair kanıtlar var. Büyük bir olasılıkla daha çok çocuk okula aç gelmek ve 1970'dan beri okul yemeği bütçesindeki üçte birin üzerindeki kesintilerin sonucu olarak okulu aç terketmek durumunda.[5] Ailenin yoksulluğu, her yıl daha fazla çocuğu, para kazanmak, bir YTS

tahsisatı elde etmek ya da ek yardım almak için eğitimini olanaklı olan en erken tarihte bitirmek zorunda bırakıyor.[6] Genç insanların özgür eğitim hakkı geçtiğimiz yıllarda ciddi bir hasar gördü. Okullar ve LEA'lar genellikle yasadışı olarak kitaplar, malzeme ve hatta uzman öğretim için ücret talep etmeye başladılar. Bu, giyim, malzeme ve ulaşım yardımlarının kesilmesi ve okul bünyesindeki temel onarımları üstlenmeleri için anababalara yüklenilmesi ile birleşerek, bir yüzyıl önce Newcastle Komisyonu Raporu'nda belirlenen ilkeyi yok etmektedir: Zorunlu eğitim durumunda, "bireyler tarafından devlete teslim edilen hiçbir görev bu bireyler açısından maddi zararı içermemelidir."[7]

Okul ortamında genç insanların haklarıyla ilgili hiç bir çağdaş tartışma bu yeni "gerçeklikleri" dikkate almamazlık edemez. Bunu yapmakla kişi konuya tamamen akademik bir tarzda yaklaşmış olma suçlamasına açık olacaktır. Değişen ideolojik alan ve bozulan ekonomik ve toplumsal çevre, tartışmanın yeni bir bağlama yerleştirilmesi gerektiği anlamına gelmektedir; yakın geçmişte okul içinde genç insanların hakları üzerine en etkili yazını oluşturmuş olanların düşüncesini biçimlendirenden çok farklı bir bağlam. Geleceğin okulunun "bugün gördüğümüz okullarla yalnızca yüzeysel bazı benzerlikler"[8] taşıyacağını söylerken, Duane'in yalnızca on beş yıl önce ortaya koyduğu optimizm büyük ölçüde yok olmuş görünüyor. Yeni okul binalarının yapımı hemen hemen durdu ve şu anda belirsiz bir geleceğe kadar işleteceğimiz binalara "yapışmış" görünüyoruz. Bu üzüntü verici bir görüntü, çünkü müfredat programı gelişimi, toplulukla daha çok bütünleşme ve daha esnek öğretim tarzları gibi birçok reform, yalnızca ilköğretim düzeyinde değil, ortaöğrenim düzeyinde de fazlasıyla kanıtlandığı gibi yeni eğitim ortamlarına dayanır. Optimizm ayrıca, sınav sistemlerinin artan tiranlığı ve MSC'nin, Teknik ve Mesleki Eğitim İnisiyatifi (TVEI) aracılığıyla orta öğrenime müdahalesinin dar meslekçiliğiyle de silinmektedir.

Ancak ben, genç insanların okul içindeki hakları ve özerkliklerinin radikal gelişimine yönelik davanın değişen eğitim ortamı tarafından zayıflatıldığına inanmıyorum. Aksine, bu ortamda birçok temel hakkın sürekli olarak yadsınması insani kaynakların boşa

harcanmasına, uzun vadede politik yapının sağlığına zarar verilmesine yol açıyor ve ancak ataletle ve genç insanların -dışarda olduğu kadar okul içinde de- diğer insanlarla aynı saygıyı görme hakkına sahip olduklarını kabul etmenin körcesine reddedilmesi ile doğrulanabilir ya da açıklanabilir.

Genç insanlara, güçsüzlükleri temelinde okul içinde ve dışında çok benzer şekilde davranılmaktadır, ancak okul içinde bir dereceye kadar daha az iyi korunmaktadırlar; örneğin NSPCC [National Society for the Prevention of Cruelty to Children, Çocuklara Karşı Zulmün Engellenmesi Ulusal Birliği] kötü muamele nedeniyle öğretmenlere müdahale etmediği halde anababalara eder. 1944 Eğitim Yasası'nın 36. kısmında, "Çocuğun, okula düzenli devam yoluyla ya da başka türlü, yaşına, yetenek ve becerisine uygun etkili tam gün eğitim almasını sağlamak, zorunlu okul çağında olan her çocuğun anababasının görevidir" denilmektedir. Pek az anababanın"başka türlü"sünü sağlayacak gelir ya da zamana sahip olduğu düşünüldüğünde, aslında bu, çocuğun sorumluluğunun 15,000 saati geçen bir süre için bir yerel hükümet okuluna devredilmesi anlamına gelmektedir. Devredilen yalnızca çocuk değildir. Anababa denetimi de eğitim kurumuna devredilir ve in loco parentis [anababa yerine] kavramı içine kapatılır. Bunu ortaya koyan en önemli dava William ve Eady olayı ve Hakim Cave'in 1893'de verdiği karardır: "Bir okul öğretmeninin görevi, çocuklarıyla, dikkatli bir babanın ilgileneceği şekilde ilgilenmektir."[9] LEA'ların "her okulun eğitimle ilgili karakterini ve yerel eğitim sistemi içindeki yerini belirlemek"[10] gibi bir görevleri vardır, fakat güçleri çok fazla sınırlandırılmıştır. Örneğin mahkemeler, LEA kurallarının bedensel cezanın kullanılmasını yasakladığı yerlerde bile bir öğretmenin ılımlı ve makul bedensel ceza verme hakkını onaylamaktadırlar.[11] Keith Joseph LEA'ların, tek tek okulların, iç disiplin ve yönetimle ilgili meselelerine karışma güçlerinin kısıtlanmasını bile talep etti.[12] Okul yöneticilerinin şüpheli bir müdahale hakkı vardır. Ancak o kadar şüpheli ki şu anki resmi güçleri dikkate alındığında "varlıklarını karşı konulamaz şekilde haklı çıkaracak herhangi bir şey varmış gibi görünmüyor."[13]

Böyle bir görüş 1980 Eğitim Yasası'nın anababalara okul idare

organlarında kendi temsilcileri olacak kişileri seçme hakkını verdiğinden bu yana gelişen olaylar çerçevesine yerleştirilmelidir. Deneyler böyle bir değişikliğin etkilerinin çeşitli olduğunu gösterdi ve birçok anababa müdürün anababalara gerçek bir etkinlik tanıma niyeti ya da LEA'nın bu tür organlar üzerindeki egemenliğini azaltma niyeti olmadıkça rollerinin sembolik olmaktan pek öteye gitmediğini gördü.[14] Bu değişikliklerin değiştirmediği şey, müdürün, okulun iç meselelerinin günlük idaresi üzerindeki, kısıtlamalardan bağımsız denetimini hâlâ fiilen koruma derecesidir. Legalizm ve gelenek, politika ya da tarz konusundaki herhangi bir anlaşmazlıkta, müdürlerin "galip gelmesini ya da yönetici olmaktan vazgeçmesini"[15] talep eder ve dışarda eğitimde gelişen yeni yöneticilik onlara daha iyi nasıl kazanılacağını öğretiyor. Yasa toplu sorumluluğa izin vermez ve bu tamamen değişene kadar, çocukların eğitim ortamındaki haklarının temel gelişimi etkili bir şekilde engellenir.

İdari ve yasal düzenlemeyle, çocuğun evi dışında girdiği "ilk topluluğun" hiyerarşik ve otoriter çizgilerde organize ve idare edilen bir topluluk olması garanti altına alınmıştır. Genç insanları, "olgun işçiler olarak karşılaşacakları bir güçsüzlük derecesini" doğal ve karşı çıkılamaz kabul etmeye yönelten bir model oluşturulmuştur.[16] Okul eğitiminin ilk yıllarında, bu güç ilişkisinin genç insanlara dayatılması pek az sorun yaratır; görcli deneyimsizlikleri ve gençlikleri nedeniyle çok az direniş gösterirler. Ancak bu aşamada bile öğretmenler, mesleki itibarlarının ve sınıf içindeki ölçülü özerklik haklarının, esas olarak, "düzeni koruma" ve sınıfı "denetim altında tutma" yeteneklerine bağlı olduğunun farkındadırlar. Bugünkü yapısıyla okul sistemi içinde çalışan bütün öğretmenler, her zaman denetim savaşını kazanmaları gerektiğini "yoksa öğretmen olarak kalamayacaklarını" bilirler.[17] Eğitim yelpazesinin ilk ucunda, denetim mücadelesi okulun, büyük ölçüde "ev"inkilerle uyuşmayan standartlar ve davranış normları oluşturma ve dayatmaya yönelik dizginlenmemiş gücüne kızabilecek anababalarla çatışmaya girmeyi gerektirir. Birçok okulda, hava ne kadar sert olursa olsun, çocuklarını almak ve bırakmak isteyen anababalar okul kapısında tutularak, onlara yerleri "öğretilir". Okul ile anababa(lar)

arasında ilişki kurulduğunda bile, ilerlemecilerin retoriği ne olursa olsun, anababaların müdahalesini engellemek için görüşmenin kuralları kesin olarak okul tarafından belirlenir ve tasarlanır. Anababalar ancak ve ancak okulun koyduğu şartlar temelinde güler yüzle karşılanacaklarını çok çabuk öğrenirler. Bir araştırmacı birçok anababanın şu tür yorumlar yaptığını ortaya koydu: "Bir kere gitmiştim. Sanki kendi okuluma geri dönmüşüm gibi hissettim. Kendimi o kadar cahil hissettirdiler ve kendimden utandırdılar ki oraya bir daha asla gitmem."[18] Böylelikle anababaların çoğunluğu müdahalenin yararsızlığını ve genç insanlar da okulla anlaşmazlıklarında potansiyel aracılar olarak anababalara yönelmenin anlamsızlığını öğrenirler.

Öğretmenin sınıftaki ve müdürün okuldaki anlaşılamaz gücü karşısında genç insanın ayakta kalması bazı sanatları öğrenmesine bağlı hale gelir: Örneğin, otoritelere inandırıcı bir şekilde yalan söylemek, kendini güçlü olana sevdirmek, kalabalıkta saklanmak ve belki de okul kariyeri ilerledikçe en önemli sanat olan destek ve birleylik duygusu sağlayacak bir arkadaşlık ağı oluşturmak. Okullar, bu becerileri edinemeyenler ya da akranları veya farklı görünen bu öğrencilerle alay ederek tuhaf bir popülerlik satın alan öğretmenleri tarafından kolaylıkla başkalarının yerine cezalandırılabilenler için pek de mutlu bir yer değildir. Küçük bir azınlık dışında bütün okulların yapısı, ne yazık ki bütün düzeylerde zorbalığı teşvik eden bir yapı olmuştur; bir araştırmaya katılan on bir yaşındaki çocukların annelerinin dörtte birinden fazlasının çocuklarının kurban olduklarını bilmeleri pek şaşırtıcı değil.[19] Öğretmenlerin, bütün zorbalık biçimlerine içtenlikle karşı olduklarını söylemeleri, subayların söyledikleri kadar boş ve ikiyüzlüdür. Çünkü, içinde çalıştıkları örgütlenmelerin yapıları, alt kademeleri işgal edenler için temel insan haklarının yadsınmasına dayanmaktadır. Her iki örgütlenmenin de şu anki biçimleriyle ayakta kalması kuvvetin keyfi kullanımına bağlıdır. Personel odasının ve subay yemekhanesinin kibar arkadaşlıkları, oyun alanının ve alt güvertelerin sert ve genellikle kaba dünyasından geçici bir kaçış sağlayan dikkatle hazırlanmış bir oyundur.

In loco parentis ilkesi ve müdürün ondan önce gelen geleneksel

gücü okuldan ayrılma yaşının giderek yükseltilmesi sonucunda eğitim sisteminin uğradığı değişikliklere uyarlanmakta ciddi güçlüklerle karşılaştı. 1914-18 savaşı sonunda zorunlu okul eğitiminin uzatılması işveren temsilcilerinin muhalefetine yol açtı. Bundan önce, genel olarak İngiltere'de, 1880'lerde yaklaşık yüzde 60 olan ortalama devam oranı 1906'dan itibaren yüzde 80'in üzerine yükselmişti. Buna ancak, bir çok işçi sınıfı çocuğunun ve anababalarının, kendini okul kaçkınlığı, sınıf içinde huzursuzluk, öğrenmeyi reddetme ve çok sayıda okul boykotu olarak ifade eden yaygın direnişlerinin üstesinden gelmek için yürütülen uzun bir mücadeleden sonra ulaşılmıştı.[20] İlk giriş yaşını küçültmeye yönelik politikaların yanı sıra asgari okul terk etme yaşını yükseltmeye yönelik 1945 sonrası yasası anababalardan ya da işverenlerden gelen benzer bir muhalefete yol açmadı. Aslında, zorunlu okul eğitiminin daha da uzatılmasına karşı gelecekteki bir direnişin esas olarak öğretmenlik mesleği içinden gelmesi akla uygun. Bunun bir göstergesi, Ulusal Okul Müdürleri Birliği'nin 1985 Konferansı'nda okul terk etme yaşını on dörde indirmek için bir kampanya açılması önerisinin gördüğü geniş destekte bulunmaktadır. Teklif sonunda reddedildiyse de böyle bir önerinin, düşen okul kayıtlarının konferansta hazır bulunanların birçoğunun iş güvenliğini tehdit ettiği ve konferanstan önce maliyeti düşürme potansiyeli temelinde hükümetin öneriye deneysel ilgisini ifade ettiği bir dönemde ciddiyetle tartışılabilmesi ilginçtir. Teklifin ve konferans dışında toplayabileceği düşünülen yaygın desteğin, öğretmenlik mesleği içinde özgürlükçü değerlere dönüşü temsil ettiği hayal edilmemelidir. Tam tersi. Çok sayıda müdür tarafından saygısız gençlerin okullarında bulunmasının otoritelerine yönelik ciddi bir tehdit oluşturduğunun kamusal düzeyde kabul edilmesi anlamına gelmektedir.

Genç insanların okula yönelik daha önce işaret edilen muhalif davranışı yeni bir olgu değil. Ancak zorunlu okul eğitimi süresinin uzatılması muhtemelen şiddetinin artmasına katkıda bulundu. Öğrencilerin zorunlu olarak okullarda hapsedilmeye direnişleri çeşitli biçimler alıyor. Bunun en açık biçimi olgunlaştıkça ve okulu terk etme yaşına yaklaştıkça genç insanlar arasında okuldan kaçmanın artmasıdır. Grimshaw ve Pratt'ın çalışmaları, okuldan kaçmanın

esas olarak bir ortaöğrenim sorunu olduğunu ortaya koydu. İkinci yıldan itibaren (on üç yaş) artıyor ve son yılda doruğa ulaşıyor; araştırma bu son yılın son döneminde öğrencilerin yüzde 9'unun derslerin yarısından çoğunu, yüzde 5'den fazlasının ise bütün okul yılının yarısını kaçırdığını ortaya koydu.[21] Ancak okuldan kaçma oranlarını hesaplamak çok zor. Birincisi okuldan kaçmak yasadışıdır ve anababa(lar) hakkında takibat yapılmasına ve/veya genç insanın vesayet altına alınmasına yol açabilir; dolayısıyla bunu otoritelerden saklamak her iki tarafın da yararına. İkincisi, okuldan kaçma çeşitli şekillerde karşımıza çıkıyor. Yaygın bir yöntem, öğrencinin adını yazdırması ve sonra dersin bir kısmı ya da tamamı için, genellikle "yıkıcı" ya da "sapkın" öğrencinin gittiğini görmekten rahatlayan bir öğretmenin ya da hatta okulun açığa vurulmayan işbirliğiyle, okul binasını terk etmesi. Yine de okuldan kaçma çok yaygın; araştırmalar Eğitim Yardımı Baş Görevlileri Ulusal Birliği'nin incelemesine göre yüzde 20 ila 40'ı "kaçınılabilir" olan, ortalama okul devamsızlığı oranının ülke çapında yüzde 15 ila 82 arasında olduğunu gösteriyor.[22]

Okuldan kaçma yalnızca öğrencilerin yetersizliğinin bir yansıması olarak görülmemelidir. Galloway, okul kaçaklarını akademik başarısızlıktan kaçmak için okuldan uzak duran başarısızlar olarak görmenin yanıltıcı olduğunu, çünkü yoklamalarda sürekli yok görünenlerin sınıflarındaki diğer öğrencilere göre daha çok okuma eğiliminde olduklarını ortaya koydu.[23] Aynı şekilde okuldan kaçmayı suç eğiliminin bir göstergesi olarak görmek de kolaycılığa kaçmaktır, çünkü okuldan kaçmanın okul zamanı suçları ile bağlantısı delillerle kanıtlanmamıştır. Yoklamada bulunmama ihtimali yüksek olan genç insanların sosyo-ekonomik ortamına bakıldığında, kayıtlı suç eylemlerinin oranı normun ancak biraz üzerindedir.[24] Çoğunluk keyifsiz ya da ilgisiz bir yer olarak gördükleri ya da yalnızca yapılacak daha önemli bir işleri olduğu için okuldan uzak duruyor gibi; daha dört yaşındayken bile binlerce kişinin sakat akrabalara bakması gerekebilir.[25] Ayrıca bunu anababaların bilgisi dahilinde yapıyorlar; ancak yüzde 15'lik bir kesim normal olarak okul kaçağı olarak tanımlanabilir, çoğunluk "okuldan kaçtıkları imasına çok sinirlenirler: Evde anababalarıyla kalmalarına

çok farklı bir açıdan yaklaşırlar."[26] Ancak, okuldan kaçmayla ilgili araştırmalar okulu esas değişken olarak tanımlama konusunda tamamen kararlı olma eğilimindeler. Okulun genç insana nasıl davrandığı çok önemlidir. Yüksek bir okuldan kaçma oranına ilkel ve kararlı uygulama kuralının bulunduğu, öğrencilerin üzerinde aşırı denetim uygulanan ve okul idaresinin öğrencilerle ve anababalarla ilişkiden uzak durduğu, nezaret ve emanet yönelimine göre işleyen okullarda rastlanmaktadır.

Okuldan kaçma kuşkusuz soğumanın tek göstergesi değildir. Okul içinde yıkıcı davranışın varlığı başka bir göstergedir. Bir yıkıcı davranış tartışmasının sınırlarını çizmenin güçlüğü, herhangi bir sapkın eylemde olduğu gibi tanımın sorunlu olması ve büyük ölçüde gözlemcinin gözünde oluşturulmasıdır. Lawrence tarafından bu kategori içinde sıralanan davranış türleri arasında "anlamsız muhalefet, akıl yürütmenin reddi, kabul edilemez gürültü düzeyleri, öğrenciler arasında fiziksel şiddet, öğrencileri ya da öğretmenleri tehdit etme, hırsızlık, şantaj, duvar yazıları ve vandalizm, küfür, yoğunlaşamama, gürültücülük, başkalarını düşünmeme"[27] vardır. Bu tanım genişliği veri alındığında yıkıcı davranışın boyutlarını ölçmek olanaksızdır. Yine de kısa süre önce yapılan bir araştırmada öğretmenlerin yarısı yıkıcı davranış sorununu yaşadıklarını bildirdiler.[28] Bu tür davranışı "denetleme" konusundaki başarısızlık potansiyel olarak hem öğretmen hem de okul için çok tehlikelidir. Woods'un işaret ettiği gibi öğretmen için tehlike çok büyüktür, çünkü "Tehlikede olan yalnızca fiziksel, zihinsel ve sinirsel güvenliği ve sağlığı değil, aynı zamanda mesleki yaşamının devamı, geleceğe dair beklentileri, mesleki kimliği, yaşam tarzı, statüsü, özsaygısıdır."[29] Okul da bu tür davranıştan aynı ölçüde zarar görür, çünkü bir "ün" kazanabilir ve eğitim çevrelerinin deyişiyle "batık bir okul" olarak damgalanabilir. Okul kayıtlarının düşmesi ve 1980'den beri kendi çocuklarının okulunu seçme konusunda anababa tercihinin gündeme gelmesiyle, böyle bir ün bir kurumun varlığını bile ciddi şekilde tehdit edebilir hale geldi.

Okuldan kaçma olaylarında olduğu gibi yıkıcı davranış düzeyi de büyük ölçüde öğretmenlerin ve okulun öğrencilere gösterdiği

davranışın bir yansımasıdır. Meseleler çok karmaşık, fakat araştırmalar, sınıf içindeki düzen ne kadar baskıcıysa ve çocuklara gösterilen saygı ne kadar azsa, yıkıcı olarak nitelenebilecek olaylara yol açan potansiyel çatışma riskinin o kadar büyük olduğunu gösteriyor. Benson'ın ileri sürdüğü gibi, hiyerarşik ve katı bürokratik çizgilerde örgütlenen okullar "hem öğretmenleri hem de öğrencileri soğutma eğilimindedir",[30] ne yazık ki okulların büyük çoğunluğu bu modeli benimsemektedir. Atkin'in Birleşik Devletler okul sistemine ilişkin büyük bir olasılıkla abartılmış görüşü neler olabileceğine dair korkunç bir uyarı hizmeti görür. Amerikan okulları giderek "devriye gezilen koridorları ve sabık öğrencileri dışarda tutmak için kilitlenen kapılarıyla", öğretmenlerin ve öğrencilerin "yirmi ya da otuz yıl önce düşünülemeyecek" düzeyde fiziksel saldırıya maruz kaldıkları bir "bireysel ve grup çatışması" alanı haline gelmektedir.[31] Böyle bir gerçekliğin, ikinci elden çok fazla şeyi miras aldığımız belli olan bir toplumdan bize geçmiş olabileceği korkusu, okul idaresine ilişkin yeni ve daha yaratıcı bir yaklaşımın araştırılmasına değil, atalarımızın sahip olduklarına kendimizi inandırdığımız mitik bir sükûnetin anahtarını bulmak üzere Viktorya dönemi değerlerinin sandık odasına doğru çılgınca bir geriye koşuşa yol açmaktadır. Atkin'in görüşü bir çok kişiye göre okul sistemimizi bekleyen bir geleceği betimlemektedir, fakat bu uluslararası bir spor karşılaşmasında yağmur yağması gibi kaçınılmaz değildir. Gerçekleşirse bunun nedeni belli bir eğitim görüşünün egemen olmaya devam etmesine izin vermemiz olacaktır; eğitimi öğrenciler ile kurum arasındaki bir yıpratma savaşı olarak gören; uyum sanatları yerine, William Morris'in sözleriyle "kısaca hile ve baskı"dan[32] ibaret olan savaş sanatlarını besleyen bir görüş.

Okullarımızın bilginler topluluğundan çok fabrikaları ve askeri kampları çağrıştıran katı hiyerarşisi, müdürün rolünde somutlaşır; daha 1909'da Norwood ve Hope tarafından "otokratların otokratı"[33] olarak tanımlanan ve yıllar geçtiği halde pek değişmeyen bir konum. Müdür hâlâ, okulun hedeflerini ve değerlerini tanımlama, müfredat programını belirleme, iç organizasyonun biçimini denetleme, fonların dağılımını idare etme, personeli seçme

(Bu yöneticilerle paylaşılabilir) ve öğretim kadrosu için terfi ihtimallerine karar verme iktidarına sahiptir. Sabık bir müdürün dediği gibi bu ilişkideki eşitsizlikler şu anlama gelir:

> Bir öğretmenin, müdürün kendisinden duymayı istediğini düşündüğü şeyi söylemeyip, kendisine karşı tamamen dürüst ve samimi olduğuna emin olmak bir müdür için giderek zorlaşıyor ve öğretmen için bu şekilde davranarak özsaygısını korumak giderek güçleşiyor; bu da müdürün genellikle yalıtılmasının esas nedenidir: personel onunla sık konuşmamayı daha rahat bulur.[34]

Okullar karar almaya katılma konusunda öğretmenlere çok az fırsat tanıyor ve "kararlaştırılmış görevler üzerindeki hiyerarşik denetim, kuralların bolluğu ve kuralların katı uygulaması"[35] öğretmenin soğumasına ve yaratıcılığının boğulmasına yol açıyor; "öğretmenin zihnini etkileyen, giderek ona nüfuz eden, yavaş yavaş ona sahip olan, yaratıcı kaynaklarını yok eden şu tuhaf küfü" üretiyor.[36] Öğretmen katılımı retoriğinin okula girdiği yerlerde bile, bu ender olarak bir "meşrulaştırma stratejisini" aşıyor. Öğretmenler "okullarının" idaresinde bu kadar az söz hakkına sahip olduklarına göre, anababaların ve öğrencilerin katılım hakkı elde edebilmeleri önerilerine ilgisiz olmalarında şaşılacak bir şey yok.

Okulun öğrencilerine kurallar ve düzenlemeler dayatma gücü çok büyüktür. Hemen hemen evrensel olarak bu tür kurallar, giyim ve görünüm, geliş ve gidiş saatleri, devam, okul binasına giriş, zorbalık, kavgacılık ve külhanbeylik gibi konulara ilişkin davranış normları, ev ödevi, spor malzemeleri ve kıyafetleri, personel üyelerine ve ziyaretçilere hitap şekli ve okul binasında yiyecek tüketimiyle ilgilidir. Kuşkusuz bunlara ek olarak sınıf içinde hareketi, konuşmayı ve davranışı kısıtlayan kurallar vardır. Ancak öğretmenlerin kapalı kapılar ardındaki sınıf içinde göreli bir özerkliğine izin verme geleneği, yorum ve uygulamadaki büyük çeşitliliklerin her okulun içinde bir arada var olması anlamına gelir. Aslında, öğretmenler için sınıf içinde ayakta kalmak, toplumsal "uyum" ve akademik görevlerin yerine getirilmesi amacıyla bazı okul kurallarının geçici ya da sürekli olarak yadsınmasına dayanan bir anlaşmaya bağlı olabilir.

Okul kuralları, genellikle kabul edilebilir müdahalenin sınırlarını aşmaktadır ve cezaevleri ya da silahlı kuvvetler gibi -ikisi de kesinlikle çocukların eğitim ortamına temel alacağımız modeller olarak görülemez- "kapalı" kurumlar dışında, yetişkinler tarafından hoş görülemezler. Örneğin birçok okulda öğrencilerin görünüşü ve üniforma zorunluluğu saplantı halindedir. Okula devamın bir koşulu olarak belirli bir üniformanın giyilmesini talep etmek hâlâ çok yaygın bir uygulamadır. Üniforma ne kadar pahalı ya da sıkıcı olursa olsun bu kurallara uyulmaması, çocuğun on sekiz yaşına kadar eğitim görmemesini sağlayan uzaklaştırmaya yol açabilir. Okul üniformasını alma ihtiyacının düşük gelirli ailelere yüklediği oldukça sebepsiz mali yükü gösteren çok sayıda kanıt vardır[37] ve bu tür ailelerin sıkıntılarına sıkıntı eklemekte ısrar etmeleri bir çok öğretmenin kaba duyarsızlığının üzücü bir yansımasıdır. Üniforma düzenlemelerinin uygulanması gülünç aşırılıklara ulaşabilmektedir. Örneğin bir lisenin kız öğrencilerinin uygun iç çamaşırları giyip giymediklerinin değerlendirilmesi için törenden sonra soyunma odalarına götürüldüklerine tanık oldum. Başka bir okulda saçları yakalarını aşan kızlara saçlarını toplamaları için lastik bantlar dağıtıldı; diğerlerinin ise küçük altın halka küpeler dışındaki takılarını ve küpelerini çıkarmaları emredildi. Erkek öğrencileri saçları çok uzun ya da çok kısa diye eve göndermek hemen hemen sıradan bir olaydır; Hargreaves uygun uzunluğa getirmek için çocukların saçını kesen bir personel üyesine dair bir olayı rapor ediyor (Bu daha sonra LEA tarafından örtbas edilmiştir).[38] Zorunlu spor da birçok zaman bir çatışma konusudur; şortlarını getirmeyi unuttuklarında erkek çocuklar külotlarıyla jimnastik yapmak zorunda bırakılırlar ve her iki cinsten de öğrencilere çok utanmalarına rağmen yabancıların önünde akranlarıyla birlikte duş yapmaları emredilir.

Bu kuralların ve düzenlemelerin dayatılması sık sık kabul edilemez cezaların suçlulara olduğu gibi suçsuzlara da ayrım yapmadan verilmesine yol açmaktadır. Öğretmenlik yaptığım bir okulda bir duvar yazıları patlamasının ardından -görünürde onları silmek için- bir dönem boyunca tuvaletlerin kapıları çıkarıldı. Başka birinde kötü kullanımı engellemek için tuvaletlerdeki sabunlar kaldı-

rıldı. Ancak her zaman en çok hatırlanan şey, törene gitme, ilahi kitaplarını kapama, koridorda sıraya girme ve sessizce sınıfa yürüme, bir öğretmen sınıfa girdiğinde sandalyeleri gıcırdatmadan ayağa kalkma, sıra kapaklarını sessizce kapatma, koridorlarda ikişer ikişer yürüme ve yemeği olağandışı bir sessizlik içinde yeme gibi faaliyetleri öğrenmek için kaybedilen sayılamayacak kadar çok değerli zamandır. Araştırmalarda, öğretmenlerin, sınıfta geçirilen sürenin büyük bölümünü, disipline ve organize etme ve düzeni korumaya çalışma gibi öğretim dışı meselelere adadıklarını ortaya çıkması şaşırtıcı değildir. Deutsch, New York'ta yapılan bir araştırmada, öğretmenlerin, ders süresinin yüzde 50 ila 80'ini bu tür faaliyetlerle geçirdiklerini buldu,[39] daha sonra Gump tarafından yapılan bir araştırma "uyarıda bulunma, izin verme ve sapkın davranışla ilgilenme"nin ders süresinin yüzde 23'ünü aldığını ortaya koydu.[40]

Bunlara, okul öğrencilerinin müfredat üzerinde etki sahibi olabilmelerini sağlayacak herhangi bir mekanizmanın olmaması eklenmelidir. Müfredatın içeriği, dengesi ve vurgusu tamamen personelin elindedir; bazı durumlarda bu sadece harici sınav özetini seçme gücünden ibaret olsa bile. En marjinal düzeyde okuma tablosundan tercih yapma, hangi CSE [Certificate of Secondary Education, Ortaöğrenim Belgesi] ya da O seviyelerini seçeceğine karar verme dışında okul öğrencileri için derslerin içeriği denetimlerinin ötesindedir. Öğrenci yalnızca manevra alanından yoksun değildir, kabul etmeyişin, hatta tercihin etkili ya da kolektif bir biçimde, meşru olarak ifade edilebileceği bir aracı da yoktur. Kaçınılmaz olarak memnuniyetsizlik, okulun kısmi ya da toptan reddine ya da genellikle her kesimin sağlığına zarar verecek şekilde belirli konulara ya da personel üyelerine yönelen yıkıcı davranışa yol açar.

Okullarımızın öğrencilerine dayattıkları kurallar demokratik olmaktan çok uzaktır, ancak bu kuralları hazırlayan ve uygulayanlar pek ender olarak onları anababalara ya da öğrencilere onaylatma ihtiyacını hissederler. Bunun nedeni kurallardan sorumlu olanların bunu yapamayacaklarını düşünmeleri değildir, bu kurallar eğitim sistemi açısından okul binası kadar temel bir unsur olarak görülmektedir. En anlamsız kurallar bile kendi savunucularını üre-

tecektir. Savunma büyük ölçüde akılsızca yapılabilir ve yalnızca saygıyı dikkate alabilir: Öğretmenlerden birinin bir çocuğun saçları üzerine bir tartışma sırasında Hargreaves'e söylediği gibi: "Uzun saçları benim umurumda bile değil, ama bu, okulun politikasıysa benim için tamamdır."[41] Ancak daha anlamlı savunular da söz konusudur. Bunlardan en önemlisi okul gibi karmaşık bir kurumda kurallara ve düzene ihtiyaç duyulmasının kaçınılmazlığına dayanır. Bu Strawson tarafından berrak, fakat bildik bir biçimde ortaya konmuştur:

> Üyelerinin davranışlarına dair belli beklentilerin oldukça düzenli bir biçimde yerine getirilmesi herhangi bir insan topluluğunun toplumsal örgütlenme biçiminin varlığının koşuludur: Bazı görevler yerine getirilmeli, bazı yükümlülükler tanınmalı, bazı kurallara uyulmalıdır.[42]

Koşullar ve hedefler okulları özel durumlar haline getirmektedir ve okulların öğrencilerinden bu formülasyonu kabul etmesini talep etme, hatta bekleme hakkına sahip olup olmadıkları kuşkuludur. Okul öğrencileri yasa ve pratik açısından bu kuralların hazırlanmasına ya da idaresine dahil olmalarını sağlayacak güç, hak ya da mekanizmaya sahip olmadıklarına göre minyatür yurttaşlar olarak görülmelerine olanak yoktur. Dolayısıyla, Marshall'ın işaret ettiği gibi, "ahlaki olarak bu kurallara uymaya zorunlu tutulamazlar, bu kurallara uymaya zorunlu tutulurlarsa bu, zorunlu kölcliğe benzer bir şey olur."[43] Bu zorlamanın savunusu da kuşkusuz hazırdır. Esas olarak, okul öğrencilerinin, haklarını, kendilerine ve başkalarına zarar verecek şekilde kullanabilecek, daha doğrusu muhtemelen kullanacak kadar olgunluktan yoksun oldukları, Marshall tarafından zorlamaya karşı getirilen itirazlara yanıt vermek üzere öğrencilere yeterli demokratik haklar verilirse okulun bir okul olarak işlev göremeyeceği anlayışına dayanır. Bu görüş Dunlop tarafından savunulmuştur: "Öğretenler ile öğrenenler arasındaki temel hiyerarşik ilişkiyi zorunlu olarak değiştirecek ve değerler, şekilsel olmayan beceriler, değerlendirmeler, davranış biçimleri vb. ile ilgili örneklerin iletilmesini içeren kültürel eğitim görevlerini fiilen olanaksız hale getirerek öngörülemeyen sayısız değişikliğe yol açacaktır."[44]

Okul öğrencilerinin haklarının yadsınmasının sözde olgun olmayışlarına dayandırılan savunusunun, okul ortamında, Bob Franklin'in politik alan için ileri sürdüğü kadar dayanaksız olduğuna inanıyorum.[45] Okul kurallarının "bireye başkalarının amaçları için bir araç olarak değil kendi içinde bir amaç olarak davranılması"[46] ilkesi dışında işlemesine ya da müdürlerin "özgür bir toplumun değerlerine saygısızlık edecek"[47] şekilde hareket etmelerine izin verilmesi kabul edilemez. Ancak biz bugün bu tür davranışları onaylıyoruz ve kurbanlarının yapay olarak belirlenen olgunluk yaşından küçük olduklarına karar verildiği için hiç bir zorlukla karşılaşmadan yollarına devam etmelerine izin veriyoruz. Daha da kötüsü, okulların, öğrencilerinin olgun yargılara varma fırsatını reddederek, onların olgun olmama imgesini güçlendirmelerine izin veriyoruz.

Dunlop "demokratik katılımın oyun gibi değil, gerçek olması"[48] durumunda bugünkü biçimiyle okulun hayatta kalamayacağını söylerken kuşkusuz haklı. Ancak en acil soru bugünkü biçimiyle okullarımızın korunmayı hak edip etmedikleridir. Öğrencilere ve topluma sağladığı yararlar, okulu denetleyenlerin, demokratik bir toplumun değerlerine karşı bir şekilde hareket etmelerine izin vermemizi gerektirecek kadar büyük mü? Hiç sanmam. Çağdaş sistemin sicili hiç de ümit verici değil. 1944 Yasası'ndan bu yana standartlarda ulaşılan bir düzelmeye rağmen öğrencilerin çoğunluğu kronolojik yaşlarından düşük bir okuma yaşında ayrılıyor. Büyük bir çoğunluk hâlâ, iş değil de bir meslek edinmek için gereken anlaşılması güç sınav sonuçlarında başarıya ulaşamayarak ayrılıyor. Daha da kötüsü, reformcuların çabalarına rağmen eğitim başarısındaki sınıfsal, bölgesel, etnik ve cinsiyetle ilgili eşitsizlikleri ortadan kaldırma açısından okul sistemimiz tamamen başarısızlığa uğradı. Bugünkü "yetenek" israfı, zararı durdurma ihtiyacının Robbins Raporu'nu yirmi yıl önceki yüksek eğitim genişlemesini savunmaya ittiği zamanki kadar vahim durumda. Bazı eğitimciler okulların toplumsal reformun "motoru" olduğu şeklinde büyük iddialarla bu yaklaşımı davet ediyorlarsa da kuşkusuz, toplumsal ve eğitimsel eşitsizliği azaltma başarısızlığının suçunu yalnızca okul sistemine yüklemek biraz haksızlık olacaktır. Toplumsal eğitim

alanında bile bunun kanıtları yoktur ve okulların esas uygarlaştırıcı rolüne sahip olduğunu iddia etmek, Margaret Thatcher'ın "öğretmen disiplini" eksikliğinin çocuk suçlarının bir nedeni olduğu şeklindeki önyargılı suçlaması kadar haksızdır.[49] Gerçek şu ki, çok az şey biliyoruz, ama güçlü kanıtlar, okullar bireysel öğrencinin ihtiyaçları karşısında daha otoriter, daha az liberal ve daha az duyarlı olduklarında, okul içindeki sorunların daha büyük ve okul dışında sapkın davranış oranının daha yüksek olduğunu göstermektedir.[50]

Aynı ölçüde endişe verici bir nokta da okul eğitiminin zorunlu doğasının ve soğutucu etkilerinin nüfusun önemli bir kesiminde eğitime ve onun temsil ettiği düşünülen kültürel değerlere karşı hayat boyu süren bir direnç üretmesidir. Okul tarafından sıkıcı ve zevksiz bir işe indirgenen öğrenme ve ilim serüveni anlaşılabilir bir şekilde "özgür" yetişkin tarafından reddedilir. Çoğunluk için eğitim bir başarısızlık derecesini temsil eder. Çoğunluğun küçük bir yaştan itibaren geçtiği ve sınava tabi tutulduğu bizimki gibi son derece rekabetçi bir eğitim sisteminde başarandan çok başaramayan olmak zorundadır. Pek az kişi başarısızlık deneyini yeniden yaşamak için aktif bir çaba gösterecektir ve sonuç olarak başarısız olanlar -çoğunluk- daha sonraki hayatlarında eğitim kurumlarından kaçma eğilimi taşırlar ya da olgun öğrenciler olarak yeniden bu kurumlara girmekte çok zorlanırlar. Dolayısıyla bugünkü oluşumlarıyla yetişkin eğitimi ve "ikinci şans" programları bile iyi niyetlerine karşın başarıda sınıf farklarını azaltmak yerine pekiştirmek sonucuna varıyorlar.[51] Devam zorunluluğunun kaldırılması şu anda başarısız olan birçok kişinin, başarısızlık damgasından kaçınmak için daha önce vazgeçmesine yol açabilir. Ayrıca, okulların şu anda azalan mevcutları karşısında ayakta kalmak için sayılarını maksimize etme ihtiyacı veri alındığında, okullar şu anda ihmal ettikleri kişilerin eğitim ihtiyaçlarını daha iyi karşılamak üzere müfredatlarını ve özniteliklerini yeniden değerlendirebilirler.

Okullarımız şu anki biçimleriyle, öğrencilerinin çoğunu denetlemek için devam zorunluluğunun yanı sıra bedensel ceza gibi insani olmaktan uzak ceza biçimlerine ihtiyaç duyar görünüyorlar.

Avrupa Mahkemesi'ndeki bir dizi dava bu tür cezaların yasallığını tehdit eder görünüyor. İngiliz Hükümeti'nin, okulların, anababaların izniyle çocukları dövmelerine izin vermek üzere tasarlanan bir uzlaşma bulma çabası, Lordlar Kamarası tarafından, yazılmak üzereyken reddedildi. Yine de bedensel cezanın kullanımı çok yaygın. Bennett, LEA ve NUT'un [National Union of Teachers-Ulusal Öğretmenler Sendikası] göz korkutmalarına rağmen, araştırdığı ilkokullarda "öğretmenlerin yarıdan fazlasının öğrencilere tokat atılmasını onayladığını" gördü.[52] Kullanılma sıklığı çok değişse de ortaöğrenimde okulların tahminen yüzde 80'i hâlâ değnek kullanıyor.[53] Hâlâ keyfi olarak küçük kusurlar için "sıkı dayak" atılıyor, ama sopa kullanımını gerektiren en genel suçlar kavga ya da zorbalık; anlaşılan "çocukları döverek onlara zor kullanmamayı öğrettiklerine" inanıyorlar.[54] Dayağın kullanımı ortaöğrenimin ilk yıllarında daha yaygın. Öğrenciler doğru bir şekilde daha küçük ve daha zayıf oldukça dövülme ihtimalinin daha yüksek olduğunu öğrenirler. Ne kadar büyük ve güçlüyseniz ve karşılık verme ya da sopayı reddetme ihtimaliniz ne kadar yüksekse, uzaklaştırılma ya da anababaların ya da öğrencinin izni olmadan transfer yapılabilen, sayıları giderek artan, eğitim açısından kuşkulu özel birimlere, ceza birimlerine devredilme ihtimaliniz de o kadar yüksektir.[55]

Bütün diğer Avrupa ülkelerinde kullanımına uzun süredir son verilen bedensel cezanın okullarımızda kullanımının devam etmesi birçok öğretmenimizin ve okulumuzun yetersizliğinin ve yasa koyucularımızın okul öğrencilerinin hakları konusundaki katı kayıtsızlığının şaşırtıcı bir kanıtıdır. Aynı zamanda tarih hatasıdır, çünkü ceza sistemindeki kullanımı, Cadogan Komitesi (1983) dayak yiyenler arasındaki yeniden suç işleme eğiliminin en azından bu şekilde cezalandırılmayanlar arasında olduğu kadar -daha yüksek değilse- yüksek olduğu sonucuna vardıktan sonra sona erdirildi. Öğretmenlerin itme, saç çekme, dürtme ve diğer fiziksel gözdağı verme biçimlerinde öğrencilere karşı şiddeti yaygın olarak onaylamalarının yanı sıra okul ortamında bedensel cezanın korunması büyük endişe duyulmasına yol açmakta ve uzun süredir benimsenen adalet ilkelerini yadsımaktadır. Royce, bir öğretmene

karşı küstahlık yapmakla suçlanan bir öğrencinin gördüğü "muamele"yi anlatırken bunu ortaya koyuyor. Öğretmenler kendilerini kurban olarak görmekle kalmayıp kuralları belirliyorlar, polisliğini yapıyor, tanık, davacı, yargıç, jüri ve nihayet gardiyan/gözaltı memuru olarak hareket ediyorlar. Kendisine haksızlık edildiğini düşünen öğrencinin ise başka bir öğretmene başvurmaktan başka çaresi yok.[56] Sonuç olarak yalnızca utandırma ve rezil etme cezalarının kullanımıyla değil, işlerin doğal seyriyle okul içinde doğal adaletin kuralları dikkate alınmaz. Süreç ancak bu şekilde, ayrıntılarıyla dile getirildiğinde, çocuklara yönelik olarak okul ortamında kabul edilmiş günlük muamele, onların temel haklarının geleneksel reddi olarak kavranabilir. öğretmenlerin çoğunluğunun ileri sürdüğü gibi okulların bir kurallar ve cezalar rejimine ihtiyaçları varsa bu, bu tür uygulamaları haklı çıkarmaz, "düzenlemelerin ya da muhtemelen kurumların prima facie [karşıtı ispatlanıncaya kadar geçerli olan kanıt] suçlarını" gösterir.[57]

Okul öğrencilerinin haklarının yadsınması, onları etkili bir şekilde okul politikasının biçimlendirilmesine etki etme gücünden yoksun bırakır ve reform yolu önünde ciddi bir engel oluşturur. Yetersiz öğretmenlerin ve okulların, öğrencilerine aşağı vatandaşlar olduklarını ve kendilerine saygıya layık kişiler değil, nesneler olarak davranılabileceğini öğreterek çok daha kolay ayakta kalabilmelerine izin verir. Zorunlu okul eğitiminin sona ermesi, okul öğrencilerine, devam edip etmemeye, hangi kurumlara katılacaklarına ve hangi konular üzerine çalışacaklarına karar verme hakkı tanıyarak bu ilişkiyi temelden yeniden çizecektir. Genel devam açısından muhtemelen pek az fark yaratacaktır. Şu anda devam etmek istemeyenler zaten büyük ölçüde devam etmiyorlar, ama bunların bazıları zorunluluk kaldırılınca yarım gün devam edecektir. Son olarak, okulun çocuklar için bir eğitim merkezi olduğu kadar bir toplumsal merkez olma eğilimi veri alındığında -örneğin, Thompson arkadaşlıkların yüzde 90'ının okulda kurulduğunu ortaya koydu[58]- zorunluluğun kaldırılmasının eğitimin kitlesel bir reddine yol açacağını varsaymak için bir nedenimiz yok. Ancak bu, eğitimin çocuklara tamamen ister al ister bırak temelinde sunulması gerektiği şeklinde kaba bir argüman olarak yorumlanmamalıdır.

Okulun ceza korkutmasıyla devam talep etme hakkının sona ermesi kaynakların okuldan ve sınıftan daha geniş topluluğa ve eve kaymasına bağlanmalıdır. Eğitim hizmetlerinden sorumlu olanların sağlık hizmetlerinden, özellikle sağlık eğitiminden öğrenecekleri çok şey var. Örneğin sağlık müfettişine, anababalara eğitim konularında destek, kılavuzluk ve pratik yardım sunacak bir eğitimci eşlik etmelidir. Çok büyük önem taşıyan dil oluşumu alanında ve yine büyük öneme sahip okul öncesi dönemde bu kadar az destek verilmesi şaşırtıcıdır. Oysa bu alandaki yenilikçi projelerden çocuklara ve anababalara sağlanacak yararın çok büyük olabileceğini biliyoruz. Aynı şekilde, okulun haksızlıklarla dolu atmosferini keyifsiz ve engelleyici bulan çocuklar için, gençlik merkezleri, spor salonları ve ev gibi çeşitli ortamlarda olanak sağlayan yardımlar yapılarak kaynakların daha yaratıcı ve uygun şekilde kullanılması olanaklı kılınabilir. Zorunluluğun kaldırılması, potansiyel olarak, çocukları olduğu kadar eğitimi de özgürleştirebilir.

Zorunluluğun ortadan kaldırılması, okul ortamındaki çocuklar için yurttaşlığa bir anlam verme yönünde önemli bir ilk adım olacaktır. Ancak tek başına bu yeterli değildir. Okullarımızın idari ve yönetsel yapıları içinde, öğrencilerin anlamlı katılımı için alan bulunmalıdır. Şu anda LEA'ların üçte birinden fazlası yönetim organlarında öğrenci temsilcilerinin bulunmasına izin verdiğine ve yaklaşık yüzde 20'si söz ve oy kullanma hakkı tanıdığına göre bu hedefe ulaşma yolunda olduğumuz ileri sürülebilir.[59] Bu argüman iki şeyi gözden kaçırıyor: Birincisi, bu tür organlar danışmanlık kapasitesi dışında hareket etme konusunda doğal bir güçsüzlüğe sahiptir; ikinci olarak ise öğrencilerin on dört yaşında tam yönetici olmalarına izin veren bir LEA bir yana bu, büyük ölçüde kanuni terk etme yaşının üstünde olanlara uygulanan bir reformdur. Birçok insanın okul içinde hakları olması için, demokratik uygulamaların çok daha kapsamlı bir genişlemesine ihtiyaç vardır. Okullar, öğrenciler, öğretmenler, yardımcı personel ve yetişkin öğrenciler gibi diğer kullanıcılardan oluşan konseyler çizgisinde bir şeye ihtiyaç duyacaklardır. Bunlar, okul saatleri içinde toplanma, bütün ilgili meseleleri tartışma, kuralları belirleme ve yönetim organında

tam temsil hakkına sahip olacaklardır. Bunun yanı sıra, öğrencilere istedikleri takdirde hiç bir güçlük çıkarmadan kendi sendikalarını oluşturma hakkı verilmelidir. Birçok eğitimci ve politikacının Okul Öğrencileri Ulusal Sendikası'na (NUSS) yönelik düşmanlığı, ezilen grupların örgütlenme haklarına saygısızlıklarını ve NUSS hakkındaki cehaletlerini ortaya koyar. Çünkü bu sendikanın dikkate değer olan yanı vahşi radikalizmi ya da "çılgın" liderliği değil, ölçülü ılımlılığıdır. Onların yazınına ve politikasına en düşman bir okur bile hayal gücünün yardımıyla da olsa onları öğretmen karşıtı ya da eğitim karşıtı olarak tanımlayamaz. Onlar yalnızca öğrenci yanlısıdırlar.

Temel reform muhtemelen bunlardan hiçbiri değildir, ama bütün bunların önemini hiçbir şekilde gözden kaçırmamak gerekir. Handy'nin okulların yönetimi üzerine çalışmasında işaret ettiği gibi onlar "çocuklar nedeniyle farklılar"[60] ve sorunun kökeni burada yatıyor. En acil ihtiyacımız, okulların, gençlere yönelik fabrikalar olarak yalıtılmalarına izin veren yapıları üzerine yeniden düşünmektir. Ortalama okul ve sınıfı en çok değiştirecek şey, öğrenmek isteyen yetişkinlerin varlığıdır. Bu, bazılarının şimdiden gördüğü gibi, okulun yapısını dönüştürmekle kalmayacak, öğretmenlerin tavırlarını değiştirecek ve standartları hızla düzeltecektir.[61] Eğitimin ve okulların artık yalnızca "çocuklar" için olmadığı düşüncesi bir kez kabul edilince, onların içindeki çocukların haklarını güvence altına alma sorunu çok daha az karmaşık hale gelir, çünkü çocuklara diğer kullanıcılara davranıldığı gibi davranılacak ya da ciddi yönetsel sorunlarla karşılaşılacaktır. Müdürlerin ve meslektaşlarının direnişine rağmen, azalan okul mevcutları, mali kısıntı ve topluluğun talepleri her yaşa açık eğitim kurumunu büyüyen bir olasılık haline getiriyor; okul içinde çocuk haklarının bununla beraber canlı bir mesele haline geleceğini düşünme iyimserliği için zemin sağlıyor.

OKUNACAK KİTAPLAR

-**Better Schools,** Cmnd 9469 (HMSO, 1985).
-S. Bowles ve H. Gintis, **Schooling in Capitalist America** (Routledge and Kegan Paul, 1976).
-M. Deutsch ve diğerleri (eds), **The Disadvantaged Child** (Basic Books, 1967).

–C. Handy, **Taken for Granted? understanding schools as organizations** (Longman, 1984).
–J. Lawrence ve diğerleri, **Dialogue and Disruptive Behaviour: a study of a secondary school** (PJD Press, 1983).
–J. D. Marshall, "John Wilson on the necessity of punishment", **Journal of Philosophy of Education**, 18, 1 (1984).
–R. J. Royce, "School-Based punishment", **Journal of Philosophy of Education**, 18, 1 (1984).
–J. Watts, **Towards an Open School** (Longman, 1980).
–P. Woods, "Teaching for survival", **In School Experience**, ed. P. Woods ve R. Hammersley (Croom Helm, 1977).

IV. VESAYET ALTINDAKİ ÇOCUKLARIN HAKLARI

Gerry Lavery

Bu bölümün amacı vesayet altındaki çocukların haklarının ihlal edilme biçimlerinin bazılarını ortaya koymak. Özellikle vesayet altına alınan ve zaten vesayet altında olan çocukların kendileriyle doğrudan ilgili konularda karar alma süreçlerinde etkili bir söze sahip olmalarının engellenmesini sağlayan bazı hukuksal ve idari işlemleri ele alacağım. Düşünülecek ilk şey olarak vesayet altına kabulün engellenmesi gereği de dahil olmak üzere bu tür işlemlerde yapılması gereken reformlar daha sonra tartışılacak. Ancak aynı derecede önemli olan bir konu toplumda vesayet altına almanın rolünü ve özellikle yapısal eşitsizlik ve sefaletle ilişkisini değerlendirmektir.

Peki kaç çocuk vesayet altında ve vesayet hangi kurumsal bi-

çimleri alabilir? Vesayet altındaki çocukların çoğu kendilerine ait olmayan hatalar nedeniyle oradalar ve orada bulunmaları kendi aşikar suçlarına bağlananların birçoğunun, gereksiz yere orada oldukları ileri sürüldü.[1] Kabul nedenleri bir yana, vesayet altına alınma süreci hemen her zaman mahkemeler aracılığıyla ya da ailelerle yerel kurum sosyal hizmetler departmanları (SSD) arasındaki gönüllü anlaşmalar aracılığıyla oluyor. 31 Mart 1982'de İngiltere ve Galler'de 93,200 çocuk vesayet altındaydı; başka türlü bakarsak on sekiz yaşından küçük nüfusta 1000 kişiden 7.5'i vesayet altında.[2] Yerel hükümetin vesayetin altındaki 5000 çocuk, gönüllü organizasyonlar[3] tarafından işletilen ya da düzenlenen yurtlara ya da yetiştirme yurtlarına yerleştirilmiş. Normal olarak çocukların on sekiz yaşına kadar vesayet altında kalmaları mümkündür, ama bazı durumlarda üst yaş sınırı on dokuzdur[4] Bir çocuk "vesayet altında" olarak tanımlandığında, bu, illa ki fiziksel olarak vesayet altında olmayı ifade etmez, çünkü vesayet düzenine tabi olmak, ama "deneme için eve" yerleştirilmek mümkündür. Vesayet altındaki 17,200 çocuk bir ebeveynin, vasinin, akrabanın ya da arkadaşın nezareti altındadır.[5] Ancak bu çocuklar normal olarak bir sosyal görevlinin gözetimi ve en azından teoride hâlâ bir vesayet düzeninin hükmü altındadır. Ancak vesayet altındaki çocukların çoğu ya evlat edinen anababaya verilir ya da bir biçimde yatılı vesayet altına yerleştirilir ve biz özellikle bu iki grup üzerinde duracağız; çünkü devlet tarafından hakları en sık ve kapsamlı olarak yadsınanlar bu iki grupta yer alanlardır.

Başlangıçta dört gözlemde bulunmak gerekiyor. Birincisi, vesayet altındaki çocukların haklarını emniyete almanın en büyük güçlüklerinden biri yasanın sınırlamalarıdır. Çocuk Vesayet Kanunu'nun (1980) 18. Kısmı şöyle der:

> Vesayet altındaki bir çocukla ilgili bir karar alırken, yerel bir hükümet öncelikle çocukluğu boyunca çocuğun refahını koruma ve arttırma ihtiyacını dikkate alacaktır ve elden geldiği ölçüde çocuğun kararla ilgili isteklerini ve duygularını araştıracak; yaşına ve anlayışına bağlı olarak bu istek ve duygulara gereken saygıyı gösterecektir.

Yerel hükümetlere verilen böylesi müphem ve sınırlı bir genel

görev çocuğun görüşlerinin sorulduğu, ama gözardı edildiği bir sembolizmi davet eder. Uygulamada, 18. kısmın ihlali vesayet altına giriş noktasında fark edilebilir ve vesayet altına yeni alınanlar konu hakkında bir söz hakkına sahip olmadan çeşitli ortamlara gönülsüzce itilebilirler. Bu, Vesayet Altındaki Gençlerin Ulusal Birliği'ni (NAYPIC) yerleştirmelerin seçiminde söz hakkı çağrısında bulunmaya yöneltti.[6] Yatılı vesayet, hepsi vesayet altındaki bir "kariyer" sırasında yaşanabilen çeşitli biçimler alabilir. Çocukların çoğu çeşitli türden topluluk yurtlarına [community home: küçük suçluların ve vesayete ihtiyacı olan diğer çocukların barındırıldığı bir merkez] yerleştirilir. Yatılı vesayet altındakilerin 16,200'ü küçük grup yurtları gibi topluluk yurtlarındalar; 12,300'ü gönüllü yurtlarda [voluntary homes: gönüllü bir kurum tarafından kurulan, ama bir yerel eğitim kurumu tarafından denetlenen okul], öğrenci yurtlarında ve yatılı okul gibi yerlerdedir; 4.600'ü gözetleme ve değerlendirme merkezlerindedir (O ve A merkezleri) ve 4.200'ü eğitim yapılan topluluk yurtlarındadırlar (CHE);[7] CHE'ler onaylı okulların [Approved Schools: Genç suçlular için yatılı bir eğitim yeri] ardılıdır. Bu, bizi ikinci bir noktaya getiriyor.

Özellikle O ve A merkezleri ve CHE'ler olmak üzere, yatılı vesayetin bazı biçimleri amaçları, yapıları ve etkililiği açısından eleştirildi. Profesör Norman Tutt ve diğerleri, O ve A merkezlerinin resmi politikasının temelindeki varsayımların son derece kuşkulu olduğunu ileri sürdüler.[8] Bu tür merkezler sıklıkla vesayet altına alınan büyük çocukların ve davanın tafsilatıyla dinlenmesi karara bağlanmamışken mevkuf olarak muhakeme edilen çocuk suçluların ilk yerleştirildikleri yerler olarak kullanılır. Görevlerinin değerlendirme kısmının şöyle olduğu düşünülür: Birincisi, sorunu "çocuk tarafından sunulan ya da yaşanan" şekilde tanımlamak; ikincisi, çocukla ilgili sorunun yapısı hakkında bir yargı oluşturmak ve üçüncüsü, varsa, uygun bir müdahale biçimi tavsiye etmek.[9] Tutt böyle bir anlayışın yanlış olduğunu; çünkü insan davranışının değişmez olduğunu varsaydığını ve çocuğu O ve A merkezlerine getiren sorunların açıklanmasında bireysel patolojik etkenlerin önemini abartarak yapısal faktörlerin önemini gözardı ettiğini ileri sürüyor. "Çocuk, suça teşvik eden faktörleri hâlâ içe-

ren düşman bir ortama geri gönderiliyorsa çocukla ilgili olarak çözüme yönelik bir müdahalenin başarısızlığa mahkûm olduğu açıktır" sonucuna varıyor.[10] Ayrıca, NAYPIC'in ileri sürdüğü gibi, çocuklar gereksiz yere O ve A merkezlerinde uzun bir zaman geçirebiliyorlar -bu görüş Avam Kamarası Sosyal Hizmetler Komitesi (HCSSC) tarafından da onaylanıyor.[11] Bu nedenle vesayet altına alınan çocukların ihtiyaçlarını araştırmanın daha uygun bir yolu olarak, O ve A merkezlerindense daha topluluk temelli değerlendirmelere kaymayı öneren, giderek güçlenen bir görüş var. Gerçekten de Bradford gibi bazı yerel hükümetler topluluk değerlendirme ekipleri gibi girişimler oluşturarak şimdiden bu yönde hareket etmeye başladılar.

CHE'ler, rollerinin belirsizliği nedeniyle eleştirildiler. Eski onaylı okulların ardılları olarak geliştilerse de, CHE'lerin, mahkûmiyet oranlarında önemli bir düşüş yarattıklarına dair bir kanıt yok. CHE'lerde kalanların yaklaşık yarısı suçlulardan oluşuyor.[12] CHE'ler daha tedaviye yönelik bir eğilim geliştirmeye de çalıştılar ve bu, onaylı okulların cezaya yönelik mirasıyla birleşerek HCSSC'nin şu yorumda bulunmasına yol açtı: "Şu anda CHE'ler, esas olarak cezaya yönelik olan geçmişleriyle, sözde tedaviye yönelik özellikleri arasında rahatsız bir dengede duruyor gibi görünüyorlar".[13] Komitenin, CHE'lerin çocuklara sunduğu şeyler konusunda kuşkuları var.

Üçüncü bir nokta, şu anki biçimiyle evlatlık vermenin güçlükleridir. Bu bölümün daha ilerideki kısımlarında, evlatlık vermenin bazı yönleri tartışılacağı için, şimdilik, evlatlık verilen çocukların[14] yerleştirilmeleri nedeniyle bir çöküş yaşama ve ayrıca gerçek anababalarına ulaşma konusunda sorunlarla karşılaşma ihtimalleri olduğunu söylemekle yetineceğiz. Evlat edinen anababalara ödeme yapma, destek ve eğitim sunma konuları da etkili bir hizmet sağlanmasında önemli noktalardır;[15] SSD'ler etnik kökenleri ya da kültürleri evlatlık verilen çocuklarınkine denk düşen evlatlık verilecek anababalar arıyorlar.[16] Daha yakın bir tarihte, uygun anababa bulmak için çocukların reklamını yapma uygulamasında bir artış oldu; bu, daha ayrıntılı bir yorumu gerektiriyor.

Siyah çocukları, birlikte kalmak isteyen kız ve erkek kardeşle-

ri, zihinsel ya da fiziksel problemleri olan gençleri ve çocukları evlatlık verme konusundaki güçlükler nedeniyle son yıllarda televizyonda ve basında çocukların reklamı yapılmaya başlandı. Rick Rogers reklamla ilgili bir dizi güçlüğe işaret ediyor.[17] Birincisi Bağımsız Yayın Kurumu'ndan (IBA) ya da Reklam Standartları Kurumu'ndan (ASA) gelen standartlar yok. İkincisi, "kötü fotoğraflar" ve "kötü kopyalar" gibi sorunlar var. Üçüncüsü, çocukları klişeleştirebilecek, onları "gerçekten acınacak durumda" gösterebilecek, gerçek anababayı kötüleyebilecek reklamların içeriği hakkında danışma olanağı yok. Dördüncüsü, televizyon reklamlarının bir miktar başarı kazandığına dair kanıtlar varsa da gazete ve dergilerdeki reklamların başarı oranı hakkında güvenilir istatistikler yok. Reklamcılık yaygın olarak kullanılmaya devam edecekse yasal tedbirlere ve Rogers'ın ileri sürdüğü fotoğraf servisleri gibi daha ihtiyatlı tekniklerin uygulanmasına ihtiyaç vardır.

Son olarak, çocukları vesayet altında tutmanın maliyeti görece pahalı bulunsa da (1981-2'de çocuk başına haftalık ortalama masraf 197£'du);[18] bu, yeterli bir hizmetin verilmesini garanti etmiyor. Buradaki sorunlardan biri de sosyal görevlilerin ücretleri, koşulları ve eğitimleridir. Sahada çalışan sosyal görevlilerden çok daha az ücret alıyorlar, daha uzun saatler boyunca ve genellikle güç koşullar altında çalışmaları bekleniyor ve yüzde 20'den azı kalifiye eleman.[19] Koşullarının düzeltilmesi için yatılı görevlilerin, zaman zaman işkolu çapında eylemi de içeren uzun kampanyaları işverenlerden pek az olumlu yanıt aldı.[20] HCSSC, vesayet altındaki çocuklara ilişkin raporunda durumundan memnun olmayan yatılı personelin değiştirilmesini söz konusu etti ve personelin eğitiminin "çocukların vesayet altındaki uzun dönemli standartlarını düzeltmede öncelikli bir mesele" olduğunu kabul etti.[21]

Bu dört noktayı akılda tutarak, şimdi, vesayet altındaki yaşamın, çocukların ve gençlerin haklarını yadsıyan bazı özel yönlerini ele alabiliriz.

KARAR ALMA

Bir çocuk ya da genç vesayet altına alınınca, önemli kararları

almak ve ilerlemesini kontrol etmek için çeşitli yöntemler kullanılır; bunların en temel olanı yeniden incelemedir. Bazı SSD'lerin bu alandaki uygulaması yetersiz bulundu ve bu uygulama 18. kısmın sözünün ve anlamının nasıl suiistimal edildiği konusunda uygun bir örnek sunmaktadır. Çocuklar ve Gençler Kanunu (1969)[22] yerel hükümetlere vesayet altındaki çocukların durumunu her altı ayda bir yeniden inceleme görevi yükler ve yeniden incelemenin bir parçası olarak, kişi zorunlu olarak vesayet altında tutuluyorsa vesayet emrinin kaldırılması için başvurup vurulmayacağını düşüneceklerdir. Bu hüküm tabii ki deneme olarak vesayet altından eve gönderilen çocukları da kapsar. Devlet Bakanı'nın ayrıca yeniden incelemelerin biçimini, içeriğini ve zamanını düzenleyen yönetmelikler hazırlama yetkisi vardır.[23] Evlatlık vesayeti altındaki çocuklar için, yeniden incelemeler biraz farklıdır: Yatılı verilenler için bu incelemeler asgari standartları belirleyen Yatılılık Yönetmelikleriyle (1955) düzenlenir ve biraz daha özel olup aynı zamanda bazı sınırlı yönetmeliklerde içerilir. Ancak, DHSS evlatlık verilen çocukların dosyalarının incelenmesi üzerine, yirmi sekiz SSD çalışmasından yalnızca on birinde "yeniden incelemelerin kanuni sınırlar içinde düzenli olarak yürütüldüğünü" buldu.[24]

Yönetmeliklerin olmaması demek, yeniden incelemelerin amacına ilişkin olarak üzerinde anlaşılmış bir tanım olmaması demektir. Bununla birlikte, bu işlevlerin öncelikleri farklı kurumlarda farklı olsa da birçok SSD, yeniden incelemeler sırasında vesayet altındakilerin ilerlemesini planlıyor ve gözlüyor. Yeniden incelemenin de facto önemi gözönüne alındığında, vesayet altındakilerin bu incelemelerde hazır bulunmaları ve onlara katılmaları çok önemlidir. Ancak, çocukların birçoğunun katılma arzusuna karşın,[25] Yasal Çocuk Merkezi (CLC) tarafından yürütülen bir araştırma, altmış üç SSD'den yalnızca on beşinin vesayetleri altındaki çocukları inceleme toplantılarına davet ettiğini ortaya koydu.[26] Yaş ve olgunlaşmamışlık kısmi ya da bütünsel dışlamanın nedenleri arasında yer alsa da, en yaygın olan durum çocuk ya da başka biri için hassas olan bilginin ortaya çıkması riskidir. CLC'nin ileri sürdüğü gibi bilgi, vesayet altındaki birini etkiliyorsa, o kişinin bu bilgiden haberdar olma hakkı olmalıdır ve böyle

durumlarda uygun destek ve hazırlık sağlanmalıdır.[27] Bob Franklin bu kitabın daha önceki bölümlerinde günümüzde oy kullanmaya ilişkin yaş sınırlamasının temelsiz olduğunu ileri sürdü; benzer bir uslamlama bazı yaş gruplarının incelemelere katılmalarını engellemeye gerek olmadığını ortaya koyar; Aile Hakları Grubu (FRG) on yaşında ve NAYPIC on üç yaşında katılımı tavsiye ediyor.

İncelemelere katılım teşvik edilecekse basit bir davet yeterli olmayabilir. İnceleme toplantılarına çocukların pek tanımadıkları SSD yöneticileri ve başka kişiler katılabilir ve bu, çocuklarda durumun kendi kontrollerinin dışında olduğu hissini uyandırarak pasif bir katılıma yol açabilir. İncelemelerle ilgili bir NAYPIC, araştırmasında gözlemlendiği gibi: "Bir yabancılar grubu önünde tartışılmak pek hoş değildir."[28] Bu nedenle NAYPIC vesayet altında olanlara toplantıya katılanlar tarafından danışılmasını ve isteklerinin toplantıya getirilmesini tavsiye ediyor; bir genç ayrıca kendisine yardım sunanlardan birini, görüşlerini sunması için seçebilmelidir.[29] İncelemelerde genellikle profesyonel ideoloji egemendir ve CLC, evlatlık alan anababaların ve doğal anababaların toplantılarda profesyonellerden daha alt bir statüde olduklarını ortaya koydu.[30] Genellikle daha marjinal kalan katılımcıların hazır bulunmasını sağlamak için, incelemelerin yeri ve zamanı konusuna özen gösterilmesi önemlidir.

İncelemelerin yürütülmesindeki yetersizlik de ciddi bir kaygı konusudur. Görünür amaçtan yoksunlukları vesayet altındaki çocuklar tarafından fark edildi ve incelemelerin durumu, "İnceleme nedir?" sorusuna "İnsanların sizin geleceğinizi tartıştıkları ve kesin sonuçlara ulaşamadıkları yerdir" yanıtını veren kişi tarafından belki de en iyi şekilde özetlenmektedir.[31] Yönetmeliklerin bulunmadığı durumda, inceleme toplantısının genellikle odak noktasını oluşturan inceleme formlarına daha fazla özen ve ilgi gösterilse incelemeler daha fazla amaca yönelik olabilirdi. CLC'nin işaret ettiği gibi bu formlar standartlaştırılmamıştır ve çok büyük değişiklikler gösterirler.[32] Kapsamlı inceleme formları sorunu CLC tarafından iyi bir şekilde ortaya konmuştur;[33] bu formlar daha fazla sorumluluğu garanti altına almak için katılanlardan yazılı katkılar

alma olanağını getirmenin yanı sıra önemli kararları ve bir çocuğun ilerlemesinin önemli yönlerini içermelidir; NAYPIC anlaşmazlıklar olduğunda ya da zaman zaman olduğu gibi inceleme kararları uygulanmadığında kullanılacak bir şikayet sistemini haklı olarak savunmaktadır.[34]

İncelemelerle ilgili değişken ve yetersiz uygulamalar daha fazla standardizasyon ve etkili düzenlemeler gerektiriyor, fakat DHSS bu konuda hep yavaş davranıyor. Vesayet altındakilerin kendi incelemelerine tam anlamıyla katılamamaları adil değil ve NAYPIC'in HCSSC'nin bu konuda daha güçlü tavsiyelerde bulunma başarısızlığı nedeniyle düş kırıklığına uğraması anlaşılır bir şey.[35] İncelemelerle ilgili genel durum değişirse, o zaman önemli yasal, idari ve tutumsal değişiklikler gerekli olacaktır. Ancak, bu tür değişikliklerin olmaması, resmi tutumların yetişkinlerin çocuğun çıkarı için hareket etmelerine izin verme şeklindeki paternalist tuzağa sıkı sıkıya yakalandıklarını düşündürüyor.[36]

İncelemelerin yanı sıra, vaka konferansları da önemli karar alma alanları olabilirler. Ancak, birçok kurum tarafından vaka konferanslarının fiilen vesayet altında olanlarla ilgili olmaktan çok, kuşkulu çocuk suiistimali davalarını tartışma ihtiyacıyla ilişkili olarak görüldüklerini söylemek gerekir. Ayrıca çeşitli aracıları içermeleri anlamında da incelemelerden farklıdırlar. Bununla birlikte, CLC vaka konferanslarının, zaman zaman, bir gözlem ve değerlendirme döneminin ardından bir çocuğun geleceğini belirlemek ya da tek tek meseleleri ve öngörülemeyen sorunları tartışmak için kullanıldığını ortaya koydu.[37] CLC, bazı SSD'lerin, vaka konferansının incelemelerden daha fazla güce sahip olduğunu düşünmeleri konusunda telaşlanmakta haklı. Ama incelemeler kanunidir -ve ihtiyaç duyulduğu sıklıkta yapılabilir- oysa vaka konferansları takdir yetkisine tabidir ve bu nedenle incelemeleri daha alt bir statüye indirmemelidirler. Etkili inceleme düzenlemeleri olmadıkça, SSD'ler incelemeleri kolaylıkla sembolik bir katılım gösterisi olarak kullanıp gerçek kararları daha sonra önemli oyuncuların dışlandığı vaka konferanslarında alabilirler; belki de bunu zaman zaman yapıyorlardır.

Vesayet sürecinin karar alma mekanizmalarına etkili katılımın

ön gerekliliklerinden biri bilgilere, özellikle dosyalara ulaşmaktır. Bu alan ayrıca, çocuğun geçmişini bilme sorununu da gündeme getirir, çünkü kimliğin gelişiminde bu çok önemli olabilir.[38] Burada da incelemelerdeki duygusal ya da üzücü bilgiler için destek ve hazırlamaya gerek olabilir. Küçük çocuklara bilgi vermek için yaşam öyküsü kitaplarının hazırlanması özellikle yararlıdır ve aslında, gözlemlediğim kadarıyla artan sayıda sosyal görevli bu tekniği kullanıyor.

GÜNDELİK SORUNLAR?

Devlet vesayeti altındaki yaşamı aile içindeki yaşamdan ayıran, birincinin bireyler üzerinde lekeleyici bir etkisi olmasıdır. Bu, özellikle yatılı kurumlarda ve daha az bir düzeyde evlatlık gidilen evlerde çocukların yaşadıkları para, özel yaşam, okul, cezalandırma ve disiplin gibi günlük meselelerin kurallarında ve idaresinde olduğu kadar hiçbir yerde açık değildir.

Vesayetin, evlatlık vermenin genişletilmesi ve küçük grup yurtlarının geliştirilmesiyle aile yaşamına daha çok benzetilmesi çabaları, diğer şeylerin yanı sıra, yerel hükümet idaresi biçimleri nedeniyle sıklıkla engellendi. Bazı SSD'ler tarafından, vesayet altındaki çocuklara giysi satın almak için benimsenen sistem, sipariş defterinin ya da giyim fişi cetvellerinin kullanımına dayanıyor. Bu uygulama birçok yerde aşama aşama kaldırıldıysa da diğerlerinde sürüyor.[39] Bu uygulamanın bariz sakıncaları var. Birincisi, sipariş defterinin kullanımı, vesayet altındakileri kendilerini yardım alan biri gibi ve diğer çocuklardan farklı hissetmelerine yol açar. İkincisi, yalnızca bazı mağazalar fişleri kabul ettiği için sistem seçim olanağını kısıtlar. Üçüncüsü, sipariş defteri kullanımı, bu genç insanların paranın değeri konusunda bir fikir sahibi olmalarını ya da para kullanma deneyimini yaşamalarını engeller. Bu nedenle sipariş defteri sisteminin çoktan ortadan kaldırılmış ve yerine gerçek fiyatlara göre belirlenmiş giyim ve başka kalemler için nakit tahsisatlar konmuş olması gerekmektedir.

"Vesayet altındaki" gruplar tarafından başlatılan başka bir

önemli mücadelenin konusu özel hayat hakkı talebiydi. Şu anda özel hayatla ilgili özel düzenlemeler yok, ama yatılı yurtların birçoğunun gündelik uygulaması bu hakkı yadsır. *Who Cares?* çalışmasında birinin yakındığı gibi:

> Vesayet altında olmanın problemi somurtacak bir yer olmamasıdır. Evde işler kötü gittiği için ya da başka bir nedenle üzgün olduğunuzda somurtacak bir yer yoktur, nereye giderseniz gidin personel peşinizdedir. Yalnız bırakılmayı talep edebilirsiniz ama size "Masa tenisi odasına git" diyeceklerdir, ama orada başka çocuklar vardır, bu yüzden biraz yalnız kalmak için sınırların dışına çıkmanız gerekir.[40]

Özal hayatın istilası bir çocuk yurdunun her alanına girmiştir: "Banyo ve tuvaletlerde kilit yoktur, bazı çocuk yurtlarında kilitler çıkarılmıştır ve personel içeri paldır küldür girip sizi yakışık almayan bir durumda bulabilir".[41] Özel hayat eksikliği resmi düzeylerde de kabul edilmiştir.[42]

Özal hayat hakkıyla yakından ilişkili olan bir başka hak mektup ve telefonla haberleşme hakkıdır (Anababayla temas vb. meseleler bu bölümde daha sonra ele alınacaktır). Mektuplar bazen sansürden geçirilir ya da en azından yatılı personel tarafından okunur: "Bizim orada personel bize gelen ya da bizim gönderdiğimiz mektupları okur."[43] Akrabalarla ve arkadaşlarla temas (Girişin yasaklanmadığı durumlarda) yönetmeliklerle belirlendiği halde, CLC yatılı kurumların bu tür teması engelleme girişimlerini rapor etti.[44]

Eğitim açısından vesayet altındaki çocukların durumları çok farklıdır ve çocuk haklarıyla ilgilenenler bu konuda birçok güçlüğe işaret ettiler. Birincisi, CHE'lerdeki ve O ve A merkezlerindeki çocukların birçoğu, eğitim sisteminin sorumluluk, destek, teftiş ve diğer tedbirler ağının dışında kalan, kendi kurumları içinde eğitim görürler.[45] Genel sistem tarafından başarısızlığa uğratılan bu çocuklar kendilerini bir "eğitim hapishanesi" içinde bulurlar. Bu nedenle durumlarının acilen gözden geçirilmesi gerekmektedir. İkincisi, vesayet altındaki çocukların birçoğunun özel eğitime ihtiyacı olduğu için, anababa müdahalesini özel ihtiyaçların belirlenmesinde "esas" gören 1981 Eğitim Kanunu'nun amaçları için kimin ebe-

veyn olarak kabul edildiğinin (Yerel hükümet, doğal anababa ya da SSD?) açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. "Ebeveyn" teriminin geniş bir yorumu çeşitli kaynaklardan gelen tam bir değerlendirmeyi sağlayacaktır. Üçüncüsü, okullar vesayet altında olanları damgalayabilirler. Vesayet Altında Yaşam Konferansı'na (1981) katılanlardan birinin söylediği gibi: "Geçenlerde bir öğretmen herkesin ortasında bana şöyle dedi: 'Bir yurtta çok daha başarılı olduğunu duyuyorum'. Bunun üzerine kendimi okuldan dışlanmış hissettim." [46] Üçüncüyle ilişkili olan dördüncü nokta şu: Sosyal görevliler bir öğretmenle vesayet altında olan biri hakkında, kendisiyle ilgili olduğu halde onun farkında olmadığı bir bilgiyi paylaşabilirler. Son olarak, yerel hükümetler yüksek eğitim konusunda vesayet altındaki gençleri destekleme yetkisine sahip oldukları halde bu yetkiyi her zaman kullanmazlar. Bu listeyi sayfalarca uzatmak mümkün, ama yukarıdakiler devletin, eğitimleriyle ilgili olarak vesayet altında olanların önemli haklarını yadsıma biçimlerinden önemli olan birkaçını gözler önüne sermektedir.

Vesayetin, çocukların haklarıyla ilgili yazında özel bir ilgi gören başka bir yanı disiplin, cezalandırma ve denetim meseleleriyle ilgilidir. Buradaki en büyük kaygı muhtemelen şudur: Fiziksel cezanın kullanımı; kilit altında tutmanın uygulanması denetim aracı olarak ilaçların kullanımı ve ceza aracı olarak anababa temasının engellenmesi.

Vesayetleri altındaki çocuklar için fiziksel cezaya bazı yerel hükümetler tarafından hâlâ izin verilmektedir. Eski bir sosyal görevli olarak, çocuklara, anababanın kötü muamelesi ile fiziksel ve duygusal tezahürleri içinde, devlet vesayeti altına girdiklerinde aynı -ve başka- çocuklara yönelik olabilen resmi ve gayriresmi şiddet konusunda devletin ihtiyatı ve kesinliği arasındaki görünür çelişkiyi hiçbir zaman çözemedim. HCSSC'nin fiziksel ceza konusundaki kaçamakları dikkat çekici. Raporlarında yalnızca DHSS'nin "yönetmelikleri, topluluk yurtlarındaki fiziksel cezaya yönelik oldukça özgün politika içine yerleştirmesini" tavsiye ediyor.[47] Bu cezanın ortadan kaldırılmasının gerekliliği daha önce DHSS'de kabul edildi[48] ve şimdi buna göre davranılması gerekiyor.

Fiziksel cezadan ayrı olarak, başka bir denetim aracı çocukların kilit altında tutulmalarıdır. 31 Mart 1984'de vesayet altındaki 241 çocuk kilit altındaydı.[49] Bir kaçma tehlikesi söz konusuysa SSD'ler vesayet altındaki çocukları kapalı bir yere yerleştirebilirler; ama bunun için çocuğun daha önce kaçmış olması ve başka yerlerden kaçma ihtimalinin olması ve fiziksel, zihinsel ya da manevi risk altında olma ihtimalinin bulunması gerekir. Kilit altındaki yerler, ayrıca çocuğa ya da başkalarına zarar verilmesi riski varsa kullanılır.[50] Bir çocuk yetmiş iki saat boyunca kapalı bir yere yerleştirilmişse, konunun, bu durumu üç aya kadar uzatma yetkisi olan bir mahkemede görüşülmesi gerekir. Mahkeme incelemesi, CLC tarafından dile getirilen suiistimallerden duyulan kaygıdan sonra gerçekleşen yeni bir düzenlemedir. Yeni düzenlemenin yürürlüğe girmesinden altı ay sonra, CLC bir araştırma yaptı ve ele alınan 182 mahkeme incelemesinden 178'inin yerel hükümetlerin lehine sonuçlandığını buldu. Bu durum "-muhtemelen çocuğun avukatının yeterli çaba göstermemesi nedeniyle- sulh mahkemelerinin, yerel hükümet uygulamalarının mühürlenmesi" olduğunu düşündürmektedir.[51] On yaşın altındaki çocukların, Devlet Bakanı'nın önceden rızası alınmadan kapalı bir yere yerleştirilemeyeceğini belirtmek gerekir.

Kapalı yerler ve sorunlu çocuklarla ilgili araştırma, yalnızca bu yerlerin yetersizliğini değil, aynı zamanda yatılı vesayetin daha açık biçimlerinin de kusurlarını ortaya koymaktadır. Bir DHSS raporu şu sonuca varıyor: "Az sayıda ciddi durum bir yana bırakılırsa, kurumsal bir ortamda, sorun yaratıcı davranış bireyin bir özelliği olmaktan çok kurum tarafından üretilir." [52] Başka bir CLC çalışmasında, dört yerel hükümetin, kapalı yer bulundurmadıklarını ya da kullanmadıklarını söylediğini ve içlerinden birinin sorunlu çocuklarla ilgilenmenin daha olumlu yollarını tercih ettiklerini söylediğini dikkate almak öğreticidir.[53] Kilit altındaki yerlerin tamamen ortadan kaldırılmasını savunurken NAYPIC, vesayet altında olanların durumuyla olmayanlarınki yan yana konduğunda ortaya çıkan çelişkileri gündeme getiriyor.

Vesayet altında olmayanlar ancak ciddi bir cezai suç işlediklerinde ya

da zorunlu tıbbi tedavi için "kapatılacak" kadar zihinsel olarak hasta olduklarında kilit altına alınırken vesayet altındaki genç insanlar neden kilit altında tutulsunlar?[54]

Sorunlu çocuklar ve kapalı yer konusunda mevcut kanıtlar ışığında, NAYPIC'in talebine karşı çıkmak güçtür.

Boyutlarını kesin olarak ölçmek zor olsa da vesayet altındaki çocukları denetlemek için ilaç ya da "sıvı cop" kullanıldığı bilinmeyen bir şey değildir. Kuşkusuz tek tek vakalardan söz edilebilir.[55] Vesayet altındaki bir çocuğa, zorla önemli bir sakinleştirici verilmesiyle ilgili bir olay DHSS'yi, acilen bu ilaçların kapalı yerlerde kullanılmasına ilişkin tüzükler yayınlamaya itti. İlgili genelge sakinleştiricilerin kullanımını kendine ya da başkalarına zarar verme tehlikesinin olduğu durumlarla sınırlandırıyor. Vesayet ve tıp personeli, tam bir değerlendirmeden sonra, böyle bir tehlikenin, ilacın bunu önlemek için haklı olarak verilebileceği noktaya kadar var olduğu konusunda anlaşmalıdır.[56] İlaçlar, güç davranış problemlerini ilaçla tedavi etmek için kullanılabilirler ve Ron Lacey'in işaret ettiği gibi bunların yan etkileri çok tehlikeli olabilir.[57]

Diğer denetim biçimleri açık kurumların başarısızlıklarının işaretidirler. Çocukları bir vesayet kurumundan bir diğerine gönderme uygulaması bunun bir örneğidir. Bu koşullarda, çok fazla yer değiştirmenin zararlı etkiler yapması riskinin - güvenlik hissi eksikliği açık ve önemli bir sorundur- yanı sıra çocukta bir başarısızlık duygusu yaratma tehlikesi de söz konusudur. Ancak yer değiştirmenin bir topluluk yurdunun kapanması nedeniyle gerekli olabileceğine de işaret edilmelidir ve 18. kısım bu durumlarda belli ölçülerde kullanılabilir. Örneğin Solihull'daki Richmond House'un kapanmasına itirazlar olduğunda, mahkemede böyle bir eylemin 18. kısma uygun olmadığı ileri sürüldü. Yurdun sonunda kapanması engellenmediği halde, Solihull Konseyi, sakinleri için uygun alternatif yerler bularak yeniden düşünmeye zorlandı.[58]

Özellikle ilk kaçma girişiminden sonra, başka zararlı ceza biçimleri de uygulanabilir. Örneğin benim çalıştığım bir yerel kurumda, başka kaçma girişimlerini engellemek için çocuklara pijama giydirmek yaygın bir cezaydı. Aynı kurumda, anababayı ziya-

ret için yurttan ayrılmanın yasaklanması da başka bir cezalandırma biçimiydi. Bir çocuğun haklarının büyük bir ihlali olmanın yanı sıra böyle bir uygulama anababaların ilk rehabilitasyonuna pek yardımcı olmaz.

ANABABAYLA TEMAS

Bir çocuğun anabasıyla teması başka yollarla da engellenebilir. Çocuk vesayeti politikalarındaki ve ŞSD'lerin uygulamalarındaki son değişiklikler, çocuk kurtarmaya ve sürekli planlamaya yönelik eğilimlere yol açtı (Yani, çocuğun doğal anababasının hızlı rehabilitasyonu olanaklı değilse vesayet altına alınan çocukların erkenden ikame ailelerin yanına yerleştirilmeleri); sıklıkla bunun çocuğun çıkarlarına en uygun şey olduğu düşünüldü. Bu süreç evlat edinme düşüncesiyle uzun dönemli olarak çocuğun bir ailenin yanına verilmesi ya da hemen evlatlık verilmesi lehine çocuğun doğal anababasıyla bağlarının koparılmasını içerebilir ve sıklıkla içermektedir. Anababayla temasın istenmediği durumlar vardır: Örneğin, çocuk için gerçek bir tehlike söz konusu olduğu ya da çocuğun anababasıyla görüşmeyi istemediği durumlar. Ancak bütün durumlarda seçimler açık ve seçik olmaktan uzaktır.[59]

İdari ve hukuki işlemler kurtarma ve sürekliliği desteklemek üzere kullanılabilir. Çocukların gönüllü vesayete kabul edildiği durumlarda (Kısım 2, Çocuk Vesayet Kanunu (1980)) ve doğal anababanın rehabilitasyonunun ihtimal dışı görüldüğü ya da istenmediği durumlarda, bir yerel hükümet sosyal servis komitesi anababa haklarını üstlenebilir (Kısım 3, Çocuk Vesayet Kanunu (1980)). Anababalar, özellikle tek ebeveynler, çocuklarını, denetimleri dışında olan zorlayıcı durumlarda gönüllü vesayet altına yerleştirebilirler. Bununla birlikte son yıllarda gönüllü vesayet altına kabul edilenlerin artan bir yüzdesi anababa hakları kararına tabi oluyorlar.[60] Bu, SSD'ler tarafından ve anababaların ya da çocukların taraf olmadığı SSD komiteleri tarafından yürütülen idari bir işlemdir. Bir karar alınır ve anababalara *sonradan* haber verilir ve mahkemeye başvurma hakları olduğu halde pek az anababa bu hakkı fii-

len uygular.[61] Anababaların başarıyla temyize gittiği durumlarda bile, yerel kurumların, bir çocuğun vesayetten çıkarılmasını engellemek için Yüksek Mahkeme'de (Aile Bölümü) vasilik takibatlarını teşvik ettikleri bilinmeyen bir şey değildir. Bu durumlarda, vasilik bakım ve denetimi bir SSD'ye verecek, bu arada koruyuculuk çocuğun geleceği hakkında karar verilene kadar mahkemede kalacaktır. Bu tür kararların alınması aylar alabileceği için, bir SSD, çocuğun nihai bir mahkeme kararına kadar evlatlık verileceği bir eve yerleştirilebileceği için eve dönmesine ikna edici bir şekilde karşı çıkabilir. Anababa hakkı kararlarının kaynağı, Fakirlik Yasası'dır ve HCSSC'nin tavsiye ettiği gibi bu tür yetkiler ancak bir mahkemenin resmi yasal işlemi içinde verilmelidir.[62]

Emniyetli Yer Kararları (POSO) (Kısım 28, Çocuk ve Gençlerle İlgili Kanun (1969)) SSD'ler tarafından, çocukları evden ayırmak için sıklıkla kullanılan bir araçtır. Tam teşekküllü bir mahkemeye başvuru gerekmeden önce, tek bir sulh hâkimine başvuru üzerine, evden ayırmaya azami yirmi sekiz güne kadar izin verilir. Maria Colwell'in ölümünden sonra yetmişlerin ortalarından itibaren POSO'larda büyük bir artış oldu ve aynı eğilimleri belirlemek güç olsa da (Bu rakamlar 1976'dan bu yana başka bir temelde derleniyor), "bu artış devam ediyor gibi görünmektedir".[63] POSO'lar vesayete giden önemli bir yolu oluştururlar; CLC, çocuk ve anababa için yirmi sekiz günden daha acil bir başvuru olanağı bulunmadığında, POSO'larla ilgili yasanın, fiilen İnsan Haklarına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin ihlali olduğuna inanıyor.[64]

Bir çocuk zorunlu olarak vesayet altında tutulduğunda, anababanın ona ulaşmasına bir yerel kurum tarafından ya da vasilik durumunda Yüksek Mahkeme tarafından son verilebilir. Anababaların temyiz hakkı vardır (Kısım 12, Sağlık ve Sosyal Hizmetler ve Sosyal Güvenlik Hüküm Kanunu (HSSSSA) (1983)) ve yerel bir kurum görüşmeye son verdiğini anababaya bildirmek zorundadır, ama temyizden kaçınmak için kurum çok kısıtlı bir görüşmeye izin verebilir. Ayrıca, var olan yasayla (Kısım 12 (F), HSSSSA (1983)) mahkeme emretmedikçe çocuklar takibatlarda taraf değillerdir.[65]

Yasa anababa hakları kararlarında, vesayet takibatlarında ve

görüşme duruşmalarında çocuklar için daha fazla koruma sağlamaya çaba gösterdi. 1984 Çocuk Kanunu kısım 103 (1) (2) sonunda yürürlüğe girdi ve mahkemelere bu tür takibatlarda çocuğun refahını korumak ve iyileştirmek için ad litem [bir dava için atanmış] vasiler atama yetkisi verdi. Ancak içerilen kurallar, ad litem vasi ile çocuk arasında potansiyel bir çatışma kaynağıdır. Örneğin ad litem vasi, mahkemeye, çocuğun kendi iyiliği için vesayet altına alınmasını önerirken, çocuk bir dava vekili aracılığıyla tam tersini ileri sürebilir. CLC'nin yorumladığı gibi bu tür durumlar, "çocuğun refahı yaklaşımıyla (Yardımsever bir yetişkinin bağımsız değerlendirmesi) ile çocuk hakları yaklaşımı (Çocuğun isteklerinin savunulması) arasındaki farkın bir göstergisidir."[66] Bu kritik günlerde bir mahkemenin, çocuğun ifade edilen isteklerini geri çevirmesi çok mümkündür.

Kamuoyu giderek artan bir ölçüde, SSD'ler tarafından geliştirilen sürekliliğe yönelik eğilimi sorgulamaya başladı. Örneğin Greg Kelly, bu konuyla ilgili teorilere ve araştırmalara ilişkin bir tartışmasında, rehabilitasyon hemen mümkün olmasa bile, anababayla temasın sürmesinin çocuğun duygusal olarak vesayet koşullarına alışması açısından yararlı ve çocuğun birçok isteğine uygun olabileceğini ileri sürdü.[67] Çocuğun vesayete kabul edilmesinin ardından anababa temasını teşvik etmek ya da bu konudaki isteği azaltma açısından sosyal çalışma uygulaması çok önemli olabilir. Başlangıçta temasın ihmal edilmesi olgusu bazı evlatlık verme modellerinin dışlayıcılığıyla ilgilidir; evlatlık edinen anababalar çocuğun doğal anababasıyla teması sorunlarıyla uğraşamazlar ya da buna hazır değillerdir.[68] Celia Atherton, sosyal görevlilerin, çocuklarıyla temas kurabilmeleri için doğal anababaya manevi desteğin yanı sıra mali destek sunma yetkilerini de kullanabileceklerini ileri sürüyor.[69] .Evliliklerin yıkılması (Üç evlilikten biri yıkılıyor ve beş çocuktan birinin anababası ayrı) ve evlat edinen anababaların ayrılması (Uzun vadeli evlatlık durumunda bu yüzde 50 oranında olabilir) oranlarının yüksekliği gözönüne alındığında; sürekli alternatiflerin bulunmasının her zaman garantili olmadığı anlaşılır.[70] Çocuğun yanına yerleştirildiği ailelerin parçalanması durumunda doğal ebeveyn, çocuğun tek sürekli bağlantısı olabilir. Ço-

cuk vesayetinin uygun bir yönetimi, bu nedenle doğal anababa ile devlet arasındaki açık, demokratik ve ortak vesayet biçimlerine yönelik olmalıdır.

VESAYETTEN AYRILMA

Vesayetten ayrılanlar yaşamlarının neredeyse bütün önemli düzeylerinde güçlüklerle karşılaşabilirler. Burada, vesayet dönemleri on sekiz ya da on dokuz yaşında sona erenlerden söz ediyoruz. 1982'de, bu yaş gruplarından 9800 kişi vesayetten ayrıldı ve geçen yıllarda bu yıllık toplam çok fazla değişmedi.[71] Yerel kurumların şu anki kanuni sorumlulukları tatmin edici olmaktan uzaktır. Çocuk Vesayeti Kanunu'nun (1980) 27, 28 ve 29. kısımları yerel kurumlara, vesayetten ayrılanlara "tavsiye ve yardımda" bulunma yetkilerinin yanı sıra özellikle barınma ve/veya yüksek eğitim konusunda destek olmak üzere maddi yardım sunma yetkisi veriyor. HCSSC'nin yorumuna göre şimdiki yasa yerel kurumlar tarafından yoruma çok açık olmanın yanı sıra, "geniş", "yanıltıcı" ve "zorunlu olmaktan çok takdire bağlı"dır.[72]

Şimdiki yasanın kusurları ve uygulamadaki eksiklikler genç insanlar için vesayetten ayrıldıktan sonra çok zararlı sonuçlar doğurabilir.[73] Bağımsız yaşama konusunda hazırlıksız olmaları büyük bir olasılıktır ve önceki vasileri ve sosyal görevlilerle teması kaybetmiş olabilirler. Vesayet altında bir dizi yer değiştirmiş ve vesayet altında uzun bir süre kalmış olabilirler. Kimlikleri hakkında belirsizlikler yaşamaları da büyük bir olasılıktır. Bu zorluklar, iş, uygun barınma ve eğitim olanakları olmaması durumunda daha da şiddetlenmektedir. Bir tecrit ve desteksizlik riski söz konusudur. Ulusal Çocuk Merkezi'nin HCSSC'ye işaret ettiği gibi vesayetten ayrılan, küçük bebekleri olan genç kızlar özellikle zor durumdadırlar.[74] Bu durumda, vesayetten ayrılanların statüsü son derece marjinaldir ve vesayet altındaki yetersiz uygulamaların mirasıdır. Bu duruma var olan resmi düşünceyle çözüm bulunması zordur. Yazılımı sırasında, HCSSC'nin[75] vesayetten ayrılanlarla ilgili olarak daha çok denemeye yönelik tavsiyelerinin kaynak yetersizli-

ği nedeniyle hafifletilmesi mümkündür.[76] Oysa, bugünkü endişe verici durumun tersine çevrilmesi için, yasada ve çocuk vesayeti uygulamasında temel değişiklikler yapılması ve bunlarla birlikte kaynaklarda önemli bir artış sağlanması gerekmektedir; hem de acil olarak.

VESAYETİN ROLÜ

Vesayet altındaki çocukların hakları birçok düzeyde yadsınıyor ve ihlal ediliyorsa da bu problemler yalnızca bugünkü idari, hukuksal ve mesleki kusurlara atfedilemez. Ancak vesayetin rolü hakkında bazı şeyleri anlayarak, vesayetin çocuklara bu tür sınırlamaları nasıl dayattığını anlamaya başlayabiliriz. Bu yüzden bundan sonra aşağıdaki soruları ele alacağım: Kimler vesayet altına alınırlar ve neden; vesayet önlenebilir mi ve son olarak vesayet altındaki çocukların haklarını savunmak ve düzeltmek için ne yapılabilir?

Tarihsel olarak, devlet vesayetinin gelişimi kesin bir şekilde yoksulların denetlenmesine bağlıdır. Örneğin on dokuzuncu yüzyılda Fakirlik Yasası'nın katı işleyişi, çocukları anababalarından ayırmaya ve "vesayeti altındaki çocuklara ahlaki ve sınai eğitim sağlayarak yoksulluğu kökünden yok etmeye" çalışıyordu.[77] Yoksulların çocuklarının yeniden eğitimi, ıslahevlerinde yaygın bir konuydu ve yatılı vermenin temelinde yer alıyordu. Kurtarma ve ayırma günün düzeniydi. Eski bir müfettişin anımsattığı gibi yatılılığın temel ilkesi çocuğun "yabancı doğumunu unutmasına ve evlatlık verildiği aileyle bütünleşmesine" yardımcı olmaktı.[78] Gönüllü organizasyonların yardımıyla, o dönemde Fakirlik Yasası tarafından teşvik edilen başka bir strateji, yoksul çocukların kurtarılması ve kitlesel bir göçe tabi tutulmalarıydı.[79] Alabildiğine süreklilik planlaması! Ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Çocuk Kanunu'nun (1948) ve onu izleyen yasaların yürürlüğe girmesiyle birlikte, kurtarmadan rehabilitasyona ve ailelerde önleyici çalışmaya geçiş söz konusu oldu. Ancak, kurtarma yaklaşımının yakın zamanda yeniden ortaya çıkışını tartışırken, Kelly, Amerikan ça-

lışmalarının bu ülkede sürekliliğe meşruiyet kazandırdığını ileri sürerken, buradaki yasal çerçeveyle ABD'deki arasındaki farklar nedeniyle bu çalışmaların metodolojik zayıflığına işaret ediyor. Ayrıca sosyal görevlilerin, çocuk suiistimal trajedileri nedeniyle riske girmemeleri konusundaki ek baskılardan söz ediyor. Son olarak şöyle diyor:

> Deneysel bir politik nokta; çocuk vesayetinde "çocuk kurtarma" ya da "yalnızca en uygun ebeveyn hayatta kalır " felsefesi, İngiltere'de, politika ve ekonomiye, yoksullar lehine kamu harcamasını ve devlet müdahalesini hemen hemen hor gören "laissez-faire" felsefesinin egemen olduğu zaman doruktaydı. Aynı felsefe, hiç değilse kısmen, yirminci yüzyılda hemen hemen hiç dokunulmamış bir şekilde kaldığı Atlantik'in ötesinden bize geri geldi. Okurlar, İngiltere'nin yönetim felsefesinin refah devleti felsefesinden genel olarak yoksullar ve özel olarak vesayet altındaki çocukların anababaları için son derece cezalandırıcı olan Viktorya çağının felsefesine ne ölçüde geri döndüğü konusunda fikir sahibi olacaklardır.[80]

Kuşkusuz yoksullar devlet vesayetinin esas müşterileri olarak kalmaktadırlar ve Robert Holman'ın gösterdiği gibi yoksulların çocukları, devlet vesayetinde oransızca temsil edilmektedirler.[81] Holman, vesayet altına alınmaya en açık olanların toplumsal yoksunlukla ilgili nitelikleri olan ailelerden gelme olasılıklarının yüksekliğine işaret ediyor: Tek ebeveynli aileler; geniş aileler; toplumsal sınıfı ve geliri düşük aileler ve yetersiz barınaklarda yaşayan aileler.[82] 31 Mart 1982'de vesayet altında olanlardan 2300'ü tek ebeveynli ailelerden, 8800'ü tatmin edici olmayan ev koşullarından ve 1100'ü evsizlik nedeniyle orada bulunuyordu.[83]

Ancak, vesayet altındaki çocukların varlığının bir açıklaması olarak yoksulluğun önemi, ideolojik bir mistifikasyon süreciyle gizlenebilir. Böyle bir süreç, vesayet altındaki çocuğun ve/veya ailesinin kötü durumunun bir açıklaması olarak, önemli yapısal faktörlerin etkisinden çok bireysel patolojiyi temel alma eğilimindedir. Örneğin Parton, çocuk suiistimali çalışmasında, çocuk suiistimalinin "hastalık modeli"nin, "yalnızca suiistimalde bulunan ebeveyni merkez alarak... 'kurbanı suçlayan' uygulamaları meşrulaştırdığını" ileri sürüyor.[84] (Son sayımda,18,400 çocuk ihmal ya da

kötü muamele nedeniyle vesayet altındaydı.)[85] Parton, çocuk suiistimalinin ancak toplumsal, yaş, sınıf ve cinsiyet ilişkilerine bağlı olarak açıklanabileceğini ve sosyo-ekonomik statüsü düşük olan ailelerin çocuk suiistimalinde fazla temsil edildiğini ileri sürüyor. İdeolojik mistifikasyon başka düzeylerdeki çocuk suiistimalini görmemizi engelliyor:

> Okulların, kurumların etkinlikleri, işsizlik, sosyal güvenlik sistemleri, ırk ayrımları, sınıf farkları çocukların yaşam şansları ve gelişimleri üzerinde, çocuk suiistimali yazını, politikası ve uygulamasının geleneksel kaygılarından daha kötü etkiler yaratmaktadır. Örneğin, IV ve V. toplumsal sınıflar arasında yeni doğanların ölüm oranının yüksekliği suiistimal olarak kabul edilmemektedir, ayrıca eczacılık sanayisinin de iyi test edilmemiş antidepresanlar ya da doğum kontrol ilaçlarıyla çocukların sakatlanmasında suç ortaklığı olduğu düşünülmüyor.[86]

Yoksulların kötü durumları nedeniyle suçlanmalarının kuşkusuz birçok başka yolu da vardır.[87] Michael Freeman'ın çocukların vesayet altına alınmayı kabul etmemek gibi manevi bir hakları olduğu inancının[88] bir anlamı varsa, o zaman yoksulluğun hakkından gelmek, vesayeti engellemeye yönelik her stratejinin temel özelliği olmalıdır. O halde etkili bir yoksulluk karşıtı programın uygulanması temeldir ve Peter Alcock geçenlerde böyle bir program tasarladı. Böyle bir program kaynakların büyük ölçüde zenginlerden yoksullara kaymasını içermelidir. Alcock, şimdiki hükümet vergi politikasının iyi durumda olanların lehine olan etkisinin tersine çevrilmesi ve bu arada ulusal bir asgari ücretin getirilmesiyle düşük ücretlerin ortadan kaldırılması gerektiğini ileri sürüyor. İşsizlikle başa çıkmaya yönelik etkili stratejiler merkezi önem taşıyorsa da şimdiki damgalayıcı ve kafa karıştırıcı yardım sistemini kaldırarak, çalışamayanların tam yurttaşlığının iade edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sistem, ihtiyaç testi ve katkı koşulları uygulanmadan, işsiz kadın ve erkeklere asgari ücrete yakın düzeylerde yardım ödenmesi sistemiyle değiştirilmelidir. Yardımlar ayrıca uygun oranlarda yarım gün çalışanlara da ödenebilir.[89] HCSSC'nin tavsiyesi -"uzun dönemli ek yardım oranları çocuklu

işsiz aileleri içine alacak şekilde genişletilmelidir"-[90] pek yeterli değildir.

Beş yaşın altındaki çocuklara yeterli gündüz bakımı sağlamak da vesayet altına alınmaları önlemede önemlidir. Örneğin Devon Sosyal Hizmetler Departmanı günlük bakım olanaklarının olduğu yerlerde vesayet altına kabul oranlarının düşük olduğunu, oysa bu olanakların kısıtlı olduğu yerlerde kabul oranlarının yüksek olduğunu belirtiyor.[91] Ulusal olarak, günlük bakım olanağı çok yetersizdir: Yalnızca tek ebeveynli ailelerin ihtiyaçlarını karşılamak için 145,000 yere ihtiyaç olduğu tahmin ediliyor.[92] Çocuklara gerçekten öncelik verilecekse, o zaman gündüz bakımının yapısı ve amaçları hakkında daha farklı düşünmemiz gerekiyor.[93] Şu anda, tersi olması gerekirken gündüz bakımı istihdama göre ayarlanmak zorunda. Herkese açık anababa sorumlulukları eğitiminin himayeci olmayan biçimleriyle, erkeklerin ve kadınların ekonomik ve duygusal sınırlamalardan uzak bir şekilde çocuklarına kamusal ve özel olarak bağlanabilmeleri için çocuk yetiştirme konusundaki eski cinsel işbölümünün yıkılması gerekmektedir. Yerel ve demokratik olarak çalışan gündüz bakım servisleri, yöre halkına çocuklarının ve kendilerinin ihtiyaçlarına ve isteklerine uygun hale getirme olanağı verecektir. Yerel kurumların gündüz bakımı sağlamak gibi bir yükümlülükleri olmadığı için, gündüz bakımının demokratik çizgilerde organize olan evrensel tedariği vesayeti engellemenin temel bir parçasıdır.

Tanımlanan türde yapısal değişiklikler önemliyse de SSD'lerin (ve yerel kurumlarının) öncelikleri ve uygulamaları da daha çok önleyici çalışmaya yönelik olarak yapılandırılabilir. Şu anda, kaynakların boyutları ve dağılımı bu tür gelişmeleri engellemektedir: Örneğin 1982-83'te vesayet altındaki çocuklara verilen hizmetlerin maliyeti 400 milyon £'du, oysa çeşitli türden önleyici çalışmaya 15 milyon £'un biraz altında para harcandı.[94] Çocuk Vesayet Kanunu'nun (1980) 1. kısmına göre SSD'lerin önleyici çalışmayı teşvik etmek gibi bir görevleri ve "ayni ve olağanüstü durumlarda nakit yardım" sunma yetkileri vardır. Bazı kurumlar 1. kısmın ikinci bölümünü çok dar bir şekilde yorumluyorlar.[95] Bu nedenle bu bölüme daha geniş bir yer ve SSD'leri, kaynakları arttırma ihtiyacı-

nın yanı sıra, uygulanabilir olduğunda "yardım"ı kullanmaya zorlama yetkisi verilmelidir. [96] SSD'ler ayrıca hizmet vermenin daha topluluk yönelimli, önleyici biçimlerini geliştirerek, hizmetlerini konuyla daha ilgili ve tüketiciler tarafından ulaşılabilir hale getirebilirler. Bu çizgilerde yeniden örgütlenmiş bir sosyal servis bölge ekibi kanuni davaların sayısını altı yılda yarı yarıya düşürdü.[97] Evsizlik nedeniyle vesayeti engellemek için çok daha fazla şey yapılabilir. Aynı yerel hükümette iskan bölümü bir aileyi kasıtlı olarak evsiz ilan ederken, SSD'nin çocuklarının vesayeti için düzenlemeler yapması ve ailenin yatak ve kahvaltısını ödemesi dikkat çekicidir.

Çocuk suçlular da daha büyük bir engelleyici çabanın odak noktası olabilirler. Şu anda, 12,500 çocuk suç işleme nedeniyle vesayet altındadır.[98] Bu temelde vesayet altına kabulü önlemede SSD'lerin rolü hem topluluk merkezli alternatifler geliştirmede hem mahkeme süreçleri üzerinde daha fazla düşünerek, özellikle sosyal soruşturma raporlarını hazırlamada önemli olabilir.[99] Okula devam etmeyenler de vesayet altına almanın alternatiflerine tabi olabilirler. 4000 civarında çocuk okula devam etmeme nedeniyle vesayet altındadır [100] ve bunların hemen hemen yarısı okuldan ayrılma yaşının üzerindedir. Tony Jeffs'in bu kitapta başka bir yerde savunduğu gibi okuldan kaçmanın ortaya çıkması tek tek okuldan kaçanların patolojisinden çok tek tek okullara bağlı olabilir. Bu nedenle, bu tür problemlerin çözümünün vesayet sistemi aracılığıyla bulunması pek ihtimal dahilinde değil.

Anahatlarını verdiğimiz önleme stratejileri vesayetin engellenebileceği ya da vesayetten kaçınılabilecek yollardan yalnızca bazılarıdır. Önemli olan nokta SSD'lerin -ilgili yapısal değişikliklerin yokluğunda bile- uygulamalarını daha çok önlemeye yönelik olarak yeniden yapılandırabilecek durumda olmalarıdır. HCSSC'nin yorumladığı gibi:

> Tek tek durumların incelenmesi vesayetin gerekli olup olmadığı sorusuna yanıt veremez: Şu ya da bu kurumun daha fazla yardım etmesi, çok az farklı kararlar alınmasıyla bir çocuk hâlâ doğal ailesiyle yaşıyor olabilir.[101]

SONUÇ

Çocuğun çıkarına olacak şekilde hareket etme çabası içinde, devletin vesayet altındaki çocuklara yaklaşımı, vesayet ve kontrol işlevleri arasında, kararsız değilse de rahatsızdır. Sonuç, devletin, değişmez bir şekilde paternalizme dayanan, özellikle zararlı değilse bile, tuhaf davranışlar içinde olmasıdır. Açık ki gördüğümüz gibi öncelikle vesayet (ve kontrol) altına almayı engellemek için çok şey yapılabilir, ama kabul kaçınılmaz göründüğünde bile, devlet, çocuk için önemli olabileceği halde, vesayeti anababalarla paylaşmakta gönülsüz görünmektedir. Vesayet altındaki çocukların birçok manevi hakkı yasada pek az ifade buluyor. Vesayet altındaki çocukların durumunu değiştirmek için, büyük ölçekli, hukuksal, idari ve tutumsal değişikliklere ihtiyaç vardır. Çocukların kendi vesayet koşulları hakkında daha fazla söz sahibi olmaları gerekmektedir. Yetişkin toplumu, çocukları tehlikeden korumada tutarlı olmak istiyorsa, NAYPIC[102] tarafından ileri sürülen yolların izlenmesiyle etkili ve bağımsız şikâyet işlemlerinin oluşturulması ve devlet vesayetinin kötü etkileri olduğunun kabul edilmesi gerekir.

Michael King, çocukların haklarına ulaşmalarının güç olduğunu ileri sürüyor, çünkü bu tür hakları verme iktidarı, şimdiye kadar çocukların öz belirlenimini yadsıyan yetişkinlerde kalmaya devam etmektedir. King şu kötümser sonuca ulaşmaktadır: "Çocuklar bazı ekonomik ve politik güçleri elde etmedikleri sürece, hukuk ve refah sistemleri içinde durumlarının değişme ihtimalini görmek zordur."[103] Ancak King'in görüşü bazı yetişkinler tarafından, bilinç yükseltme ve toplu eylem olasılıklarının yanı sıra, çocukların haklarına bağlılıkla birleştirilen ideolojinin gücünü gözden kaçırma riski taşıyor olabilir. Bu görüş teslimiyet ve kaderciliğe yol açabilir, ama Peter Leonard'ın ileri sürdüğü gibi:

> Teslimiyet -riayet, kadercilik, kendi kendini yıkıcı öfke- nedeniyle ortaya çıkan psikolojik engellerin bazılarının üstesinden gelmede, kollektif eylem aracılığıyla ilerlemenin mümkün olduğu kadın hareketi ve siyah ırkçılık karşıtı hareketler tarafından kanıtlanmıştır.[104]

Özellikle sosyal görevliler olmak üzere (Refah sisteminin önemli bir bölümü!), vesayet altındaki çocukların değerli müttefikleri olabilecek bazı yetişkinler vardır. Vesayet altındaki çocukların sosyal görevlilere ilişkin deneyimleri, kuşkusuz sosyal görevliler arasındaki farkı yansıtacak şekilde çelişkili olsa da onlar arasında değerli müttefikler bulunabilir. NAYPIC'ın anımsattığı gibi:

> İleri doğru en etkileyici hareket, eski, kontrolü sürdürme anlayışına karşı, anlamlı "vesayete" ulaştıran mücadeleyi başlatan ve bu anlayışı değiştiren, sosyal çalışma sisteminin içindeki bireylerden gelmiştir. Bazı yatılı yurtlarda çalışanlar, karar alma süreçlerini genç insanlarla paylaşmanın yollarını aramışlar ve bazı durumlarda "kontrol" anlayışını tamamen bırakmışlardır.[105]

Devletin refah çalışmasına dahil olanlar için, vesayet altındaki çocuklarla işbirliği içinde, rollerinin daha ilerleme sağlayıcı olanaklarını vurgulama olanağı kuşkusuz açıktır. Daha önce gördüğümüz gibi sosyal görevlilerin rolü kilit karar alma süreçlerinde çok önemlidir. Vesayet altındaki çocukların haklarına ilişkin ilk kampanyalarda, bazı sosyal görevliler etkin bir biçimde "Who Cares?" gibi yerel grupların oluşumunu desteklediler. NAYPIC gibi organizasyonlar ile Ulusal ve Yöresel Hükümet Görevlileri Birliği (NALGO) gibi sosyal görevli sendikaları arasındaki muhtemel bağlar, daha geniş ittifakların işlenebileceği yollardan bazılarıdır.[106] Ayrıca hukuk mesleğinin sempati duyan üyeleri ve Aile Hakları Grubu (FRG) gibi kuruluşlarla da ittifaklar kurulması gereklidir. Yeni bir kuruluş olmakla birlikte NAYPIC varlığını hissettirdi ve vesayet altındaki çocukların çoğu daha büyük yaş gruplarına dahil olduğu dikkate alındığında yeni üyeler ve daha fazla etki potansiyelinin büyük olduğu açıktır.

Geleneksel baskı grubu politikalarının sonuçları da değerli olabilir, ancak sınırlıdır. Yapısal eşitsizlik -genç insanların vesayet altına alınmasında çok önemli bir faktör- kuşkusuz yalnızca buraya kadar tanımlanan uygulamalar ve ittifaklarla halledilemez. Yıllar süren parça parça toplumsal reformlar birçok kişiyi tabi bir duruma yerleştiren bölücü toplumsal ilişkileri değiştirmedi. Ancak toplumun sosyalist dönüşümü için daha geniş mücadele içinde di-

ğer ilerici hareketlerin mücadeleleriyle bağlantı kurularak yapısal eşitsizlik ortadan kaldırılabilir. Ancak görmek isteyeceğimiz türden toplumsal ilişkilere ulaşmak için, onları şimdi ve burada geliştirmeye başlamamız gereklidir.[107]

OKUNACAK KİTAPLAR

–**Children in Care: Second Report from the Social Services Committee,** cilt I, HC360-1 (HMSO, 1984).
–**Childright** (Journal of the Children's Legal Centre).
–M. D. A. Freeman, **The Rights and the Wrongs of Children** (Frances Pinter, 1983).
–H. Geach ve E. Szwed, **Providing Civil Justice for Children** (Edward Arnold, 1983).
–R. Holman, **Inequality in Child Care** Poverty Pamplet 26 (Child Povery Action Group ve Family Rights Group, 1980).
–NAYPIC, **Sharing Care** (National Association of Young People in Care, 1983).
–R. Page ve G. A. Clark (eds), **Who Cares?** (National Children's Bureau, 1977).
–N. Parton, **The Politics of Child Abuse** (Macmillan, 1985).
–**Permanent Substitute Families: security or severance?** (Family Rights Group, 1984).
–L. Taylor, R. Lacey ve D. Bracken, **In Whose Best Interests?** (Cobden Trust/ Mind, 1980).
–DHSS Report, **Review of Child Care Law** Eylül 1985.

V. ÇOCUK HUKUKU VE ÇOCUKLARIN, GENÇLERİN HAKLARI

Robert Adams

Son otuz yıl boyunca, profesyoneller, meslekten olmayan kişiler ve basın, çocuk suçlarıyla ilgili sorunlar ve en uygun çözüm yolları konusunda ateşli tartışmalar yaptılar. Önerilen çözümler bir yanda en sert hapsetme önlemleri, hatta bedeni cezadan, öte yanda radikal, hatta *laissez–faire* denilebilecek müdahalesizliğe kadar uzanıyor;[1] bunların arasında ise, topluluk içinde çeşitli gözetim ya da tedavi programları yer alıyor.

Bu tartışmalar bir açıdan hiç de yeni değil, birçok gözlemci çağımızda gençlerin eşi görülmemiş biçimde yıkıcı olduklarını düşünüyor.[2] 1960'ların sonlarından itibaren genç kuşağın, genellikle çocuk suçları sorunlarını şiddetlendiren bir ana baba disiplini eksikliğiyle birleştiği söylenen özgürleştirici, hatta keyfi bir devrim

geçirdiği düşünülüyor.[3] Küçük suçlarla ilgili çeşitli öneriler ortaya atıldığı halde hiçbirinin özellikle etkili olmaması düşündürücü bir olgudur. Çocuklar ve Gençler Kanunu (1969) ve Ceza Hukuku Kanunu (1982) gibi yeni yasalar da çocuk suçlarını önlemede, çocuk hukuku sisteminin en önemli bölümlerinin -polis, gözaltı ve sosyal hizmet daireleri, çocuk mahkemeleri, hapishane kurumları ve bunların topluluğa ait alternatifleri- faaliyetlerinden daha başarılı olamadı.

Bu arada, çocuk hukuku hakkındaki tartışmanın ağırlık merkezine hâkim olanlar yalnızca profesyoneller değil, aynı zamanda yetişkinler. Bu bölüm bu olguyu görüyor, ama çocuklarla ilgili diğer kitapların genellikle yaptığı gibi onu yerinden oynatmak için çok az şey yapıyor ya da hiçbir şey yapmıyor. Bununla birlikte aşağıdaki tartışma, çocuk hukukundaki haklarla ilgili başlıca konuları ele alma denemesine giriyor. Ancak bu, en iyi, çocuk hukuku sisteminin farklı kısımlarında çocukların ve gençlerin haklarının bir incelemesinin, çocuk suçları problemleri ve politikaları kapsamına yerleştirilmesinden sonra, bölümün üçüncü kısmında yapılıyor.

ÇOCUK SUÇLARI, PROBLEMLERİ VE POLİTİKALARI

Gençlerin toplumdaki paradoksal konumları, hiçbir yerde çocuk hukuku sistemi içinde ve çevresinde olduğu kadar büyük bir açıklıkla ortaya çıkmaz. Demografik olarak, çocukların ve gençlerin sayısı azalıyor, ama basında ve kamunun gözünde giderek büyüyen bir sorun oluşturuyorlar. 1980'de İngiltere'de yirmi yaşın altındakilerin sayısı 6.3 milyondu; 1994'te ise 4.5 milyonun biraz üzerinde olacak. Ülkenin bazı kısımlarında, 1980'lerdeki bu demografik eğilimin sonucu, okul kayıtlarındaki ve mahkemeye çıkan genç suçluların sayısındaki düşüştü.[4] Ancak, uzun dönemde, kayıtlı çocuk suçları arttı ve aynı zamanda, kamu ne zaman suçlardaki artışla ilgilense, tartışmanın odak noktasını çocuk suçları, özellikle de gençlerin işlediği şiddet suçları oluşturuyor. Tuhaf olan da şu: Artış belirgin (son yirmi yılda kayıtlı çocuk suçları yüzde 30 arttı) olmakla birlikte, kayıtlı yetişkin suçlarındaki artış-

tan fazla değil. Bu artışlar da en az suçun gerçek doğasının belirli bir ölçümünü ve tekrar oranını yansıttığı kadar, polis uygulamalarını ve istatistiksel kayıt yöntemlerini de yansıtıyor.[5]

Ne yazık ki, sorunlu çocuklar ve gençler, onların adalet haklarını, bırakın garantilemeyi tanımayı bile başaramayan eşitsiz bir toplumun birçok kusuru için en uygun günah keçileri olarak görülürler. Mantığın tuhaf bir tersyüz edilişiyle, bağıra çağıra daha sert cezalar ya da daha etkili tedavi talebinde bulunanlar, çocuk suçlarına katkıda bulunan toplumsal koşullardan habersizmiş gibi konuşuyorlar. Çocuk hukuku sisteminin çocuk suçlarını azaltmakta başarısız olduğu,[6] öte yandan sistemin parçalarının fiilen daha çok suç yarattığı[7] açıkça görülüyor. Genç suçlular, suçlarından sorumlu mu tutuluyorlar, yoksa af mı ediliyorlar, anlamıyorlar. İki durumda da başlarına gelenler üzerinde pek az doğrudan söz hakkına ya da seçim şansına sahipler. Çocuklara göreli güçsüzlük, sınıfsal, etnik ve cinsel eşitsizlikliğin kesinliğini; öğretimde başarısızlık ihtimalini, zor bulunan ya da bulunamayan işleri ve sonunda nükleer yok olma olasılığını sunan çağdaş koşulları yetişkinler biçimlendirirler. Hayrettir, gençler bu koşullara, yaramazlık ederek, sınıfta karışıklık yaratarak, futbol sahalarında gürültü patırtı çıkararak ya da başka yollarla yasalara karşı koyarak yanıt verdiklerinde, yetişkinler, çocuk suçlular doğaları itibarıyla kötüymüşler ya da derin kişisel problemler nedeniyle böyle davranıyorlarmış gibi tepki gösterirler.

Çocuk suçları politikasının içinde üretildiği ve uygulandığı çağdaş çerçeve, diğer toplumsal politikaların yapısını belirleyenlerle aynı türden çatışma ve çekişmelerle doludur. Ama, nedenleri ne ise, gençler sık sık toplumumuzdaki düzen krizine yönelik savaş sonrası ahlaki paniklerinde, sahnenin merkezinde yer aldılar.[8] Savaş sonrası yasalarının tevkif merkezlerinin[9] gelişimiyle örneklenen en sert yönlerinden, Çocuklar ve Gençler Kanunu'nda[10] ve sonraki Ceza Hukuku Kanunu'nda (1982) sergilenen daha ilerici sosyal demokrasi ruhuna kadar, çocuk hukuku sisteminde, nereye bakılırsa bakılsın çelişki görmek şaşırtıcı olmamalı.

Çocuk hukuku sisteminin içinde ve çevresinde çalışan profesyoneller -sosyal görevliler, gözaltı memurları, gençlik görevlileri,

kurum personeli, polis, sulh hâkimleri vb.- çocuk suçu çevresinde üretilen problem ve çatışmalardan yalıtılmış değillerdir, ancak bunları kendi işlerinin belirsizlikleri ve sınırlılıkları içinde yaşarlar. Ancak çocuk hukukuna dahil olan profesyoneller, günlük karar almada güçlüklerle ve ikilemlerle karşılaşıyorlarsa da birlikte çalıştıkları çocuklar ve gençler bu güçlüklerle daha yoğun olarak karşılaşıyorlar. Çocuklar ve gençler için durum iki kat güç, çünkü onlar yalnızca suçlu değil aynı zamanda gençler. Birçok kişi tek bir suç işleme hareketiyle, bir gencin, diğer gençlerin sahip oldukları sınırlı ve güvenilmez hakları bile ceza olarak kaybetmesi gerektiğini ileri sürecektir.

Çocuk suçları politikası yorumcuları, gençleri ve onlarla çalışanları etkileyen belirsizlik sorunlarından bağışık değildirler. Ancak çocuk hukuku üzerine yazılanlar gözden geçirildiğinde ortaya çıkan, çoğu yorumcunun çocuk hukukunun mesleki ikilemlerine, çelişkilerine ve yetersizliklerine saplanıp kalma halidir. Çocuk hukukunda meslekten olmayan, profesyonel ve tüketici katılımcıların koşulları, sistemin içine nüfuz eden çeşitli çelişkiler ve sınırlamalarla örülmüş olmakla kalmaz, aynı koşullara tabi olduklarında çocuk hukuku sürecinden geri çekilip onu bilgili ve eleştirel olarak görebilecek yorumcular bulmak güçtür. 1979'da, çocuk hukukunun radikal eleştirmenlerinin bile 1970'lerin sonlarına kadar, sistemi yapanlardan ve tüketicilerinden kopuk olarak, büyük ölçüde teori ve retorik alanıyla sınırlı kaldıklarına kaygıyla işaret edildi.[11]

Birçok yetişkinin suçlulara gösterdiği tepkiyi gençlerin yaşadıkları gerçekliklerle uzlaştırmak çok zordur. Bunun nedeni belki de kısmen, çocuk suçuna verilen resmi yanıta içkin olan çelişkilerin, suçlulara ve potansiyel suçlulara karşı toplumsal kararsızlığı ifade etmesidir. Bir yanda, sorunlu ve risk altındaki çocuklar yardıma muhtaç, koşullarının kurbanı kişiler olarak görülüyorlar, ama öte yandan toplumu çöküşe götürebilecek gibi resmediliyorlar. 1970'lerin başında Batı Yorkshire polisi, vandalizme ve ilgili suçlara karşı bir kampanya yaptı. Tıraşsız, kısa saçlı, maymuna benzer ve bir çekiç taşıyan genç bir adam resminin altında, 'KENT GORİLİYLE MÜCADELE EDİN' yazan bir poster kullandılar.

Aynı sırada polis, aynı çocuklar ve gençler olduğu rahatlıkla düşünülebilecek kişilerin bakılması ve desteklenmesi için ara tedavi programları yaratmak üzere gençlik, gözaltı ve sosyal hizmet dairelerivle ve gönüllü kuruluşlarla işbirliği yapıyordu.

Suça yönelik resmi ve profesyonel ilgi, ihmalcilik ve önemsemezlik alanlarıyla ayırt edilebilir. Kadınlar ve kızlar, erkeklerin egemen olduğu bu alanda özellikle acı çekiyorlar.[12] Kızların suçları nedeniyle erkeklerden farklı tepkiler almaları muhtemel görünüyor. Bu, genellikle kızlara karşı korumacılık ve erkeklere karşı cezalandırıcılık şeklinde ifade edilen, toplumdaki cinsiyete dayalı bölünmeleri yansıtıyor.[13] Ama cinsiyet farkı suçlulara yönelik davranış üzerinde daha ince ve kurnaz bir etki yapabilir. Lynn Davies,[14] okulda yerleşik "normal" davranış anlayışının, erkeklerden yaramazlık bekleme önyargısına dayandığını buldu. Bu yüzden kızların yaramazlığı erkeklerinkinden daha çok tipik olmayan bir davranış olarak kabul ediliyor; daha rahatsız edici ya da aşırı bir tepki alıyorlar. Başka bir tuhaflık da, kızların suç işlemesi özellikle dikkat çekebildiği halde, suçlarının erkeklerin suçlarından daha hoşgörülü bir yaklaşımla ele alınması da mümkündür. Birçok kadının suçlu olarak "görünmez" kalmasının nedeni belki de büyük ölçüde davranışlarının duygusallık belirtisi, kadınların irrasyonalitesi, aybaşı gibi nedenlerle açıklanmasıdır. Hapishanedeki genç kadın suçlulara tahsis edilen faaliyetlerin evkadınlığına yönelik olduğu doğrudur. Ama yukarıdaki süreçlerin en parlak son örneği, 1970'lerde, kadın, çocuk ve genç suçluları barındıran Halloway'deki hapishanenin yeniden düzenlenmesinin, kadınların suçlarını tıp alanına getirme yoluydu. Yani, resmi politika hapishaneyi bir hastane olarak görmeye başladı ve bir tıp üyesini göreve getirdi. Belki de bu tür politika değişiklikleri yüzeysel ya da kısa ömürlü diye bir yana bırakılabilir, ama geçen on yılda kadın hareketinin yeni Halloway felsefesine karşı savaşmak zorunda kaldığı tartışılamaz. Kadınların hasta değil, kötü kabul edilme hakkını ortaya koyan tartışmalar birçok Batı ülkesinde ceza sistemindeki tutukluların hakları hareketlerinde yankı buldu.

Çocuk suçları politikasının bağlamı ve karakteri her zaman bu kadar zor bir soru muydu? Bütün olarak yanıt evettir. Toplumsal

idarenin liberal ana görüşündeki eleştiriler, çocuk hukuku sisteminde son 150 yıl boyunca yer alan çocuklar ve toplum arasında daha iyi bir pazarlığa doğru yavaş ve eşitsiz de olsa, sürekli ilerlemeyi evrimci bir şekilde yazma eğilimindeydi.[15] Bazı ilerleme alanlarının dikkate değer olduğu doğrudur, ama bunlar gözlemcinin bakış açısına göre değişir. Bu yüzden refah yanlısı lobi ilerlemeyi, çocuk mahkemesinde sosyal hizmetlilerin mesleki müdahalesinin artmasıyla eşanlamlı görebilir, öte yandan adalet yanlıları bunu çocuğun doğal haklarının gerektirdiklerini karşılamaktan bir adım uzaklaşmak olarak görebilirler.[16] Ayrıca, toplumsal politikaya eleştirel bir bakışın, değişimin zorunlu olarak ilerleme olup olmadığı konusunda ihtiyat kayıtları ifade etmesi muhtemeldir.[17] Kriminologlar daha özel kaygılarla bu kuşkuları abartma eğiliminde olabilirler. Çocuk hukuku sistemi eskiden olduğundan daha ilgili, daha insani, daha adil ve daha etkili mi? Sistem çocukların ve gençlerin haklarını şimdiye kadar olduğundan daha mı iyi garanti altına alıyor? Birçok kişi bu sorulara olumsuz bir yanıt verecektir.

Ama Viktorya döneminin ortalarından bu yana önemli değişiklikler olduğu iddialarını gözardı etmek, değişimin ilerlemeyle eşanlamlı olduğunu iddia etmek kadar yanlıştır. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında bütün olarak çocukların ve ağır çalışma ve sömürünün aşırılıklarından korunmaları için özel olarak işçi sınıfı çocuklarının, eğitim, çalışma ve boş zamanlarıyla ilgili konularda büyük çabalar gözlendi. Genç suçlularla ilgili olarak, Mary Carpenter'in çocuklara yetişkinlerden ayrı ve daha az sert davranılması kampanyası Reformasyon Kanunu'nun (1854) oluşmasında sembolik ifadesini buldu. Çocuklar Kanunu (1908) çocukları, yetişkinlere yönelik cezai hukuk prosedürlerinden daha da ayırdı ve yüz yıldır çocuklar için adalet ve onların refah çıkarları konusunda rahatsız bir dengede duran bir sistemde refaha doğru bir eğilimi örnekledi. Genel olarak, İngiltere'de ve ABD'de bu dönemin egemen konusu çocuklar için adaletten çok çocukların kurtarılmasıydı.[18] Daha özel olarak, İskoçya'da Sosyal Çalışma Kanunu'nun (1968) dengeyi refah lehine daha da bozduğu söylenebilir. İrlanda Cumhuriyeti'nde 1908 Kanunu'nun ruhu hâlâ egemenliğini koruyor, İngiltere ve Galler'de ise Çocuklar ve Gençler Kanunu (1933)

ve (1969) bu ikisinin arasında bir yerde bir durum yarattı.[19]

İngiltere'de adalet temasının köklerinin, bireyi keyfi iktidarın uygulanmasından koruma girişimiyle ta Magna Carta'da ve İnsan Hakları Bildirgesi'nde yattığı doğruysa, daha yakın zamanlardaki refah ilgisi hiç değilse kısmen, kökleri gelişmekte olan psikoloji ve psikiyatri disiplinlerinde bulunan mesleklerin artan etkisine kadar götürülebilir. Sosyal çalışmada ve ilgili mesleklerdeki Kathleen Woodroofe[20] tarafından büyük bir canlılıkla betimlenen "psikiyatrik tufanın" bir sonucu çocukları tabi kılma ve Çocuklar ve Gençler Kanunu'nda (1969) ortaya konan problemli davranışlarının açıklanmasını ve tedavisini tıp alanına getirme eğilimi olabilir.

Özet olarak, çocuk suçları politikasının içinde üretildiği ve uygulandığı bağlam, çocukların toplumdaki problematik durumunu hem yansıtır hem de güçlendirir. Ayrıca suç işlediklerinde gençlere ne kadar ilgi gösterileceği konusunda bir fikir birliğine ulaşılması açısından güçlükler üretir. Genç bir suçlunun haklarının indirgenemez özünün her zaman savunulup savunulmayacağı gibi güç bir soru bir yana, haklarla ilgili farklı meseleler cezai hukuk sürecinin farklı aşamalarında öne çıkar. Özel ilgi alanları ve sistemin farklı kısımları arasında açık bir bağlantı belirlemek mümkün değildir. Ama özel bağlamlarda ortaya çıkan meselelerle ilgili bazı yorumlar yapılabilir. Bunlara daha ayrıntılı olarak bakmak gerekir.

ÇOCUK HUKUKU SİSTEMİNDE HAKLAR.

Çocuk hukuku sisteminde çocukların ve gençlerin haklarını tartışan bir literatür yok. Bu, kısmen, konunun esas tarafını oluşturan gençlerin düşük statüsünü yansıtır, ama aynı zamanda hangi hakların olduğu ya da hangi hakların olması gerektiği konusunda evrensel olarak kabul edilen bir ifadeye ulaşmanın olağanüstü güçlüğüne bağlanabilir. Bunun arkasında ayrıca, hakların ele alındığı teorik konumun problemleri yatmaktadır.

Buradaki güçlüklerin ayrıntılı bir incelemesi açısından en ya-

rarlı kavramlaştırma hakların planlanması konusundaki dar legalist yaklaşıma ikna edici bir şekilde karşı çıkan Dworkin tarafından sunulmuştur.[21] Dworkin, toplumsal ve politik bağlamdan bağımsız, sabit bir yasal kurallar bütünü olarak pozitivist bir hukukun sınırlılıklarına işaret eder. İlk olarak özel bağlamlarda üzerinde temellendikleri ilkelerin altını çizen ahlaki ve politik varsayımları meydana çıkarmak için hak beyanlarını araştırmayı tercih eder. Bir kez bu ilkeler ortaya konulduktan sonra, örneğin hapishanedeki çocuk suçluların hakları sorununa daha yapıcı bir şekilde yaklaşmak olanaklıdır. Kuşkusuz bu, çocukların haklarına dair kararların kolaylıkla alınacağı anlamına gelmiyor. Dworkin'in argümanı şudur: Belirli haklar ancak "zor davalar" mahkemeden geçtikten sonra aydınlatılabilir. Ama zor olduğu kabul edilmesi gereken ve genellikle her zaman için geçerli üzerinde anlaşılmış ya da belirsizlikten uzak tek bir ifade üretmeyen bu mücadelenin, ilgili tarafların çıkarlarına hizmet etme ihtimalinin daha yüksek olduğunda ısrar eder. Ayrıca, ahlaki panik ve medyanın sansasyon merakı hafifletilebilir, çünkü bu tür davalardaki yargılar var olan kamu düşüncesinin kaprislerinden çok yerleşik ilkelere referans yapacaktır.

O halde çocukların ve gençlerin haklarının savunucularına, davalarını yalnız yasal değişiklikle değil, aynı zamanda insanlara belirli bir şekilde davranmanın adaletsizliği ya da haksızlığıyla ilgili ilkelere referansla ilerletmeleri öğütlenebilir.

Çocuk hukuku sisteminin özel kısımlarına yöneldiğimizde, tutuklamadan sonra, bir çocuk suçluya uygulanan muamele, potansiyel olarak onun haklarını iptal eder. Esasen bu muameleler yoksunlaştırıcıdır. Birçoğu en iyi durumda gençleri bilgi vermeye, ifade vermeye, itirafta bulunmaya, telafi vaadinde bulunmaya, "gönüllü" tedaviden geçmeye, "özel bir ortamda" yaşamaya ya da belirli bir süre boyunca "özel bir faaliyet" yürütmeye razı etmekle ilgilidir (Çocuklar ve Gençler Kanunu (1969), kısım 12).

Bu işlemleri destekleyen ve profesyonel müdahale için temel sağlayan örgütsel ve kurumsal yapılar özünde baskıcıdır. Bu, Salaman'ın yaptığı gibi kapitalist bir toplumda organizasyonların esas olarak denetimle ilgili olduğunu ileri sürmek değildir.[22] Polise, ce-

za personeline ve benzer konumlardaki diğer kişilere ait gücün gerçekliği, son çare olarak suçluları ve şüphelileri kendilerine söylenileni yapmaya fiziksel olarak zorlamak için bunu kullanabilecekleri anlamına gelir. Ama, aşağıda polis, mahkemeler, hapishane ve bunların topluluk alternatifleriyle ilgili inceleme, bu kötümser ifadelerin içeriğini onaylıyorsa da, çocuk hukuku süreçlerinin, bunları yalnızca toplumsal denetim olarak belirlemeyi ya da bir kalem darbesiyle hep birden bir yana bırakmayı olanaksız hale getiren karmaşıklığını da ortaya koyuyor.

Polis

On yıl önce, çocuk hukuku eleştirmenleri polis güçlerinin arttığına işaret ettiler[23] ve bu eğilim Polis ve Cezai Kanıt Kanunu'yla (1984) devam ediyor. Bu durum gençleri aşağıdaki alanlarda özellikle etkiliyor: Arama tezkeresi olmadan durdurma, arama ve tutuklama; şüphelileri alıkoyma, derin araştırmalar yapma, şüphelileri sorgulama ve otuz altı saate kadar hukuki danışmayı geciktirme güçleri. Bu önlemler gençlerin hakları için bazı korumalar içerir, ama toplam etkisi, polisin gücünü, bu hakları sınırlayacak şekilde arttırmaktır. Uzmanların düşüncesi, çocuklar, gençler, aileleri ve polis arasındaki ilişkilerin bunun sonucu olarak kötüleşeceği şeklindedir.[24]

Polis faaliyetlerine yönelik eleştiri, polisin güçlerinin artmasına paralel olarak çoğaldı. Bu eleştiriler resmi raporların yanısıra, profesyonel organlar ve baskı gruplarının da dahil olduğu çok çeşitli kaynaklardan geliyor. 1981 ayaklanmalarının ardından hazırlanan Scarman Raporu ırk ayrımcılığını toplumsal gerilimin önemli bir kaynağı olarak tanımladı;[25] Shahin ve Keith Popple siyah çocukların haklarına ilişkin tartışmalarında, polisin siyah gençlere beyazlara oranla daha sert davrandığını ortaya koydular. Cezai Hukuk Usulü Kraliyet Komisyonu'na kanıt olarak, Ulusal Gençlik Bürosu, şüphelilerin ve suçluların haklarına polisin tecavüz ettiği sayısız alana dikkat çekiyor.[26] Ayrıca, bir karakolda alıkonduklarında birçok gencin hakları konusunda kararsız olduğu olgusuna dair bir kaygı ifade edildi ki bu onların haklarını uygula-

ma yeteneğini ters yönde etkiliyordu.[27]

Polisler çocuk hukuku sisteminin ünlü kapıcılarıdırlar. Ama polis güçleri askeri tarzda disiplinleriyle çocuk hukuku sisteminin temel parçalarından olan eğitim, gözaltı ve sosyal hizmetler gibi diğer kurumlardan idari ve ideolojik olarak kopukturlar. Bunun bir etkisi Çocuklar ve Gençler Kanunu'nun (1969) çocuklara kanuni takibat yapılıp yapılmayacağına karar vermenin parçası olarak çok kurumlu çocuk irtibatını meşrulaştırdığından beri, polis kuvvetlerinin çeşitli alanlarda kefaletle bırakma oranlarında büyük farklılıklara yol açan farklı uygulamalar geliştirmesi oldu.[28] Bazı polis kuvvetleri yalnızca suçun yapısını ve suçlunun geçmişini dikkate alarak kefaletle bırakmada bir adalet yaklaşımını benimsiyorlar, diğerleri ise tüm karar alma aşamalarına refah konularını getiriyorlar.

Ama birçok yerde gözaltı servisleri ve sosyal servisler çocuk hukuku sisteminin gevşek, ama kaçınılmaz olarak bağlı kurumların bir karmaşasından daha fazla bir sistem olmadığının ve "nihai olarak mahkemeye gelen tüm davaların akışını biçimlendirme ve düzenlemede" polisin rolünün farkında olarak, polisle incelikle tartışıyorlar.[29] Bugünkü kaygı konusu, bazı alanlarda polisin, büyük ölçüde uygun bir maliyet düşürücü olarak ilk ya da ikinci kez pek ciddi olmayan suçlar işleyen suçlular için anında kefaletle bırakma eğiliminde olması ve böylelikle bir azarla kurtulacak birçok gencin resmi müdahale ağı içine getirilmesidir. Ayrıca, mümkün olan yerlerde resmi uyarılar yerine gayri resmi uyarıların tercih edilmesini öneren son İçişleri Bakanlığı tüzüğü (İçişleri Bakanlığı Genelge 14/1985) bazı polis kuvvetleri tarafından "takibatın durdurulması" işlemlerine dahil edildi. Bu, çok meslekli ama gayri resmi bir cephede engelleyici faaliyet olanaklarını azaltma eğilimi taşır.

Son olarak, çocuk hukuku sistemi irtibatının bir parçası olarak, polis ile çocuklar ve gençler arasında herhangi bir resmi bağ yok.[30] Ayrıca, çocuklar ve aileleriyle müzakere konusunda ısrar eden genelgelere rağmen (İçişleri Bakanlığı Genelge 70/1978), zaten katılmış olan profesyonellerin kaçınılmaz olarak taraflı sesleri bir yana, tek tek çocuk irtibat işlemlerinde, çocuğun çıkarlarının ba-

ğımsız olarak temsil edildiğine dair en küçük bir işaret yok.[31]

Mahkemeler

İkiz; ama birbirine karşıt adalet ve refah temaları, çocukların ceza sisteminde yetişkinlerden keskin bir şekilde ayrıldığı on dokuzuncu yüzyılın ortalarından beri çocuk hukuku sisteminde yer alıyorlar. Ama Çocuklar Kanunu'ndan (1908) beri, bireysel suçluya yönelik bir ilgiyle adalet teması giderek zayıfladı. İngiltere ve Galler'de Çocuklar ve Gençler Kanunu'nda (1969) ve Sosyal Çalışma (İskoçya'da) Kanunu'nda (1968) çocuk bakımında refahın ve tedavinin meşruluğu gözönünde bulundurulduğunda, yalnız İrlanda Cumhuriyeti, 1908 Kanunu'nun 1970'lere kadar baki kalan ruhunu koruyor. Genel olarak suçluların hakları hareketi ve özel olarak çocuk hakları hareketi bu yeni yasanın refah ve tedavi anlayışlarına saldırdı. İhtiyaçlar konusundaki refah vurgusunun, önceden doğru olarak profesyonel anlayışın dışında kalan yönleri profesyonelleştirerek müvekkilin haklarıyla çelişki oluşturduğunu ileri sürdü. King bu eleştirileri daha da genişletti. King profesyonel faaliyetin genellikle, çocukların davranışını koşullarından kaynaklanan bir olgu olarak değil, onların bir özelliği olarak görerek somutlaştırdığını ileri sürüyor. Ayrıca, söz konusu olan bir çocuğun geleceği olduğu halde mahkemede geçmişe aşırı vurgu yapılıyor. Benzer bir şekilde, çocukların davranışına determinist bir görüşle yaklaşma eğilimi söz konusu; soyaçekim, hak etmediği önemde bir rol oynuyor ve kurumlar da dahil olmak üzere diğer etkiler gözardı edilerek çocukların patolojisi odak noktası haline getiriliyor.[32]

İngiltere ve Galler'de, refah temasının, adalet yönelimini yeterince zayıflatacak ölçüde yetişkin ceza hukuku sistemine nüfuz ettiği ve bu durumda cezai sorumluluk yaşının ondan on ikiye yükseltilmesi ve aynı zamanda kanuni takibat yaşının okuldan ayrılma yaşıyla bir olmak üzere yükseltilmesiyle çocuk mahkemesinde rahatlıkla bir yana bırakılabileceği ileri sürüldü. Yirmi bir yaşın altındakilerin adlarının ve diğer ayrıntıların basına verilmemesi kaydıyla, bu yaşın üzerindeki gençler yetişkin mahkemelerinde

mahkeme edilebilirlerdi.[33]

Çocuk mahkemelerinin hangi reformları ele alınırsa alınsın, muhakeme usullerinin teknik olarak düzeltilmesinden çok, yargı ortamının bağlamı ve yapısının eleştirel incelemesine daha çok gerek olduğu açıktır. Süresi belirsiz mahkûmiyet [mahkûm edilen kişinin davranışlarının, salıverilme zamanını belirlemesi] meselesiyle bu bölümde daha ileride ilgilenilecek. Şimdilik, mahkemelerle ilgili son araştırmalarda ortaya konan daha genel soruların bazıları tartışılacak.

İki çocuk mahkemesi incelemesinde Anderson, hüküm verme politikasında, mahkeme salonu usullerinde ve özellikle toplumsal soruşturma raporlarında, çeşitli profesyonellerin katkıda bulunma biçimlerinde büyük farklar gözlemledi. Sosyal hizmetliler için aynı anda müvekkillerin ve yargıçlar heyetinin çıkarlarını temsil etmenin genel olarak güç göründüğü koşullarda, sosyal hizmetlilerin son derece ihtiyari güçlerinin, kuşku verici olduğu ortaya çıktı. Çocuk mahkemesinde sosyal hizmetlilerin kesin sorumluluğunu belirlemenin önündeki engeller temellerini, kısmen mahkemenin amaçlarının ve felsefesinin belirsizliğinde ve kısmen profesyonel sosyal hizmetin kendi tarihi ve kültüründe bulur. Genellikle sosyal hizmetliler, çocuğun mahkeme içinde ve dışında karar alma sürecine aktif katılımı temelinde hareket etmekten çok çocuk adına hareket etme eğilimindedirler.[34]

Ancak mahkeme sürecine içkin belirsizliklerin ve ahlaki ve profesyonel ikilemlerin ele alınması gerektiğini; ama çözülemeyebileceğini anlamak önemlidir. Çocukların çocuk hukukuyla fiilen nasıl karşılaştıkları konusundaki önemli bir çalışmada Parker, benzer koşullardaki kişilerin ne kadar farklı yerel sonuçlarla karşılaştıklarını ve bunun sonucu olan adaletsizliği ortaya koyuyor. Merseyside'ın bir kent ve bir kır alanını karşılaştırdığı çalışmada rahatsız edici bir sonuca varıyor: "Cezai çocuk hukuku en iyi durumda toplumsal adalete ilgisizdir. Cezai çocuk hukuku, en kötü durumda doğal adaletin asgari korunmasıyla bile ilgili değildir."[35]

Çocuk mahkemesinin göreli gayri resmiliği dışında ilgilenilen genç suçlular açısından, Carlen'in çalışması mahkeme salonu oyununun, profesyonellerin yargı süreçleri üzerindeki tekelini nasıl

betimlediğini gösteriyor. Bu katı denetim sulh mahkemelerinin, profesyonel olmayanların göreli güçsüzlüklerini destekleyen, çelişkili sistemin toplumsal düzenlemelerini güçlendiren ve "davalıların katılım yeteneğini körelten"[36] fiziksel ortamıyla uygulanır.

Özet olarak, İngiltere ve Galler'de çocuk mahkemesi uygulamasının hakları temel alan eleştirilerinin birçoğunun görüşü adalete doğru bir yönelişin, benzer suçlar için eşit muamelenin ve takibatların demistifikasyonunun olumlu olacağı yönündedir.

Hapishane

Hapishane sektörü, yoksun bırakmaya ve cezalandırmaya çalışırken aynı anda tedavi etmeye ve iyileştirmeye çalışan, suça yönelik çelişkili toplumsal tavrı ortaya koyuyor. Kurumsal kurallar ve işlemler çocukların ve gençlerin haklarından çok personelin, kurumun ve devletin çıkarlarını koruma eğilimindedir. Hapishanelerde, personel ve tutuklular arasındaki her uyuşmazlığın tutukluların anayasal haklarının askıya alınmasıyla sonuçlanması muhtemeldir.[37]

Cezai kurumlarda geçerli olan kurallar genellikle İçişleri Bakanlığı tarafından belirleniyor ve fiziksel, eğitimsel, tıbbi açılardan ve eğlence açısından asgari kabul edilebilirlik koşullarına göre tutukluların bakımıyla ilgileniyor. Bu kurallar, bir kurumda yaşam kalitesinin belirli bir yönüne ilişkin olarak kullanılma açısından faydası olamayacak kadar uygulamada esnek ve belirsiz olma eğiliminde.[38]

Gürültülü bir protesto edebiyatına rağmen, Resmi Sırlar Kanunu hâlâ cezai kurumları, personelin tedbirsiz konuşmalarından ve eleştirel dış incelemeden koruyor. Ayrıca, yerel kurumlardaki ya da gönüllü topluluk yurtlarındaki personel, kurumu hakkında söyleyeceklerine dikkat etme konusunda resmi olmayan, ama yine de çok gerçek bir baskı hissedebilir. Gizlilik İçişleri Bakanlığı'nın tekelinde değildir.

Sözleşmeli topluluk yurdu sistemi bir yana, hapishane sektörünün geri kalanındaki birçok kurum büyük bir inşaat programına rağmen ekyerlerinden çatlıyor. 40.000'den fazla insan almamak

üzere planlanmış cezai kurumlar sayılarını nisan 1984'te 44.500'e, 1985 baharında 46.000'e ve temmuz 1985'te 48.000'e yükseltti-ler.[39] İçişleri Bakanı'nın bu duruma yanıtı Cezai Hukuk Kanunu'na göre (1982) 11.800 kısa dönemli tutukluya erken tahliye vererek ilerici bir girişimde bulunmak değil, ama Wetherby, Yorkshire'daki mevkufen muhakeme merkezini bir yetişkin hapishanesine dönüştürmek oldu. Thorp Arch'daki 230 genç erkeğin, çok gizli tutukluların[40] da bulundurulduğu Hull ve Leeds'deki yetişkin hasiphanelerine transferi, ceza sistemindeki 150 yıllık genç suçlulara ayrı muamele eğilimini tersine çeviriyor. Mevkufen muhakeme edilen tutukluların haklarının korunması yıllarca önemsemeden yapılan bir iş oldu. On yıl önce, araştırmacılar mevkufen muhakeme edilenlerin, hücrelerini istedikleri gibi döşeme, çalışıp çalışmamaya karar verme ya da gazete, kitap ve diğer şeyleri alabilme veya saç kesimi ya da tıraştan muaf tutulma haklarını uygulama konusunda çok daha sınırlı olanaklara sahip olduklarını buldular.[41]

Mevkufen muhakeme edilen tutuklular bir yana, İngiltere ve Galler'de hapishanedeki yetişkinler ve gençler arasında genel olarak sınırları iyi belirlenmiş bir ayrımın var olduğunu söylemek aşırı basitleştirme olacaktır. On binlerce Borstal (Islahevi) sakini geçmişte Strangeways ve Wormwood Scrubs yetişkin hapishanelerinin Borstal tahsisat ambarlarında "depolandılar". Ve Çocuklar ve Gençler Kanunu'na göre (1933) ciddi suçlardan mahkûm edilen çocuklar, yıllarca hapishanelerde yetişkinlerle yan yana kapatıldılar.

Küçük suçluların hapishanede yetişkinlerden ayrı tutulmayı ya da son çare olarak kamu incelemesine açık ve yeniden suç işlemeyi engelleyebilecek kurumlarda nezareti bekleyemeyecekleri veri olduğuna göre hangi hakları makul olarak kullanmayı umut edebilirler? Bunun yanıtı can sıkıcı: Pek az hakkı ve ancak bir mücadeleden sonra kullanabilirler. İçişleri Bakanlığı'nın, Cohen ve Taylor'un her tutuklu için kendisiyle ilgili tüm dosyalara ve dava kayıtlarına ulaşabilmesi ve hapishane yaşamıyla ilgili tüm kuralları ve yönetmelikleri öğrenebilmesi (Güvenlik konuları bir yana) de dahil olmak üzere, bir tutuklunun haklar beratının oluşturulması

tavsiyesini büyük ölçüde gözardı etmesinde şaşılacak bir şey yok.[42] Ayrıca, ceza kurumlarının genellikle aşırı kalabalık olması, günlük yaşama koşullarının tutukluların hak olarak bekleyebilecekleri açısından çok yetersiz olması anlamına geliyor. Eski Viktorya dönemi yerel hapishanelerinde, tutuklular genellikle ikili ya da üçlü olarak, günde yirmi üç saat, bir lazımlık dışında sağlık düzenlemesi olmaksızın bir hücreye kapatılıyorlar.

Özellikle çocuk hukukunda, kampanyalar hapishanedeki koşulları, mevkufen muhakemede, mahkûmiyetten önce ve sonra hakların korunmasını odak noktası olarak almaktadır. Ancak İngiltere'de ceza kurumlarının savunmacılığının ve gizliliğinin belirtisi, hapsedilmesi döneminde ortaya çıkan herhangi bir konuda çocukların ve gençlerin bağımsız, dış hukuki danışma ve temsile ulaşmaları meselesidir. Bu haklar insan hakları konusundaki Avrupa Sözleşmesi'yle garanti edilmiştir (madde 6, 1975).

Tutukluların ceza kurumlarındaki durumunun pek az yönü, disiplin işlemlerinin yürütülmesi kadar eleştiri almıştır. Pratikte sık sık yetersiz olduğu iddia edilse de bir suçla mahkûm edilen her tutuklunun kendi davasını sunma hakkı olacağını söyleyen Hapishane Kuralları (İçişleri Bakanlığı 1964, 49:2) doğal adaletin iki ilkesini ifade ediyor: Kimse bir davada, kendi çıkarları adına yargıç olarak hareket edemez *(nemo judex in causa sua)* ve bir davanın her iki tarafı da dinlenmelidir (audi alteram partem).[43]

Ama pratik güçlükler bu ilkelerin uygulanmasının önünde durmaktadır. Birincisi, reformculardan gelen baskıya rağmen, yetkililer dış yargı organlarının bir hapishane kurumunun iç meselelerine ilişkin karar almasına izin verme konusunda gönülsüzler. İkincisi, yetkililerin, bir kuruluş içindeki özel yargı kararlarının dış organlar tarafından gözden geçirilmesi gerektiği şeklindeki dışarıdaki tarafların isteklerine razı olmama eğilimleridir. Üçüncüsü, tutukluların hapishane kararlarını daha adil kılmaya yönelik girişimleriyle ilgili Mahkeme İçtihatları Yasası belirsizdir.

Genel olarak kurumsal disiplinin ihmal edilmesinin bütün olarak topluma karşı cezai suç olduğunu ve bu şekilde ele alınması gerektiğini ileri sürmek mümkün olmadığı gibi, İnsan Hakları Avrupa Komisyonu'nun, tüm hapishane kararlarının madde 6'nın çerçe-

vesine girmesi gerektiği iddiasını reddettiği biliniyor.[44]

Borstal'dan çocuk hapishanesine giden değişikliği araştırmaya girişmekten çok, küçük suçlulara yönelik hapishane rejimlerindeki gerileyen eğilimlerin örneği olarak son yıllarda tevkif merkezlerinde gözlenen değişiklikleri ele alacağız. Tevkif merkezleri başlangıçta başarısız olmasına izin verilemeyecek bir deneyimse,[45] 1979'da iki merkezde uygulanan ve 6 Mart 1985'te on sekiz merkeze genişletilen askeri cezaevi tarzındaki yeni rejim, mantıksız ceza politikasının doruk noktasına ulaşıyor. Daha sert rejimlerin daha az sert olanlardan daha etkili olmadıklarını dikkate bile almıyor. Hapishane servisinin kendi psikologlarının resmi olarak istenen değerlendirmesi, deneme olarak uygulanan sert rejimlerin "yeniden mahkûm olma oranları üzerinde ayırt edilebilir bir etkisi olmadığı" sonucuna vardı.[46]

Ama küçük suçluları ve haklarını temel alan bakış açısından daha rahatsız edici olan nokta, sağlık sorunları olan küçük suçlulara merkezlerin zarar verebileceği ve on dört ila yirmi yaş arasındaki genç erkeklerin tevkif için uygunluğunu değerlendiren polis doktorlarına yönelik resmi ama, yayınlanmamış tüzüklerin, bir doktorun sözcükleriyle "uygunsuz ve zalimce" olduğu konusundaki artan kanıtlardır.[47]

İskoç tevkif merkezlerinden birinde tuhaf bir şekilde yüksek intihar oranlarını inceleyen resmi bir raporun vardığı sonuçlar da endişe vericidir. Potansiyel intiharları gözlemek için uygulanan zalim ve yalıtıcı günlük uygulamanın "tedaviden çok büyük bir yoksun bırakma biçimi olduğu ve ortadan kaldırılması" gerektiği ortaya kondu.[48]

Vesayet altındaki çocuklar

Vesayet altındaki çocukların durumu Gerry Lavery tarafından 4. bölümde tartışıldı. Burada, vesayet altındaki çocuklara yönelik kilit altında tutulmayla ilgili bugünkü durumun yetersizden tehlikeliye kadar değiştiğini söylemek yeterli olacaktır.[49] Yasal çerçeve karışık ve çok karmaşıktır[50] ve giderek artan sayıda çocuk ve genç, ortadan kaldırılması amaçlanan davranış problemlerini üret-

tikleri kanıtlanan bu birimlere kilitleniyor.[51] DHSS'e göre bile, cezai bir suç işlemeden, adli bir takibat olmadan, temsil edilmeden ya da bağımsız bir avukat olmadan çocukları kilit altında tutma uygulaması doğal adaletin ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin (madde 5, paragraf 4; madde 6) ihlalidir.[52] Bu alanda çocuk vesayeti yasasının tamamıyla elden geçirilmesi acil ve kesin bir ihtiyaçtır.[53]

Topluluk alternatifleri

Hapsetmeyi içermeyen alternatifler, şartlı tahliye, para cezası ve ara tedavi gibi çeşitli düzenlemeleri içerir. Ara tedavi örneği bu alandaki başlıca kaygı konularına ışık tutar.

Birçok yerel kurumdaki gerçek durum, yorgun, aşırı çalışan görevlilerin toplum ve toplumun aracısı olarak kendileri ile suçlu ve zaman zaman kurban arasındaki ilişkinin dalgalı sularında yol almalarıdır. "Topluluk alternatiflerinin" yerel çocuk hukuku politikasının amacı ne kadar cesur ve açık olursa olsun, uygulama süreci her zaman o kadar düz değildir. Hapishanenin topluluk alternatifi olarak ara tedavi felsefesindeki örtük nokta, sorunlu çocuk ya da gencin sosyal çalışma müfettişinin belirsiz rolüdür. Ondan hem suçluya dostça yaklaşması hem de toplumun hata konusundaki onaylamama tavrını temsil etmesi beklenir. Bunun ötesinde, bakıcı ve kontrol eden arasındaki, alışkanlığın başa çıkmayı kolaylaştırmadığı, sürekli ikilem vardır. Ancak hakları temel alan bakış açısından daha önemli olan nokta, görevlilerin karşılaştıkları şu ikilemdir: Bir tedavi yaklaşımı benimseme ya da suçluyu savunan kişi olarak davranma. Bunun, "dostça davranma ya da onaylamama" ikileminin yeniden formüle edilmesinden başka bir şey olmadığı düşünülebilir, ama daha önemli olabilir. Bazı görevliler kimin tarafında oldukları sorusunu diğerlerinden daha zor buluyorlar.[54]

Çocuk hukuku sisteminin bu kısa incelemesinin bıraktığı izlenim savaş sonrası şartlarda büyük bir farklılığa sahiptir ve bunun so-

nucu olarak çocukların ve gençlerin sistem içinde ve çevresinde haklarını garantilemek için genel reçeteler oluşturmak, hatta bunları özel prosedürlere ya da düzenlemelere tercüme etmek bile çok güç olmaktadır. Genel olarak hapishanedeki tutukluların durumunu düzeltmeye yönelik adli çabalar konusunda eleştirmenlerin görüşü ceza sisteminde önemli değişiklikler yaratma açısından tek tek vaka faaliyetlerinin sınırlı yeteneğini kabul ediyor.[55] Ayrıca diğer bağlamlarda hak mücadelelerinin dağınık ve farklı yapısı, reformcu faaliyetin küçük suçlularla ilgilenmeye yönelik kurumsal ve topluluk düzenlemelerinin yapılanmasında ifade edilen devlet iktidarının yapısına girmekten çok yüzeyde kalmış ve çocuk suçlarına devletin yanıtlarının görünür sonuçları üzerinde yoğunlaşmış olması ihtimalini ortaya koyuyor. Bu, bu bölümün sonunda ayrıntılı olarak tartışılacaktır.

ÇOCUK HUKUKUNDA HAKLARA İLİŞKİN BAKIŞ AÇILARI

Son kısım çocuk hukukunda haklara yaklaşımın altı yolunu inceliyor: Koruma, dava usulü, ayrı tutma, etkililik, özgürleştirme ve yeniden inşa. Bu terimler, herbiri özel bir vurguya sahip olan ve bazı teorik varsayımları ortaya koyan yaklaşımlar için yalnızca tanımlamaya yönelik etiketlerdir. Fakat bunların hiçbiri tek bir teorik konum üzerinde dışlayıcı bir iddiaya sahip değildir ve birlikte etraflı bir tipolojiyi temsil etmezler. Bu tartışmanın sınırlı hedefi, haklar sorusuna farklı yanıtların göreli üstünlüklerini değerlendirmektir. Pat Carlen'in genel olarak ceza sisteminde haklar üzerine tezi[56] bu kısımdaki düşünceye katkıda bulunmuştur. Ama Carlen'in stratejiler tartışması özellikle ceza sisteminin yetişkin bölümüyle ilgilidir, oysa aşağıdaki tartışma özellikle çocuk hukuku sistemiyle ilgili kaygıları dikkate alır.

Koruma

Korumacılığın yirminci yüzyıldaki gelişimi, on dokuzuncu

yüzyılın ikiz etkileri olan çocuk kurtarma ve refahla beslenmiştir. Korumacıların ana endişesi, çocuk hukuku sistemi içinde çocukları zarardan korumaktır. Varsayım, çocukların ve genç insanların olgunlaşmamış ve zayıf oldukları, bu nedenle onların çıkarları yönünde hareket eden yetişkinlere bağımlı oldukları şeklindedir. Korumacılık, yoğun olarak, gelişim psikolojisinin az ya da çok psikanalitik türünden esinlenmektedir. Geçmişte, çocukların hakları konusunda mücadele edenler, çocukları yoksulluktan, şehrin kötülüklerinden, ihmalcilikten, Tanrısızlıktan ve benzeri durumlardan kurtarmakla ilgileniyorlardı. Korumacı inançların ve uygulamaların çağdaş olarak yeniden kuruluşu, paternalizmlerini hâlâ açık bir şekilde sergilemektedir. Korumacılar çocuğun gelişime ilişkin çıkarlarına öncelik verebilirler, ama aynı zamanda da, çocuğun çıkarlarını en iyi kendilerinin bildiğini varsayıyorlar.[57]

Korumanın refahın kusurlarıyla tanımlanabileceği noktaya kadar, onu bir yana bırakmak mümkündür. Yine, basitçe özgürleştirici bir konumla yan yana konulursa korumacılık; anakronik ve çocuk hakları üzerine bir kitapta savunulacak bir yaklaşım olmaktan tamamen uzak görünüyor. Ama çocuk hukukunun birçok bölümünde -karakolda ya da ceza kurumunda- çocuklar bulabilecekleri tüm dışsal korumaya ihtiyaç duyabilirler. Korumacılığın başarıları küçümsenmemelidir. Çocuklar adına hareket eden hayırseverler birçok önemli reforma öncülük etmişlerdir. Korumacılığın gücünü yaratan başka bir nokta çocuk haklarının -örneğin, özerklik- geçerliliğinin kabul edilmesi gerektiğini vurgulaması, aynı zamanda da onları buna terk etmemesidir. Korumacılığın güçsüzlüğü, çocuklara yönelik iyi kalpli bir tenezzülü besleyebilen temelidir. Genellikle çocukların göreli deneyimsizliği, bilgisizliği, ehliyetsizliği, olgunlaşmamışlığı, öngörüsüzlüğü, kararsızlığı ve irrasyonalitesi temelinde ileri sürülen argümanlar, birçok çocuğun birçok yetişkinden daha büyük ölçüde bu vasıflara sahip olduğu eleştirisi karşısında savunmasızdır.

Paternalizmin sorunu, kararların sözde, çocukların seçme hakkına dayandığı, ama varsayımlar çerçevesinde zaten yetişkinler tarafından alınmış olduğu durumlara kolaylıkla sürüklenmesidir. Örneğin Goldstein ve Freud, çocukların ihtiyaçları ve haklarına

ilişkin tartışmalarda, anababa ilişkileri herhangi bir nedenle kesilen çocukların, mevcut en iyi potansiyel ebeveynin bakımına sahip olma konusunda tartışmasız bir hakları olduğunu kabul ediyorlar. Ama daha sonra ortaya çıkıyor ki bu hak yalnızca yazarların kendi a priori varsayımlarının sınırları içinde işliyor: Çocuk/evlat edinen ebeveyn ilişkisinin etkili olma açısından çok az şansı vardır.[58] Bu koşullar altında, gerçek seçme güçleri uzmanların varsayımlarıyla önceden ellerinden alınmışken, çocukların etkili ilişkiler seçme haklarının nasıl savunulacağını anlamak güçtür. Bu ikilemi koşulları ayrıştırarak çözmek mümkün olabilir: Çocukların suçlarının kendilerini kaybeden kıldığı durumda koruma uygun taktiktir ve başka birinin kaybeden olduğu durumda kontrol önceliğe sahip olacaktır. Ama bu basit ayrım birçok duruma uygulanabilir olsa da çocuk vesayeti davalarında ortaya çıkan karmaşık sorunlar tüm durumlarda uygulanmalarını güçleştirecektir.

Dava usulü

Dava usulü yanlılarının çabaları karmaşık çocuk hukuku süreçleri üzerinde yoğunlaşma eğilimindedir. Avukatlar ve yasal reformla ilgilenen diğer profesyoneller, genellikle dava usulü yanlısı bir konumu benimserler. Dava usulü reformu, altında geleneksel ve radikal avukatların omuz omuza mücadele edebilecekleri bir bayraktır ve ayrı tutma yanlılarının ve sosyalistlerin kaygılarıyla kesişir.

ABD'de Çocuk Hukuku Standartları Projesi birkaç yıl önce on çocuk hukuku ilkesi belirledi: Yaptırımların suç sınıfına göre oranlılığı, süresi belirli mahkûmiyetler, en az kısıtlayıcı alternatif, cezai olmayan suçun mahkeme yargısından çıkarılması, karar almanın görünür ve sorumlu kılınması, çocuğun danışma hakkı, çocuğun yaşamını etkileyen konularda karar verme hakkı (Tedaviyi kabul etme ya da etmeme gibi), anababa ve çocuklar için ayrı roller ve temsil olanağının tanınması, karardan önce müdahalenin sınırlanması ve çocuğun yaşı ve suçun ciddiyeti daha yüksek bir mahkemeye transferi gerektiriyorsa çocuk mahkemesi yargısından vazgeçilmesi.

Bu standartlar ileriye yönelik açık bir yol sunar gibi görünüyorlar ve bazıları tarafından çocuk haklarında doğal adalet yaklaşımı için temel olarak kullanıldılar.[59] Ama gönüllü tedaviyi savunurken tedavi düşüncesinin kararsız reddi nedeniyle eleştirildiler. Bir çocuğun çıkarlarının topluluğun çıkarlarıyla çatışabileceği koşullardaki öncelikleri aydınlatmamakla eleştirildiler. Ancak daha önemli sınırlılıklar tedavinin etkisizliğinin örtük olarak kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca "standartlar yazarın çocuk hukuku sistemindeki önemli karar mercilerine güvensizliğini zor gizliyor: Polis, gözaltı servisi, adli kurumlar ve ıslah kurumları."[60]

Ama parçalarının etkililik ve faaliyetlerinde karşılıklı güven eksikliğinin temel nedenleriyle başa çıkmak gerekirken, usullerindeki teknik ilerlemeyle sistemde önemli değişiklikler nasıl yaratılabilir? Çocuk hukukunda ilerleme dava usulü değişiklikleri ya da yasal reformlarla eşanlamlı değildir ve önemi içinde işlediği bağlam ve anlayışa bağlıdır.[61] Ayrıca çocuk hukukundaki legalist eğilimler yasanın çözdüğünü iddia ettiği problemlerin politik niteliğini gözlerden saklayabilir. Ama bu argüman ancak şartlı bir desteğe layıktır ve topluluk hukuku merkezlerinin, hakkında haklı ihtiyat kayıtlarının ifade edildiği, eleştirisinin kalıntısıdır.[62]

O yüzden çocuk hukuku sisteminde, çocuk haklarının yasallaşması karışık bir durumdur. Yasanın gücü, kişisel alanın ihlalinin önüne pozitif koruma ve kısıtlamalar getirebilme kapasitesinde yatar. Zayıflığı, faaliyetin profesyonelleşmesine eşlik etme eğilimindeki mistifikasyon sayesinde, çocukları kendi haklarını uygulama araçlarından uzaklaştırma risklerini içerir.

Bu son gözlemde örtük olan nokta, çocukların ve gençlerin haklarının kavramlaştırmasının, ancak karşısına bazı karşı güçlerin konulması gereken bir dayatma olarak, ekleme yapılmış bir güç olarak iktidar kavramıyla birleştirildiğinde anlam ifade ettiğinin anlaşılmasıdır.[63] Ayrıca, iktidarı kavramlaştırmaya ve kavramaya yönelik adli-yasal girişimlerin sınırlılığı bu terimlerde iktidarın, kısmen aşağıdan yani çocuğun kendisinden çıkan ve böylelikle kendi direncini yaratabilen bir süreç olarak değil, sadece olumsuz olarak görülmesidir. Sorun ilk olarak bunu değerlendirmek ve sonra bu konuda yapıcı bir çabaya girişmektir.

Ayrı tutma eğiliminin temeli, bireysel suçluların, çocuk hukuku sistemine toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için kesinlikle gerekli olduğundan ve bu sistem içinde kendi hissedilen ve ifade edilen istekleriyle tutarlı olduğundan daha fazla dahil olmama hakları olduğu ilkesidir. O halde, ayrı tutma eğilimi, süreçlerinin içeriğinden çok çocuk hukukunun sınırlarıyla ilgilidir. Dahil olmanın niteliğinden çok, çocukların, gerekli olduğundan daha fazla dahil olmama hakkına sahip olmasıyla ilgilenebilir.

Çağdaş ayrı tutma yanlıları, özellikle kurumlarla ilgili olarak, ceza sisteminin boyutunu ve kapsamını azaltmaya çalışan kriminoloji uzmanları ve sosyologları içerir. Çocuk hukuku sisteminin -ve özellikle hapishane kurumlarının- birçok yönünün suça yönelten niteliğiyle ilgili kaygıları, mümkün olduğu ölçüde çocukların sisteme girmesini asgariye indirmek için, yerel kurumlarda çok kurumlu stratejiler temelinde küçük suçlarla ilgilenilmesini salık vermelerine yol açmaktadır. Araştırmacıların üzerinde anlaşmaya vardıkları nokta, çocukların çocuk hukuku sistemine girdikleri ölçüde zarar gördükleri şeklindedir.[64] Sistemin aktif bir şekilde gençleri içine çektiğinin kanıtları,[65] yalnızca sistemin emperyalist yapısına sırtımızı dönmekle ayrı tutma eğilimine ulaşılamayacağı anlamına gelir.

Açıktır ki, ayrı tutma eğilimi, geri çekilenin dünyadan kaçışının temel bir çekiliş olduğu anlamında kullanıldığında radikal değildir. Ama anlayışı bu şekilde küçümsemek haksızlık olur. Genel olarak adalet sistemi ve özel olarak hapishane sistemi, değişim güçte ya da kaynaklarda herhangi bir azalma ima ediyorsa, değişime tuhaf bir şekilde dirençlidir.[66]

Hapishane kurumlarında, ayrı tutma eğilimi özel bir güç elde eder. Suçluların, tedavi programlarından çekilme ve özellikle psikiyatrik ve diğer ilaçlara tabi tutulmalarını gerektiren işlemleri kabul etmeme haklarını savunan güçlü bir eğilim vardır. Bu, suçluların tedavi yerine cezalandırılmayı seçme haklarının olup olmadığıyla ilgili uzun süredir var olan tartışmaya bağlıdır ve bu konu sistemin birçok bölümünde ortaya çıkar.

Etkililik yanlıları, olduğu haliyle çocuk hukuku sisteminin nasıl daha etkili kılınabileceğini sorarlar. Bu, hem suçlunun hem de genel olarak toplumun etkili bir sisteme hakkı olduğunu ima eder, ama bu hakların hangilerinin üstün olduğunu belirtmez. Seçim önemlidir, çünkü etkililik bazıları diğerleriyle çatışabilen farklı kriterlere göre ölçülebilir. Örneğin, maliyet etkililiğini temel alan bir tanım suçluların gelecekteki suçlarını azaltmak için pahalı, kaynak yoğun bir rejim geliştirme çabasıyla çelişkilidir.

Çocuk hukuku sisteminin farklı tarafları arasında günlük çatışmalar çıkabilir ve bunların arasında süresi belirli mahkûmiyetler çarpıcı bir örnek sunar. Süresi belirsiz mahkûmiyet, kefaletle tahliye hakları ve azami mevkufen muhakeme dönemleri için ya da hapishanedeki mevkufen muhakeme süresinin mahkûmiyete sayılması için kampanya yapanlardan süresi belirsiz mahkûmiyetlerin ortadan kaldırılması lobisine kadar, ceza hukukunun çeşitli yönlerinin tekrar dirilen eleştiri hedefidir.

Tutuklu hakları grupları, sivil haklar kuruluşları ve hukuki ve kriminolojik müttefikleri, süresi belirli mahkûmiyet kampanyalarının öncüleri oldular. Kabul etmek gerekir ki, bu kaygılar uzun süreli mahkûmiyeti olan tutuklular üzerinde yoğunlaştı, ama 1960'ların sonlarından itibaren gelen baskıların etkisi altında Borstal mahkûmiyeti sınırlılığa doğru yöneldi. Bu baskı kısmen haklar lobisinden geldi, kısmen de uzun mahkûmiyetlerin kısalardan daha etkili olmadığını gösteren etkili hapis cezası araştırmalarının bir sonucu oldu.[67]

Çeşitli bakış açılarından gelen argümanlar sürenin belirsizliğinde birleşti. Haklar gruplarının iddiası, bunun, fiziksel ve psikolojik olarak zararlı olduğu yönündeydi. Yasa ve düzen savunurları süre belirsizliğinin suçlunun suçun ciddiyetini önemsememesine yol açabileceğini ileri sürerler. Adli eleştirmenler, hapis ve ceza personeline takdir yetkisi vermenin mahkûmiyet uzunluklarındaki eşitsizlikleri arttırdığını ileri sürüyorlar.[68] Bu noktada argüman ayrı tutma eğilimiyle paralel gidiyor: Cezai mahkûmiyetin etkililiği, mahkûmiyet süresinin belirsizliğinden ters yönde etkileniyor. O

halde, suçlular, tahliye tarihlerinin başarılı tedavinin ilerlemesine bağlı olduğu iyileştirici mahkûmiyetler yerine süresi belirli cezai mahkûmiyetleri seçebilir olmalılar.[69] Ancak, kendi içinde övgüye değer olsa da, çocuk hukuku sisteminin etkililiğini arttırma kaygısı, özel olarak hapishane sistemine içkin başarısızlıkları ortadan kaldıramamakla kalmıyor, bir bütün olarak sistemin bireyleri iyileştirme ya da suçu azaltma başarısızlığını da telafi edemiyor.

Özgürlük

Özgürlük yanlıları yasayla ya da başka sorunları olan çocukların ve gençlerin, tüm diğer insanlarla aynı devredilemez haklara sahip olduklarını savunuyor. Çocukların özgürlüğü, çocukların toplumdaki bağımlı ve tabi statüsüne karşı çıkar. Çocukların özgürlüğü için yürütülen hareketler korumacı mücadelelerin karşıtı ve bir ölçüde tamamlayıcısıdır. Bununla beraber, çocuklar ve yetişkinler için sadece eşit yasal düzenlemeler elde etmek sıradan bir şey gibi görünüyor. Ama paradoksal olarak, çocukları yasal düzenlemeden uzak tutmaya yönelik özgürlükçü argüman, doğal adaletle tutarlı olduğu halde, doğal adalete hizmet etmenin en iyi yolunun yasanın uygun süreçleriyle tüm aşamalarda çocuğun haklarını korumaktan geçtiği düşüncesiyle ona karşı çıkılabilir. Güçlükler burada bitmiyor, çünkü çocukların bazı açılardan yetişkinlerden farklı oldukları reddedilemez. Örneğin, bir çocuğun zaman duygusu yetişkinlerinkinden farklıdır.[70] Bu, hem şimdi söz edilen özgürlükçü temalar açısından sorunlar yaratıyor hem de özellikle çocuklar ve yetişkinler için eşit bir düzenleme biçiminin anlamını ortaya koyma görevini daha sorunlu hale getiriyor. Diğer şeyler bir yana, hak iddialarının çeliştiği bir durumda çocukların ya da yetişkinlerin çıkarlarının önceliği olup olmaması gerektiğini belirlemenin güçlüğü söz konusudur.

Başka bir karmaşıklık, her zaman, denetleme araçlarıyla ilgilenilmesi gereken bir küçük suçlular yüzdesi olacağı için, saf özgürlükçünün tüm küçük suçluların özgürlüğünü hiçbir şekilde sağlayamayacak olmasıdır. Kuşkusuz popülizm ya da demokratikleşme, çocuk hukuku sistemine meslekten olmayanların katılımının

geçerliliğini ileri süren özgürlükçülüğün bir yönüdür. Ama pratik açıdan var olduğu haliyle çocuk hukuku sistemine çocukların doğrudan yetkili olarak dahil olmaları olanaklı değildir. Ayrıca, tutuklu hakları hareketleri tarihinden öğrenilecek bir şey varsa, o da böyle bir dahil olma durumunun kendi başına hakları ilerletmede başarılı olamayacağıdır.[71]

Yeniden inşa

Bu radikal bakış açısı, çocuk hukuku sisteminin çift yönlü etkisizliğinin -bireysel suçu tedavi etme ya da çocuk suçlarını önleme- profesyonellerinin iddialarıyla sürekli çeliştiğinin kabul edilmesi noktasından işe başlar. Bu anlayışın ima ettiği şekilde çocuk hukuku sisteminin radikal yeniden inşası, çocukların ve gençlerin haklarının yukarıda belirtilen genel ilkelerinin sıralanmasını gerektirir.[72] Bu yeniden inşa için tek bir proje yoktur. İçinde, ortadan kaldırma,[73] yapıcılık[74] ve toplumsal adalet görüşleri geçerli katkılarda bulunabilirler. Ancak bu geçerlilik spekülatiftir, çünkü çocuk hukuku sisteminin yeniden inşası uygun bir toplumsal ve politik bağlam gerektirir; yani özellikle İngiltere ve Galler'de günümüz eğilimlerinin önünde uzun bir yol vardır. Bu anlayışın ışığında, radikal reçetelerin bir yanda anlamsız genellemeler ve karmaşık sorunlara tek yönlü çözümler getirmekten ve öte yanda sembolizmden kaçınmaları çok zordur. Yine de, sistem içinde haklar kavramının problematik yapısının ve önerilen birçok düzeltmenin çelişkili niteliğinin ve sonuçlarının farkında olarak, herhangi bir özel çocuk hukuku ortamında çocukların ve gençlerin haklarının belirlenmesine yardım edecek bir dizi ilke oluşturmaya çalışmak için birçok neden var.[76]

İlk olarak, sistem içindeki eşitsizlik, haksızlık ve zalimliği yok ederken, mesleki güçlerin yeniden yapılanmasını sağlamanın ve yerlerini yeniden belirlemenin çocuk hukukunun tüm tarafları için getireceği sonuçları düşünmemiz gerekir. Bu, gözaltı ve sosyal servisler gibi kurumlar da dahil olmak üzere, polis, çocuk mahkemesi, hapishane ve topluluk alternatifi politikalarına meslekten olmayanların ve topluluğun doğrudan müdahalesiyle desteklenecek

ve hatta yerini ona bırakacak çocuk hakları kampanyaları için yolu açar. Sosyalleşmiş ve demokratikleşmiş bir topluma doğru önemli bir değişiklik varsayıldığında bile, bu ilkelerin pratik uygulamasının, birçok cephede aynı anda sürekli mücadeleleri gerektirmesi, çok karmaşık ortamlarda ilerlemesi muhtemeldir.[77] Sembolik değişikliğin ne kadar kolay işin içine girebileceğini ve büyük değişikliklere karşı çok dirençli olan adalet sistemlerinde önemli değişikliklerin yerini ne kadar kolay alacağını anlamak gereklidir.[78]

Çocuk sınıfları ve gruplarının çıkarları gibi, tek tek çocukların çıkarları da çatıştıkları noktada yönetilmelerinin ve uzlaştırılmalarının güçlüğü kabul edilerek ilerletilecektir. Bu tür durumlar, Dworkin'in pratikte uygulanan hakların ilkelerini aydınlatmak için kullandığı "zor davalar"ı sağlarlar. Ayrıca çocukların hakları, yetişkinlerin haklarıyla farkları ve eşitlikleri içinde ele alınmalıdır. O halde, farklılıkları açısından, durumlarının pozitif korunması yoluyla çocukların gelişim ihtiyaçları garanti altına alınmalıdır. Radikal değişiklik, çocukların, profesyonellerin ve yetişkinlerin çıkarları arasındaki çakışma ve çatışmanın karmaşıklıklarını tartışma gereğini ortadan kaldırmayacaktır.

Suçlular olarak çocuklar ve gençlerin haklarının çocuk hukukunun süreçleriyle azaltılmayacağı garanti edilmelidir. Hak aynı zamanda talep etme gücüyse,[79] hapishanedeki suçlular gibi yasadışı grupların da dışarıdakiler gibi toplu protestolar yapmaları meşru kabul edilmeli, personelin ve yetkililerin görece yoğunlaşmış ve istikrarlı gücü karşısında geçici ya da dağınık bir çıkar olarak göreli güçsüzlükleri için gerekli hoşgörü gösterilmelidir.

SONUÇ

Bu bölüm haklar sorununun karmaşıklığını ve çocuk hukuku sisteminin farklı kısımlarında ortaya koyduğu çeşitli meseleleri gösterdi. Çocuk hukukunda haklar, en az bütün olarak toplumda gençlerin ve çocukların statüsü kadar problematik bir şekilde ortaya çıkar.

Kaçınılmaz olarak böylesine kısa bir inceleme eksiktir. Çocuk

hukuku sürecinin her yönü, her kuruma kendi başına bir bölüm gerektirir. Ancak bireysel suçluları iyileştirmeyi ve toplumdaki kayıtlı suçların tekrarını azaltmayı başaramadığı çok açık olan bir sistemde çocukların ve gençlerin durumlarını düzeltmek için çok önemli nedenler olduğunu ortaya koymaya yetecek kadar kanıt sunuldu. Bu üzücü gözlem, yukarıda, çocukların ve gençlerin içinde bulunduğu durumu düzeltmenin bir dizi yolunun tartışılmasına yol açtı. Açıktır ki, sistemin bugünkü genel zayıflıkları ve adaletsizlikleri veri alındığında, sağlam bir reformist argüman, anahatları verilen beş haklar perspektifi tarafından temsil edilen tüm iyileştirmeleri destekleyebilir. Ancak, bu tür hareketlerin önemli bir düzeltmeyi sağlayabilip sağlayamayacağından emin olamayız. Hepsi, çocuk hukuku sisteminin kendi kusurlarından çok tek tek durumlar üzerinde durma hatasını paylaşıyorlar. Gerekli olan şeyin tamamen sosyalleşmiş bir toplumda radikal olarak yeniden inşa edilmiş bir çocuk hukuku sistemi olduğu sonucundan kaçmak zor. Bu durumda, çocukların ve gençlerin haklarının yeniden inşası da gerekli olacaktır.

Bu arada, ceza hukuku sisteminde statüko karşısında radikal çaba konusundaki en paradoksal ve etkili gözlem, Mathieson'dan geldi: Yakın ve büyük toplumsal değişimin yokluğunda, özellikle suçluların haklarında radikal değişiklikler yapma girişimlerinin, her zaman yarı söylenmiş, yarı beyan edilmiş ve bitirilmemiş olarak hayatta kalacaklarının anlaşılması. Yetkililerin her zaman reformcuları atlatmaya ve sistemde var olan yapıları ve süreçleri korumaya yönelik eğilimleri konusundaki bu düşündürücü yorum, çocuk hakları manifestosunun, yukarıdaki "yeniden inşa" kısmındaki genel ilkeler taslağı ötesinde dile getirilmemesi gerektiğini ima eder.

Bu, çocuk hukukunda hakların tamamlanmamış ve özünde istikrarsız niteliğini göstermenin en dürüst ve gerçekçi yolu olabilir. Ayrıca çocukların ve gençlerin, yetişkin reformcuların kendi adlarına yapabildiklerinden daha fazlasını kendileri için yapıp yapamayacaklarını görmek gerekiyor. Ama bütün olarak genç suçluların sistemi protesto etme ve radikal reformlar yapmak için doğal haklarını toplu olarak kullandıklarına dair pek az kanıt var. Belki

de denemeye cesaret etselerdi onlara çok sert tepki gösterecektik.[80]

OKUNACAK KİTAPLAR

–R. Dworkin, **Taking Rights Seriously** (Duckworth, 1977)
-M.D.a. Freeman, **The Rights and the Wrongs of Children** (Francis Pinter, 1981).
–M. King (ed.), **Childhood, Welfare and Justice** (Batsford, 1981).
–H. Parker et al., **Receiving Juvenile Justice** (Blackwell, 1981).
–P. Parsloe, **Juvenile Justice in Britain and the United States: the balance of needs and rights** (Routledge and Kegan Paul, 1978).
–L. Taylor et al., **In Whose Bets Interests? the unjust treatment of children in courts and institutions** (Cobden Trust/Mind, 1979).
–Çocuklar Hukuk Merkezi'nin (Londra) yayınları.

VI. ÇALIŞMA HAYATINDA ÇOCUK HAKLARI

Emma Mac Lennan

Özgür bir toplumda ve bu ülkedeki aile çerçevesi içinde çalışan küçük çocukların sömürülmemelerini, güvenliklerinin gözetilmesini, iyi ücret almalarını ve kullanılmamalarını sağlamak için elimizden geleni yapmaya devam ediyoruz.

John Patten, Parlamento Üyesi, Sağlık ve Sosyal Güvenlik Bakan Yardımcısı. (1)

GİRİŞ

Çocukların çalıştırılması ile ilgili yasal sınırlamalar; işin, ahlaklarına ve mutluluklarına, sağlıklarına, güvenliklerine, eğitsel performanslarına ya da aile yaşamlarına zarar vermek suretiyle, çocukları olumsuz yönde etkilemesini engelleme arzusundan doğmuştur. Ancak yasalar, işverenlerin -özellikle de büyük firmaların- ucuz emek kullanılarak ortaya çıkan haksız rekabeti engelleme; Winston Churchill'in deyişiyle "iyi işverenin kötü işveren tarafından baltalandığı, kötüsünün ise en kötüsü tarafından baltalandığı"[2] durumu engelleme isteklerinden de etkilenmiştir. Çocukların çalıştırılması ile ilgili yasaların altında yatan daha az belirgin bir başka

neden de emek arzını denetlemektir. Geçmiş yüzyıllarda, bazen de hedef yeterli arzı sağlamak olmuştur. On dördüncü yüzyıldaki veba salgınları tarımsal emek açığı yarattığında 1388 Kanunu'nun amacı bu olmuştu. Amaç diğer işçilerin rekabet olanağını zayıflatabilecek "ucuz" emek arzını azaltmak da olabilir; ya da şimdiki hükümetin, genç işçilerin istihdamının "düzensizleştirilmesine" yönelik uğraşı, gençlerin yüksek işsizlik düzeyinden esas olarak yasal sınırlamaların, özellikle asgari ücret korumalarının (ve kötü ekonomik ortam değil) olduğu yolundaki argümana dayanmaktadır.

Koruyucu yasaların değerinden herkes emin değildir ve serbest pazar ekonomisini savunanlar bu tür yasaları emek pazarının bir kusuru olarak değerlendirmektedirler. Nitekim The Times'da yazan Digby Anderson, okul öğrencileri arasındaki yüksek düzeydeki yasadışı istihdam oranlarını açığa vuran Düşük Ücret Birimi/Açık Üniversite araştırmasının yayımlanmasını "mükemmel haber" olarak karşıladı: "Bu genç ekonomi kısmen yasadışıdır ve resmi yetişkin ekonominin atardamarlarını tıkayan yasalar yığını ile kaplı değildir."[3] Her türlü koruma yasası biçimini reddeden serbest pazar ekonomistlerinin argümanları bir yana, çocukların çalıştırılması ile ilgili sınırlamalara muhalefet, başka alanlarda da söz konusudur.

İlk olarak, bu tür yasaların ilk etkisinin yoksul ailelerin gelirlerini düşürmek olacağı ileri sürülmüştür. Eğitim Yasası (1920) okulu bırakma yaşını on dörde çıkardığında ki bu daha sonra asgari tam-mesai çalışma yaşı olmuştur, bir parlamento üyesi olan Sir J.D. Rees Başbakan'a şunu sormuştur:

> Hüküm süren yüksek fiyatlar, ağır vergiler ve genel mali bunalım gözönüne alındığında hükümet, Eğitim Yasası'nın yürürlüğe konmasını ve özellikle onun yoksul ailelerin çocuklarının sağladığı yardımdan yararlanmalarını olanaksız kılan hükümlerini erteleyecek midir?[4]

İkincisi, yarım-gün çalışma bazıları tarafından çocukların "paranın değerini öğrenebilecekleri" sağlıklı, üretken ve kârlı bir vakit geçirme yolu olarak görülmektedir. Çocukların çalışmamaları gerektiğini öne sürmek sera bitkileri neslini savunmak ya da daha

kötüsü "aylakları şeytanca işler yapmak üzere" serbest bırakmaktır. Nitekim bir gazeteci aşağıdakileri "tartışılmaz bir gerçek" olarak iddia etmiştir:

> Eğer (gençler) bazı zararsız işlerle meşgul edilmezlerse enerjileri için zararlı bir çıkış yolu arayacaklardır... ve suçlu çocukları Çocuk Mahkemesi'ne çıkaran suçların çoğu, birçok durumda sağlıklı çocukların okul dışı saatlerinde yeterince yapacak şeyleri olmamasından kaynaklanmaktadır.[5]

Üçüncü olarak çocukların, genel ekonomik çıkara katkıda bulunduklarını hissetmelerinin onlar için yararlı olduğu iddia edilmektedir. *Daily Mirror*'da köşe yazarı olan Keith Waterhouse çocuklar için yarım-gün işler için şu yorumda bulunuyor:

> İyi haber -ekonomi için iyi, müşteri için iyi ve her şeyden önce küçük çaplı girişimciler için iyi... Tabii ki çocuklar ucuz emek kaynağıdır. Bu böyle olmak zorundadır. Pahalı emek kaynağı olsalardı küçük yumurcakların ne kadar şımaracaklarını bir düşünün.[6]

Bu görüşlere karşı, 20 Ekim 1982 tarihli *Daily Mirror*, çocukların düşük ücretlerle yaygın olarak çalıştırılmasını "köle emeği" olarak niteler. Diğer başlıklar şöyledir: "Öğrencilerin Cep Harçlığı Skandalı",[7] "Hastanelerde Çocuk Emeği 'Skandalı'"[8] ve "Çalışan Çocuklar Telafi Edilemez Hasarlarla Yüzyüze".[9] Çocuk emeğine yönelik bu alternatif, "Dickensçi" bakış açısı, özellikle bir çocuğun iş kazası sonucunda ölümü haber olduğunda ya da aleni sömürü durumları ortaya çıktığında daha bariz hale gelir. Üç öğrencinin bir fabrikada saatte 17 peni karşılığında "oldukça tehlikeli bozuk elektrikli baskı makinelerini çalıştırdıkları" anlaşıldı.[10] On dört yaşındaki bir "kasap çocuğu", kullandığı bir bıçak bacağındaki atardamarı kesince öldü.[11] Glasgow'da bir çocuğun kolu koptu ve bir başka çocuk makineye sıkışıp öldü. Koşullar nedeniyle çocuklar sigortasızdı, ancak ölen çocuğun ailesine tazminat olarak *ex gratia* [lütfen] 50 £'luk bir ödeme yapılmıştı. Bu tür kazaların ardından çocukları korumaya yönelik yasaların daha sıkı uygulanması talepleri gelir ve çocuk emeğine tamamen son veril-

mesi talepleri yoğunlaşır. Kasap çırağının ölümü ile ilgili soruşturma sırasında soruşturmayı yürüten memurun da belirttiği gibi "16 yaşın üstünde o kadar işsiz genç varken bu küçük yavruların çalıştırılmaları korkunçtur."[12]

Bu bölüm, çalışma yasaları tarihinin kısa bir özeti ve halen uygulamada olan korumaların tanıtılması ile başlayarak günümüzde çocuk istihdamının yapısını ve boyutlarını inceleyecektir. Bunu, 1982-3'de Düşük Ücret Birimi ve Açık Üniversite tarafından okul çocukları üzerinde yürütülen bir araştırmanın bulgularının ele alınması izleyecektir.[13] Araştırma çocukların istihdamı ile ilgili yasaların geniş ölçüde ihmal edildiğini gösteren kanıtlar ve işleri "Dickensçi" çocuk emeği klişesine uyan önemli bir çocuk azınlığının varlığını ortaya koymuştur. Son bölümde ise yasaların yetersiz uygulanışının ideolojik ve usulden kaynaklanan nedenlerinden bazıları incelenmiştir.

ÇOCUK EMEĞİ YASASININ TARİHİ

En eski dönemlerden beri çocuklar, yapabildikleri her türlü işte ailelerinin yanında çalışarak, ailenin ekonomik yaşantısında bir rol oynamışlardır. On altıncı yüzyılın sonlarında ailelerinin ölümü ya da yoksulluğu nedeniyle öksüz kalan çocuklar, içinde yaşadıkları cemaatin sorumluluğuna geçerler ve yerel zanaatkârların yanına çırak olarak verilirlerdi ya da bir zanaat öğrenebilecekleri özel atölyelere yerleştirilirlerdi. Sanayi devriminin gelmesiyle birlikte bu cemaat atölyeleri fabrikalara dönüştü ve çocukların emeğinin "köle emeği" olarak kullanılması yaygınlaştı. 1840'larda bile Staffordshire, Lancashire ve Yorkshire Veli Heyetleri'nin "altı, yedi ve sekiz yaşındaki yoksul çocuklardan kurtulmak için onları 'üstbaş' için verilen bir gine karşılığında kömür gemilerine çırak olarak verdikleri" görülüyor.[14] Çocuk emeği, "tünellerin bazen ancak çocukların rahatlıkla geçebilecekleri kadar dar olduğu" ve İngiltere'nin sınai büyümesini sağlayan madenlerde de yaygın olarak kullanılıyordu.

Çocukların çalışma saatlerini sınırlamaya yönelik yasaların ilk

bölümü yoksul çıraklarla ilgiliydi. 1802 Çırak Sağlığı ve Ahlakı Yasası gece çalışmasının kaldırılmasını sağlamış ve pamuk imalathanelerindeki çırakların çalışma saatlerini on iki ile sınırlamıştır. 1819'da çıkan Sir Robert Peel'in desteklediği bir başka yasa pamuk imalathanelerinde dokuz yaşından küçük çocukların çalıştırılmasını yasaklıyordu, ancak önceki yasa gibi bu yasayı da denetleyecek hiçbir bağımsız denetim mekanizması kurulmamıştı ve her iki yasa da imalathane sahipleri tarafından dikkate alınmıyordu.

Daha önemli bir reform olan 1833 Fabrika Yasası, 1832 Sadler Komitesi ve 1833 Fabrika Komisyonu'nun kararları ile teşvik edilmişti. Yasa bütün tekstil fabrikalarında dokuz yaşın altında çocuk çalıştırılmasını yasaklıyordu, ancak 1830'lara kadar resmi nüfus kaydı olmadığı için ilk zamanlar kaçamaklar görece kolay oluyordu. Ama daha önceki yasaların aksine 1833 Yasası, her ne kadar 3000 tekstil üreticisini denetlemek zorunda olsalar da dört "bağımsız fabrika müfettişi"nin atanmasının sağlanmasını kapsıyordu.

Fabrika Yasası'nın çıkarılmasına yol açan aynı kamuoyu öfkesi nedeniyle, madenlerdeki istihdamı denetlemek üzere 1840'ta bir komisyon kuruldu. Komisyon, koşulların pamuk imalathanelerindeki amansız çalışmadan daha beter olduğunu ortaya koydu. Küçük çocuklar havalandırmaların çalıştırılmasında kullanılıyorlar, bazen on üç-on dört saat karanlıkta oturuyorlardı. Diğer çocuklar neredeyse ikiye katlanmış bir durumda büyük yükleri miller boyunca başlarıyla iterek kömürü maden kuyularından aşağıya "telaşla götürüyorlardı". Kazalar oldukça sıktı. Komisyonun 1842'de raporunu yayınlamasının hemen ardından, on yaşından küçük çocukların ve kadınların yeraltında çalıştırılmalarını yasaklayan ve çocukların çalışma saatlerini ve yapacakları işin türünü sınırlayan Madenler Yasası çıkarıldı.

1870 ve 1880 İlköğretim Yasalarının okula devam etme zorunluluğunu on yaşa çıkarması ile çocuk istihdamının denetlenmesinde bir dönüm noktasına ulaşılmıştır. 1870'lerde yürürlüğe konan diğer yasalar çocuk istihdamına ek sınırlamalar getirmiştir. Fabrika ve Atölyeler Yasası (1878) önceki 1833 Yasası'nı bütün fabrikalar için geçerli hale getirmiş, asgari istihdam yaşını ona çıkar-

mış ve on dört yaşın altındaki çocukların çalışma saatlerini normal çalışma gününün yarısı ile sınırlamıştır.

Bu yüzyılda, kadınların, genç insanların ve çocukların istihdamı ile ilgili 1920 Yasası, fabrikalardaki bütün tam gün çalışmalar için asgari yaşın on dört olması gerektiğini belirtiyordu ki bu o zamanlar okulu bırakabilmek için asgari zorunlu yaştı. O zamandan beri asgari yaş on altıya çıkarılmıştır, ancak 1920 Yasası'nın şartlarının çoğu halen uygulanmaktadır. Çocukların çalıştırılması ile ilgili modern hukuk, geçen yüzyılda yürürlüğe konulan yasalardan bölümler ve parçalar alan bölük pörçük şartlardan oluşur.

BUGÜNKÜ YASA

1920'de Uluslararası Çalışma Örgütü ve Milletler Cemiyeti çocukların çalıştırılması ile ilgili, onaylamayı kabul eden bütün milletleri bağlayacak bir anlaşma hazırlamak üzere Washington'da bir araya geldi. İngiltere'de anlaşma kadınların, gençlerin ve çocukların istihdamı ile ilgili 1920 Yasası içinde düzenlendi; bu, geçmişteki yasaları birleştirme üstünlüğünü ve çocuklara yasaklanan işlerin listesinin oluşturulmasını sağlıyordu. Yasa temel olarak on dört yaşın altındaki hiçbir çocuğun bir sanayi girişiminde ya da bir aile teknesi veya okul ya da eğitim gemisi haricinde herhangi bir gemide çalıştırılamayacağını belirtmektedir. Yasa bir sanayi girişimindeki her işverenin on altı yaşın altında çalıştırdığı bütün insanların kaydını tutmasını da gerektirmektedir.

Modern Yasa'nın, Çocuklar ve Gençler Yasası'nın, önemli bir bölümü de 1933'te yazılı kanun haline gelmiştir ve on altı yaşın altındaki çocukların yasal olarak çalışabilecekleri saat sayısını sınırlamıştır. Hiçbir çocuk bir okul gününde iki saatten fazla çalışamaz; sabah 07'den önce işe başlayamaz veya akşam 7'den sonra çalışmaya devam edemez.

Bu iki yasa hükmü modern çocuk çalışma yasasının temellerini oluşturur; bu yasanın en önemli yanları sanayi girişimlerinde çocuk istihdamının yasaklanması, yarım-gün çalışma için asgari yaşın on üç olması ve çocuklar tarafından yapılacak işlerde saat-

lerin ve zamanın kısıtlanmasıdır. 1933 Yasası'nın son iki şartı onyedi yaşından küçük çocukların ve gençlerin sokak satıcılığı yapmalarını yasaklar ve yasanın herhangi bir hükmüne karşı çıkan işverenlere ilk ihlalde azami 20 £ ve ikinci ihlalde 50 £ olmak üzere para cezaları getirir.

Bu ulusal düzenlemeler onaltı yaşın altındaki çocukların çalıştırılmasını sınırlamaktadır ancak, buna ilaveten, 1933 Çocuklar ve Gençler Yasası sayesinde yerel otoritelerin, fiilen uygun gördükleri her yolla çocuk çalışmasına yasal sınırlamalar getirme yetkileri vardır. İç tüzüklerin sınırlayıcılığı ve uygulama yolları açısından yerel otoriteler arasında büyük farklılıklar vardır. Bazı yerel otoriteler Sağlık ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın (DHSS) 1976'da çıkardığı içtüzük modelinin ötesine geçen bir düzenlemeler serisi geliştirirken bazıları yasal güçlerini hiç kullanmadılar.

Örneğin Londra İçşehir Eğitim Kurulu'nun (ILEA) hazırladığı içtüzükler DHSS'nin asgari önerilerini aşıyordu. Hiçbir çocuk, gazete ve süt dağıtmanın dışında, sabahları okuldan önce çalışamaz. Pazar çalışması sabah 7 ila 10 arasında iki saat ile sınırlanmıştır ve ILEA'nın koyduğu azami haftalık çalışma saati hükümetin önerdiğinden beş saat daha azdır. Ayrıca ILEA çalışmakta olan bütün çocukların kaydının tutulması şartlarını ayrıntılı olarak belirtmiştir. Yerel otoritenin verdiği ve çalışma bittiğinde ya da çocuk on altı yaşına geldiğinde iade edilmesi gereken bir çalışma kartı olmadan hiç bir çocuk çalıştırılamaz. Üstelik çalışmaya başlamasından itibaren on dört gün içinde ve her on iki ayda bir, çocuk, tıp merkezindeki uzmandan sağlık raporu almak zorundadır.[16]

Yerel otoriteler çocuk istihdamının düzenlenmesinde açıkça önemli bir rol oynarlar. Ancak yerel otoriteler arasındaki farklılık ve yerel içtüzükler ile ulusal yasalar arasındaki ayrılık, düzenlemelerin yerel bir temel dışında kamuya duyurulmalarını zorlaştırmaktadır. İşverenler haliyle bütün düzenlemelerin keyfi olarak ortaya çıkmasından yakınıyorlar. Bu nedenlerle, 1973'te Çocuk istihdamı Yasası bütün yerel otoritelere aynı şekilde uygulanması hedeflenen tek biçimli düzenlemeler serisi getirdi ve hüküm süren karışıklığa son vererek çocukların her yerde aynı istihdam korumasına tabi olmalarını sağladı. Bu yasanın koşulları daha sonra tartışılacaktır.

Çocukların çalıştırılması ile ilgili farklı yasa kurallarının ve içtüzüklerin uygulanması sorumluluğu üç ana kuruluş arasında bölünmüştür: Sağlık ve Güvenlik Müfettişlik Dairesi, yerel hükümet çevre sağlığı görevlileri ve eğitim ve refah hizmeti. Ayrıca, Maaş Müfettişliği Dairesi, polis ve sosyal sigorta ya da vergi memurları gibi diğer devlet görevlileri de bazı sorumluluklar üstlenmişlerdir ve çocukların yasalara aykırı olarak çalıştırılmaları konusunda onlara başvurulabilir. Görevin çeşitli yetkililer arasındaki bu şekilde bölünmesi fazladan herhangi bir özen getirmemiştir.

Fabrika müfettişleri, Sağlık ve Güvenlik Müfettişliği Dairesi tarafından sanayi binalarında düzenli teftişler yürütmekle görevlendirilmişlerdir ve bu teftişlerin yasalara aykırı çocuk çalıştırma vakalarını ortaya çıkarmayı da kapsaması gerekmektedir. İngiltere'de 730.000 işyerini denetlemekle yükümlü 750 genel fabrika müfettişinin olduğu tahmin edilmektedir. Bunların sorumlulukları tabii ki çocuk işçileri yakalamaktan çok daha geniştir ve doğal olarak yıllık mahkûmiyet sayısı düşüktür. Tablo 1 1972'den 1981'e dek yasalara aykırı çocuk çalıştırma vakalarının ve mahkûmiyetlerinin sayısını vermektedir (En son yayınlanan rakamlar).

Tablo 1: Sağlık ve Güvenlik Müfettişliği Dairesi: 1972-81 yasalara aykırı çocuk çalıştırma vakaları ve mahkûmiyetleri.

	İşverenler	*Vaka sayısı*	*Mahkûmiyet*	*Cezalar (£)*
1972	7	29	29	1160
1974	26	86	79	1496
1976	10	11	10	595
1978	11	26	25	2055
1980	8	18	18	975
1981	4	5	5	350

Kaynak: Hansard, 18 Mayıs 1977, 9 Aralık 1982

Çevre sağlığı görevlilerinin ilgi alanı özellikle, fabrika müfettişleri tarafından takip edilmeyen kuruluş türleridir -ofisler, dükkânlar, takeaway restoranlar-; ancak fabrika müfettişleri gibi onların da çocuk emeğini tespit etmekten daha büyük sorumlulukları vardır. Polisin bazı yasadışı istihdam türlerine yönelik sorumlulukları vardır, özellikle de ruhsatlı işyerlerinde ve seyyar satıcılık alanında, işverenin yasayı çiğnediğinden şüphelenildiği durumlarda, polis ve sağlık müfettişlerinin, yerel eğitim refah görevlilerini haberdar etmeleri gerekirken pratikte bilgi akışı ters yönde işlemektedir. Çocukları tanıyan EWO'lardır (eğitim refah görevlileri), oysa sağlık risklerini denetleyen bir müfettiş karşılaştığı genç işçilerin yasal çalışma yaşında olduğunu varsayabilir. Ancak, polis ve sağlık müfettişlerinin aksine, EWO'lar işverenlerin işyerlerini etkili olarak denetleyemezler.

Bununla birlikte, denetleme görevleri ağırlıklı olarak yerel eğitim refah görevlilerine düşmektedir, ancak onların da dikkat gerektiren başka sorumlulukları vardır ve daha ciddi ihlal olaylarını tespit etmekte güçlük çekerler. Sonuç olarak, çocuk emeğiyle ilgili eğitim ve refah denetim işinin büyük çoğunluğu normal çalışma saatlerinden önce ya da sonra sokaklarda devriye gezerek gönüllü olarak fazla mesai yapan EWO'lar tarafından yürütülmektedir. Gazete ya da süt dağıtımı dışında pek az çocuğun çalıştığının, bu yollar sayesinde tespit edilmesi mümkündür. Düşük dava oranları, ülke çapındaki müfettiş sayısının düşüklüğü ve çalışanların yasalardan haberdar olmaması ihlallerin kolay ve sık olmasına katkıda bulunur. Çalışan çocuklara yönelik yasal korumaya karşın çocuk emeğinin sömürülmesi hâlâ söz konusudur.

İstihdam tahminleri

On altı yaşın altındaki işçilerin istihdamı ile ilgili herhangi bir resmi bilgi kaynağı yoktur. İstihdam Sayımı yetişkin işçilerle sınırlıdır. Hatta Genel Hane Araştırması bile sınırı, on altı olarak belirler. Sayılar gerekli olduğunda bir miktar varsayım ve bilinenlere dayalı tahmin devreye sokuluyor ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) tahminlerine göre 1978'de İngiltere'de on beş yaşın altın-

da yalnızca 1000 çocuk çalışıyordu.[17]

Daha inandırıcı bir tahmin, bütün çocuk işçilerin zorunlu olarak kaydedilmesinin olası etkileri hakkında 1975'te yerel otorite kurumları ile yazışmalarında DHSS (Sağlık ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı) tarafından ortaya konmuştur. DHSS çalışmanın ilk yılı boyunca İngiltere ve Galler'de ülke çapında olması gereken kayıt sayısını, "daha sonraki yıllarda en az 200.000 olmak kaydıyla, 750.000 olarak hesaplamıştı.[18] 1975 haziranında İngiltere ve Galler'de on üç, on dört ve on beş yaşında 2,296,300 çocuk vardı.[19] Tahmini toplam kayıtlar, bu, rakamın bir oranı olarak ifade edildiğinde, bu nüfusun yaklaşık yüzde 33'üydü. Yıllık ilaveler dört çocuktan en azından birinin çocuk bakıcılığı ve haber iletme gibi gayri resmi işler dışında yarım günlük bir işinin olduğunu ortaya koyuyor.

1972'de DHSS Emrys Davies başkanlığında "Okul Dışı Çalışma" adlı bir araştırma projesi yürüttü. Davies bu incelemeyi, İngiltere ve Galler'deki Eğitim ve Bilim Bakanlığı bölgelerine dağılmış kırk adet orta dereceli okulda sürdürdü. Üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinden toplam 1413 erkek ve 1361 kızdan oluşan örnek gruplar seçildi. Örneklemde on üç ve on altı yaş arasındaki bütün çocukların layıkıyla temsil edilmesini sağlamak amacıyla, babalarının işlerinin yanısıra, çocukların yaşlarının ve yeteneklerinin; ve ailelerinin sosyo-ekonomik durumlarının dağılımları da analiz edilmiştir.[20]

Bu araştırmanın amaçları şunlardı: İlk olarak çocuklar arasında yarım-günlük çalışma kapsamını görmek; ikinci olarak çalışmanın düzenlenmesinde yerel içtüzükler ve yasanın etkililiğinin bazı belirtilerini bulmak; üçüncü olarak yarım mesai çalışmanın çocukların eğitsel gelişimi üzerindeki etkilerini değerlendirmek. Veriler kızların yüzde 23'ünün ve erkeklerin yüzde 42'sinin içtüzük ve yasaların alanına giren yarım günlük işlerinin olduğunu ortaya çıkardı. Çocuklar ayrıca genelde aileler ya da diğer akrabalar için yapılan evişleri, çocuk bakımı ve araba yıkama ve bahçecilik gibi işleri kapsayan yasal düzenlemeye tabi olmayan işlerde de çalışıyorlardı. Her iki iş kategorisi de gözönüne alındığında, on üç ve on altı yaş arasındaki okul çocuklarının hemen hemen yarısı-

nın, yasa kapsamında olsun ya da olmasın ücretli olarak çalıştığı görülmektedir.

Davies'in çalışması, çocukların yarım-günlük çalışmaları ile okuldaki davranışları arasındaki rahatsızlık verici bağlantılar olduğunu ortaya koydu. Sosyo-ekonomik statüler gibi faktörlerden bağımsız olarak araştırma şu sonuca varmıştır:

> Okuldışı vakitlerinin büyük kısmını çalışarak geçiren öğrenciler daha az becerikli, daha az çalışkan ve daha az terbiyeli olma eğilimindedirler; okula daha düzensiz olarak devam ediyorlar, sıkça okuldan kaçıyorlar, daha az dakik oluyorlar ve daha az çalışan ya da hiç çalışmayanlardan daha erken bir yaşta okulu bırakmak istiyorlar.[21]

Üstelik araştırmacılar, içtüzüklere genellikle önem verilmediğini ortaya koydular. Örneklemdeki birçok çocuk yasal asgari çalışma yaşı olan on üçün altında çalışmaya başlamıştı ve istihdamın yerel otoritelere bildirilmesini gerektiren içtüzüklere nadiren uyulmuştu, buna karşılık bu şekilde davranan işverenlerin diğer kuralları ihlal etme eğilimi daha düşük olmuştur.

Davies içtüzüklerin etkili olmamasının nedenlerini şöyle özetlemiştir:

> Eğitim ve refah bakanlığının personelinin yetersizliği, özellikle komşu kurumların düzenlemelerinde farklılıklar olduğunda LEA'ların yaptığı düzenlemelerdeki değişiklikler, işverenlerin işleri sınırlayan ya da engelleyen düzenlemeleri uygulamadaki isteksizlikleri; yöneticiler, eğitimciler ve diğerleri arasında, yarım gün çalışmanın gençte iyi nitelikler geliştirdiği yolundaki yaygın görüş; ciddi durumlar dışında otoritelerin işverenlere dava açma konusundaki isteksizliği.[22]

Davies, yarım günlük çalışmaya yönelik aşırı ilginin eğitimdeki başarı üzerindeki zararlı etkileri dikkate alındığında, bütün yerel otoritelere yönelik hükümlerin standartlaştırılması; denetleme ve zorlama için eğitim, refah hizmetinde yeterli eleman düzeyinin sağlanması için adımlar atılması gerektiği sonucuna varmıştır; Davies'in işin çocuklara okuldan daha yararlı olabileceği olasılığını hiç bir zaman araştırmaması kayda değer bir nokta. 1972'de yayınlanan rapor, çocuk emeği konusunda yaygın mitleri etkili bi-

çimde yıkmıştır. Araştırma, büyük bir işveren çoğunluğunun bazı ihlal türlerinden suçlu olduğunu ve bazı çocukların okulda geçirilen vakit gözönüne alındığında, bir hafta tam gün çalışan birçokyetişkinden daha çok çalıştığını gözler önüne sermiştir. Çocuk emeğinin doğası ve kapsamı hakkında daha önce yapılan araştırmalarda olduğu gibi bu araştırmanın sonucu da sorunu sınırlayan yeni kanunların gerektiği yolunda idi.

1973 Çocuk İstihdamı Kanunu

Emrys Davies'in raporunun 1972'de yayınlanması çocuk emeği ile ilgili yasal düzenlemeler konusunda, 1973 Çocuk İstihdamı Yasası ile sonuçlanan genel bir tartışma başlatmıştı. Ancak bu kanun hukuk kitaplarında fiilen yer aldığı halde henüz ülkede geçerli olan yasanın bir parçası değildir. Bu yasanın 3(4). maddesi yasanın ancak "Devlet Bakanı'nın yasal belgelerin gerektirdiği şekilde karar verdiği gün"[23] yürürlüğe konması gerektiğini ve yasanın çeşitli hükümlerinin farklı zamanlarda devreye sokulabileceğini belirtmektedir. Bugüne kadar bu hükümlerin hiçbiri yürürlüğe konmamıştır.

Yasanın temel hedefleri, yerel otoritelerin içtüzüklerinin standartlaştırılması ve yerel eğitim görevlilerinin yaptırım güçlerinin iki yoldan arttırılmasıdır: İlk olarak yerel otoriteler muhtemel işverenlerden istihdamın ayrıntılarını talep edebilecekler ve ikinci olarak iki katlı para cezası sistemi kurulacaktır.

Yasa tasarısını ilk sunan parlamento üyesi Jeffrey Archer, daimi encümenin tamamının düşüncelerini şunları söyleyerek özetlemişti: "Bu konuda seçmenlerden gelen bir talep vardı ve bu bütün taraflar tarafından istenmişti. Yasalaştığını ve kitaba geçtiğini görmek bizi sevindirir."[24]

Ancak, pratikte halen üstesinden gelinecek bazı engeller vardı. Yasanın meclisten geçmesinden hemen sonra DHSS (Sağlık ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı) çeşitli yerel eğitim otoritelerine, bütün yerel otorite içtüzüklerinin yerini alacak ülke çapındaki hükümlerin ayrıntılarının ne olması gerektiği konusundaki düşüncelerini isteyen yazılar göndermişti. Onların yanıtlarına dayanarak

DHSS 1975'te LEA'lara (Yerel Eğitim Kurumları) yeni tek tip düzenlemelerin geçici bir taslağını kapsayan danışma niteliğinde bir belge gönderip onların yorumlarını istemişti. O zaman yerel otorite örgütlerinin büyük çoğunluğu cesaretsiz davrandı. Ama pratik gerekçeleri vardı: Yeni düzenlemelerin acilen uygulanması özellikle ihbar ve kayıt tutulması konularında, ek idari zaman ve çaba ve yerel otorite kaynakları konusunda mali zorluklar getirecekti. Aralık 1977'de DHSS tekrar yerel otoritelere yazmaya başladı. Bu kez yanıtlar daha çeşitliydi ancak, DHSS'nin herhangi bir ekstra fonun olmayacağı konusundaki ısrarı nedeniyle mesele önemini kaybetmişti.

Bugün yerel eğitim kurumlarının emrinde daha da az kaynak vardır. Tavan belirleme ve diğer servisler üzerinde giderek artan baskılar, eğitim ve refah hizmetinde fazladan harcamalar için küçük bir alana olanak tanıyacaktır, kaldı ki fabrika müfettişliği bile kesintilerden sıkıntıya düşmüştür. Hükümet 1973 Yasası hakkındaki reddini son zamanlarda tekrarlamıştır:

> Yerel hükümet kurumlarıyla yapılan dayanışma niteliğindeki görüşmeler 1975 ve 1977'de gerçekleşmiştir. Yerel hükümetler için kaynak yaratılması talebi nedeniyle yasa hükümlerinin devreye sokulmasının doğru olmadığına karar verilmiştir. Bu yeni sorumlulukları yerel hükümetlere yüklemek doğru değildir.[25]

Eğitimde Sosyal Görevliler Ulusal Birliği farklı düşünüyor:

> İlk adım 1973 Çocuk İstihdamı Yasası'nı ŞİMDİ olumlu bir şekilde yürürlüğe koymak olmalıdır; yasadışı ve zarar verici çocuk istihdamını ortadan kaldırmak için gelecekte neler yapılabileceği sonra düşünülmelidir.[26]

NASWE (Eğitimde Sosyal Görevliler Ulusal Birliği) üyeleri var olan düzenlemelerin uygulama sorumluluğunu taşıdıkları için belki hükümet onların sözlerini dikkate alma sağduyusunu gösterir.

ÇOCUK EMEĞİ: ARAŞTIRMA SONUÇLARI

Bu bölüm 1982-3'de Londra, Luton ve Bedfordshire'da 1700

okul çocuğu arasında yapılan bir anket araştırmasının sonuçlarını, araştırma kapsamındaki bütün okullardan 145 çocuğun oluşturduğu bir alt-örneklem ile yapılan görüşmelerde toplanan bilgilerle birlikte aktarmaktadır. Londra'daki ilk sonuçlar, aralık 1982'de, araştırmanın Luton ve Bedfordshire'da hâlâ sürdüğü bir tarihte tamamlanmıştı. Luton ve Bedfordshire'daki sonuçlar çocuk emeğini bir büyük şehir olgusu olarak saptamaktan ziyade, bütün yaşlardaki çocuklar için son derece benzer bir çalışma modeli ortaya koymuştur. Bulgular DES'in (Eğitim ve Bilim Bakanlığı) daha önceki "Okul Dışında Çalışma" araştırmasına da destek sağlamaktadır. Okul çocuklarının büyük bir oranının yarım günlük ve hatta tam günlük işlerde çalıştıkları açıktır. Göreceğiniz gibi bunun yararları olduğu gibi zararları da vardır.

Araştırma Londra'da altı, Luton'da üç ve Bedfordshire'da iki olmak üzere toplam on bir okulda yürütülmüştür. Okulların dört tanesi karma eğitim yapmıyordu ve tamamı devlet okulu kapsamında idi. On bir ila on altı yaş arasında toplam 1712 çocuk araştırılmış ve tamamlanan anketler 1055 erkek ve 643 kız çocuktan elde edilmiştir. Örneklemde erkek çocuklar lehine olan fazlalık karma okullarda kızlardan çok erkeklerin olmasına karşın kısmen de araştırmaya katılan üç erkek okulu ile açıklanabilir. Erkek çocuklar kız çocuklardan biraz daha çok istihdam edildiğine göre bu durumun çalışan çocukların toplam oranlarına marjinal bir etkisi olacaktır. Araştırmadaki çocukların cinsiyet ve yaşa göre dağılımları Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2: Araştırmadaki çocuklar (Londra ve Luton/Bedfordshire)

Yaş	*Erkek Sayısı*	*Kız Sayısı*	*Toplam*	*%*
11	54	40	94	6
12	178	136	314	18
13	261	156	417	25
14	289	171	460	27
15	246	127	373	22
16	27	13	40	2
Toplam	1055	643	1698	100

İstihdam

Araştırmadaki bütün çocukların yüzde kırkı okul döneminde *çocuk bakıcılığı, haber iletme ya da diğer düzensiz işler* dışındaki işlerde çalışıyordu. Tablo 3'te de görüldüğü gibi on bir ve on iki yaşındaki çocuklar da hemen hemen daha büyük yaş gruplarındakiler kadar çalışıyorlardı. Erkeklerin yüzde 35'inin çalışmasına karşılık kızların yüzde 53'ünün çalıştığı on bir yaş grubu dışında genellikle erkekler kızlardan daha çok istihdam edilmektedir.

İncelenen her on çocuktan yaklaşık birinin birden fazla işi ve bunların yarısının ikiden fazla işi vardı, bu demek oluyor ki çalışan çocukların yüksek oranı dahi çocuk emeğinin hangi boyutlarda kullanıldığını tam olarak göstermemektedir. Ağırlıklı olarak perakende satış, yemek servisi, temizlik ve tabii ki gazete dağıtıcılığı gibi hizmetlerde çalışmalarına karşın,

Tablo 3: İstihdamın (a) yaşa ve cinsiyete göre dağılımı

	Çalışan erkekler		*Çalışan Kızlar*	
Yaş	*Sayı*	*%*	*Sayı*	*%*
11	19	35	21	53
12	59	33	45	33
13	113	43	52	33
14	126	44	60	35
15	106	43	58	46
16	13	48	6	46
Toplam	436	41	242	38

(a) Bir işkolunda ya da kâr amacıyla yapılan faaliyetlerdeki çalışma olarak tanımlanmıştır.

Çocuklar çok çeşitli işlerde çalıştırılıyorlardı. Bütün çocuklar için geçerli en yaygın çalışma kategorisi, aslında bütün çalışan çocukların üçte birinin istihdam edildiği, gazete dağıtıcılığı idi. Çalışan her beş çocuktan birinin istihdam edildiği dükkân işleri ikinci sırayı alıyordu, ardından çiftlik işleri (yüzde 13) ve temizlik (yüzde 8) geliyordu. Ayrıca otel ve yiyecek işleri, boya-badana ve

dekorasyon, dikiş makinasında çalışma, kalıpçılık, kilise hizmetleri ve seyyar satıcılık işlerini kapsayan çeşitli başka işler de rapor edilmiştir. Genel olarak her beş çocuktan en az biri temizlikte, mobilya nakliyatında, inşaatlarda ve garajlarda kol emeği ile çalışıyordu.

1982'de Londra'daki ilk sonuçlar yayınlandığında çocuk emeğinin Londra yaşamına özgü bir özellik olabileceği yolunda bazı spekülasyonlar vardı. Ancak bölgelere göre yapılan bir analiz çocukların kırsal Bedfordshire ya da Luton'da (Tablo 4) daha fazla çalışmak durumunda olduklarını gösteriyor. Beklenildiği gibi yapılan iş türleri arasında farklılıklar bulunmuştur. Luton ve Bedfordshire'da çiftlik işleri ve bahçecilikte Londra'dakinden daha çok çocuk çalıştırılmaktadır (yüzde 7.8'e karşılık yüzde 18.2). Ancak bu rakamlar çocukların, araştırmanın yapıldığı hafta boyunca yaptıkları işleri aktarma ve çocuk emeğinin boyutlarını olduğundan daha az gösterme eğilimindedir. Tablo 5, araştırmanın yapıldığı hafta dışında yapılan en son iş de dahil olmak üzere yapılan bütün işler sorulduğunda çalışan çocuk oranlarının oldukça yükseldiğini gösteriyor. Luton ve Bedfordshire'daki bütün çocukların üçte ikisinin, erkeklerin yüzde 70'inin ve kızların yüzde 60'ının çalıştığı ortaya çıkıyor.

Tablo 4: Bölgelere göre istihdam

	Çalışma yüzdesi		
	Erkekler	*Kızlar*	*Toplam*
Londra	37	29	35
Luton/Bedfordshire	51	45	48
Toplam	41	38	40

Tablo 5: Çocukların istihdamı, Luton/Bedfordshire, araştırmanın yapıldığı hafta, hafta sonu işleri ve normal olarak yapılan işler.

	Erkekler	*Kızlar*	*Toplam*
Toplam sayı	448	325	773
Çalışan sayısı	314	196	510
Çalışan %'si	70	60	66

Araştırmanın bir başka özelliği çalışan çocuk sayısını düşük gösterme eğilimiydi. Orta dereceli okulların çoğunluğunda yüzde 10'luk bir devamsızlık oranı normaldir ve bazı bölgelerde bunun üstüne çıkılabilir. Bütün devamsızlıkların yaklaşık üçte birinin iş taahhütüne bağlı okul kaçkınlığı ya da haklılığı kanıtlanamayan devamsızlıktan kaynaklandığı tahmin edilmektedir.[27] Bu nedenle okulu temel alan araştırmalar, içlerinden bazılarının muhtemelen çalışıyor olduğu belli miktardaki çocuğu gözden kaçırıyorlar.

Çocuk istihdamının boyutları, çocukların yaptığı iş türleri ve çocukların işlerinin yaşa göre dağılımı çocuk emeğinin tamamen marjinal olduğu yolundaki görüşü desteklemiyor. Bazı işkollarında -özellikle gazete dağıtıcılığında- çocuklar bir emek kaynağı olarak yarım gün çalışan yetişkinler ya da okuldan ayrılmış olanlar kadar önemli olabiliyorlar. Bu gruplar için çocuk emeğinin muhtemel ikamesi ciddi bir konudur.

Saatler ve kazançlar

Araştırmamızdaki çocukların çoğunluğu haftada on saat ya da daha az çalışıyordu (Bkz. tablo 6.) Bu her iki cinsiyet ve araştırılan bütün bölgeler için geçerliydi. Ortalama olarak Londra'daki erkek çocuklar diğer çocuklardan daha uzun süre çalışıyordu -üçte birden fazlası okul döneminde haftada on saatten fazla ve her beş çocuktan biri on altı saat ya da daha fazla çalışıyordu. Az sayıda da olsa bazı çocuklar aslında çok uzun saatler çalışıyordu. Örneğin Londra'da bir erkek çocuğu aileye ait bir lokantada haftada kırk yedi saat çalışıyordu.

Tablo 6: Çalışma saatleri

	Londra (%)		*Luton/Beds(%)*	
	Kızlar	*Erkekler*	*Kızlar*	*Erkekler*
3 saat ya da daha az	47.5	28.7	41.4	47.3
6-10 saat	32.5	43.0	37.4	32.9
11-15 saat	11.3	14.3	10.2	9.7
16-20 saat	8.7	12.9	5.4	6.1
20 saat üzeri	1.3	6.7	5.4	3.9

Ancak çocuk emeğinin ücreti düşüktü (Bkz. Tablo 7). Çoğunluğu saatte 1 £ ya da daha az kazanıyordu ve Londra'da bile yüzde 15'lik bir grup saatte 50 peniden az kazanıyordu. Örneğin büro temizliğinde annesine yardım ederek saatte 2 peni kazanan erkek çocuğu gibi bazı çocukların son derece düşük kazançları vardı.

Tablo 7: Saat ücretleri

	Londra(%)		*Luton/Beds (%)*	
	Kızlar	*Erkekler*	*Kızlar*	*Erkekler*
50 peniden az	11.7	19.8	30.2	20.0
51 peni-1 £	38.3	44.6	35.4	42.8
1.01 £-1.50 £	28.3	26.0	27.1	22.8
1.51 £- 2 £	13.3	7.9	4.2	9.3
2 £'dan fazla	8.3	5.6	3.1	5.1
Ortalama saat ücreti	1.23 £	1.08 £	0.82 £	0.93 £

Ayrıca şu ya da bu şekilde çocukların çoğunluğunun yasadışı olarak çalıştığı ortaya çıktı. Londra verilerinin analizleri, çalışan her beş çocuktan dördünün gerek yaşları küçük olduğu için gerek yasa dışı saatlerde çalıştıkları için ve gerekse yapmamaları gereken işleri yaptıkları için yasadışı olarak çalıştırıldığını bulguladı. Ücret komisyonu oranlarının altında kalan düşük ödemeler ya da Dükkân Yasası'na (Bu yasa genç işçiler için asgari dinlenme saatleri vs. gerektirir) riayetsizlik gibi diğer ihlallerle ilgili bilgiler de bu örneğe eklenebilir. Belki daha fazla rahatsız edici olan şey ise çocukların çalıştırılması ile ilgili birçok sağlık ve güvenlik düzenlemesinin dikkate alınmadığının ortaya çıkmasıdır. Araştırmamızdaki çocukların büyük bir azınlığı halihazırdaki işlerinde çalışırken kaza geçirdiklerini bildirdi. Bütün erkek çocukların yaklaşık üçte biri ve kızların yüzde 29'u bazı kaza ya da yaralanmalar geçirmişti. Kazaların belli başlı nedenleri ağır yükler kaldırmak -ki bu Çocuklar ve Gençler Yasası (1933) ile özellikle yasaklanmıştır- cam kırılması, kayma ya da düşme ve malzemelerin ya da makinelerin yol açtığı yaralanmalardır. Buna ek olarak tarımda, ahırlarda ya da köpek yetiştirilen yerlerde ve süt ya da gazete da-

ğıtımında çalıştırılan çocuklar tarafından hayvan ısırması vakaları bildirildi.

Çocuk emeği ve aile geliri

Okul çocukları ile yapılan anketler, anket yapılan her 145 çocuktan 65'inin ailelerinden cep harçlığı aldığını bulguladı; genellikle haftada 1£ ilâ 2 £ arasında. Buna karşılık çalışan 67 çocuktan yalnızca 13 tanesi bir miktar cep harçlığı alıyordu. Büyük bir olasılıkla ailelerin zaten para kazanan bir çocuğa fazladan para vermeyi gereksiz görmeleri nedeniyle kazançların cep harçlığı için bir ikame olabiliceği açık. Fazladan herhangi bir harcamayı karşılayamayan ailelerde, çocuklar ailelerinden bir istekte bulunmak yerine kendi harcamalarını karşılamak için çalışıyor da olabilirler.

Nüfus Sayımları ve Araştırmaları Dairesi'nin toplumsal sınıflarla ilgili sınıflandırmasını kullanarak ailelerinin sosyo-ekonomik ve istihdam statülerine göre, çalışan çocukların oranını inceleyebiliriz. Tablo 8'de de görülebileceği gibi, rakamların küçük olmasına ve ihtiyatla değerlendirilmeleri gerekmesine rağmen, ailenin işsiz olması ile çocukların çalışması arasında bir ilişki olduğu ortaya çıkıyor. Demek ki aileler işsiz ya da düşük bir gelir düzeyinde olduğu zaman, çocuklarının çalışması yönünde ek teşvikler olabilmektedir.

Bununla birlikte çocukların geliri ile ailenin geliri arasındaki ilişki dolaylı olabiliyor. Çalışan 67 çocuktan sadece 2'si doğrudan para yardımı yaptığını söyledi. Çocuklar daha ziyade, aksi takdir-

Tablo 8: Çocuk emeği ve toplumsal sınıflar

Toplumsal Sınıf sayısı	*Toplam*	*Çalışan %'si*	*Aile işlerinde çalışan*
I	0	-	-
II	13	38	4
III (kol emeği değil)	8	25	1
III (kol emeği)	43	51	8
IV	28	36	-
V	5	20	-
İşsiz	21	52	-

de ailelerden istenecek olan şeylerin parasını ödeyerek aile gelirlerine dolaylı yoldan para desteği yapıyorlar. Çalışan çocukların söz konusu ettiği temel harcama kalemleri -giysi ve eğlence- bu görüşü destekleme eğilimindedir.

Çocuklar aile işlerinde çalışarak da aile bütçesini destekleyebilirler. Ancak örneklerin bütününde çocukların yalnızca bir azınlığı aile içinde çalıştırılmakta -erkek çocukların yüzde 19'u kızların yüzde 18'i- ve bu tür istihdam çoğunlukla orta ve alt orta sınıf çocukları arasında yoğunlaşmaktadır. Diğer çalışan çocuklar için geçerli olan kurallar ve düzenlemeler aile içinde çalışan çocuklar için de geçerlidir ve gördüğümüz gibi bunu destekleyecek güçlü argümanlar vardır. Çocuklar aile işinde haftada kırk saat ya da daha fazla çalıştıklarında bunun sağlıklarına ve eğitimlerine etkileri aynı ciddiyette olabilir; bir ebeveyn tarafından çalıştırılıp çalıştırılmadıklarının bu açıdan bir önemi yoktur.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Görmüş olduğumuz gibi çocukların istihdamı ile ilgili yasal sınırlamalar, çalışmanın, gerek eğitimden vakit alarak gerekse çocuğa fiziksel ya da duygusal zarar vererek, onların gelecekteki yaşantılarını olumsuz yönde etkilemesini önlemek isteğinden kaynaklanmıştır. Bu düzenlemelerin bazılarının açık bir ahlaki amacı da vardır. Ancak kişinin çocuk emeğinin ahlaki olup olmadığına dair görüşü ne olursa olsun, çalışmanın çocuklar üzerinde ciddi bir etkisinin olduğu açıktır.

Çocuk emeği ile ilgili yasaların uygulanması, kuralların karmaşıklığından ve hem sorumluluğu hem de gerekli yetkiyi üstlenecek herhangi bir otoritenin olmayışından kaynaklanan ciddi bir sorundur. Yerel içtüzüklerin yol açtığı farklılıklar, işverenlerin sorumluluklarının genelleştirilmesine yönelik her türlü girişimi karmaşıklaştırarak bu durumu daha da şiddetlendirmektedir. Ancak, yasaları etkin olarak denetleyecek olan uygulama ekiplerinin isteksizliklerini açıklayabilen başka etkenler de vardır. İşverenlerin ve ailelerin kısa vadeli mali çıkarları, sorunu çözmeye yönelik her

türlü ciddi girişimin önüne çıkabilir.

BBC'nin çocuk emeğine ilişkin bir "Asıl Sorun" programı için araştırma yapanlar, Doğu Anglia'da tarım alanında çocukların çalıştırılması konusunda işverenlerle aileler arasında bir tür danışıklı dövüş olduğunu buldular:

Bölgedeki aileler sistemi destekliyorlar. Çocuklarının nerede olduğunu biliyorlar, bu onları yaramazlıktan uzak tutuyor ve çocuğun kazancı doğrudan doğruya aile kesesine girmese de ailenin mali sıkıntısını hafifletiyor. İşsizlik yardımı ya da havuç toplama ücretlerinin tek gelir kaynağı olduğu bir aile için bir çocuğun kazandığı 8 £ önemli bir paradır.[28]

Tabii ki çocuk emeği, çocukları "gündelikçi" olarak, yani kolaylıkla işe alınıp çıkarılabilen emek gücü olarak kullanabilen işverenler için çok çekicidir. Çocukların ücretleri her zaman nakit olarak ellerine verilir ve çocuklar bir işverenin kayıtlarında gözükmeyebilirler. Sigorta primlerini ödemek gerekmez ve sendikalı işyerlerinde bile bir sendikaya üye olmaya kalkışmazlar. Çocuklar, haksız işten çıkarılma tazminatı, yan ödemelerden yararlanma ya da hiç sigorta primi ödemedikleri için sağlık ödeneği alma hakkı gibi yetişkin işçilerin yararlandığı çalışma haklarından hiçbirine sahip değildirler. İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası'nda "çalışan" statüsünde bile değildirler ve bu nedenle çalışırken kazara yaralanırlarsa, aileleri işverenlerinin bazı konularda ihmalkâr olduğunu mahkemede kanıtlayamadığı sürece herhangi bir tazminat isteme hakları yoktur. Genellikle olduğu gibi eğer bir çocuk yasadışı olarak çalıştırılıyorsa bu durumda çocuğun ailesi de bu ihmalkârlığın bir parçası olarak kabul edilebilir.

O halde çocuklar, çalışmaları hiçbiri işlemeyen bir çok kural ve sınırlamalarla düzenlenmiş olsa bile teknik olarak "çalışan" olmadıkları için, yetişkinlere yönelik korumalardan hiçbirine sahip değildirler. Çocuk İstihdamı Yasa Tasarısı tartışmaları sırasında bir parlamento üyesinin belirttiği gibi "bir taraftan çalışma hayatındaki sömürüye karşı böyle bir şey olmadığı için normal korumalar getirilememesi, diğer taraftan böyle bir şeyin olabileceğinin yasal olarak belirtilmesi tuhafur."[29] Var olan düzenlemeler bu kadar zayıf uygulandığı ve bunlara uyulmadığı sürece bu durum de-

vam edecektir.

Aslında sorunun bir kısmı, yasaların gösterişinden ziyade, işverenlerin sorumluluklarını umursamamaları olabilir. Çocuk İstihdamı Kanunu (1973) yasaları standartlaştırarak işverenlerin sorumluluklarını ülke çapında genelleştirmeyi sağlayabilecekti. Yasa aynı zamanda bir ruhsat sistemini yerleştirmeyi bütün yerel eğitim kurumlarının bir görevi haline getirecekti. Daha sonra ruhsatlı çalışan çocukların, işverenlerin zorunlu sigorta kapsamına dahil edilmesi gibi başka zorunluluklar ruhsat işleyişi içinde geliştirilebilirdi. Ayrıca ruhsat meselesi daha yaygınlaştırılsaydı bu işletmeler kamu sağlığı müfettişleri tarafından daha kolay fark edilebilir hale geleceklerdi ve önceliği olan firmalar listesine dahil edilebileceklerdi.

Tabii ki yasalar tek çözüm değildir. Okullarda verilen eğitim türüne "tüketicinin karşı çıkması" gibi başka faktörlerin de rolü vardır. Çocukların ne yapmaları ya da ne yapmamaları gerektiği konusundaki düşüncelerin değişmesi ve yasalara riayetsizliğin kısmen yasanın doğruluğu konusunda bir görüş birliğinin olmamasına bağlanması da nedenler arasında sayılabilir. Ancak çocukların çalışmasının getirdiği gerçek riskler vardır ve bu riskler çocuklar yasa kapsamı dışında kaldığı sürece de devam edecektir.

Yasanın ne olması gerektiği ve çocukların çıkarlarının en iyi nasıl gözetileceği konusunda ciddi bir tartışma bir hayli gecikmiştir. Çocukları çalışmaya iten faktörleri etkileyen politikaların da tartışılması gerekiyor. İşverenlerin ucuz ve gündelik emek arayışları, geniş çaplı aile yoksulluğu ile birleşerek sorunu şiddetlendiriyor. Bir çok insan "yoksul çırakların" İngiltere'ye dönüşünü görmek istemeyecektir. Bugünkü düzensizleştirme saplantısı ve serbet piyasa ihmali, eğer denetim altına alınmazsa sonunda buna yol açacaktır.

OKUNACAK KİTAPLAR

-R. Belfield, "Out of school activities", **New Statesman**, 1 Şubat 1985.
-J. Challis ve D. Elliman, **Child Workers Today** (Quartermaine House, 1979).
-E. Davies, **Out of Work** (DHSS, 1972).
-H. Hendrick, **Kept from History: aspects of the status of children, part 2, 1800-1914** (Justice for Children, n.d.).
-E. MacLennan, **Child Labour in London** (Low Pay Unit, 1982).
-E. MacLennan ve diğerleri, **Working Children** (Low Pay Unit, 1985).

VII. ÇOCUKLARIN CİNSEL HAKLARI

Richard Ives

GİRİŞ

Benim cinselliğe yönelik ilgim (Bu tür konularda herkesin duyduğu "doğal" ilgiden ayrı olarak) bir cinsellik araştırmasının, insanların değerlerinin ve birçok konuya ilişkin tutumlarının anlaşılmasında bize yardımcı olacağına dair inancımdan kaynaklanıyor. Bu, başka hiçbir yerde çocukluk ve cinsellik arasındaki ilişkide olduğu kadar açık değildir. Bu konunun ve yetişkinlerin buna tepkisinin araştırılması, çocukların yaşadıkları baskının doğasının ve sahip oldukları sınırlı hakların anlaşılmasında bize yardımcı olmaktadır. Çocuklar ile yetişkinler arasındaki iktidar ilişkisi, hiç bir yerde yetişkinlerin, çocukların bedenlerine karşı tepkilerinde

olduğu kadar bariz değildir. Çocukların başlarına hafifçe vurulur ya da çeneleri okşanır; onların arzuları halefine vücutları incelenebilir ve hatta dövülebilirler. Çocuklar sanat, edebiyat ve reklamcılıkta sık sık cinsel nesne olarak kullanılırlar, ama kendi yönlendirdikleri cinsellikleri yetişkinler tarafından yadsınır ve cezalandırılır.

Bu bölümde çocukların en azından üç cinsel hakka sahip olmalarını talep etme niyetindeyim: Cinsel sömürüden kurtulma hakkı, cinselliklerini ifade etme hakkı ve cinsel eğitim hakkı (Yalnızca öğretimi değil, eğitimi kastediyorum). Sonuncusunun merkezi önemi olduğunu düşünmeme karşın hepsini sırayla tartışacağım. Ancak haklarla ilgili bu iddia, daha önce yapılması gereken iki tartışmanın bağlamına yerleştirilmelidir. İlki, cinsiyetin tanımlanmasında bazı zorluklar olduğunu varsayıyor, antropolojik ve tarihsel örneklerle cinsel davranış farklılıklarını gösteriyor ve çocukluk cinselliği konusundaki bir gözden geçirme ile sonuca varıyor. İkincisi çocukların cinsel haklarına yönelik toplumsal ve ailevi sınırlamalarla ilgili argümanları inceliyor.

CİNSELLİĞİN TOPLUMSAL KURULUŞU

İlk olarak cinsellikle ne kastettiğimize açıklık getirmemiz gerekli, çünkü eğer bu tanımlanmadan bırakılırsa, genel olarak penetrasyonu içeren heteroseksüel cinsel ilişki olarak alınacaktır, oysa cinselliği keşfetme aşamasında olan genç insanlar için bu, özellikle dar ve sınırlayıcı bir tanımdır. Öyleyse cinsellik nedir? Cinselliğin cinsel organları içeren her şey olarak tanımlanmış olduğunu varsayalım. Bu tanım mastürbasyonu kapsayacaktır, ama ya belden yukarıda ateşli bir sevişmeye girişen iki gence ne denecektir? Tanımlamanın dışında kalacaklardır; ama bu, yine de sözcüğün genellikle anlaşıldığı anlamıyla cinsel etkinliktir. O halde dokunmayı içeren her şey gibi daha az sınırlayıcı bir tanımı kabul edebiliriz. Ama bu tanım da yetersizdir, çünkü birbirine dokunmanın cinsel olmayan birçok yolu vardır: Üzüntülü insanları teselli etmek, el sıkışmak ya da birisini tutmak. Cinselliğin tanımı "tah-

rik olarak dokunmak" ile sınırlanmış olsaydı, bu ilk bakışta daha tatminkar görünürdü ama, tahrik olmaya nelerin dahil olduğuna ilişkin yanıtlaması kolay olmayan sorulara yol açardı.

Çocukların cinselliği üzerine bir tartışma özel zorluklar ortaya çıkarmaktadır, çünkü bir hareket yetişkinler tarafından yapılırsa "cinsel" olarak kabul edilecekken çocuklar tarafından yapıldığında kesinlikle öyle kabul edilmeyebilir. "Doktor ve hemşire" ya da "anne ve baba" oyunları güzel örneklerdir. Bu oyunlar genellikle, gelenek ve pratikle ve yetişkinlere özgü olmalarıyla onaylanan gayet açık cinsel öğeler içerir. Bu oyunlar, genellikle üstü kapalı olarak, cinsel unsurlar sorun edilmeden onaylanırlar. Bu tür cinsel oyunlar çocuklar için keşfe yönelik ve tenseldir, ama yetişkinler tarafından oynanmış bir oyun olduğunda taşıyacağı anlamı taşımazlar. Bu önemlidir, çünkü çocukların cinsel özgürlüğünü savunanların da tıpkı çocukların masumiyetini korumaya çalışanlar gibi düştükleri yanılgı çocukların cinsel olduklarını varsaymaktır. Aslında, çocuklar yalnızca potansiyel olarak cinseldirler; çocukluk ve gençlik, cinselleşme, cinselliği öğrenme, cinsel arzuları geliştirme ve cinsel davranışları kazanma sürecidir. Bazı çocuklar ve genç insanlar için, yaradılışları ve deneyimleri nedeniyle, bu süreç diğerlerinden daha önce gerçekleşecektir. Yaşla bağlantılı cinsel olgunluk ölçütünün doğrulanmasını bu denli zorlaştıran budur ve yetişkinlerin kafasını karıştıran şey bu gelişme sürecinin farklı çocuklarda farklı bir hızda olması olabilir. Çocuğun dünyası yetişkinin dünyasından, başka hiçbir yerde cinsel davranışta olduğu ölçüde farklı değildir; sonuçta yetişkinlerin kafa karışıklığı oldukça fazladır. Kötü antropologlar gibi çocukların davranışlarından bir kesite bakacağız (Eteğini çeken bir küçük kız, hayali mastürbasyon yapan bir oğlan çocuğu) ve bunu kendi cinsellik anlayışımızın ışığında yorumlayacağız. Bunun yerine, çocukların davranışı hakkında anlamlı yorumlar yapabilmek için önce çocuğun dünyasına girmeye çalışmalıyız. Jackson'un belirttiği gibi,

> çocukken, ne yaptığını tam olarak bilmeden orgazm olmak için mastürbasyon yaptığını hatırlayabilen herkes o zamanlar hissettiği fiziksel duyguların yetişkin olarak hissettikleri ile tamamen aynı olduğunu anlayacaktır. Ancak eylemin çocukluk döneminde aynı anlama gelip

gelmediği şüphelidir. Yetişkinler olarak mastürbasyonu cinselliğin diğer yönlerine bağlayabiliriz... Ama mastürbasyonu cinsel terimlerle ifade etme yeteneği çocuğun erişebileceği bir düzey değildir. Çocuklar bu etkinliğin, tıpkı başka bir çok şey gibi, keyif verici ve hoşnut edici olduğunu bilirler. Dorukları olması ve gerilimi giderme yeteneğinden ötürü mastürbasyon eşsiz olarak hissedilebilir, ancak yine de bir yetişkinin hissedebileceğ cinsel dürtüyle harekete geçirilmez.[1]

Çocukların davranışlarını yanlış yorumlama olasılıkları, cinselliğin tanımını sorunlu hale getiriyor. Bununla birlikte ikinci bir zorluk daha vardır. Cinsellik, kuşku götürmez biyolojik temeline karşın, büyük ölçüde kültürel olarak belirlenen ve toplumsal olarak öğrenilen bir davranıştır ve antropolojik yazıların kanıtları çeşitli cinsel pratik ve deneyimleri ortaya çıkarmaktadır. Cinselliğin diğer kültürlerde bizimkinden ne kadar farklı olduğunu keşfetmek, bizim cinsel davranışımızı alttan destekleyen gizli kültürel normların gün ışığına çıkmasına yardımcı olur ve farklı cinsel davranış türlerini gözümüzde canlandırmamızı sağlar. Ne yazık ki, çocukların cinselliği konusunda uzman olmayan kişilerin kolaylıkla ulaşabileceği antropolojik kanıt sayısı çok fazla değildir, elde edilebilenler de genellikle pek güvenilir değildir. Örneğin Margaret Mead'in öncü çalışması,[2] gözlemleri ve sonuçları açısından şimdi kuşku ile değerlendirilmektedir. Öyleyse kanıtlara ihtiyatla yaklaşılmalıdır.

Bazı toplumlarda pedofili (çocuksever) davranışlar kültürel yaşantının normal bir parçasıdır. Örneğin Yeni Gine'de Kiwailerde ergenlik törenleri sırasında genç erkeklerin sodomize edilmeleri gerekiyor. Genç insanların cinselliğine değişik yaklaşım olasılıklarını hissettiren en ilginç antropolojik bulgulardan birisi Elwin'in yazılarında yer almaktadır.[3] Bir Ghotul ya da çocuk evi sistemini yürürlüğe koyan Muria'yı (Hindistan'da bir dağ kabileleri grubu) inceleyerek uzun yıllar geçirdi. Genç insanlar için bu tür köy yatakhaneleri birçok Hintli kabilede yaygındı, ama Muria'larda her iki cinsi de içeriyorlar ve isteğe göre yürütülüyorlardı. Çocuklar yaklaşık on ya da on bir yaşında buralarda yaşamaya gidiyorlar ve on yedi yaş civarındaki evliliklerine kadar kalıyorlardı. Ghotul üyelerinin tarlalarda yapılacak işleri ve özellikle konuklar geldi-

ğinde ve evlilik ve cenazelerde önemli törensel görevleri vardı. Bunlar çeşitli görevleri olan özerk ve seçilmiş, erkek ve kadın liderlerdi (Cinse göre katı bir biçimde bölünmüş olmalarına karşın). Ghotul'un sınırları içinde olup bitenler özel şeyler olarak görülüyordu ve bunlar üyeler arasındaki heteroseksüel ilişkileri de kapsıyordu. Resmi olarak desteklenmese de Ghotul oğlanları ile kızları arasındaki cinsel ilişkiler kaçınılmazdı ve sistemin hoş karşılanan bir parçasıydı. Bir Muria deyimi (Çeviride bazı şeyler kaybolsa da) şöyle der: "Doyumunu arzulayan ağız ve kızışan cinsel organlar hiç bir zaman öğütlere kulak asmazlar." Elwin, Ghotul'da kazanılan cinsel açıklık ve deneyimin, evliliklerin Ghotul sistemi olmayan komşu kabilelerde olduğundan daha başarılı ve mutlu olmasını sağladığını söylüyor. Antropolojik bulgulardan öğrenilebilecek olan şey "doğal" cinselliğin olmadığıdır. Cinsellik, biyoloji ya da başka herhangi bir şey tarafından değil, kişinin içinde yaşadığı kültürün azçok sınırlayıcı çerçevesi içindeki bireysel seçimlerle belirlenmektedir: Cinsellik öğrenilir. Bu durumda çocukluk yılları son derece önemlidir, çünkü cinsel bilgilerimizin büyük çoğunluğu çocukluk döneminde öğrenilir.

Çocukluk cinselliği konusunda kendi kültürümüz dışında kalan bir başka bilgi kaynağı da tarih yazılarıdır. Ancak burada daha da büyük sorunlar vardır, çünkü tarihsel olaylar ile ilgili kayıtlar ikinci eldendir ve çoğunlukla yönetici sınıfların alışkanlıklarını konu ederler. Philippe Ariès'nin kitabı *Centuries of Childhood*[4] (Yüzyıllar Boyunca Çocukluk) bu noktaları es geçer, çünkü büyük ölçüde Dauphin'in doktoru Heroard'ın genç XVIII. Louis'nin -yetişkinler tarafından teşvik edilen aktif cinsel yaşantısı da dahil olmak üzere- yaşamı hakkında yazdıklarına dayanarak ortaçağda çocukların cinselliği üzerine bir teori oluşturmuştur. Ama Linda Pollock'un da belirttiği[5] gibi Dauphin en son erkek varisti ve cinselliğine yönelik aşırı ilgi ondan üreyecek döllerin beklentisinden kaynaklanıyordu. On dört yaşında evlenmişti (On üç yaşında bir kızla) ki bu o zamanlar bir erkek için erken bir yaştı (On üç yaş bir kız için öyle olmasa da). Köylüler için yaşam oldukça değişikti. Burada yoksulluk ve özel alan eksikliği, çocukların erken yaşlarda hayatın gerçeklerinin farkına varmaları anlamına geliyordu. Kraliçe Vik-

torya dönemindeki reformcuları harekete geçiren şeylerden biri çocukların masumiyetinin bu yakınlık nedeniyle bozulabileceği düşüncesiydi.

İngiltere'de on dokuzuncu yüzyıldan önce, çocuklara ve yetişkinlere yapılan cinsel muamele arasında bugün olduğundan daha az farklılık vardı. Ancak reform döneminde devlet, kişisel ahlak ile ilgili bazı kurallar da dahil olmak üzere, bazı kanunların yargılama yetkisini kiliseden devralmaya başladı. Evlilik dışı cinsel ilişkilerin mahkûm edilmesi ve bazı durumlarda cezalandırılması bunlardan biriydi. On dokuzuncu yüzyılda hızlanan (kadınlar için rıza yaşı ilk olarak on ikiden on üçe ve daha sonra on üçten on altıya olmak üzere iki kere arttırılınca ve 1885 Ceza Yasası Değişikliği Tasarısı bütün eril eşcinsel etkinlikleri yasaklayınca) yavaş bir yasal değişim süreci ile devletin kanunları kişisel cinsel ahlak alanlarına tecavüz etmeye başladı.

Diğer Batı Avrupa ülkelerinde durum farklıydı (Ve hâlâ farklıdır). Fransa'da Napolyon Kanunu yasalar ve ahlak arasındaki eski bağları gevşetti. Hollanda'da çocukluk dönemindeki bütün cinsel ilişkiler (Bir yetişkinin çocuğa karşı şiddet kullandığı ya da çocuğun rıza göstermediği durumlar hariç) 1886'ya, rıza yaşı on altıya çıkarılana kadar yasaldı. 1960'lardan itibaren bazı Batı Avrupa ülkeleri rıza yaşlarını düşürdüler ve bazılarında yaşa bağlı yasaların tümden kaldırılması önerildi.

Yorumlama sorunlarına karşın tarihsel ve antropolojik bulguların gösterdiği şey, Batılı sanayi toplumlarında araya giren uzun gençlik dönemiyle birlikte, giderek artan bir çocukluk ve yetişkinlik farklılaşması olduğudur. Ancak görece zengin bir toplum giderek daha büyük yaştaki "genç insanlara" "çocuk" muamelesi yapabilir ve ancak karmaşık bir toplum gençliğin karmaşık bir öğrenme sürecine girmesini sağlamak için bunu yapma gereksinimi duyar; Musgrove'un da belirttiği gibi gençlik buhar makinesi ile gelen bir icattır. Ancak, genç insanların "genç" kalmaları ve öğretmenlerine boyun eğmeleri isteniyorsa yetişkinlere uygulananlardan farklı bir kurallar dizisine tabi tutulmaları gerekir ve bu yolla yaşa bağlı kanunlar yerleştirilmiş olur. Genç insanların cinselliğinin denetlenmesi genç insanların "çocuk" olarak korunduğu en

önemli alanlardan biridir ve bunun sonucunda sınırlayıcı, ama genellikle karmaşık yasalar çoğalır. Egemen ideoloji kızların "masum" olduklarını ve cinsel olarak aktif olmadıklarını ileri sürdüğü için herhangi bir cinsel etkinlikte genç dişi tarafından suçlanacak olan erkektir ve İngiliz yasaları on altı yaşından küçük bir kızla ilişkiye giren erkeği cezalandırır, kızın kendisini değil. İngiltere'de yirmi bir yaşından küçük genç erkekler arasındaki cinsel ilişki yasadışıdır, buna karşılık genç kadınlar için buna benzer bir yasa gerekli görülmemiştir. Daha yakın zamanlarda, doktorların on altı yaşından küçük kızlara doğum kontrol yöntemlerini salık verme hakkına Gillick tarafından karşı çıkılması genç kadınların cinselliğini denetleme isteğinin devam ettiğini göstermektedir.[6]

Bu yasalardaki tuhaflık, çocukların cinsel davranışları hakkında çok az şey bilmemizden ve araştırmaların az olmasından kaynaklanmaktadır. Cinsellik çok zor bir araştırma alanıdır; çünkü insanlar cinsel yaşantılarını çok özel bir konu olarak görebilirler. Bu konuda insanoğlu, hepsi tür üyelerinin gözüönünde çiftleşen sosyal hayvanlar arasında tek örnektir. Genç insanların cinsel davranışını incelemek özellikle zordur; çünkü birçoğu cinsel ilişkilerini kabul etmek istemez. Bu özellikle kızlar için doğrudur, buna karşılık erkekler de cinsel deneyimlerini abartma eğiliminde olabilecekleri için farklı bir sorun yaratırlar. Schofield[7] on beş ila on yedi yaş arasındaki bekar gençlerden oluşan örnekleminde erkeklerin yüzde 11'inin ve kızların yüzde 6'sının cinsel ilişki deneyimi olduğunu bulguladı. Biraz daha yukarı bir yaş grubunda (On yedi ila on dokuz yaşındaki gençler) kızların yüzde 16'sına karşılık erkeklerin yüzde 30'u cinsel ilişkisi olduğunu ileri sürdü. Schofield'in kitabı ilk olarak 1965'te yayınlanmıştı ve her iki cinsten çocukların hemen hemen yarısının, birleşmeyle sonuçlanmasa da cinsel bir şeyler yaşamış olmaları ilginçtir. Daha sonra Farrel tarafından yapılan ve 1978'de yayınlanan[8] araştırma daha yüksek bir cinsel ilişki oranı ve erkekler ile kızlar arasında daha fazla eşitlik bulguladı: On altı ila on dokuz yaş arasındaki örnekleminde erkeklerin yüzde 55'i ve kızların yüzde 46'sı ilişkide bulunmuş ve (Tabii ki onların aktardığı bilgilere göre) kızların yüzde 12'si ile erkeklerin yüzde 31'i on altıncı yaşgünlerinde önce tam anlamıyla cinsel de-

neyim sahibi olmuştu. Bu araştırmaların hiçbirisi eşcinsel deneyim olasılıklarını hesaba katmışa benzemiyor. Bu tür deneyimler, eğer saklanıyorsa, muhtemelen genç insanların cinsel deneyimlerinin önemli bir yönünü oluşturuyordur. Eşcinsel örgütler eşcinsel erkek ve lezbiyen nüfusun bire on oranında olduğunu tahmin ediyorlardı ve bire yirmi gibi bir rakam tutucu bir tahmine benziyor; bu eşcinsellerin çoğu çocuklukta ve gençlikte aktif olacaktır. Genç insanlar arasında eşcinsellik özenle saklansa da yaygın olmadığı söylenemez.

Genç insanların cinselliği hakkında oldukça az araştırma (ama çok spekülasyon) vardır. Kinsey, Pomeroy ve Martin,[9] gençlik öncesi erkeklerden oluşan örneklemlerinde, yüzde 70'in cinsel oyunlarda yer aldığını bulguladılar ve bu rakam muhtemelen daha yüksektir, çünkü bazı deneklerin anılarını unutmuş ya da bastırmış olma ihtimalleri fazladır. Gençlik öncesinin en yaygın cinsel etkinliği cinsel organların teşhir edilmesi ve diğer çocuklarla cinsel organ temasıdır. Bu oyunların çoğunluğu sekiz ila on üç yaş arasında gerçekleşiyor; Kinsey ve arkadaşları daha yetişkin bir cinsellik bu etkinliğin yerini almadan önce bu etkinlikte bir kopma olmasının açıkça kültürel sınırlamaların bir ürünü olduğunu, zira insana benzeyen diğer türlerde gençlik öncesi cinsel oyunların zengin olduğunu ve yetişkinlerde de devam ettiğini belirtiyorlar.[10] Kinsey'in örneklemindeki erkek çocukların beşte ikisi karşı cinsle teması olduğunu bildirirken beşte üçü de eşcinsel temasta olduğunu bildirmiştir. Kızlardan oluşan örnekleminin onda üçü gençlik öncesinde karşı cinsle oynanan oyunlardan söz ederken, bu orandan biraz fazlası -üçte biri- eşcinsel oyunları hatırlamıştır.

Çocuğun bu etkinliklerle ilgili anlayışı nedir? R. ve J. Goldman[11] Kuzey Amerika, İngiltere, Avustralya ve İsveç'te çocukların cinsel düşünceleri ile ilgili çapraz-kültürlü bir araştırma yaptılar ve çocukların cinsellik anlayışının giderek artan, kesintisiz, devamlı bir bilgilenme olarak geliştiğini bulguladılar; çocukların cinsel düşüncesinin öldüğü bir bastırma dönemine dair hiç bir kanıt yoktur. Ancak İsveçli çocukların, cinsel düşüncelerinde, incelenen diğer ülkelerdeki çocuklardan daha erken bir yaşta bir hayli ileri olduklarını ortaya çıkardılar ki bu bulguyu İsveç okullarında

erken yaşta başlayan aydın cinsel eğitime bağlıyorlar.

ÇOCUKLARIN CİNSEL HAKLARI ÜZERİNDEKİ TOPLUMSAL VE AİLEVİ SINIRLAMALAR

Çocukların belli bir yaşa ya da olgunluğa erişene kadar cinsel ilişkilerden korunması için bir neden mi var? Varsa olgunluğu tanımlama sorunuyla karşı karşıya kalırız. Bu tanımı fiziksel olgunluğa dayanarak yapabiliriz. Çocukların cinsel ilişkiye girerek fiziksel zarar görmelerini istemeyiz. Ergenliğe ulaştığında (ya da yaklaştığında) hamilelik, kız için, karşı cinsle ilişkinin açıkça olası bir sonucudur. Sona erdirilmeyen bir hamileliğin, hazır olmadığı bir çocuğu doğurmak ve büyütmek zorunda ise bir kız üzerinde uzun vadeli etkileri olacaktır. Hamilelik bir kürtajla sona erdirilirse bunun da fiziksel, psikolojik, toplumsal ve duygusal etkileri olabilir. Çocukların cinsel ilişkiye girerek psikolojik ve duygusal zarar görmelerini istemeyiz, ama bu etkileri nicelendirmek daha da zordur.

Bununla birlikte kişinin kendine vereceği olası hasar, bir etkinliğe sınırlamalar getirmek için yeterli neden değildir. Çocukların ve aslında yetişkinlerin de eğer belli bir etkinliğin (1) toplumun belli bir kesimine ya da (2) söz konusu işi yapana veya (3) toplumun tamamına özellikle zararlı olduğu gösterilebilirse, haklı olarak bu işi yapmaktan alıkonabilecekleri ileri sürüldü. Bu üç nitelik belli başlılarıdır ve çocukların cinsel haklarına bakıldığında çok büyük önem taşırlar.

Uygulanmalarının toplumun bir kesimine zarar verdiği kanıtlanabilen hakların sınırlanmasını hedefleyen bir yaklaşım günümüz İngilteresi'nde görülebilir; İngiltere'de örneğin (bazı) pornografiler "etkilerine" karşı hassas oldukları düşünülen bazı gruplara zarar verebileceği gerekçesiyle sınırlandırılmıştır. Bu gruba dahil olanlar gelişmekte olan cinselliklerinin zarar görebileceği gerekçesiyle çocuklar ve genç insanlardır.

İkinci nitelik -işi yapan kişinin zarardan korunması, J.S. Mill tarafından bir insanın özgürlüğünün sınırlanması için yetersiz se-

bep olarak görülüyor. "Uygar bir toplumun herhangi bir üyesi üzerinde gücün haklı olarak kullanılabileceği tek amaç" diyor Mill, "başkalarını zarardan korumaktır. Onun, fiziksel ya da ahlaki, kendi iyiliği yeterli neden olamaz."[12] Bu yaklaşım, eşcinsel suçlarla ilgili yasayı gözden geçirdikleri zaman Wolfenden Komitesi[13] tarafından da benimsenmişti. Komite özel nedenler olmadıkça yasanın insanların yaşamlarına ya da cinsel davranışlarına müdahale etmemesi gerektiği görüşündeydi. Verdikleri özel nedenlerden biri, gençleri ya da deneyimsizleri sömürü ya da bozulmadan koruma ihtiyacıydı. Aynı anlayışla, kampanyaya katılanlardan bazıları, erken yaşta yapılan seks genç kızlara zararlı olabildiği için (Hamilelik, rahim kanseri vb. tehlikeler nedeniyle) onların cinsel etkinliklere girişme özgürlüklerinin sınırlanması gerektiğini; bir başka deyişle bunun "onların kendi iyiliği" için olduğunu ileri sürüyorlar. Belki de daha güçlü bir endişe, genç kızların, cinselliği keşfederken, toplumun devam etmesi için onların üstlenmesine ihtiyaç duyduğu anne ve ev kadını rolünü reddedebilecekleri korkusudur. "Koruma" kolayca "denetim" haline gelebilir. Bu nedenle "bireyin zarardan korunması"na dayalı bir stratejinin sorunu, her şeyin zararlı olarak yorumlanabilmesidir -çok fazla yemek sizin için kötüdür- ve eğer toplum bir şeyi yasaklamak isterse o zaman genellikle yasaklamayı haklı çıkarmak üzere, bazıları "bilimsel" diye adlandırılabilecek kanıtlar öne sürebilir. Son zamanlarda geliştirilen tutum, insanları rastgele cinsel ilişkiye girmenin tehlikeleri konusunda -özellikle eşcinselleri AIDS korkusu ile- ikna etmeye yöneliktir. Nitekim "normal olmayan", karşı cinsle girilmeyen cinsel ilişki konusunda daha titiz olmak için koşullar yaratılmıştır ve birçok deney insanlar gençken yaşandığı için "standart olmayan" cinselliğe karşı sınırlamalar özellikle gençlere uygulanmıştır.

Hakların sınırlanmasının doğrulandığı üçüncü alan, zararın toplumun tamamını etkileyebileceği durumlardır. İngiliz toplumunun temel kurumlarına yönelik saldırılar bu şekilde ele alınmıştır. Pedofiller şu anda feshedilmiş olan Pedofil Bilgi Alışverişi (PIE) aracılığıyla birbirlerini desteklemeye kalktıklarında, toplumun kendisine, toplumun cinsellik ve çocuk anlayışına yönelik öyle

büyük bir tehlike olarak görülmüşlerdi ki örgütleri çökene dek parlamento üyeleri, polis ve basın tarafından izlenmişlerdi. Çocukların cinselliği hakkında çoğunluğun benimsediği değerler için yarattıkları tehlike nedeniyle, temel örgütlenme haklarından yoksun bırakılmışlar ve bir bülten çıkarmaları engellenmiştir.[14]

Bununla birlikte gençlerin cinsel hakları sorunu, haklarının sınırlanmasının bu üç nedenin gözönüne alınmasıyla ortaya konulduğundan daha karmaşıktır. Bazı hakların belirli insan grupları için geçerli olması gerektiğini iddia etmek bir şeydir, içinde yaşadığımız toplum türlerinde, söz konusu hakların bu gruplar için pratikte nasıl geçerli hale getirilebileceğini kurgulamak tamamen başka bir şeydir. Bununla neyi kastettiğime dair bir örnek, genç kadınlarla genç erkeklerin ele alınış tarzlarında görülen "çifte standart"la ilgilidir. "Liberal" bir görüşe sahip insanların çoğu, kızların ve genç kadınların özgürlüğüne getirilen bütün sınırlamaların erkek çocukların ve genç erkeklerin özgürlüğüne getirilenden daha fazla sıkıntı verici olmaması gerektiği konusunda görüş birliğindedir. Bununla birlikte, toplumumuzda erkeklere ve kadınlara yönelik farklı davranış biçimleri göz önüne alındığında, kızlara erkeklerden daha fazla "koruma" sağlamak yerinde olabilir; örneğin, kızların cinselliklerini sömürmeye yönelik daha fazla girişimle karşılaşmaları nedeniyle. Bu sorunla ilgilenmenin daha uygun yolları -yetişkin erkek cinselliğini zaptederek ve genç kadınlara istenmeyen ısrarlı asılmalara direnme yöntemleri sağlayarak- nadiren gözönüne alınır. Ne yazık ki bu, gece geç saatlerde dışarda kalma gibi konularda, kızların erkeklerden daha fazla sıkıcı sınırlamalara maruz kalmaları demek olabilir.

Çocukların "bakım ve denetimini" üstlenenler -genellikle aileler- onlar üzerinde özel bir güce sahiptirler ve bütün diğer konularda olduğu gibi cinsel konularda da aileler ile çocuklar arasında zaman zaman çıkar çatışmaları olacaktır. Aslında gençlik yıllarında, cinsel davranışlarla ilgili tartışmalar kızlar için en temel çelişki noktası olabilir. Çocuklarının cinsel davranışlarının gelişiminde ailelerin bazı haklara sahip olmaları gerektiği makul görünüyor -genç insanlar sömürücü yetişkinlerden bir miktar korunmaya muhtaçtırlar- ama nasıl ve ne kadar? Ve, eğer bir genç kız hamile

kalır ve bir bebek sahibi olursa, ona bakmak üzere bir hayli vakit ayıracak olan genellikle anne olacağı için, çocukluk ve gençlik cinselliği üzerinde belli derecede ailevi denetim olmak zorunda mıdır? Çocuğun cinsel hakları konusunda ailelerin hakları nelerdir? Dingwall, Eekelaar ve Murray, belki yaygın olan görüşün tersine, kişinin haklarının korunmasında devlet müdahalesinin önemini savunarak ailelerin haklarının çoğunlukla kabul edilen anlamdaki haklar gibi olmadığını belirtiyorlar:

> Ailevi haklar, çocuğun yararına kullanılmaları gerektiği için, örneğin bir mülk sahibinin kendi mülkünü kullanabilme haklarından farklıdırlar. Bu açıdan ailelerin hakları, görev özelliklerini de taşır... Bunlar, çocuk onların vesayetinde olduğu sürece ailelerin vazgeçme, feshetme ya da feragat etme özgürlüklerine sahip olmadıkları "görev-haklar"dır. [15]

Ailelerin çocuklarının "bakım ve denetimini" üstlenmelerine karşın sorumluluklarının yapısı farklı toplumlarda farklı görülmektedir. Belki de en bilinen örnek çocukların şikâyetlerini kabul eden görevlilerin ve dayağa karşı yasaların olduğu İsveç'tir. İsveç, dünyada, çocuklara fiziksel ve psikolojik hiçbir cezaya maruz kalmama hakkını veren bir yasanın olduğu tek ülkedir. Çocukların haklarının kabul edildiği ve aile haklarının sınırlandığı bu çerçevede, çocukları cinsel açıdan suiistimal eden yetişkinler hakkında soruşturma açmak ve onlara karşı tavır almak daha kolaylaşır. Ama İsveç oldukça özel bir örnektir. Kadınların yüzde yetmişi ev dışında çalışır ve birçok çocuk devletin günlük bakım olanaklarından yararlanır.[16] Bu, sorunların erken tespit edilmesini sağlar ve ailelerin, profesyonellerin rollerini daha büyük ölçüde kabul etmelerine yol açar. Bununla birlikte, yasanın ruhu ve uygulaması çocuğun özgürlüğünden çok onun korunmasına -aileden çok devlet tarafından- yöneliktir.

ÇOCUKLARIN CİNSEL HAKLARI

Uluslararası Çocuk Hakları Danışmanlığı gençlerin cinselliği

konusunda üç hak ortaya koyar:

> Çocuklar ve genç insanlar cinselliklerini ifade etme hakkına sahiptirler;
> cinselliklerinin sonuçları ile başa çıkmalarını sağlayacak yaşam bilgisi ve koşullarını edinmelerinin garanti edilmesi;
> cinselliklerinin sömürülmesinden korunmalarının garanti edilmesi.[17]

Bu üç hak aslında bir karışımdır: İlki en tartışmalı olandır, çünkü cinselliğin ifade edilmesi, genç insanların birey olma hakkı ile ilgilidir. İkincisi bilgiyi edinme hakkı ile ilgilidir ki bu, bu bölümün sonunda incelenecek olan bir alandır. En sonuncusu, çocuğun korunmasına yönelik olup görece en az tartışmalı olandır. İlk olarak çocukların cinsel olarak sömürülmesi ile ilgili konulara gözatarak bu sonuncuyu inceleyeceğim.

Cinsel sömürüden kurtulma

Çocuklukta yetişkinlerle yaşanan cinsel deneyimler, sanıldığından daha yaygın olabilir. Gagnon, üniversite çağındaki 1200 Amerikalı kadın üzerinde yaptığı geçmişe yönelik bir araştırmada, kızların dörtte birinin, on üç yaşından önce bir yetişkinle cinsel deneyim yaşadığını bulguladı. Bunların çoğu, görece küçük teşhir ve röntgencilik olayları idi, ama birçoğu da değildi ve bütün vakaların yalnızca yüzde 6'sı yetkililere bildirilmişti.[18] West, İngiltere'de 223 kadınla yaptığı bir araştırmada, yüzde 42'sinin çocukluğunda bir tür cinsel tecavüz ya da tacize maruz kalmış olduğunu ortaya çıkardı.[19] Bu tür deneyimlerin zararlı etkileri nelerdir? Yıllar boyunca çocukların hem cinsel hem de fiziksel olarak suiistimal edilmelerini inceleyen R. ve C. Kempe, eğer çocuk güvenceli bir durumdaysa ve vasiler güveni tazeleyebilirlerse bir tek "tecavüz"den çocuğun zarar görmediğini buldular, ama ensest ilişkilerden çok zarar görüldüğünü ortaya koydular.[20] Ancak ailenin yetişkin bir üyesi tarafından yapılan fiili bir cinsel tacize (Genellikle önemli, bazen görece önemsiz) maruz kalmak çocuk için, ailede yaşamanın getirdiği sorunların yalnızca bir kısmıdır. Saldırının asıl sorumluluğunun mütecavize ait olması gerektiği halde, ailede-

ki cinsel suiistimal bozuk ilişkilerin bir sebebi değil; bir belirtisidir, bu özel belirtinin dikkatle incelenmesi gerekirken, ailedeki diğer meselelerin de ele alınması aynı derecede önemlidir.

Hiç kimse yetişkinlerle girilen cinsel ilişkinin -özellikle de şiddetin yer aldığı ya da daha önceden güven duyulan bir aile üyesinin dahil olduğu ilişkilerin (ya da her ikisi de)- zararlı etkilerini küçümsemek istemediği halde, Fraser'in şu görüşüne katılabiliriz: "En deneyimli uzmanların görüşü, çocukları, duygusal açıdan, cinsel saldırının kendisinden çok olay sonrasındaki velvele ve soruşturmanın sarstığı yolundadır".[21] Bir yetişkinle yaşanan erken bir cinsel deneyimin çocuğa verdiği zarar, deneyimin yapısına, şiddetli ve ani ya da (görünürde) sevgiyle ve yavaş yavaş yapılıp yapılmadığına bağlı olacaktır. Ancak zararın boyutu, çocuğun cinsellikten ne kadar haberdar olduğuna, ilişkilerinin sağlamlığına ve belki de en önemlisi tecavüzü öğrenen yetişkinlerin tepkisine bağlı olacaktır. Yetişkinlerle erken yaşanan cinsel deneyimlerin etkilerine dair otuz araştırmanın gözden geçirildiği bir çalışmada Constantine, cinsel tecavüze uğrayanlar arasında en kötü sonuçların uzun bir süre cinsel ilişkiye zorlanan ve cinsel açıdan naif olan ve cinsel ilişkiler üzerindeki tabuların farkında olan çocuklarda ortaya çıktığını bulmuştur.[22] West örnekleminde, başlarına gelen tecavüzü anlatan oldukça az sayıda çocuktan büyük bir çoğunluğuna inanılmadığını bulgulamıştır.[23] Ancak anlattıkları kabul edilirse, polis sorgulaması, mahkeme ve vesayete alınma ihtimaliyle karşı karşıya kalıyorlardı. Bu zeminde, cinsel suiistimalden kurtulma haklarını talep etmede çocukların kendi rolleri açığa çıkar. Chris Bagley'in belirttiği gibi:

> Çocuklar için var olan yardım ve koruma hizmetleri çocukların güven duyarak ve kolaylıkla başvuracakları geniş kapsamlı bir hizmet sunmakta geçmişte başarısız olmuştur. Buna karşın, çocuk hakları hareketi bağlamında bir başka hareket, çocuklara, çocukların, yetişkinlerin cinsel saldırılarına "hayır" deme hakları olduğunu ve karşı koyarken başka yetişkinlerden yardım umma hakları olduğunu bildirmiştir. Çocuk direnişi hareketinin hâlâ katedeceği çok mesafe vardır, ama yetişkinler dünyasının, çocukların karşısına koyduğu duygusal, fiziksel, yapısal ve hatta politik açıdan mütecaviz şeylere potansiyel ola-

rak güçlü bir karşı çıkıştır.[24]

Çocukları Tecavüzden Koruma Programı, çocuklara ve genç insanlara, yetişkinlere hayır diyebileceklerini erken yaştan itibaren öğretmeye çalışmaktadır ve hatta program daha da tartışmalı olarak çocukları istenmeyen tekliflere karşı koymak için gerekli beceri ile donatmaktadır.[25]

Ama çocuklar cinsel ilişkilere rıza gösterebilirler mi? Finkelhor, çok fazla alıntı yapılan bir tezinde açıkça şöyle diyor: çocuklar çocuk oldukları için

> rıza gösteremezler; hiç bir zaman rıza gösteremezler. Rızanın olması için iki koşulun bulunması gerekir. Kişinin rıza gösterdiği şeyin ne olduğunu bilmesi gerekir ve kişinin evet ya da hayır deme özgürlüğü olmalıdır.[26]

Finkelhor, çocukların yalnızca cinsel tekniklerden habersiz olmakla kalmayıp "cinsel yakınlaşmanın kuralları ve düzenlemelerinin" de farkında olmamaları nedeniyle neye rıza gösterdiklerini anlayabileceklerine inanmıyor. Ama iyi bir cinsel eğitim almış olan bir çok çocuk cinsel teknikler konusunda bir çok yetişkinden daha çok bilgiye sahiptir. Zaten insanlar uzun bir süre bu bilgiden habersiz idare ettiler. Bu noktayı bir yana bıraksak da Finkelhor'unki olağanüstü bir argümandır. Onun uslamlamasına göre, bir konuda her şeyi bilene kadar o konuda rıza gösteremezsiniz ve deneyene kadar ne olduğunu bilemezsiniz. Öyleyse herkes nasıl başladı? Finkelhor'un üzerinde durduğu diğer nokta daha anlamlıdır. Çocukların hem yasal hem de psikolojik açıdan (bazı) yetişkinlerden gelen taleplere "hayır" deme özgürlüklerinin olmadığını ileri sürüyor. Çocuklar bugün olduğu ölçüde yetişkinlerin kontrolünde oldukları sürece gerçekten özgürce rıza gösterip gösteremeyecekleri tartışılır.

Cinsellikle ilgili yasaların liberalleştirilmesinden yana olan insanlar cinsel deneyimlerin önemini küçümseme eğilimindedirler; çünkü eğer cinsellik önemsiz olarak görülürse o zaman cinselliğin toplumsal düzenlenmesi giderek daha az topluma ait bir mesele haline gelebilir ki bu istatistiksel açıdan istisnai tercihleri (Örneğin

çocuklara yönelik cinsel tercihleri) olanları kendi hallerine bırakır. Nitekim Toni O'Carroll kitabı *Paedophilia. The Radical Case*'de şöyle der: "Zararsız cinsel oyunlara katılmanın 'sonuçları'nın bir çocuk için ne olduğunu öğrenmeye gerek yoktur, bunun nedeni adı üstünde, oyunun tamamen zararsız olmasıdır".[27] Çok sayıdaki aile, aşağı yukarı aynı yaştaki küçük çocukların kendi aralarındaki cinsel oyunların genellikle zararsız ve hatta diğerlerinin bilgisini arttırıyorsa ya da dokunma konusunda rahatlık sağlıyorsa yararlı olduğu görüşündedir. Ama hemen hemen bütün aileleler, küçük çocukların yetişkinlerle oynanan cinsel oyunlara katılmalarının zararsızlığı konusunda kuşkular taşıyacaktır. Bu, yalnızca toplumumuzun cinsel konulara atfettiği önemli rolden ileri gelmemektedir; bir çocuk yetişkin kumarbazlarla birlikte çok fazla vakit geçiriyor olsaydı da aynı şekilde rahatsız olabilirdik (Çocuk öğlen teneffüslerinde bisiklet hangarlarında arkadaşlarıyla iskambil oynasa rahatsız olmayabiliriz). Bunun nedeni kumarı ya da cinselliği kötü olarak görmemiz değildir. Ama kumar ya da cinsellikle aşırı ilgilenmenin her yaştaki insan için kötü bir şey olduğunu ve aynı zamanda çocukların anlamak ya da ilgilenmek için henüz çok toy oldukları bir şeye sürüklenebilececkleri hissine kapılabiliriz. Ancak belirli davranış türleri için tercihler ne ölçüde ve hangi yaşta belirli deneyimler tarafından şekillendirilmektedir? Bu tartışma eşcinsel ilişkilere rıza gösterme yaşının indirilmesi tartışmalarının merkez noktasıdır ve Wolfenden Komitesi'nin mücadele ettiği önemli bir konudur. Anlamlı bir pasajda verdikleri rapor yasanın işlevini şu şekilde belirtiyor:

> Kamu düzenini ve kanunlara saygıyı korumak, yurttaşları zararlı ve kötü şeylerden korumak, özellikle de genç, bedenen ya da aklen güçsüz, deneyimsiz ya da özel bir fiziksel, resmi ya da ekonomik bağımlılık durumunda oldukları için daha hassas olanların başkaları tarafından sömürülmesine ve kötülük görmesine karşı yeterli koruyucu önlem almak.[28]

1975'de Cinsel Saldırılar Hakkında Politik Danışma Komitesi'nden hetero ve homoseksüel ilişkilerde rıza yaşı üzerine bir rapor hazırlaması istenilmişti. Komitenin bunu zor bir sorun olarak

değerlendirmesi nedeniyle rapor 1981'e kadar yayınmanmamıştı. Komitenin çoğunluğu eşcinsel faaliyetlerde erkeklerin rıza yaşının yirmi birden on sekize indirilmesinden yanaydı, ancak beş kişiden oluşan bir azınlık (On beş kişilik komiteden) bu yaşın daha da azaltılarak on altıya indirilmesinden yanaydı. Bu azınlık, ceza yasasının diğer bölümlerinin genç insanları yeterince koruduğuna ve ortada güçlü gerekçeler olmadıkça yasanın erkek ve kadın arasında ayrım gözetmemesi gerektiğine inanıyorlardı. Heteroseksüel rıza yaşı onaltı olduğu ve komite bunun böyle kalmasını önerdiği için eşcinsel rıza yaşının da on altıya indirilmesi için güçlü nedenler vardı. Komitenin çoğunluğunun temel savı, erkek çocuklarda psikoseksüel gelişmenin on altı yaşına kadar tamamlanmadığı (On altı yaşındaki erkek çocukların bu yaştaki kızlardan daha az olgun oldukları yolundaki görüşlerden etkilenmişlerdi) ve dolayısıyla "olgunlaşmamış genç bir erkeğin eşcinsel bir ilişkiden zarar görebileceği" idi. Toplumun heteroseksüelliğe karşı daha olumlu ve onaylar yaklaşımı nedeniyle görünürdeki bu olgunlaşmamışlığa rağmen heteroseksüel ilişkilerin daha iyi üstesinden gelinebileceğini düşünüyorlardı.[29]

Okullu hamile kızlar ile okullu hamile kızların annelerinden oluşan ortak bir çalışma grubu raporunu 1979'da yayımlayarak şu görüşü belirtmişti: Yasalar "belirlenmiş olan rıza yaşının üstünde olup, rıza gösterilen şeyin neyi kapsadığını değerlendirmekten aciz olanları "[30] (Toyluk nedeniyle) korumakta başarısız olan bir standart oluşturduğu için "rıza yaşı ile ilgili yasanın feshedilmesinde dezavantajlardan çok avantajlar olacaktır."[31] Aşağıdaki tavsiyelerde bulunarak devam ediyorlar:

> Daha küçük yaşlardaki rızanın yasada bulunamayacağı tek bir yaş sınırı olmamalıdır. Yasa yalnızca iddia edilen tecavüze maruz kalan kişi yaşı hesaba katılmaksızın, fiziksel ve psikolojik olarak olgunlaşmamış olması nedeniyle ya da akli yetersizlik nedeniyle, gerçek rıza göstermekten acizse, rızanın yok farz edileceğini buyurmalıdır.[32]

Ancak böyle bir yaklaşımda sorunlar vardır ve çok net olmayan "gerçek rıza" kavramı bunlardan yalnızca biridir. Ayrıca 1980'lerin İngilteresi'nde ahlak ortamında bu önerinin politik açı-

dan ciddi bir şekilde dikkate alınması olanaksız gibi görünüyor.

Cinselliği ifade etme hakkı

Yukarıda söz ettiğimiz ilk hakka gelince, bu konuda çocukların daha fazla cinsel özgürlüğüne yönelik ne tür tartışmalar vardır? Ben şu kanıdayım: Belirli grupların özgürlüklerine getirilen kısıtlamalar bu gruplar tarafından özellikle sıkıntı verici olarak görüldüğünde, sınırlamaların dürüst ve adil olup olmadıklarına bakma vakti gelmiştir. Genç insanlar cinselliklerine yönelik davranışlardan ötürü, kendilerini özellikle kısıtlanmış hissediyorlar. Bu konuda, Londra Gay Teenage Grup'un yayınlarında eşcinsel erkekler ve lezbiyenlerle ilgili bir sürü örnek verilmiştir.[33] Heteroseksüellerle ilgili olarak ise rıza yaşı konusunda yasanın geniş ölçüde ihlal edilmesi söz konusudur. On altı yaşın altındaki genç kadınların karşı cinsle ilişkiye girmelerini engellemesi beklenen bu yasa gibi belirli yasal yaptırımları olan kısıtlamalar düzenli olarak çiğnenince yasaların işleyiş biçimine bakmak gerekiyor. Daha önce de tartışıldığı gibi cinsellik yalnızca ilişki değildir ve çoğunlukla zararsız bir eylemdir. Bu nedenle onu sınırlamak için öne sürülen nedenler çok güçlü olmalıdır. Break dans da oldukça tehlikeli olduğu halde, cinsel faaliyetler belirli sınırlamalara maruz kalırken break dansına yönelik bir kısıtlama neden getirilmiyor? İyi bir cinsel eğitim ve doğum kontrol önerileri ve olanakları verildiğinde ve istenmeyen hamileliklere karşı önlem olarak uygun kürtaj kolaylıkları sağlandığında hamilelik karşı cinsle ilişkiye girenler için önemli bir sorun olmayacaktır. Esas değişiklik, doğum kontrolü konusunda danışılırken yaşanan utancı ortadan kaldıracak temel bir değişiklik gündeme gelecektir.

Zührevi hastalık sorunu da gerekli koşulların tam olarak sağlanması ile azaltılabilir. Herhangi bir kanıtım yok, ancak "ahlakımızın bekçileri"nin uçuk korkusu ve AIDS endişelerinden memnuniyet duyduklarından kuşkulanıyorum. Bu tür insanlar için zührevi hastalık, "günahkârların" başına gelecek açık bir felaket olması nedeniyle, yararlı bir gerekçe oluşturmaktadır. Bu, onlara yalnızca bir var olma nedeni vermekle kalmayıp aynı zamanda

cinsel etkinliklere düşkünlüğün cesaretini kırmak için de bir yol sağlar: "Cinsellik sağlığınıza zarar verebilir, o halde yapmayın."

Gerekli olan şey çocukların korunmasının daha az vurgulanmasıdır. Koruma "vasiler" ve "vasilik kurumları" tarafından genellikle çocuğun başkalarına karşı korunmasından; toplum düzenine karşı ve sapkın olarak nitelendirilen kendi düşünce ve davranışlarından korunması şekline çevrilmekte ve dönüştürülmektedir. Çocukların ve genç insanların, toplumun başkalarına da koyduğu sınırlar içinde elden geldiğince kendi hayatlarını yaşamaları için, onların haklarına daha çok önem verilmesi gerekiyor. Bunun gerçekçi olması için iki şey gerekiyor: Bazı grupların, özellikle de yetişkin erkeklerin ve çocukların bakımını üstlenenlerin (Aileler, öğretmenler, sosyal görevliler vs) güçlerinin kısıtlanması ve çocukların eğitim, öğretim ve diğer yollarla, "özgürleştirilmiş" yaşamlarında karşılaşacakları daha büyük karmaşıklıklarla başedecek hale gelmeleri. İsveç ilk koşulun nasıl uygulamaya konulabileceğini kanıtlıyor; Çocukları Tecavüzden Koruma Programı ise ikinci amacın gerçekleştirilmesinin bir yolunu gösteriyor. Roger Moody'nin dediği gibi:

> Genç insanların, özerklik, kişisel dokunulmazlık, cinsel ifade ve yaştan bağımsız ilişki kurma haklarına yönelik bir garanti olmadan, "korunmaları" anlamsız olmakla kalmaz, bu, vücutlarına değilse bile akıllarına ve duygularına tecavüz edilmesine yol açar. Bu tür tecavüzler diğer çocukları "yasak" ilişkilere girmekten caydırdığında ya da özgürlük yanlısı aileleri çocuklarına özgürlük vermekten vazgeçirdiğinde, etkili sayılacaklardır.[34]

İnsan davranışı kesinlikle çok az doğal, çok az doğuştan olan ve son derece öğrenilen bir davranış olduğu için çocukluk uzun bir süreç, toplumun âdetlerinin öğrenildiği bir süreç olmak zorundadır. Buradan çocuklara yetişkinlerden farklı davranmamız gerektiği gibi bir sonuç çıksa da bu, onlara insandan aşağı ya da insanlık dışı gibi davranılması gerektiği anlamına gelmez. Aynı şekilde, cinsellik diğer toplumsal ilişki biçimlerinden farklı bir insan davranışı yöntemi gerektirse de bu, cinselliği iğrenç ve utanılacak bir şey olarak ele almak zorunda olduğumuz anlamına gelmez. Ama

insanların çoğu olayı bu şekilde gördüğü için -çocukları masum, cinselliği çürüme sebebi olarak- "bu ikisi hiçbir zaman karşılaşmamalıdır" ve karşılaştıklarında (pedofilide olduğu gibi) çıkan rezaletler sınır tanımamaktadır.

Çocukların cinselliklerinin yadsınması, çocukluktan yetişkinliğe ergenlik aracılığıyla geçişi daha da zor hale getiriyor. Ve yetişkin cinselliği hemen hemen her zaman kesin olarak penetrasyon ve genital cinsellik olarak düşünüldüğü için toplum davranışlarının erkek çocuklarla kızlar üzerindeki etkileri çok farklıdır. Kızlardan, görünüşteki çocuksu masumluğu korumaları, ama bunu "erkeğinden" gelecek cinsel önerileri gizemli, pasif bir kabulleniş ile birleştirmeleri bekleniyor; kadınların aktif değil çekici olmaları gerektiği düşünülüyor. Kadınların yetişkin cinselliği yönünde toplumsallaşmaları romans kültürüne bağlanıyor: Genç kadınlar için romantik dergilerden, erkek pop yıldızları hakkında onların müziklerinden çok sadeliklerini ve kişiliklerini vurgulayan makalelerden oluşan uygun okuma malzemesi. Diğer yandan erkeklerin cinselliğinin dışsallaştırılması ve dışa yönlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Genç erkekler için uygun görülen okuma malzemesi, üzerinde erkek cinselliğinin hareket halinde olduğu pasif kadınlık imgelerini sergileyen heteroseksüel pornografik görüntüleri kapsayabilir. Bu rol farklılaşması, genç erkeklerin işlerini kolaylaştırmaktadır; çünkü ergenliğin başından itibaren cinsellikleri, gelişen yetişkinliklerinin bir parçası olarak kabul edilmektedir. Kızlar romantizm ideolojisi dışında bir cinsel ifade yolu bulamamaktadırlar. Ancak genç erkekler, cinselliği bir başkasıyla girilen ilişkinin bir parçası olmaktan çok yaşamın yiğitliğe ve performansa dayanan özel bir parçası olarak görmek üzere eğitilmenin yol açtığı deneyim parçalanmasının acısını çekerler ve bu durum yetişkinlik döneminde de devam eder.

Cinsel eğitim hakkı

Çocukların cinsellikle ilgili sahip oldukları en önemli hak bilme hakkıdır. Eğer cinsellik herkesin sahip olduğu bir itki ise, o zaman çocukların cinsel olabileceklerini ileri sürmek makuldür. Ya

da cinsellik yalnızca bedenlerin bir araya gelmesini ve gerginliğin atılmasını kapsayan fiziksel bir olaysa o halde çocuklar cinselliği yaşayabilirler. Ama eğer cinsellik benim öne sürdüğüm gibi toplumsal olarak oluşturulan bir etkinlik, öğrenilen bir davranışlar dizisi ise o zaman küçük bir çocuğu en iyi potansiyel cinsel olarak tanımlayabiliriz. Bu, küçük çocuğun cinsel olamayacağı anlamına gelmez yalnızca toplumumuzda çocuklara cinsel olmak için gereken bilginin büyüyene kadar verilmediği anlamına gelir.

Çocuklar cinsel açıdan cehalet içinde bırakılıyorlar; cinsel eğitim olarak geçenlerin çoğunluğu da ya fareler ve tuzaklama üzerine yoğunlaşmış aşırı biyolojik ya da fazla sevimli bilgiler oluyor. Ergenlik cinselliği üzerine uluslararası bir seminer, cinsel eğitime ve özellikle gebelikten korunma eğitimine acil öncelik verilmesi gerektiği inancında birleşti.[35] Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) on dört ila on sekiz yaş arasındaki genç insanlarla ilgili araştırmalar yapan bir çalışma grubu şunları söylemişti:

> Kürtaj, istenmeyen bir çocuktan daha iyi olabilir; ancak korunma, istenmeyen bir gebelikten daha iyidir ve gelişmiş korunma yöntemlerine yönelik en iyi adım, sorumlu davranışa yönelik eğitimdir. Gençler arasında cinsel etkinliklerin giderek arttığı bir gerçek ve bunun varlığını yadsımak ya da bastırmaya çalışmak yerine genç insanları eğitmek daha uygun olacaktır; böylece bu tür bir etkinlik, sorumlu yetişkinliğe giden gelişme sürecinde olumlu ve yapıcı bir deneyime dönüşecektir.[36]

Çocukların ve genç insanların cinsel eğitiminde uygulanması gereken bazı genel ilkeler ileri sürmek mümkündür ve bu konuda ben Kirkendale'den esinlendim.[37] Cinsel eğitim çocukların gelişme düzeyine uygun olmalıdır, gereğinden fazla teknik ayrıntılara inerek çocukların boyundan büyük olmamalıdır, ama aynı şekilde koruyucu olmamalı ya da cinsellik hakkındaki dikkat çekici gerçekleri genç insanlardan saklamamalıdır. Özel grup ve bireylerin özel ihtiyaçlarının farkında olunmalıdır; kişisel yardım ve rehberlik için fırsatlar sağlanmalıdır. Cinsel eğitim, kendi cinselliklerinden keyif alan insanlar tarafından verilmelidir. Cinsel eğitimciler, cinsel tutum ve davranışlardaki artan özgürlük ve açıklığı sorumlu

bir bağlamla bütünleştirebilmeliler. Bunu yapmanın en iyi yolu didaktik bir süreç değil, söz konusu olan meselelerin özgürce tartışıldığı bir süreç izlemektir. Eğitimciler yalnızca kendi verdikleri öğretimin var olmadığının farkında olmalıdırlar; diğer öğrenme kaynaklarını da onaylamalı ve öğrencilerin bunları değerlendirmelerine yardımcı olmalıdırlar.

Çocuklar kapsamlı ve cinselliğin duygusal, fiziksel, entelektüel, politik ve toplumsal yönlerini birleştiren bir cinsel eğitim görme hakkına sahiptirler. Bu eğitim, cinselliğin tanımlanmasında "ikilem"lerin (örn. hetero/homo) yerleşmesinden kaçınmalıdır ve cinsel tercihlere saygılı olmalı, toplumda cinsel olarak tanımlanmış gruplara kötü davranılmasına karşı çıkan bir değerler sisteminin gelişmesini teşvik etmelidir. Tatmin edici bir cinsel kimlik vurgulanırken, cinsellik sosyo-politik görünüşleri bağlamına sıkıca yerleştirilmelidir. Çocuklar cinselliğin ticarileştirilmesinin etkilerinden, cinslerin değişen rollerinden, çalışma ve aile hayatında cinslerin rollerinin etkisini kapsayacak genişlikteki bir perspektifte cinsler arasındaki ilişkilerden haberdar edilmelidirler. Genç insanların anababa olarak kendi olası potansiyellerini değerlendirmelerine yardımcı olunmalıdır.

Cinsel eğitim küçük çocuklara daha uygun bir şekilde verilebilir; çünkü onlar büyük çocukların kaçınılmaz duygusal bağlılıklarının karışıklıkları olmaksızın öğretilenleri kabul edebilirler. Ama Goldman'lar ülke çapındaki örneklemlerinde çok az çocuğun herhangi bir cinsel eğitim aldığını bulgulamışlardır: İngiltere örneklemlerinin beşte ikisinden azı ilkokulda cinsel eğitim aldığını söylemiştir.[38]

Okullarda ve başka yerlerde iyi cinsel eğitim programları eksikliği vardır ve bu yalnızca eğitimcilerin hatası değildir. Uygun programların bugünkü düşünce ortamına nasıl oturtulabileceğini görmek zordur. Okullar belirli konularda, kamuoyunun ancak çok az ilerisine gidebilirler ve aydın cinsel eğitim konusunda yanlış yönde ilerlenilmektedir. 1983'te İngiltere'deki Sağlık Eğitimi Konseyi, hükümetten gelen baskı üzerine Jane Cousins'in mükemmel kitabını[39] tavsiye listesinden çıkardı; kitap İngiltere Aile Planlama Kurumu tarafından da satın alınmadı. Eğitimcilerin cinsel eğitim

programlarına yönelik ters eleştirilere maruz kalma tehlikesi, ağırlıklı olarak ya da yalnızca biyolojik yönlere -üstelik cinselliğin değil, üremenin biyolojik yönleri- eğilen yumuşatılmış versiyonların hazırlanmasına yol açtı. Üremeye verilen bu önem, cinselliği erkeklerle kadınlar arasındaki sürekli ilişkiler olarak tanımlayan bir cinsellik anlayışını destekledi ve cinselliğin döllemeye dayanan, cinsel birleşmeyle ilgili ve amaca yönelik olduğu görüşünü güçlendirdi. O halde gözden geçirilip düzeltilmiş bir cinsel eğitim çocuklar ve yetişkinler için yeni bir cinsel düzene doğru bir adım olabilir. Bununla birlikte, çocuklar ve genç insanlar için daha fazla cinsel özgürlük gerektiği konusunda hemfikir olabilsek de toplumun bugünkü yapısı içinde cinsel özgürlüğü tahayyül etmenin zor olduğunu da düşünüyoruz.

OKUNACAK KİTAPLAR

–J. Cousins, **Make It Happy** (Virago, 1978).
–M. Elliott, **Preventing Child Sexual Assault: a practical guide to talking with children** (Bedford Square Press/NCVO, 1985).
–C. Farrell, **My Mother Said... the way young people learned about sex and birth control** (Routledge and Kegan Paul, 1978).
–S. Forward ve C. Buck, **Betrayal of Innocence: incest and its devastation** (Penguin, 1979).
–R. Goldman and J. Goldman, **Children's Sexual Thinking** (Routledge and Kegan Paul, 1982).
–S. Jackson, **Childhood and Sexuality** (Blackwell, 1982).
–R. Moody, **Indecent Assault** (Peace News-Word is Out, 1981).
–I. Pinchbeck ve M. Hewitt, **Children in English Society, cilt 1: From Tudor Times to the Eighteenth Century;** cilt 2: **From the Eighteenth Century to the Children Act 1948** (Routledge and Kegan Paul, 1969).
–B. Taylor (ed.), **Perspective on Paedophilia** (Batsford, 1981).
–L. Trenchard ve H. Warren, **Talking about Youth Work** (London Gay Teenage Group, 1985).

VIII. KIZLARIN HAKLARI

Sue Lees ve Jenny Mellor

GİRİŞ

Liberal demokrasilerde hakların kullanımı yetişkin yurttaşlığının önemli bir bileşeni olarak görülür. Beraberinde getirdiği görevler ve sorumluluklarla birlikte kamusal ve politik alanlarda hakların elde edilmesi, biraz bulanık sınırlar içinde olsa da -çünkü bütün haklar ve sorumluluklar aynı anda elde edilmez- yetişkin statüsüne sembolik geçişi işaret eder. Bu haklar -yurttaş ve vergi mükellefi- anlayışının esas olarak eril bir anlayış olduğu feministler tarafından çok sık ileri sürülmüştür.[1]

Bu haklar nelerdir? Savaş sonrası İngiltere liberal düşüncesi T. H. Marshall'ın sivil, politik ve toplumsal haklar ayrımından etki-

lendi:[2] Bireyi liberal hukuk teorisinde kuran özgür konuşma ve mülk sahipliği hakları; S.M. Lipset'in uygun bir biçimde liberal "politik insan" dediği şeyi oluşturan politik, oy ve kamusal örgütlenme hakları[3] ve son olarak -Marshall için tarihsel bir süreç içinde önceki ikisinin bir sonucu olarak- temel gelir, kişisel güvenlik ve eğitimi içeren refah hakları.

Marshall'ın sınıflaması, liberal haklar ve adalet kavramlarındaki merkezi öneme sahip anlam belirsizliklerinden birini ortaya çıkarır: biçimsel ve tözel arasındaki ayrım. Örneğin "özgür konuşma" ya da oy kullanma veya mülk sahibi olma (Bu haklar da kadınlar için görece yeni kazanımlardır) biçimsel eşitliklerinin, "yeterli gelir" ve diğer refah biçimleri gibi tözel "haklar"dan çok farklı olduğu açıktır. Özel grupların refah ihtiyaçlarını hiçbir biçimsel ilke sağlayamaz; somut ve tözel olarak araştırılmaları gerekir. Bu nedenle Rawl'unki gibi adalet ve haklar üzerine son liberal tartışmalar tözel eşitlik kavramlarına yöneliyor.[4]

Benzer bir biçimde, "pozitif ayrımcılık" tartışmaları, *biçimsel olarak* bütün yurttaşlara eşit biçimde verilen hakların etkili kullanımını zayıflatarak, kadınlar ve siyahlar tarafından maruz kalınan tözel eşitsizliklerin oynadığı rolü ortaya koymuştur. Kadınların yurttaşlar olarak biçimsel olarak sahip oldukları hakları kullanmalarını sağlamak için tözel kaynakların dağıtımında ve kurumların yapısında ne kadar büyük değişikliklerin gerekli olduğunu göstererek, Eisenstein feminizmin liberalizmin çelişkili yönlerini ortaya koymada önemli bir rol oynadığını belirtiyor: fırsat eşitliği, atfedilen eril statüleriyle erkeklere ayrıcalık tanıyan eşitsiz bir sistemdir."[5] Kadınların karşılaştıkları tözel eşitsizliklerin başlıca biçimleri nelerdir ve bunların özel olarak kızların yaşamlarıyla ilişkisi nedir?

1. Birincisi, liberal haklar teorisi kamu alanı ile özel alan arasında bir ayrımı varsayar ve bu nedenle aile yaşamının özel alanına "tecavüz etme" girişimlerini mahkûm eder. Ancak kızlar üzerinde, ailenin yapısından kaynaklanan - örneğin eviçi emeğinde kadınların rolü ve henüz okula devam ederken kızlar üzerinde bu tür sorumlulukları almaları için baskı uygulama

eğilimi- ve kızların biçimsel olarak eşit muameleye dayanan kamu eğitim kurumlarına katılım kapasitelerini etkileyen önemli baskılar vardır. Bu şekilde, tözel refah haklarının aileye müdahale ettiği noktada bile, bu haklar evli kadın statüsünü zayıflatmaktan çok teşvik ederler.

2. Kamu yaşamında kadınların aşağı konumları yalnızca özel alandaki boyun eğmenin sonucu değildir. Çalışma yaşamındaki ve politik yaşamdaki cinsiyetçilik, doğrudan ve dolaylı ayrımcılık aracılığıyla kadınların politik haklarını uygulama yeteneklerini sakatlar. Kadınlar sendikalarda ve politik partilerde doğrudan ayrımcılıkla karşı karşıya kalırlar, fakat genellikle ekonominin, işçi örgütlenmesinin politik olarak en zayıf olduğu sektörlerinde istihdama mahkûm edildikleri için dolaylı ayrımcılıkla da karşı karşıya gelmek durumundadırlar. Biçimsel olarak eşit olan yapılara eşit giriş olanağı böylelikle kapanır ve bu tür alanlarda pozitif ayrımcılığın en güçlü argümanlarından birini oluşturur.

3. Haklarının tam olarak kullanılmasında kadınların karşılaştıkları engeller özellikle aile, iş ya da politik örgütlenmeler gibi kurumsal bağlamlarda eril davranışın ötesine uzanır. Söylemin ve dilin kadınların cinselliğini ve özerkliğini sınırlama gücü toplumsal yaşamın bütün alanlarına yayılmıştır. Hakların kullanılması - özellikle sivil politik yapıdaki hakların (yine Marshall'ın sınıflamasını kullanırsak)- bireylerin kendilerini algılamalarının hedef yönelimli davranışlar ve kamusal yaşamda edinilen vasıflar ve becerilerle tanımlandığı "cinsiyetsiz bir öznellik"[6] gerektirir. Politikaya katılım kendini politik bir hayvan olarak tanımlamayı gerektirir ve bu hayvan kadınların öz tanımları cinsellik alanıyla sınırlı olduğu sürece erkek olarak kalacaktır. Bu, cinsellikte bir politika olduğunu yadsımak değildir, daha çok onun bir yönünü tanımlamaktır: Yürürlükte olan cinsellik kavramlarının kadınlardan kamusal ve politik bir varoluşu esirgeme rolü. Yerleşik biçimsel eşitlik alanlarına girişi engelleyen bu tözel eşitsizlik biçimleri üzerinde yoğunlaşarak feminizm, haklar kavramını, hukuk teorisinde genellikle kutsallaştırılan pozitivist bir kavram olmaktan çıkarıp tözel

cinsel eşitliğe ulaşılması için oluşması gereken değişiklikleri ortaya koyabilecek -Eisenstein'ın ileri sürdüğü gibi- eleştirel dönüştürücü bir kavram haline getirebilir.

KIZLARIN HAKLARI

Yukarıda anahatları verilen bakış açısından, artık kızların hakları sorusuna yaklaşabiliriz. Hemen karşımıza çıkan bir paradoks var: Tarihsel olarak, liberal teori ilerlemeyi, çocukların haklardan ve onlara eşlik eden sorumluluklardan ayrılmaları ve dışlanmalarıyla tanımladı. Eleştirel bir feminizm bu bakış açısının tersine çevrilmesini içerir. "Rüştünü ispat etmemişleri" "rasyonellik öncesi" aşamada oldukları iddiasıyla yasal süreçten korumak yerine soru, yukarıda sözü edilen tözel eşitsizliklerin yetişkinliğe geçişleri sırasında ortadan kaldırılması için kızlar tarafından kazanılması gereken hakların ne olduğu biçiminde yeniden formüle edilir.

Yakın zamana kadar çocuk hakları sorusu, cinsiyetin özel olarak kızlara tecavüz etmesiyle ilgilenmiyor ve kızlar olarak büyüme deneyiminin kızların hem çocuklar olarak hem de daha sonra kadınlar olarak ezilmelerine nasıl katkıda bulunduğunu sorgulamıyordu. Gençlik kültürü çalışmaları erkek çocuklar üzerinde yoğunlaştı ve genellikle cins-cinsiyet ilişkilerini ihmal etti. Eril gençlik kültürünün vahşi şovenizmi, incelenmek bir yana "erilliğin kutlanması" olarak benimsendi. Bu tür çalışmalar cinsiyetçiliği eleştirmeden kabul ettiler ve rock gruplarını, dazlakları ve diğer grupları romantik bir biçimde betimleyerek cinsiyetçiliği örtük olarak övdüler. Cinsiyetçiliğin gündelik yaşantısının pek ender olarak sorgulanmasının nedeni cinselliği ve cinsiyeti; "doğal" ve biyolojik, dolayısıyla değiştirilemez olarak gören sağduyudur. Bu, cinsler arasındaki son derece haksız ilişkiler deneyimini, bu ilişkilerin doğal olarak kabul edilmesine dönüştürür.

Kızların haklarından ne kastediliyor? Eşit bir toplumda herkesin eşit eğitim fırsatına sahip olma, yetişkinler olarak bir yaşama ücreti alma, çocuk sahibi olup olmama ya da çocuk sahibi olma zamanı konusunda karar verme ve potansiyellerini tam olarak geliş-

tirme hakları olmalıdır. Açıklanması gereken nokta neden bu kadar az sayıda kızın potansiyellerini tam olarak geliştirdikleri, ev içinde ve dışında neden ve nasıl ayrımcılığa tabi oldukları ve cinsel suiistimal ve tacize maruz kaldıkları ve kadınlar olarak birçoğunun neden sınırlı hayatlar sürdükleri ve eviçi şiddete maruz kaldıklarıdır.

Haklara ilişkin sorular diğerlerinin yapabildikleri bazı şeyleri yapma temel özgürlükleri ya da yaşamın normal olarak kişisel tercihe bırakılan yönlerinde diğer insanların müdahalesine maruz kalmama özgürlüğü ile ilgili sorulardır. Bu özgürlükler teoride değil, somut toplumsal bağlamlarda mevcut ya da eksiktir. Bu nedenle kızların haklarının incelenmesine aile bağlamında başlayacağız ve sonra eğitimde ve akran grupları altkültüründe kızları inceleyeceğiz.

AİLE

Aileler kızların hakları üzerinde iki düzeyde etkili oluyorlar. İlk olarak resmi olmayan bir düzey var. Kızlar aile içinde, aslında ikinci sınıf yurttaşlık olan bir şeyi, yeryüzünde "farklı fakat eşit" bir yer olarak kabul etmek üzere toplumsallaşırlar. Ayrıca, dünyayla, bilişsel varlıklar olmaktan çok esas olarak cinsel varlıklar olarak ilişki kurmaları gerekliliğini doğal olarak görmeyi öğrenirler. Ancak aile, meselelerini kendi içinde halledemediğinde, kızların hakları resmi bir düzeyde de etkilenir. Dış dünya devreye girince, bir kızın, erkek kardeşlerinin cinselliğinden farklı bir davranışla karşılaşan cinselliği problem haline gelebilir. Konuya bir toplumsallaşma tartışmasıyla başlıyoruz.

Yeni bir bebek doğduğunda herkesin sorduğu ilk soru "Erkek mi, kız mı?" sorusudur. Derhal iki cinsiyetin o andan itibaren farklı kişilikler geliştirdiği varsayılarak uygun tebrik kartları ve armağanlar alınır. "Küçük kız için pembe, oğlan için mavi" farklı renklerde bebek giysilerinden daha fazla şey ifade eder. Varsayılan biyolojik ve psikolojik farklar temelinde yeni bebekte aranan ve sonunda "keşfedilen" bütün bir ideal özellikler dizisini öne sü-

rer.[7] Kızlar "nazik, yumuşak başlı, duyarlı, uysal, rekabetçilikten uzak, sevimli ve bağımlıdırlar"; başka bir deyişle pasiftirler. Erkek çocuklar "saldırgan, egemen, hırslı, güçlü ve bağımsızdırlar"; başka bir deyişle aktiftirler. Erkek çocuklar bireyciliğe ve rekabete dayanan bir ekonomide başarılı olmak için gereken özelliklere sahiptirler, oysa kızlar "doğal" olarak, onlar için bir beslenme, bakım zemini oluştururlar. Biyolojik farkların cinsiyet farklılaşmasına çok az katkıda bulunduğunu ortaya koyan antropolojik ve tarihsel kanıtlara karşın,[8] erkeklerin ve kızların "doğal olarak" farklı oldukları inancı sağduyuda yerini korumaya devam ediyor. Ayrıca Sue Sharp'in öne sürdüğü gibi, "açık ayrımcılığın eleştirildiği bir toplumda, 'doğal' cinsiyet farkları, rol ayrımlarının ve dolayısıyla ekonomik sistemin hâlâ dayanmakta olduğu eşitsizlikleri korumaya yardım eder."[9]

Aile içi toplumsallaşmanın kızların gelişimini etkileme biçimine epey ilgi gösterildi[10] ve yakın bir tarihte feminist yazarlar dikkatlerini oyuncakların, kitapların ve çizgi romanların dişil öznеyi yeniden üretmedeki rolüne yönelttiler. Bu yazına hak ettiği yeri burada vermek olanaklı değil; ancak özellikle konuyla ilgili oldukları için söz etmeye değer birkaç nokta var. Örneğin Sara Delamont, "erkek çocuklara yönelik oyuncakların aktif, serüven ve eğlence vaat eden oyuncaklar olduğunu, oysa kızların oyuncaklarının temel olarak pasif genellikle eviçi yaşamının görünümlerini yeniden üreten oyuncaklar olduğunu belirtiyor. Oyuncaklar kızları yemek pişirmeye, dikiş dikmeye, "bebeği" beslemeye, yıkamaya ve onunla ilgilenmeye teşvik ederken, erkek çocukları mücadele etmeye, uzun vadeli mücadele stratejileri kurmaya, inşa etmeye ve planlamaya teşvik ediyor; bu etkinliklerin hepsi dış dünyada yaşanıyor.[11] Kızlar için evi merkez alma eğilimi ilk okuma programlarında ve çocuk kitaplarında da teşvik ediliyor. Örneğin Rosemary Stones'un, 200 adet resimli kitaptan kırk altısının kızları nasıl betimlediğini ortaya koyduğu bir incelemesinde işaret ettiği gibi:

> Kızların coşku gösterdiği tek zaman toz alma, süpürme ya da silme konusunda annelerine yardım ettikleri zamandır... Erkek çocuklara yönelik mesleki kitaplar her insanın (Tamamen eril bir dünyada) elden

geldiğince dolu bir hayat yaşama ihtiyacını vurguluyor; öte yandan kızlara yönelik mesleki kitaplar ya bir hayal dünyasını betimliyor ya da kızların önlerine koyduğu meslek tercihleriyle, bu mesleğe yaklaşım biçimiyle ve kızların nihai hedefini resmetme biçimiyle onları ikinci en iyiyi normal kabul etmeye teşvik ediyorlar.[12]

Küçük çocuklara yönelik kitaplar kızların gelecekteki gündelik yaşamları için sınırlı bir görünüm sunuyorsa, resimli romanlar ve popüler dergiler görünüşte özgürleştirici olmakla beraber aklı denetlemeye ve koşullandırmaya çalışırlar. On üç yaşından küçük çocuklara yönelik resimli roman öyküleri üzerine etkileyici bir analizde Valerie Walkerdine bir hayal dünyasında gerçek ve güç durumların nasıl sunulduğunu ve kadın kahramanların özgeci ve sabırlı yanıtlarıyla bu durumların nasıl çözümlendiğini gösteriyor. Öykülerdeki kızlar okuyucuları gerçek yaşamda etkileyen sorunların birçoğuyla karşı karşıya kalıyorlar. Ancak bunlar durumun çözüme ulaştırılabildiği dramatik bir dünyaya aktarılıyor. Bu, olumsuz, istenmeyen özelliklerin, kadın kahramanın "güzel" karakteriyle karşıtlık oluşturan öyküdeki uzak ve kötü karakterlere yüklenmesiyle gerçekleştiriliyor. Walkerdine'in dediği gibi:

> Kadın kahramanların hepsi sessizce acı çeker; sabır ve tahammül değerlerini sergilerler ve sessizlik, özgecilik, yardımseverlik nedeniyle ödüllendirilirler. Kendine yönelik herhangi bir düşünce, herhangi bir istek, özlem dolu arzu ya da öfke metinler içinde kötü olarak gösteriliyor... kızlar, bir an bile öfkelenen kadın kahramanlarla karşılaşmıyorlar... öfke hiçbir zaman doğrulanmıyor ve isyan hiçbir zaman onaylanmıyor... bu biçimde kızlar "kurbanlar" haline getiriliyorlar -örneğin öfke ve nefret duyguları ötekine yükleniyor ve kendinde bastırılıyor- pasiflik böylelikle bir iç mücadelenin sonucu olarak *aktif* olarak üretiliyor.[13]

Bunty ve *Mandy* okurları romantik öyküler için henüz çok genç oldukları halde romantik kurgunun kadın kahramanlarının tipik özellikleriyle özdeşleşmeyi öğreniyorlar. Bu arada "kendilerine ancak erkekler tarafından verildiği kadar değer vermeye" hazırlanmak üzere *Jackie*'ye yöneliyorlar. Angela McRobbie'nin ticari medya için söylediği gibi:

> Görünüşte zaman geçirmeye ve eğlenceye yönelik oldukları halde, eğlence anlayışları... özellikle Jackie'ninki hemen hemen tamamen nevrotik bir "herif" arayışıyla sınırlı. Benim eleştirimin hedefi de bu sınırlı özimgeler ve sundukları dar olanaklardır.[14]

Ancak, kişi kitaplardaki, oyuncaklardaki ve resimli romanlardaki cinsiyetçi önyargı konusunda eleştirel olabilse bile, bunların kızların haklarının yok edilmesine katkıda bulunduğunu ileri sürmek zorlama gibi görünebilir. Her şeyden önce, bütün anababalar kızları için kız oyuncakları satın almıyorlar ya da kişiliklerini baskı altına almaya çalışmıyorlar, onlara aşırı ev işleri yüklemiyorlar. Aslında anababaların en büyük endişeleri kızlarının uygun olmayan düzeyde etkinlik göstermelerinden çok oğullarının kendi ayakları üzerinde duramamaları ya da eril ve saldırgan bir biçimde hareket edememeleridir.. Bir erkek çocuğun hanımevladı olması bir kızçocuğun erkek gibi olmasından çok daha kötüdür, çünkü kızın, erkeklerle ilgilenmeye başladığında bu tavırları bırakacağı düşünülür. Belki de meselenin can alıcı noktası burasıdır: Bir kız kendi değerini, cinselliği aracılığıyla erkekleri çekme yeteneğiyle ölçmeyi öğrendiğinde ve bunda başarısız olursa bir kadın olarak başarısız olduğunu kabul ettiğinde yaşamın diğer alanlarında potansiyellerinin çoğunu gerçekleştiremez; "kendinin" yalnızca duygusal yönleri üzerinde yoğunlaşma ve bilişsel yeteneğinin değerini küçümseme eğilimi taşır. Bu yalnızca gelecek için çok kötü sonuçlara yol açmakla kalmaz aynı zamanda kızı mutsuzluğa sürükler. Dergilerde cinsellik romantik aşk ideolojisi aracılığıyla meşrulaştırılır. Kızlar ilişkilerin süreceğini ve yaşamlarını adayacakları odak noktasına dönüşeceğini beklemeyi öğrenirler. Öte yandan erkekler başka insanların duygularına yönelik duyarlılıklarını bastırmaya ve doğalarının "dişil" yönlerini küçümsemeye ve reddetmeye teşvik edilirler.[15] Cinselliğe eril egonun ilavesi olarak bakılır.[16] Sürekli arkadaşlıklar "eşler" için saklı tutulurken, kızlar bir dizi fetihten başka bir şey değildirler.

Kızlar, kızların evde geçirdikleri saatlerle daha fazla ilgilenen ve evde onlardan daha fazla yardım bekleyen anababalarının kendilerine erkek kardeşlerinden farklı davrandıklarını belirtiyorlar.[17] Bazı ailelerde özgürlükleri gereksiz bir biçimde kısıtlanıyor ve do-

layısıyla hakları sınırlanıyor. Ancak bir kızın özerk bir birey olarak hareket etme kapasitesi üzerindeki en etkili ve evrensel sınırlama, onun, erkeklerle eşitsiz ilişkisini "doğal" ve kaçınılmaz kabul ederek kendine dayattığı sınırlamadır. Kızların toplumsallaşması, kendinin erkekler tarafından tanımlanan bir cinsellik aracılığıyla tanımlanmasına verdiği önemle, onların kamusal alanda biçimsel olarak garanti altına alınmış hakları kullanma kapasitelerini sınırlar.

Şimdiye kadar kızların, özsaygı için erkekleri dayanak noktası olarak almaya ikna edildikleri resmi olmayan mekanizmaları inceledik. Ancak cinselliğin kızların ve erkeklerin haklarını biçimsel olarak da farklı farklı etkilediği özel koşullar da vardır: Özellikle kızı dış müdahaleye maruz bırakabilecek aile parçalanması ve gevşek aile ilişkileri. Burada öğrenci kızların hamileliğini, doğum kontrol yöntemlerini, cinselliği ve toplumsal denetimi tartışacağız.

Okulda Hamile[18] raporlarında Tek Ebeveynli Aileler için Ulusal Konsey, 1977'de on altı yaşın altındaki 3625 kızın ve on altı yaşında 8424 bekar kızın hamile kaldığını belirtti. Onaltı yaşındaki bekar kızların hamilelikleri 1971 ila 1973 arasında yüzde 19 arttı, ama o zamandan bu yana yüzde 11 düştü.

Henüz okuldayken hamile kalırsa, bir kızın haklarının tehlikeye gireceğini ima eden bu raporda çok sayıda rahatsız edici yön var. Birinci mesele bir kızın onaylamama ya da utançla karşı karşıya kalmadan yeterli bilgiye ve etkili doğum kontrol araçlarına sahip olma hakkıyla ilgilidir. Rapor hamile kalan kızların daha fazla cinsel deneyime sahip olmadıklarını ve aile koşullarının olağandışı olmadığını ileri sürüyor. Hamilelik toplumsal ya da ailevi bir yoksunluğa verilen psikolojik bir yanıt değildir,[19] genellikle doğum kontrolüne ilişkin yanlış ya da yetersiz bilgi nedeniyle istemeden ortaya çıkar. On altı yaşın altındaki kızlar kendilerine yardım edilmeyeceğinden; erkek arkadaşlarına reşit olmayan biriyle cinsel ilişki nedeniyle dava açılacağından ya da anababalarına haber verileceğinden özellikle korkarlar. Rapor, bazı okullarda cinsel eğitimi geliştirmeye yönelik yardım tekliflerine pek gönüllü olmayan bir yanıt verildiğini, çünkü bunu müfredatlarındaki önemli bir madde olarak görmediklerini belirtiyor. Hatta bazı okullar buna ta-

mamen karşıydı. Daha da dikkat çekici olan nokta, erkek okullarının genellikle müfredatlarına sağlık eğitimini dahil etme ihtiyacını hiç hissetmemeleri. Bu, hamileliğin paylaşılan bir sorumluluk olması gerektiği düşüncesini anlamsız kılıyor. Aslında, Özel Okul Müdireleri Birliği'nin *Planlanmamış Hamilelik*'te[20] iddia ettiği gibi, "kadınlara yönelik gelişmiş doğum kontrol teknikleri erkeklerin sorumluluğunu daha da azalmış olabilir."[21] Raporu hazırlayanlar, doğum kontrolü hakkında hem erkeklere hem de kızlara bilgi verilmesi gerektiğini belirtiyor, erkeklerin ve kızların otorite figürleriyle ya da tıp mesleğiyle bağlantısı olmayan gençlik danışma servisleri aracılığıyla bunu birlikte araştırmaya teşvik edilmelerini öneriyorlar. Bir kız, destekleyici olan ve kınayıcı olmayan bir ortamda, öğüt almak için başvurabileceğini hissederse istenmeyen hamilelikler önlenebilir.

Raporun ortaya koyduğu ikinci önemli nokta hamile kalan ve çocuk sahibi olan kızların okullarının son yıllarını tamamlayamamalarıdır. Pek az kız bebek doğduktan sonra okula dönüyor ve "pek çok LEA kızların okuldan ayrılmalarına tıbbi nedenlerle izin vermek için yetkisini kullanıyor, ama yetkisini yeterli alternatif eğitim sağlamak için kullanamıyor."[22] Bazı durumlarda okul, hamilelik normal kabul edildiğinde bütün okulun ahlaki standartlarının çökeceğini düşünüyor. Okulunu bitiremeyen bir kız büyük olasılıkla daha düşük para kazanma kapasitesine, düşük iş beklentilerine sahip olacak ve bekar ebeveyn olarak sürekli bir şekilde ek yardımlara bağımlı kalacaktır. Hem anne hem de bebek için üzücü bir gelecek.

Son olarak, tahmin edilebileceği gibi rapor, öğrenci kızların hamileliğinin, zaten bazı açılardan dezavantajlı durumda olan kızlar üzerinde en olumsuz etkiyi yarattığını ortaya koyuyor. Vesayet altında olan ve bir çocuk yurdunda yaşarken hamile kalan kızlardan yurdu terk etmeleri istenebilir. Aynı şekilde gelir düzeyi düşük bir aileden gelen bir kızın ailesi kendisine yardım etmek istese bile, kız aileye ek bir mali yük getirdiği için ilişkiler gerginleşebilir. Öğrenci annelerin annelik tahsisatına hakları yoktur; çünkü bu tahsisat ya katkıdır ya ek ödenektir ya da aile gelirinin ilavesidir. Ancak raporun işaret ettiği gibi:

Okulu 16 yaşında terk ederse iş için kayıt olmadan Ek Ödenek için derhal başvurmaya hakkı vardır; düşük ücretli bir işe girerse Aile Geliri İlavesine hakkı olabilir. Dolayısıyla okulu terk etmesi yönünde güçlü bir teşvik vardır.[23]

İstenmeyen erken hamileliğin bir kızın geleceğinde yaratacağı hasar gözönüne alındığında, etkili doğum kontrolüne ulaşmanın her genç kızın hakkı olarak var olması gerektiği ortaya çıkacaktır ve bu önemli ilke DHSS tarafından 1974 ve 1980 genelgelerinde desteklenmiştir. Her iki genelge de doktorlara ve danışmanlara on altı yaşından küçük bir hastayı konuyu anababasıyla tartışmaya ikna etmek için ellerinden geleni yapmalarını tavsiye ediyorsa da, doktor ile hastası arasındaki gizliliğin önemini ve doğum kontrol ilaçlarını verme ya da vermeme kararının sonuçta doktorun klinik yargısına bağlı olduğunu kabul ediyordu.

1981'de Victoria Gillick, hiçbir koşulda "rızam olmadan 16 yaşından küçükken dört kızıma herhangi bir doğum kontrol ilacı ya da çocuk düşürme aracı ya da tedavisi vermeyeceğine dair" yerel sağlık kurumundan teminat istedi.[24] Bayan Gillick istediği teminatı alamayınca 1980 genelgesiyle ilgili olarak yerel sağlık kurumuna ve DHSS'ye karşı dava açtı. Temmuz 1983'te yerel sağlık kurumuna karşı davası Yüksek Mahkeme'de Hâkim Woolf tarafından reddedildi. Ancak kararı 20 Aralık 1984'de Temyiz Mahkemesi'nde Hâkim Parker tarafından tersine çevrildi. Hâkim şöyle diyordu:

Acil durumlar dışında, anababasının bilgisi ve rızası olmadan 16 yaşından küçük bir kıza doğum kontrolüne yönelik tedbirler almasını öneren ya da böyle bir kıza doğum kontrolüne ya da çocuk düşürmeye yönelik tedavi uygulayan bir doktor anababanın ya da vasinin yasal haklarını ihlal etmektedir.

1980 DHSS genelgesinin "yasaya aykırı" olduğu ilan edildi. Yasal Çocuk Merkezi (CLC) Temyiz Mahkemesi'nin kararının aşağıdaki sonuçları doğuracağını ileri sürdü:

16 yaşından küçüklerin tıbbi tedavide bağımsız ya da mahrem hakları ya da bedenlerini ve yaşamlarını etkileyen önemli konularda seçim ya

da öz belirlenim hakları yoktur; bir mahkemenin müdahalesi olmadığı durumda, çocukları 16 yaşına gelene kadar onların bedenleri üzerinde tam bir denetim hakkına sahip olan anababalardır. [25]

CLC, Temyiz Mahkemesi'nin kararını özellikle iki noktada eleştiriyordu. Birincisi Parker'ın kararında olduğu gibi erkekler (on dört) ve kızlar (on altı) için iki ayrı karar verebilme yaşını kabul ederek Cins Ayrımcılığı Kanunu'nun (1975) 29 (1). kısmına ve cinsiyet temelinde ayrımcılığı yasaklayan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14. maddesine aykırı hareket etmiş oluyordu. İkincisi tıbbi tedaviyi kabul etme hakkının birtakım keyfi ve sabit yaşlara değil, ilgili bireyin olgunluğuna ve anlayışına dayanması gerektiğini ileri sürüyorlardı.

Temyiz Mahkemesi'nin kararının en çok, okul dönemindeki hamilelikten en kötü şekilde etkilenen kızlar üzerinde yaralayıcı etki yaratmış olması ilginç bir nokta. Aile ilişkilerinin destekleyici olduğu ve kızların anababalarıyla iyi anlaştıkları yerlerde Gillick kararı pek bir değişiklik yaratmamış olmalı. Ancak kızların anababalarıyla ilişkilerinin kötü olduğu ya da aralarında derin tavır farklılıklarının bulunduğu yerlerde kızlar için kendilerine yardım edecek birini bulmak daha da zor hale geldi.

Ancak bir kızın kendi cinselliğini denetleme hakkı 18 Ekim 1985'te Temyiz Mahkemesinin kararını bozan Lordlar Kamarası üyeleri tarafından açıkça tanındı. Genç kızların istenmeyen hamileliğin getirdiği kesinti ve baskıdan kaçınmaya yönelik yasal hakları artık kabul ediliyordu (Oybirliğiyle olmasa da). Bununla birlikte, mahkemenin kararı, bir kızın özgürlüğünün kendi isteğine göre gelişmesinin hâlâ büyük ölçüde ailesine bağlı olması durumunu değiştirmiyor.

Bazı ailelerde, anababalar kızlarına oğullarından daha katı kurallar dayattıkları için, tek başına kadın cinselliği olgusu soruna yol açıyor. Spare Rib'e yazan bir grup kızın üzüntüyle belirttikleri gibi:

Erkeklere çok daha az kısıtlama getirildiğini hissediyoruz. İstedikleri saate kadar dışarda kalmalarına ve istedikleri yere gitmelerine izin veriliyor oysa biz nereye gideceğimiz konusunda sıkı bir sorgudan geçi-

riliyoruz ve ya gidemeyeceğimiz ya da belli bir saatte geri dönmemiz gerektiği söyleniyor.[26]

Kurallar bir kez dayatılınca ihlal edilmeleri de kolaylaşır ve bu kavgalara ve tartışmalara yol açabilir. Bir kız sık sık geç saatlere kadar dışarıda kalırsa ve dışardan yardım istenir ya da kız bir çok kez polis tarafından bulunur ve evine iade edilirse, aile, üyelerine sağlayabileceği en büyük korumayı kaybeder; anonimlik. Bir kez "yerel otoritelerin dikkatini" çekince bir kızın cinsel davranışı inceleme altına alınabilir ve kıza "anababasının denetiminin ötesinde" kısıtlamalar uygulanabilir ya da özellikle olgunlaşma öncesi cinsellikten kuşkulanılıyorsa "ahlaki tehlike" içinde olduğu varsayılabilir. Bu süreç Spare Rib'e yazan genç bir kadın tarafından çok iyi betimleniyor.

> On beş yaşındayım ve daha geçenlerde vesayet altına alınmakla tehdit edildim. Geçen perşembe dükkân hırsızlığı nedeniyle mahkemeye gittim ve iki renkli saçım olduğu için okuldan uzaklaştırıldım. Ancak davam boyunca sürekli olarak cinsellik ve erkekler öne sürüldü. Polis beni bir psikiyatriste gösterdi, düşünebiliyor musunuz ve dosyamı mahkemeye getirdiklerinde iddialarının yaklaşık %75'i küçük yaş cinselliğiyle ilgiliydi. Gece dışarda kaldığımda annem endişelenir ve polislere haber verirdi. Polis bir iki kez beni buldu ve yasadışı cinsel ilişkiye girip girmediğimi anlamak için beni muayene etmekle tehdit etti; ilk başta bunun ne anlama geldiğini bile bilmiyordum.[27]

1970'lerin başlarında, kızlara yönelik iki ıslahevinde yapılan bir araştırma bir kızın suç işlemediği halde, yalnızca küçük yaşta vesayet altına alınıp giderek daha güvenli hale gelen bir dizi kurumdan "kaçtığı" için ıslahevine gönderilebildiğini ortaya koydu.[28] Mahkemenin nezareti gerektirmeyen bir hükmü reddetmek için nedenler göstermesini gerektiren 1982 Cezai Hukuk Kanunu bugün böyle bir olguyu daha az mümkün kılıyor. Ancak "Çocukların Başları Hâlâ Belada"[29] başlıklı bir rapor, genç insanlar için hapis cezalarının kullanımının, suçlardaki artıştan hâlâ çok daha hızlı yükseldiğini ve kızlar için hapis cezalarının kullanımında yüzde 25'lik bir artış olduğunu ortaya koyuyor.[30] Gillick'in genç bir kızla doktoru arasındaki gizlilik ilişkisini yok etme girişiminin gös-

terdiği gibi kızlar, kendi cinselliklerini sorumlu bir tavırla idare etmelerini engelleyen yasal müdahaleye özellikle açıklar ve bu açıklık bir kızın kendi cinselliğini denetleme hakkı yasada yer alana kadar devam edecektir.

Ailelerin genel olarak kızların haklarını koruduklarını ya da yok ettiklerini kesin olarak ileri sürmek bir dizi nedenle güç. Birincisi, kızların toplumsallaşmasının genellikle bir aile ortamında gerçekleştiği ve nasıl kadın olunacağını annelerinden öğrendikleri doğrudur. Fakat kızların çoğu, kadınlık rolünü "doğal" kabul ettiği halde, son araştırmalar, kızların büyükçe bir azınlığının ev içinde ve dışında yapmaları istenen işler için anneleri tarafından getirilen haksız baskının farkına varmaya başladığını ve bu kızların en azından kendileri için çok farklı bir gelecek planladıklarını ortaya koyuyor.[31] İkincisi, aile İngiltere sınıf yapısı tarafından verilen eşitsiz fırsatları üyelerine iletmenin aracı olduğu ölçüde, kızların haklarını zayıflatır; fakat bu, yalnızca kızlar için değil bütün çocuklar için geçerlidir. Nihayet, bireysel özgürlüğü en önemli politik önceliklerinden biri olarak teşvik eden bir toplumda, özel alan çocuklar için doğal ortamdır. Dolayısıyla kamusal alan hem ideolojik hem de mali olarak ikinci sıradadır. Bir aile dış müdahalenin dışında kalma kapasitesine sahip olduğu sürece üyelerini korur. Ancak aynı özel hayat çocuklara yönelik çeşitli kötü muamele biçimlerinin, ihmalin ya da eviçi şiddetin uzun süre fark edilmeden kalmasına izin veriyor. Kızlar eviçi baskıyla özel olarak ve ensestle daha ciddi bir düzeyde karşı karşıya kalıyorlar ve bu, kızların resmi düzeydeki haklarını da ihlal ediyor. Anababalara çocuklarının haklarının doğal muhafızları olarak bakılıyor. Çocuklarını korumak yerine onlara zarar verirlerse çocuklar iki kat acı çekiyorlar: Birincisi kendilerine inanılmayacağından ya da bu konuda konuştuklarından ötürü cezalandırılmaktan korktukları için ve ikincisi bir şey ortaya çıktığında bunun aile üzerindeki etkisinden korktukları için. Aile parçalanabilir ve onlar da onun korumasından yoksun kalabilirler. Ailenin her parçalanma biçimi çocukların yaralanabilirliğini arttırır ve kadın cinselliğinin denetimi konusundaki mücadelelerin aile ilişkilerine ek bir yük getirdiği ölçüde kızlar yaralanmaya erkeklerden daha açıktırlar.

Eğitim sivil ve politik hakların etkili kullanımı için yaşamsal öneme sahip bir hazırlıktır ve bu nedenle kızların ve erkeklerin eğitim deneyimlerindeki eşitsizlikler onların bu hakları yetişkinlikte uygulama yeteneklerini zorunlu olarak etkiler.

Hiç değilse Cins Ayrımcılığı Kanunu'ndan (1975) bu yana okullar resmi bir fırsat eşitliği politikasına sahipler ve ırk, cinsiyet ya da sınıf temelinde bir öğrenciye karşı yasal olarak ayrımcılık yapamazlar. Ancak Michelle Stanworth'un ileri sürdüğü gibi eğitim sistemimiz "zaten ayrıcalıklı durumda olanları kayırır ve zaten dezavantajlı durumda olanların yoluna yeni engeller koyar."[32] Fakat mesele yalnızca doğrudan bir görceli başarısızlık meselesi değildir. Bu nedenle feminist yazarların cinsiyetin eğitsel bir eşitsizlik kaynağı olduğunu keşfetmeleri şaşırtıcı değildir. Jennifer Shaw'un ortaya koyduğu gibi sorun şudur:

> Okuma, fiziksel ve psikolojik olgunluk açısından iki yıl kadar ilerde olarak okul yaşamlarına erkek çocuklardan çok daha iyi bir durumda başlayan kızların okulu çok daha düşük niteliklerle terk etmeleri nasıl açıklanabilir?

Yorumlamasını sürdürüyor:

> Bütün seçici eğitim sistemlerinin diğer yanı sistemli cesaret kırmadır, ancak İngiltere modelinin paradoksu, kendi başarı kriterleriyle en ümit verici olan öğrencilerinin sürekli olarak başarısız olmalarıdır.[33]

Kızlar tamamen başarısız oluyorlar demek istemiyoruz; aslında bugün geçmişe göre daha başarılılar. Sorun şu ki gelecekteki meslek ya da iş ümitleri gibi önemli alanlarda erkekler her düzeyde avantajlı görünüyorlar. Örneğin 1981'de kızların yüzde 58'i okulu en azından bir A-C, GCE (General Certificate of Education-Genel Eğitim Sertifikası) O düzeyle (GCE sınavının üç seviyesinden en düşüğü) bitirdiler; bu oran erkeklerde yüzde 52'ydi. Ancak kızların yüzde 44'ü ve erkeklerin yüzde 33'ü okulu bitirirken O-düzey İngilizce sınavını geçtikleri halde, O-düzey matematik sına-

vını erkeklerin yüzde 31'i geçerken kızların yalnızca yüzde 26'sı geçti.[34] Stanworth'un işaret ettiği gibi,

> Matematikte "O" düzey ya da bunun CSE (Certificate of Secondary Education- Ortaöğrenim Belgesi, 1988'de CSE'nin yerini GCE almıştır) dengi, bilgisayar programcılığı, tekstil teknolojisi, dişçilik, mimarlık, bahçecilik, mühendislik, polislik, piyasa araştırmacılığı, baskıcılık, radyografi, kimya, ekonomi, saha araştırmacılığı, şehir planmacılığı, reklamcılık, bankacılık ve astronomi gibi birçok alanda kariyer yapmak için zorunlu bir koşuldur.[35]

Erkeklerden daha çok sayıda kız iki A seviyesi elde ediyorsa da üniversitede iyi bir yer edinmek için gerekli olan iyi notlarla üç A seviyesini geçen daha çok erkek çocuk var. 1981-2'de okuldan ayrılan erkeklerin yüzde 9.1'i derece dersleri alıyordu, aynı oran kızlarda yüzde 6.9'du.[36] Ancak 1970 ila 1981 arasındaki değişiklikler kızlarda erkeklere göre daha büyüktü. Derece derslerindeki kızların oranı yüzde 5.3'den 6.9'a yükseldi, oysa bu oran erkeklerde aynı dönem için 9.0'dan 9.1'e çıktı.[37] Kadınlar insan bilimlerinde ve eğitimde hâlâ üstünler, ama doğal bilimler, mühendislik ve teknoloji alanlarında erkeklerin üstünlüğü tartışmasız.

Ancak en avantajsız durumda olanlar bu değişikliklerden en fazla etkileniyorlar. 1977'de çalışma hayatındaki erkeklerin yüzde 49'u ve kadınların yüzde 60'ı hiçbir eğitimsel niteliğe sahip değildi.[38] Ayrıca "işyerinde" eğitim imkanıyla ilgili olarak da erkeklerle kadınlar arasında çok büyük bir farklılık var; imalatta çalışan bütün erkeklerin yüzde 3.3'ü bir tür eğitim görüyor, aynı oran kadın çalışanlar için yüzde 1.4.[39] Ancak ekonomik durgunluk ve genç işsizlerin sayısının yüksekliği, kadınlar için bazı avantajlar getirebilir. Ann Wickham'ın işaret ettiği gibi Gençlik Eğitim Programları kızları bu kadar kolayca dışlayamaz ve yaşam becerileri programa dahil olduğu için eskiden olduğu gibi becerinin çıraklıkla eşitlenmesi değişmeye zorlanabilir.[40] Ancak, şu anda kadınların emek piyasasındaki mali açıdan dezavantajlı durumları sürüyor. Eşit ücrete karşın, tam gün işte erkeklerin ortalama haftalık ücreti nisan 1983'te 167.5 £ iken kadınların haftalık ücreti 108 £ idi.[41]

Ampirik olarak kadınlar emek piyasasında dezavantajlı durumdalar ve bu yalnızca kol işçileri için geçerli değil. Diploma gerektiren mesleklerde, yönetimde, idarede ya da yüksek eğitimde yüksek konumlarda görece daha az kadın var. Eğitim sistemi gençleri farklı biçimde değer biçilen ve farklı biçimde ödüllendirilen toplumsal roller hiyerarşisine dağıtmanın temel aracı ve bu nedenle her yeni kuşak için sınıf ve cinsiyet ilişkilerini yeniden üretmede önemli bir rol oynuyor. Okulun bu görevi yerine getirme biçimini inceleyen çok çeşitli araştırmaların hepsine burada değinmemizin olanağı yok,[42] bu nedenle yalnızca iki soruyu tartışacağız. Birincisi kızlar neden başarısızlar? İkincisi okullar buna neden izin veriyor?

Birincisi, kızlar daha başarısız oluyorlar; çünkü büyüdükçe okulda iyi olmaktan çok evlenmek onlar için daha önemli hale geliyor şeklinde özetlenebilecek basit bir argüman var.[43] Ancak, Jenny Shaw'un sorduğu gibi:

> Daha 1950'de ortalama ilk evlilik yaşı 22 ve kadınların son çocuklarını doğurma yaşı 26 olduğuna göre, kızlar gerçekten evliliğin ve ailenin kendilerine yaşam boyu sürecek bir etkinlik getirdiğine inanıyorlar mı? Bütün evli kadınların %42'sinin çalıştığı ve bu oranın çalışan sınıf içinde daha yüksek olduğu düşünüldüğünde, kızların özellikle kendilerine annelerini model alıyorlarsa gerçekten bu durumun tamamen farkında olmamaları mümkün mü?[44]

Shaw, evlilik düşüncesinin kızların gelecek görüşlerini kesintiye uğrattığı ve bu nedenle uzun vadeli plan yapma cesaretlerini kırdığı tartışmasına devam ediyor. Birçok kızın evliliği ön plana koyduğu doğru olabilir, fakat kadınlar mesleki özlemlerini neden aile rollerine tabi kılıyorlar? Tabii ki erkeklerin, kadınların kendi alanlarına girmelerinden hoşlanmadıkları ve bu nedenle kadın işlerinin düşük ücretli, düşük statülü ve mücadele etmek için çekici olmayan hedefler olmasını sağladıkları biçiminde argümanlar da var. Yapısal değişikliğin, geleneksel olarak kadınlara ait olan işlerde yüksek ücretli yüksek konumların yaratılmasını teşvik ettiği yerlerde bile en yüksek konumları genellikle erkekler işgal ediyorlar; bu hastabakıcılıkta kesin olarak ortaya çıktı.[45] Belirtilmesi ge-

reken nokta şu ki çalışan kadınların sayısında çok büyük bir artış olduğu halde ne göreli ekonomik konumları ne de statüleri iyileşti. Ek olarak, eğitimi sanayinin ihtiyaçlarına daha duyarlı kılma çabaları, kızların vasıflılık için çalışma isteklerini etkili bir biçimde kırabilir. Hükümetin son Eğitim Üzerine Önergesi (46) (Mayıs 1985) kaynakları, geleneksel olarak "kızların" konuları olan insan bilimlerinden ve sosyal bilimlerden, geleneksel olarak erkeklerin aldığı uygulamalı bilimlerdeki teknolojik derslerin gelişimini teşvik etmek üzere bu alana aktarılmasını öneriyor. Ayrıca insan bilimlerini ve sosyal bilimleri kamu alanının dışına atmayı ve üniversitelerde bu konulara daha az sayıda yer vermeyi de öneriyor. Bu öneriler kızların önündeki fırsatları iki yönde etkileyecektir: Birincisi politeknikler yalnızca iki A seviyeli adaylara yer açıyorlar ve ikincisi bu konulardaki yerlerin az olması üniversite sektöründe talebi arttıracak ve kadınların kabul edilmesini daha da güçleştirecektir. Ayrıca kızların başarılı kariyerlere sahip oldukları öğretmenlik, hemşirelik ve sosyal çalışma gibi geleneksel alanlarda eğitim yerlerinin sayısı azaldı ya da vasıf seviyeleri yükseldi. Kızlar tıpta giderek daha başarılı oluyorlar, fakat şiddetli rekabet doktor olmak isteyen herkes için tıp okullarında yeterli yer olmamasını garanti altına alıyor. Ancak özellikle bilimde ve teknolojide kadınların kariyer modellerinde yeni yönlere ihtiyaç olduğunun şimdilerde anlaşılmaya başlandığına dair cesaretlendirici işaretler var. Merkezi olarak politika oluşturmak ve izlemek üzere Eşit Fırsatlar Birimi kuruldu ve okul merkezli küçük projelere yardım etmek üzere Cins Eşitliği Eğitim Fonu oluşturuldu. 1984'te "Bilimde ve Mühendislikte Kadınlar" (WISE) grubu, kızları teknolojik mesleklere çekmeye yönelik yeni girişimleri tartışmak üzere bir konferans topladı. WISE '84 Raporu bilimsel meslekleri kadınlar için daha çekici ve uygun kılmak ve kızların okul yaşamlarında bilimi ve matematiği erkenden terk etmelerini önlemek üzere tasarlanmış yaratıcı programları ve projeleri betimliyor.

Birçok kızın şu anda neden potansiyellerini gerçekleştirmediğini ya da okul yıllarında matematikte ve bilimde iyi vasıflar elde etmediğini anlamak için şimdi okul eğitimi sürecine yöneliyoruz. İlkokulda erkek çocuklara kız oyuncaklarından uzak durmaları,

kız oyunlarını oynamamaları öğretilir ve erkek çocuklar bunları yapmazlarsa cinsiyetlerini küçük düşüreceklerinin farkındaymış gibi görünürler. İlkokullarda cinsiyet rolleri tiplerini inceleyen Katherine Clarricoates çadırda evcilik oynayan iki küçük erkek çocuğunun öyküsünü anlatıyor. Öğretmen ne oynadıklarını sorduğunda utangaç bir ifadeyle baktılar ve "Batman ve Robin" yanıtını verdiler.[47] İlkokul okuma kitapları evde okunan çocuk kitaplarında verilen görüntüyü destekliyor: Anne önlüğüyle evde çalışıyor, kızı ona yardım ediyor, baba ve oğlu ise heyecanlı bir serüven yaşamak üzere dışarı çıkıyorlar. Ayrıca İngiliz müfredatı erkek yazarlar üzerinde yoğunlaşıyor ve tarih esas olarak erkekler hakkında. Clarricoates öğretmenlerin aynı hareketleri algılayışlarının her cinsiyet için uygun davranış beklentilerine göre değiştiğini ileri sürüyor. Bir kız bir soruya cevap vermek isterse öğretmen bunu gösteriş yapmak olarak yorumluyor, oysa bir erkek öğrenci aynı isteği gösterirse buna bir zeka işareti olarak bakılıyor. Clarricoates, kızlara ancak dikkatli, düzenli ve uyumlu oldukları için başarılı olan aşağı ve daha değersiz cinsiyete ait olduklarına dair sürekli olarak gizli mesajlar gönderildiğini düşünüyor.

Ortaöğrenimde teorik olarak bütün konular herkese eşit ölçüde açık olduğu halde kızlar genellikle erkekler gibi fizik, kimya, matematik ya da biyolojiden oluşan bir ders programı oluşturmak yerine tek bilim dersleri olarak biyolojiyi seçiyorlar. Bazı okullarda araştırmacılar kızların evle ilgili mesleki konulara yönlendirildiklerini ve metal işlemesi ya da teknik çizim gibi derslere katılma konusunda cesaretlerinin kırıldığını ortaya koydular. Gördüğümüz gibi kızlar matematikte daha az başarılılar. Bu dersteki göreli başarısızlıktan, yetersiz eğitim sorumlu tutulduğuna göre, genel karma eğitim yöneliminin, hem kızların matematikteki standartlarını yükseltmesi hem de bilim ve teknoloji olanaklarını arttırması gerekiyordu. Ancak, Jennifer Shaw, karma eğitimin erkeklerin akademik başarılarını arttırdığı halde, kızların performansında, kızların kendilerine en az güven duydukları matematik ve bilimde özellikle kötüleşme eğilimi yarattığını ileri sürüyor. Sınıf içinde iki cins arasındaki ilişkiler buna bir açıklama getiriyor. Bir seçim olanağının bulunduğu yerlerde erkek çocuklar kızların ilgisini çekebile-

cek konuları tartışmayı reddediyorlar; bir kız kararlı bir tavırla bir "erkek" konusunu ele almayı tercih ederse, cinsiyetçi şakaların hedefi oluyor ve genellikle erkek çocuklar talepte bulunuyor ve öğretmenler onlara daha çok ilgi gösteriyorlar. Dale Spender, derste geçen konuşmaları teybe aldığında, erkeklere ve kızlara eşit ilgi gösterdiğini düşündüğü halde, aşağıdaki sonuçları bulduğunu belirtiyor:

> Kızlarla ilişki içinde olduğum maksimum süre %42, aynı süre erkeklerde %58. Yaptığım şey hakkında *düşündüğümle* gerçekten *yaptığım* şey arasındaki farkı görmek benim için tam bir şok oldu.[50]

Bireysel dikkatin bir sonraki aşamaya ilerlemek için gerekli olabileceği matematik gibi bir konuda bu çok önemli. Stuart Smith, okulunda kızlar için ayrı bir matematik eğitimi verme deneyini anlatıyor. İki yıllık bir dönem içinde kızlar, sınıfta kendilerinden daha emin bir hale geldiler ve notları yükseldi.[51]

Yazarlar karma eğitimin ve ayrı eğitimin erdemleri konusunda hiçbir şekilde anlaşamıyorlar. Karma eğitimden yana olanlar erkeklerin ve kızların doğal olarak bir arada yetişmelerinin daha iyi olduğu biçimindeki "toplumsal" argümanı ileri sürüyorlar. Kültürümüzdeki "doğal", erkek çocukların kendilerini otomatik olarak üstün görmeleri, böylelikle cinsler arasındaki eşit ilişkiler düşüncesini çarpıtmaları anlamına gelmeseydi bu çok doğru olabilirdi. Karma okullarda erkek çocukların, erkeklerle rekabet içinde kendi yeteneklerini korumak için, kızların rekabete girme yeteneğini yok etmeye çalıştıklarına dair kanıtlar var. Erkeklerin sınıfta yarattıkları engellemelerin ölçüsünü biliyoruz; gürültücülükleri, kızlara yönelik cinsel tacizleri, ilgi talepleri, disiplin ihtiyaçları ve kızlara yönelik sessiz ya da "tepkisiz grup" tavırları.[52] Öte yandan kızların eğitiminden hem üstünlük hem de eşitlik talep eden Frances Mary Buss gibi kadınlar tarafından geliştirilen öncü geleneğin yitirileceğine dair akademik bir argüman var. Kızları üniversiteye hazırlayan birçok okulda (grammar school) daha sonra izlenen bu gelenek öğrencilerin eğitime ciddiyetle yaklaşmalarını, genel sınavlarda başarılı olmalarını ve yüksek öğrenime devam etmelerini talep ediyordu.[53] İşçi sınıfı kızları için okul dışındaki akranlarıyla ilgili

olarak ve orta sınıftan gelen kızlar için yaşamlarının daha sonraki dönemlerinde anneliği meslek yaşamıyla birleştirmeye çalışırlarsa ortaya çıkacak gerilimler yine de yükseliyor,[54] fakat bu okullarda kızlar için ne üst sınıf yatılı okullarında[55] ne de çağdaş bölge okullarında bulunmayan akademik bir gelenek mevcuttur.

Eğitim girişimlerinin gelecekte tutacağı yol tabii ki politik bir mesele. Kızların hakları savunulacak ve arttırılacaksa, yeni önerilerin, her iki cinse yönelik fırsat eşitliği üzerindeki etkileri temelinde dikkatle incelenmesi çok önemlidir. Okul düzeyinde, feministlerin şu anda yaptıkları çalışma öğretmenlerin cinsiyetçi uygulamaların farkına varmaları ve bunun üstesinden gelme yollarını bulmaları açısından yaşamsal bir öneme sahiptir.

DİL VE SÖYLEM

Üçüncü önemli eşitsizlik alanı dil ve söylem aracılığıyla kadın cinselliğinin yapılandırılmasıyla ilgilidir. Erkek ve kadın cinselliğinin nasıl konuşulduğu ve kavramlaştırıldığı erkeklerin ve kızların yaşantılarının önemli bir belirleyenidir.

Çocukların yalnızca anababalardan ve öğretmenlerden etkilendiklerini varsaymak yanlış olur. Büyüdükçe önemli olan başka bir şey de "diğer çocukların" düşünceleridir. Ev ve okul arasındaki çatlaklarda, futbolda, sokakta, diskoda gelişen bağımsız yaşam işçi sınıfı çocuklarının "saygıdeğer" toplumdan gördükleri haksız muameleye karşı bir direnişi olarak yorumlandı.[56] Kısmen bu alanda çalışan sosyologların çoğu erkek olduğu için, bu çalışmalarda genellikle kızlar dikkate alınmadı. Ancak son zamanlarda kızların toplumsal yaşamı daha fazla ilgiye mazhar oluyor. Birmingham Gençlik Kulübü'ne devam eden bir grup kız arasında araştırma yapan Angela McRobbie, Paul Willis'in araştırmalarındaki erkek çocuklar gibi, kızların da okul karşıtı bir kültür geliştirdiklerini ileri sürüyor. Bu kültür özellikle sınıfta abartılmış bir dişilik biçimini alıyor ve en iyi arkadaşla birlikte müzik dinleyerek, erkekler ve pop yıldızları hakkında konuşarak yatak odasında bol bol vakit geçiriliyor. Tek çıkış yolu o sırada romantik bir öy-

künün sonu olarak görülebilen, fakat aslında ağır ve sıkıcı işlerden oluşan bir hayatının başlangıcı olması daha muhtemel olan erken evliliktir. Direniş, kızları hem ekonomik olarak hem de erkekler karşısında etkili bir biçimde tabi bir duruma yerleştirir.

Araştırması on beş-on yedi yaşlar arasında yüz kadar Londralı kız öğrenciyle söyleşilere ve grup tartışmalarına dayanan Sue Lees de kızların özlemlerinin azalmasının, aşk ve evliliği ve erkeklere tabiliği merkez alan bir yaşamla uzlaşma olduğunu kabul ediyor, fakat bunun tamamen değişik bir biçimde ortaya çıktığını ileri sürüyor.[57] McRobbie'nin tersine, yatak odası kültürünün bir direniş ya da okul karşıtı bir kültür olmaktan çok egemen olan aşağı konum ve eviçi yaşamına mahkûmiyet ideolojisine boyun eğmenin bir biçimi olduğunu ileri sürüyor. Sue Lees araştırmasına kızların okula, arkadaşlığa ve evliliğe ilişkin tutumlarını inceleme amacıyla başladı, ama kısa bir süre sonra kızların cinsel şöhretleriyle ilgili kaygıları ve onları ezen çifte ahlak standardı ona çok çarpıcı geldi. Bunun üzerine dikkatini cinsel ilişkilerin toplumsal olarak kurulma biçimine yöneltti.

Sue Lees, kızların cinsel şöhretlerinin erkeklerde olmadığı kadar nazik ve önemli olduğunu ve bu yüzden denetlendiğini ileri sürüyor. Birincisi, erkekler için saygınlık kızlar için olduğu gibi temel bir statü değil. Bir erkek çocuğun şöhreti sert, esprili, akıllı ya da sporda iyi olmak gibi birçok başka şeye bağlıdır. İkincisi bir erkeğin şöhreti cinsel deneyimle artar, dolayısıyla o bununla övünür, oysa aynı deneyim bir kızın şöhretini mahvedebilir, dolayısıyla kız onu gizli tutmaya çalışır. Üçüncüsü cinsiyetçilik erkekler arasındaki ilişkilerde önemli bir unsurdur. Cinsiyetçi şakalar yapmak ve genellikle kadınlara çamur atmak erkek dostluğunda önemlidir. Erkekler ve kızlar arasındaki bu asimetri çok çeşitli durumlarda hem erkek çocuklar hem de kızlar arasında kullanılan "yosma" teriminde ortaya çıkar. Bir kızın önüne gelenle yattığı anlamına gelir, fakat bunun kullanıldığı durumla hiçbir ilgisi yoktur. Giysileri çok dar, çok kısa, çok süslü ya da herhangi bir şekilde cinsel açıdan kışkırtıcıysa, erkeklerle arkadaşlık ediyorsa, başka bir kızın erkek arkadaşıyla konuşuyorsa, yüksek sesle ya da çok fazla konuşuyorsa bir kız yosma olarak adlandırılabilir. Bu her za-

man mevcut bir tehdittir; bu, erkek çocukların kızların cinsel davranışın denetlemesini sağlayan bir mekanizmadır, ama benzer bir terim erkekler için mevcut değildir. Her kız potansiyel olarak her an "yosma" damgasını yeme tehlikesiyle karşı karşıyadır ve kızlar kendini kurtarmanın tek yolunun sürekli bir erkek arkadaş edinmek olduğunu anlarlar.

O halde "yosma" terimi gerçek cinsel davranışa atıfta bulunmaktan çok birine bağlı olmama suçlaması olarak ortaya çıkmaktadır. Dışlayıcı bir ilişki bağlamı dışında kadın cinselliğinin meşru bir alanı yoktur. İyi kızların aşksız cinsel arzusu olamaz; bu nedenle bir kızın tek korunma yolu kendini tek bir erkek arkadaşla sınırlamaktır; bunu yaptığında ise erkek arkadaşı kendini bıraktığı an bu suçlamaya daha da açık hale gelir. Araştırmadaki kızların bazıları "birçok kez aşık" olmuştu. Bu, olaydan sonra kurulan bir rasyonelleştirme de olabilirdi; fakat bir kızın saygınlığını yitirmeden cinselliği yaşayabileceği tek onaylanmış bağlamdı. Aşk cinselliği güvenli bir yere -evlilik- götürür. Ancak ilginç olan nokta kızların evlilik konusunda gerçekçi olmalarıydı. Annelerinin yaşamına bakarak evliliğin, kadınlar için adaletsiz, ev dışında çalışsınlar ya da çalışmasınlar kendilerini hiçbir zaman eviçi sorumluluklarından kurtarmayacak bir anlaşma olduğunu biliyorlardı. Ayrıca kızlar evlenme telaşı içinde de değillerdi. Çocukları olduğunda ne kadar bağımlı, yoksul olacaklarını ve ne kadar çok çalışacaklarını biliyorlardı, bu yüzden önce dışarı çıkabileceklerı ve bir sürü giysi satın alabileceklerı ve hatta belki de yurtdışında çalışabilecekleri keyifli bir zaman yaşamak istiyorlardı. Fakat uzun vadede evliliğe bir alternatif görmüyorlardı. *Evlenememek* düşüncesi öğrenciyken bile akıllarından çıkmayan korkunç bir tehlikeydi.

Kızların konuşmalarından, bugün bağlı olmayan bir kadının statüsünün on dokuzuncu yüzyıl romanlarındaki mürebbiye ya da bekar teyzelerinki kadar lekeli olduğu ortaya çıkıyor. Bir meslekte başarılı bile olsa toplumsal yaşamı sınırlı ve yalnızdır. Gece dışarı yalnız başına çıkarsa fiziksel olarak zarar görme tehlikesi içindedir ya da kendisine bir fahişe gözüyle bakılır. Toplumsal bir ortamda "evliliğe uygun bekarın" kesinlikle yapmayacağı şekilde

tatsız bir sıkıntı yaratır. Kızlar "rafta bırakılma"ya uzak, fakat ürkütücü bir olasılık olarak bakıyorlardı; ama bu terimlerle düşünmelerine yol açan erkeklerle kızlar arasındaki ilişkilerin simetrisizliğini sorgulamıyorlardı. Kızlara kötü davrandıkları zaman erkeklerin davranışı için özürler üretiyorlardı. Bir kıza cinsel tacizde bulunulduğunda bile diğer kızlar onun bunu "istediğinden" kuşkulanıyorlardı ya da gece geç saatte dışarda bulunduğu ya da "bir erkeği teşvik ettiği" için hiç değilse kısmen onu da suçlu buluyorlardı.

Normlara uyamayan kızlar, hem erkekler hem de diğer kızlar tarafından suçlu bulunuyordu. Fakat bir kız kazanma olanağı bulunmayan bir durumla karşı karşıya. "Evet" derse bir yosma olarak damgalanma riskini kabul ediyor, fakat "hayır" derse "cimri bir fahişe" olduğu ve ilgiye layık olmadığı düşünülebilir. Erkeklerin cinselliğine tam bir özgürlük verilirken kadın cinselliğinin sıkı bir denetim altında tutulmasını garantilemek için erkekler ve kızlar işbirliği ediyorlar. McRobbie ve Garber'ın işaret ettiği gibi:

> Cinsel ve toplumsal olarak "tohumlar saçan" erkekler "yeni bir sayfa açabilir" "durulabilirler"; bir kız için etrafta "tohumlar saçılan biri" olarak tanınmanın sonuçları ağır ve tersine çevrilemez olabilir.[58]

Ayrıca çeşitli biçimlere girse de cinsler arasındaki bu eşitsiz ilişki, toplumsal sınıflara bağlı olmaksızın temel olarak aynı kalır. İlk olarak, çocuklar yetişirken aynı toplumsal gruptan erkeklere göre kızların farklı kısıtlamalara ve beklentilere tabi olmaları anlamında kızlar için sınıf yaşantısına her zaman cinsiyet aracılık eder. İkincisi, gençlikte bir kızın özsaygısı erkeklerle ilişkisinden çok fazla etkilenir, oysa erkek çocuk statüsünü daha geniş bir toplumsal ilişkiler ağından ve birçok farklı etkinlikten türetir. Bu farklılıklar bütün toplumsal sınıflar için geçerli görünüyor. Ayrıca daha sonraki yaşamda bir kızın toplumsal sınıfı hemen her zaman erkeklerle ilişkisiyle belirlenir. Bir kadının evlilikteki statüsü ve geliri (ve kadınların yüzde 90'ından fazlası hayatının bir döneminde evlenir) ne olursa olsun, boşanma, aşağı doğru hızlı bir toplumsal hareketlenme yaratır. Boşanmalardaki artış Hilda Scott'un işaret ettiği gibi "yoksulluğun kadınlaşmasına" yol açıyor.[59] Bu-

nun nedeni, hem değeri takdir edilmeyen hem de ücreti ödenmeyen zorunlu eviçi bakımını ve görevlerini üstlenmek üzere ücretli işine ara vermesine doğal gözüyle bakılan kadının ekonomik konumunun genellikle eşinden aşağı olmasıdır.

Kişiler arası ilişkiler ve dil gibi bu tür davranış biçimlerinin, *haklar*'ın oluşturulmasında, okullar ve hatta aileler gibi daha resmi kurumlardan daha az sorumlu olduğu açıktır. Bir dil değişikliği ve eğitim reformu süreci gereklidir. Bununla birlikte bu tür bir değişikliğe yönelik nihai itici güç doğal farklar doktrininin reddi ve eşit muamele hakkının desteklenmesi olarak görülebilir.

SONUÇLAR

Kızların haklarının tehlikeye atıldığı ya da zayıflatıldığı esas olarak iki farklı yol var. Birincisi kamu politikası düzeyinde:

1. Resmi fırsat eşitliği sağlamak üzere tasarlanan politikaların kızlara karşı ayrımcılık gösterir şekilde uygulandığı yerlerde (Örneğin müfredatta mevcut seçenekler, cinsiyet önyargılı mesleki konular, hatta matematik ya da bilimde kızların sorunlarını yeterince ele almayan karma eğitim).
2. Biyolojik faktörlerin doğum kontrolü ve çocuk düşürme gibi meselelerde yasal mücadeleler nedeniyle kızları yaralanmaya daha açık hale getirdiği, böylelikle *ilişki* oldukları halde cinsel ilişkilerin her cins için farklı bir sonuç doğurduğu yerlerde.
3. Anababaların ya da sorumluluk konumundaki yetişkinlerin bu konumun gerektirdiği güveni ihlal ettikleri yerlerde. Bu, bütün çocuklar için geçerlidir, ancak kızlar (a) eğitimlerini engelleyen ev işleri, (b) bazı durumlarda özgürlüklerinin gereksiz yere kısıtlanması, (c) cinsel taciz nedeniyle özellikle risk altındadırlar.

İkinci olarak, kızların haklarının yetişkinlerin, erkeklerin ve diğer kızların kendilerine karşı tavırları ve bunun sonucunda kendilerinin kendilerine karşı geliştirdikleri tavırlar nedeniyle kısıt-

landığı özel ya da iç alan söz konusudur. Kendi değerlerinin ya da değer yoksunluklarının bu değerlendirilmesi, kızlarla erkekler arasındaki; kamu yaşamında, ekonomide ve belki de en önemlisi ailede erkekler ile kadınlar arasındaki güç dengesizliğini yansıtan ilişkiyle özel olarak ilgilidir. İki çocuklu karı koca ve evkadını anne bugün İngiltere'deki istatistiksel normu artık yansıtmıyorsa da bütün diğer toplumsal düzenleme biçimlerinin kendisine göre ölçüldüğü standart olarak kalmaya devam etmektedir. Fakat kendi yapısında ve genel olarak toplumun yapısında bulunan eşitsiz ilişki sürekli olarak tehdit edilmedikçe, her yeni kuşak kendisi için bu güç dengesizliğini yeniden yaratan türde toplumsal ilişkileri kuracaktır.

OKUNACAK YAPITLAR

-R. Deem (ed.), **Schooling for Women's Work** (Routledge and Kegan Paul, 1980).
-Z. Eisenstein, "Feminism and sexual equality", **Monthly Review Press** (1984).
-S. Hemmings (eds), **Girls are Powerful** (Sheba Feminist Publishers, 1983).
-S. Lees, **Learning to Love** (Hutchinson, 1985).
-A. McRobbie ve M. Nava (eds), **Gender and Generation** (Macmillan, 1984).
-A. McRobbie ve T. McCabe (eds), **Feminism for Girls** (Routledge and Kegan Paul, 1981).
-D. Spender, **Invisible Women** Work (Writers and Readers Publishers Co-op, 1982).
-D. Spender and E. Sarah (eds), **Learning to Lose** (The Women's Press, 1980).
-M. Stanworth, **Gender and Schooling** (Hutchinson, 1983).

IX. SİYAH ÇOCUKLARIN HAKLARI*

Keith ve Shahin Popple

GİRİŞ

Siyah göçmenlerin çocuklarının hakları, İkinci Dünya Savaşı'ından hemen sonra İngiltere'ye geldikleri andan itibaren sistematik olarak ihmal edildi ve marjinalleştirildi. Siyah çocukların haklarının genişlediği biçiminde yorumlanabilecek bazı belirtiler olduğu halde, o zamandan bu yana ikinci ve üçüncü kuşağın genel durumu düzelmedi.

Siyah çocukların haklarının sürekli olarak yadsındığı biçimindeki değerlendirmemizin iki ana temeli var. Birincisi *siyah çocuklar olarak, beyaz çocuklarla karşılaştırıldığında eşitsiz bir mua-*

* Bu bölüm Daniel Popple'a ithaf edilmiştir.

mele görüyorlar. Çocukların derilerinin rengi, yaşam şanslarının güçlü bir belirleyeni ve bu nedenle siyah çocuklar beyazlarla karşılaştırıldığında bütün toplumsal ve ekonomik göstergelerde çok daha kötü durumdalar. Özel kusurlar gibi sınıf ve cinsiyet de siyah bir çocuğun statüsüne farklı boyutlar ekliyor.

Araştırmanımızın diğer temeli, siyah çocukların, anababalarının anavatanlarının kültürünün ve dilinin yadsındığını ve bunlara yönelik toplumsal saygı haklarının önemsenmediğini görmeleridir. İngiltere'de yaşayan siyah çocukların çoğunluğu burada doğdu ve bu nedenle onlar siyah İngilizlerdir. Ancak bu çocuklar siyah İngilizlerin ilk kuşağını oluşturuyorlar ve aileleri İngiliz kültüründen önce tanıdıkları dillere ve kültürlere sahipler. Refah ve eğitim hizmetleri, Asya ve Afrika-Karayib kültürel süreçlerini anlar görünmüyor ve siyah çocukların "beyaz bir maske" takmalarını bekliyor. İşin acıklı yanı, siyah çocuklar fahri beyazlar haline geldiklerinde de ayrımcılık ve ırkçılıkla karşı karşıya kalmaya devam ediyorlar. Bu nedenle, hem kendi kültürel süreçlerinden ve dayanışmadan uzak kalıyorlar, hem de beyaz dünyaya ulaşamıyorlar. Bu, siyahların sık sık "siyah İngiliz" ya da "Asyalı İngiliz" adlandırmasını kullanmalarını açıklar: Nasıl ki beyaz toplum onları tam olarak İngiltere yurttaşları olarak kabul etmiyorsa, onlar da "İngiliz" terimiyle tam anlamıyla rahat değiller.

Bu bölüm, siyah çocukların yaşamındaki üç önemli konuyu incelemektedir -okul, iş ve polis ve mahkemeler. Siyah çocukların yaşamında, haklarının sürekli olarak tehdit edildiği, birçok başka alan daha vardır; örneğin vesayet altında ve çocuk hukuku sisteminin işleyişinde. Burada değindiğimiz bazı noktalar bu alanlara da aynı şekilde uygulanabilir.

Bu çalışma boyunca, Afrika-Karayibli, Asyalı, Çinli, Kıbrıslı, Vietnamlı ve sık sık etnik bir azınlık olarak etiketlenen herhangi bir grup için, kısaltılmış bir terim olarak "siyah" terimini kullandık. Bu grupların kültürel süreçlerinde açık ve özel birçok farklılık vardır; ama beyaz İngiltere toplumunun onları algılayış ve onlara yönelik davranış biçimi açısından birçok benzerliği paylaşırlar; özellikle, hepsi, yapısal ve ırksal dezavantajlar ve ayrımcılıkla karşı karşıyadırlar. Daha popüler olan "Batı Hint Adalı" [West

Indian] terimi yerine "Afrika-Karayibli" terimi tercih edildi; çünkü bu Afrika'yla bağları daha doğru olarak ortaya koyuyor, birincisi ise köklerini İngiltere'nin sömürgeci geçmişinden alır ve beyaz sömürgeciler tarafından icat edilmiş bir etikettir.

Okurlar ayrıca bütün bu bölüm boyunca "ırkçılık" sözcüğünün kullanıldığını göreceklerdir. Irkçılık, dünya nüfusunun, fiziksel farklar, özellikle de derinin rengi temelinde eşitsiz ve hiyerarşik kategorilere bölünebileceğini öne süren teori için kullanılan bir kısaltmadır. Büyük ölçüde beyaz olan egemen gruplar kendi anlayışlarını toplumun geri kalanına dayatırlar. Bu teori "önyargı artı iktidar eşittir ırkçılık" olarak yorumlanabilir.

IRKÇILIK, SÖMÜRGECİLİK VE SAVAŞ SONRASI GÖÇ

Irkçılık köklerini, İngiltere'nin sömürgeci geleneğinde bulur. Afrika ve Asya'nın daha önce bilinmeyen dünyasının, İngilizler tarafından keşfine, İngiltere'nin ekonomik ve sınai gelişimi için hayati önem taşıyan ticaret, yeni pazarlar, madenler, ucuz emek arayışı esin kaynağı oldu. İlgili ülkeler açısından İngiltere ile temasın sonuçları korkunçtu. Afrika'da, Karayib plantasyonlarına kitlesel köle transferi, sayısız ailenin parçalanmasına, milyonlarca insanın ölümüne, siyah halkın geleneklerinin, kültürünün, dilinin ve dininin neredeyse yok edilmesine yol açtı. Hindistan'da emperyalizm, yerli kültürel geleneğe boyun eğdirilmesini ve pamuk gibi İngiliz dengiyle başarıyla rekabet edebilecek herhangi bir gelişmiş sanayinin yok edilmesini gerektirdi. Afrika ve Hindistan sistematik olarak az gelişmiş bırakıldı.[1] Beyaz halk, siyah halka, nesneymişcesine korkunç bir muamele gösterilmesini haklı çıkarmak zorundaydı ve daha önce sözü edilen ırkçılık teorisini geliştirmeye başladı. Beyaz derinin siyah deri karşısındaki üstünlüğü miti, Avrupa'da felsefi, dinsel ve bilimsel yazının büyük kısmıyla bütünleşti.

Bugün, okullar, toprakların üçte birinin, İngiltere'nin büyük egemenliğini göstermek üzere pembeyle basıldığı dünya haritalarını gururla sergilerken mitler varlıklarını sürdürüyorlar. Coğrafya kitapları, siyahları köylüler, yani "aşağı tabaka", misyonerleri ya

da sömürgecileri eğitimli, "üstün" ve tabii ki beyaz olarak resmeden görüntülerle bu imgeyi sürdürüyorlar. Okul çocuklarına yönelik "mizah" kitaplarının yanı sıra resimli romanlar ve öykü kitapları, siyah insanların aşağı, daha az yetenekli ve eğlence konusu olduklarını öne süren klişeleşmiş önyargıyı sürdürüyorlar. Bu saçmalığı reddetmek birçok kişi için güç çünkü, bilinçaltlarında sinsi bir kaygı var: Buna karşı çıkmak kendilerine ve kendi inançlarına karşı çıkmaktır.

Sömürgeciliğin özelliklerinden biri olarak, yerel ekonominin az gelişmişliği ve iş için nereye olursa olsun gitmeye hazır bir işgücünün yaratılması, bugünkü kaygılar açısından önemli. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere bir ekonomik patlama yaşıyor ama kronik bir işgücü sıkıntısıyla karşı karşıya bulunuyordu. Birçok Batılı ülke gibi İngiltere, özellikle Afrika-Karayib adalarından ve Asya'nın Hindistan altkıtasından ve Pakistan'dan (1972'de bağımsız Bangladeş devleti olan Batı Pakistan da dahil) olmak üzere imparatorluğundan işgücü göçünü teşvik etti. Ekonomik olarak bu ülkeler büyük ölçüde İngiltere'ye bağımlıydılar ve sonuç olarak azgelişmişlerdi ve yoksul halklarının büyük bir bölümü işsizdi. Bu nedenle göç, maddi olarak yoksul bir yaşam karşısında gerçekçi bir çözümdü.

Şu anda siyahların yaşadığı bölgeler 1950'lerde ve 1960'larda bu ilk göçmenlerin yerleştirildiği yerlerle bağlantılıdır. Genellikle Londra, Güney-Doğu, Batı Midlands ve Kuzey-Batı gibi, vasıfsız ve yarı vasıflı işgücü talebinin bulunduğu büyük şehirlerin birleşim noktalarına yerleştirildiler. Evlerini kurdular ve ailelerini oluşturmaya başladılar.

Nüfus Sayımı ve Araştırmaları Bürosu'nun (OPCS) 1980 tahminleri Asya, Afrika-Karayib ve Afrika kökenlilerin sayısının şu anda 1,774,000 olduğunu gösterdi; İngiltere nüfusunun yüzde 3'ünün biraz üzeri. Ayrıca 1981 sayımının rakamları yetişkin siyah nüfusun, yetişkin beyaz nüfustan çok daha genç olduğunu ortaya koydu. Çocuklar da dahil olmak üzere tüm nüfusun yaş profillerinin bir karşılaştırması, siyah nüfusun yarısından fazlasının yirmi beş yaşın altında olduğunu gösteriyor; bu oran genel nüfusta yüzde 25. Siyah nüfusta çocukların daha büyük oranda olması-

nın temel nedenleri, daha fazla siyah yetişkinin çocuk yetiştirme yaşında olması ve siyah çocukların daha büyük ailelerden gelme eğiliminde olmalarıdır.

Bu verilerden iki önemli nokta çıkıyor. Birincisi, siyah çocuklar sayısal olarak, bütün siyah nüfusun önemli bir yüzdesini oluşturuyorlar. İkincisi, istatistikler İngiltere'nin siyah nüfusunun yaklaşık yarısının, bu adalarda doğduğunu ve bu nedenle beyaz İngilizlerle aynı haklara sahip siyah İngilizler olduklarını gösteriyor.[2] Bunun fiilen böyle olmaması, bazı genç siyahları, *İngiltere*'de oldukları; ama *İngiliz* olmadıkları inancına götürdü. Bunun üstesinden gelmek için, İngiltere'de ekonomik, toplumsal ve hukuk sistemlerinde büyük reformların ve değişikliklerin yanı sıra siyah çocukların yeniden değerlendirilmesi ve beyazların onları görme biçimlerinde büyük değişiklikler olması gerekiyor.

OKUL EĞİTİMİ VE SİYAH ÇOCUKLARIN HAKLARI

Tony Jeffs'in ileri sürdüğü gibi[3] okullar sürekli olarak egemen toplumsal normları ve değerleri yansıtırlar; bu nedenle de siyah çocukların ihtiyaçlarını ve haklarını gözardı ederler. Siyah çocuklara karşı en azından iki düzeyde -siyah olarak ve çocuk olarak- ayrımcılık yapılıyor ve dolayısıyla hakları iki kez yadsınıyor. Toplum, okullar aracılığıyla, çocukların davranışlarını, tutumlarını ve öğrenmelerini kontrol eden ve düzenleyen yazılı ve yazısız kuralları koyarak ve uygulayarak çocuklar üzerinde büyük bir güce sahip oluyor. Siyah çocuklar, okuldan kaçarak ya da derslere katılmayı reddederek, bilinçli ya da bilinçsiz olarak buna karşı isyan ettiklerinde kaybeden taraf oluyorlar. Bu tür çocuklar okulu, sayı sayma, okuma yazma becerilerini elde etmeden terk ediyorlar ve bu yüzden ekonomik durgunluk ve karşılaştıkları ayrımcılık hareketleri nedeniyle zaten bulunması güç olan işleri bulmaları daha da güçleşiyor. Okullar siyah çocukları eğitim becerileri açısından başarısızlığa uğratıyorlar, ama aynı zamanda, pek az istisna dışında Avrupa merkezli olan ve dolayısıyla siyah çocukların kültürel süreçlerini, özimgelerini ve kimliklerini reddeden bir müfredat

sunarak da bunu yapıyorlar. Bu büyük ihmalin siyah öğrenciler tarafından ne ölçüde içselleştirildiği tam olarak kaydedilmemiştir.

Okullar açık ya da örtük olarak siyahların aşağı olduğunu ileri sürdükleri halde neyse ki bütün siyahlar bu yargıya katılmıyorlar. Beyaz değerlere karşı bu direniş, siyah çocukların kendi olumlu öz imgelerine dayanarak haklarını talep etmelerinin bir örneğidir. Beyaz eğitim sistemine güvensizlik Birmingham LEA'daki birçok siyah öğrencinin yıkıcı olmasına ve sonuç olarak geçici olarak uzaklaştırılmalarına yol açtı. Yakın tarihli bir rapor 1974 ila 1980 arasında uzaklaştırılan 626 erkek çocuktan 241'inin, 287 kız çocuktan 113'ünün siyah olduğunu ortaya koydu.[4] Öte yandan, bu ırkçılığı içselleştiren ve derilerinin gerçekten ve sembolik olarak beyaz olmasını isteyen çocuklar da var.

Burada, öğrencilerin pozitif direnişini bir yana bırakarak, okulların bazı servisleri ve mesajları vermeleri ve müfredat programını ele alış tarzları üzerinde durmak istiyoruz.

Bernard Coard'dan[5] Swann Raporu'na[6] kadar, Afrika-Karayibli çocukların Britanya sisteminde başarılı olamadıkları konusunda çok fazla kanıt var. Ulusal Eğitim Araştırması Vakfı (NFER) şöyle diyor: "Araştırma kanıtlarının temel akademik performans göstergeleri temelinde, Batı Hint Adalı [Aynen alınmıştır] öğrencilerin, güçlü bir başarısızlık eğilimi sergiledikleri konusunda karşı konulmaz bir görüşbirliği vardır."[7] Fuller, araştırmasında Afrika-Karayib kökenli kızların Afrika-Karayib kökenli erkek çocuklardan daha başarılı olduklarını buldu.[8] Ancak araştırmalar tartışmalı ve bazı eleştirmenler, Afrika-Karayib kökenli, Asyalı ve beyaz çocuk gruplarını karşılaştırırken araştırmacıların zaman zaman orta sınıf gruplarını ele aldıklarını ve onları işçi sınıfı gruplarıyla karşılaştırdıklarını ve böylelikle her grubun performansını etkileyen sınıf farklarını dikkate almadıklarını ileri sürüyorlar. Bununla birlikte, Coard, NFER, Swann Komitesi ve başka birçok kişi, Afrika-Karayib kökenlilerin başarısızlıklarının kanıtları konusunda tamamen hatalı olamaz. CSE'de [Ortaöğrenim Belgesi], GCE [Genel Eğitim Belgesi] O düzeyinde [Normal düzey] ve GCE A düzeyinde [İleri düzey] (Beyazlar ve Asyalılar bu sınavlarda daha başarılı oluyorlar) başarısız oluyorlar ve Batı Hint Adalıların

[Aynen alınmıştır] ancak yüzde 1'i üniversiteye ya da tam gün derslere devam ediyor. Bu kanıtlar, bu ülkede okuldan ayrılan siyahların yaklaşık yarısını içeren, yüksek siyah çocuk yığınlaşması bulunan, altı yerel eğitim kurumundan toplanmıştır.[9]

Afrika-Karayib kökenli öğrenciler neden başarısız oluyorlar? Muhtemel bir neden okullardaki ırkçılıktır. Irkçılık, öğretmenlerin siyah öğrencilerle ilgili olarak düşük akademik beklentiler içinde olmalarına, bunun öğrencilerin ümidini kırmasına ve sonuç olarak akademik açıdan başarısız olmalarına yol açabilir; bu, sonuçta kendi kendini kanıtlayan bir kehanete dönüşüyor. "Irkçılığı Tanıma" adıyla Birmingham LEA tarafından hazırlanan teyp-slayt programında verilen bir örnek, ev ödevi olarak harika bir makale yazan Afrika-Karayib kökenli bir kızla ilgili. Öğretmen, kızın ödevi kendisinin yazdığına inanmayı reddediyor ve onu kopya çekmekle suçluyor. Bundan sonra kız, öğretmenin kendi yazdığına inanması için ödevlerini yapabileceği en iyi şekilde yapmamaya gayret ediyor. Aynı şekilde, Afrika-Karayib kökenli öğrenciler akademik konularda değil, yalnızca sporda iyi olarak kabul ediliyorlar. Genç siyahlar sporda gerçekten başarılı oluyorlar, ama bunun nedeni, genellikle akademik konularda başarılı olmalarının engellenmesidir.[10] İçimizden biri, bunun gerçekleştiği ilkokullardan birinde çalıştı ve diğer birçok okuldaki uygulamaya tanık oldu. Bu, çocukların eğitimleri açısından son derece zararlıdır, çünkü ortaöğrenime gittiklerinde okuma yazmayı ve sayı saymayı ancak öğrenmiş oluyorlar ve temel yaşam şansları ciddi ölçüde sınırlanıyor.

Başarısızlığın başka bir muhtemel nedeni dil hazırlığının ihmal edilmesidir. Asyalı çocuklar, okullarda genellikle "İngilizceyi ikinci bir dil" (ESL) yardımı ve özel olarak verilen dersler olarak alıyorlar. Öğretmenler de Asyalıların İngilizceyi öğrenmelerine yardım etme konusunda uyarılmışlardır. Afrika-Karayib kökenli çocuklar bu yardımı görmediler. Creole [Özellikle İngilizce, Fransızca ya da Portekizce olmak üzere bir Avrupa dilinin başka (Özellikle Afrika) dille temasından oluşan bir dil] dili, İngilizceden tamamen farklı bir gramatik ve sözdizimsel yapıya sahip olduğu halde, bu, eğitim sürecindeki başarının bir faktörü olarak hak

ettiği ilgiyi görmemiştir. Creole, Afrika-Karayib adalarındaki kölelik dönemi sırasında, sömürgeciler ve köleler arasında ve birçok durumda farklı dillere sahip köleler arasında bir iletişim aracı olarak gelişti. Sözcüklerin çoğu İngilizce olsa da ses sistemi ve sözdizimi değildir. Artık Afrika-Karayib kökenli çocukların standart İngilizceyi anlamak ve kullanmak konusunda özel güçlüklerle karşılaşabilecekleri kabul edilmiştir. Gerçek şu ki herhangi bir başka grup kadar ESL yardımına ihtiyaçları var. Yardıma muhtaç Afrika-Karayib kökenli çocukların ihmal edildikleri ya da kendilerine, sempati duyan az sayıda öğretmen tarafından "resmi olmayan" destek verildiği durumların farkındayız.

Swann Komitesi, Afrika-Karayib kökenli çocukların ailevi durumlarını, başarısızlıklarının bir nedeni olarak belirliyor.[11] Afrika-Karayib kökenli çocukların birçoğunun, anababaları iyi işler bulamadıkları ya da kötü barınma koşulları, çocuklar için yetersiz çalışma olanakları ve yetersiz boş zaman olanakları gibi getirileriyle birlikte düşük ücretli işlere mahkûm oldukları için, maddi olarak kötü koşullardaki ailelerden geldikleri doğrudur. Bu nedenle siyah çocukların gerçekliği kendini yeniden üreten bir gerçekliktir: Okullardaki kasıtlı ya da kasıtsız ırkçılık başarısız olmalarına yol açar ve toplumdaki ırkçılık nedeniyle anababaları düşük ücretli işlerde çalışırlar. Bu nedenle, siyah çocuklar okuldan ayrılırken anababalarıyla aynı durumda olacaklardır ve böylelikle bir yoksulluk döngüsü kurulmaktadır.

Kanıtlar Asyalı çocukların eğitim sistemi içinde başarılı olduklarını ortaya koymaktadır. İngilizce haricindeki konularla ilgili sınavlarda beyaz akranlarıyla aynı ölçüde başarılılar. Afrika-Karayib kökenli çocuklar gibi Asyalı çocuklar da ırkçılıkla karşı karşıyalar, bu nedenle iyi standartlara ulaşmalarına, kendi yüksek motivasyonları yardımcı oluyor olabilir. Bangladeş'ten gelen Bangladeşliler Asyalılar arasında başarısız olan tek gruptur; ama onlar İngiltere'ye en son gelen grubu oluştururlar, anababaları siyahlar tarafından yapılan en düşük ücretli işlerde çalışırlar ve ülkenin en kötü barınma koşullarında yaşarlar. Asyalı çocukların motivasyonunun bir nedeni, yukarı doğru toplumsal ve ekonomik hareketliliğin bir aracı olarak eğitimde başarıyı teşvik eden ve

besleyen destekleyici ve geniş aile bağlarıdır. Ancak eğitim içindeki çalışmamız, pek az beyaz öğretmenin Asyalı çocukların sınıfa getirdiklerine olumlu yanıt verdiğini ve bu nedenle Asyalı çocukların başarısının eğitim sistemi nedeniyle değil, ona rağmen gerçekleşen bir şey olarak görülmesi gerektiğini düşündürüyordu.

Siyah topluluklar, çocuklarının devlet sistemi içinde akademik olarak başarısız olduklarını ve kendi dilleri, dinleri ve kültürel süreçleri hakkında bir şey öğrenmediklerini hissettikleri noktada, hafta sonu ve okul sonrası ek eğitimleri oluşturdular. Siyahlar için ayrı okullar -örneğin Bradford'daki Müslüman okulu- var ve bazı siyahlar çocukları için yüksek öğrenimde de ayrı okullar talep ediyorlar. Bize kalırsa, bütün siyah çocuklar ayrı olarak eğitilseydi beyaz okulların ırkçılık karşıtı müfredat programları ya da politikalar benimseme sorumluluğu ortadan kalkardı. Bu durumda beyaz çocuklar yine tamamen ırkçı bir eğitim ortamında öğrenim görecekler ve yetişeceklerdi. En iyi çözüm, beyaz çocukların ırkçı olmayan bir şekilde yetişebilmeleri için, bütün okullarda ırkçılık karşıtı öğretimin zorunlu yapılmasıdır. Bu durumda herkes gerçekten, çok ırklı bir toplumun yurttaşı olacaktır. Bu anlayış Swann Raporu'nda özellikle Herkes İçin Eğitim başlığı altında hissedilmektedir.

Irkçılık karşıtı öğretim, kendisi de "göçmen öğretiminden" gelişen çokkültürlü eğitimden gelişti. Eğitimde ırkçılık karşıtı ve çokkültürlü perspektiflerle ilgili sürüp giden tartışmada zaman zaman karışıklıklar ortaya çıktı, çünkü ırkçılık karşıtı öğretimin ya da çokkültürlü eğitimin açık ve mantıksal bir tanımı yok. Ancak bu tartışma, ortaya konmakta olan bazı konuların incelenmesi açısından önemlidir.

1960'ların sonlarında ve 1970'lerin başlarında çokkültürlü eğitim, bütün kültürlere açıklığı ve okullarda plüralizmi geliştirme arzusunu vurguladı. 1970'lerin sonlarında ortaya çıkan, tek başına kültürler hakkında öğretimi klişeler oluşturduğu için yetersiz ve yanıltıcı bulan ve bunun yerine temelde yer alan beyaz ırkçılıkla mücadele etme gereğini savunan ırkçılık karşıtı öğretimi temel ilkesi olarak belirledi. Eğitimcilerin, toplumun yapıları içinde ırk üzerinde durmaları, beyazlar ile siyahlar arasındaki iktidar ilişkile-

rini incelemeleri, siyah grupların karşılaştıkları eşitsizliği, ayrımcılığı ve dezavantajları tartışmaları gerekir. Irkçılık karşıtı öğretim, okulların ırkçılık karşıtı politikalar formüle etmeleri ve sergilemelerini gerektirir; öğretmenleri bireyler ve okul ekibinin üyeleri olarak ırk ve onunla ilgili eğitim konularında bakış açılarını beyan etmeye çağırır. Öğretmenlerin ırkçılıklarını unutmaları, toplum içindeki toplumsal ve eğitsel rollerini gözden geçirmeleri ve ırkçılık karşıtı öğretimle toplumu değiştirip değiştiremeyeceklerini ya da statükoyu sürdürmenin basit araçları olup olmadıklarını düşünmeleri gerekmektedir. Irkçılık karşıtı öğretim, tarafsız öğretmenler olmadığını öne sürer ve kendini ırkçılığı ortadan kaldırmaya adamış insanların ırkçılığa karşı mücadele etmeleri gerektiğini; öğretmen ve beyaz yurttaş rolleri nedeniyle nesnel olamayacaklarını söyler. Öğretmenler ırkçılık meselesiyle açıkça ve dürüstçe uğraşmalıdırlar. Deneyimlerimiz, öğretmenlerin sınıfta ve oyun alanında ırkçılık meselisini gözardı ettiklerini ortaya koyan sayısız örnek sundu. Örneğin öğretmenlerin gözü önünde beyaz çocuklar birkaç Bangladeşli çocuğa karşı ırkçı davranışlarda bulundular, öğretmenler olayı görmezden geldiler ve daha da kötüsü bazı önemsiz suçlar nedeniyle aynı Bangladeşli çocukların evlerini ziyaret ettiler.

Irkçılık karşıtı öğretim, grupların toplumsal ve ekonomik güç açısından eşit olmadıklarını ileri sürer. Sorunu beyaz topluluk içinde ırkçılık olarak tanımlar ve beyazların meseleyle kendilerinin uğraşmalarını talep eder. Irkçılık karşıtı öğretim tüm okul müfredat programının gözden geçirilmesinde ısrar eder. Açık ve gizli müfredat programı bugüne kadar Avrupa merkezliydi; bütün konulara beyazların tarafını tutar bir şekilde yaklaşıldı. Örneğin tarihte, I. Richard ve Haçlılarıyla savaşan Müslümanlar kâfirler olarak görülüyor. Hemen hemen bütün kitaplar beyaz bir kültürü sergiliyor ve siyahlar, görüldükleri yerlerde de aptal, ahlaksız ve uygarlıktan uzak olarak niteleniyorlar. Irkçılık karşıtı öğretim bütün önyargılı kitapları kaldıracak ve onların yerine siyahları adil bir biçimde betimleyen başka kitaplar koyacaktır. Gizli müfredat programı -öğretmenlerin tutumları ve beklentileri ve okulun niteliği de dahil olmak üzere- öğretmenler ya da çocuklar tarafından di-

le getirilen her ırkçılık biçimini süratle ve açık bir şekilde ele alarak ırkçılık karşıtı öğretim sürecine yardımcı olmalıdır. Irkçılık karşıtı okulların organizasyonu göstermelik olmayan şekilde siyah öğretmenlerin istihdamını gerektirecektir. Yalnızca siyah öğretmenler değil, bütün okul ırk sorunlarıyla mücadeleden sorumludur.

Irkçılık karşıtı öğretim, ırkçılığı cinsiyetçilik gibi diğer eşitsizlik biçimleriyle birleştirir ve hepsini egemen grubun hegemonyasını dayatmaya çalıştığı genel olarak toplum ve özel olarak okul yapılarına bağlar. Chris Mullard, ırkçılık karşıtı öğretim tartışmasının parametrelerinin siyahlar (Hemfikir beyazlarla yan yana) tarafından oluşturulması ve denetlenmesi gerektiğini, ırkçılık karşıtı öğretimin insan grupları için ortak bir değişim çabası olduğunu ve okullardaki sorunları genel topluma bağlaması gerektiğini ileri sürüyor. Irkçılık karşıtı öğretim ayrıca, okullarda anadil öğretiminin yapılmasını ve siyah çocukların dillerinin Avrupa dilleriyle aynı saygıyı görmesini sağlayacaktır.[12]

Yakın zamana kadar, çokkültürlü eğitim konusunda merkezi hükümet politikası -olduğu zamanlarda bile- koordinasyondan yoksundu. Şimdi ırkçılık karşıtı öğretim/çokkültürlü eğitim konularını ele alma konusunda Eğitim ve Bilim Bakanlığı'ndan LEA'lara tavsiye niteliğinde daha fazla baskı yapılıyor. İngiltere'de müfredat programı ve uygulama konusunda merkezi bir hükümet kontrolü yok, bu nedenle farklı LEA'lar konuları, değişen bağlılık düzeyinde ele alıyorlar. Bazı okullar ırkçılık karşıtı öğretimi uygulamak için koordine bir çaba içine giriyorlar, ama genellikle tartışma, okulların çoğuna ulaşmıyor, öğretmenlerin çoğu ırkçılık karşıtı öğretimin kapsamlı kaygılarının ve siyah çocukların haklarını nasıl iyileştireceğinin farkında olmuyor.

İŞ OLANAKLARI VE GENÇ SİYAHLAR

Siyah çocukların değişik yollarla eğitim sistemi tarafından başarısızlığa uğratıldıklarını ileri sürdük. İşlerin bu durumda olmasını eleştiriyoruz, ama bazı yerel kurumların siyah çocukların sis-

temli ilgi gerektiren özel ihtiyaçları ve hakları olduğunu yavaş yavaş anladıklarını görüyoruz. Ancak şiddetli rekabetin beyaz ve siyah gençleri birbirinin karşısına diktiği işgücü piyasasında durum böyle değil. Kanıtlar bir grup olarak siyah gençlerin beyazlara oranla işsiz kalma ihtimallerinin daha büyük olduğunu gösteriyor; işe girdiklerinde de vasıfsız ya da yarı vasıflı işlere alınıyorlar ve beyaz gençlerden daha az kazanıyorlar. Bütün bu faktörler yaşam şanslarını sınırlamaya devam ediyor.

Bu kısımda, Gençlik Eğitim Programı'ndaki siyah çocukların ve okuldan ayrılan siyahların işgücü piyasasındaki durumlarını incelemek istiyoruz. Irk Eşitliği Komisyonu, Afrika-Karayib kökenli gençlerin yüzde 59'unun işsiz olduğunu, aynı oranın beyaz akranları arasında yüzde 41 olduğunu gösteren rahatsızlık verici bir rapor yayımladı (1982).[13] Bunu, işsizlik oranlarının siyah gençler arasında beyaz gençlere göre fark edilir ölçüde daha yüksek olduğunu ortaya koyan 1981 İşgücü Araştırması destekledi. On altı ila yirmi dört yaş arasındaki erkekler kategorisinde, beyaz işsizlik oranı yüzde 18 civarında iken, Afrika-Karayib kökenliler arasında yüzde 37 ve Asyalı genç erkekler arasında yüzde 25'ti. Aynı yaş grubundaki kadınlarda; beyazlarda işsizlik yüzde 16 iken, Afrika-Karayib kökenliler arasında yüzde 28, Asyalılar arasında yüzde 30'du.

Birmingham'da genç siyahlar arasındaki işsizlik oranı bütün olarak kentteki beyaz gençler arasındaki oranın iki katıydı.[14] 11 Eylül 1985 tarihli *The Guardian*'daki bir rapor, 1989 yazında Birmingham'da tüm okuldan ayrılanların yalnızca yüzde 9'unun bir işe girmesinin kesin olduğunu ve aynı durumdaki siyahların yalnızca yüzde 4'ünün bir işe girme ihtimali olduğunu belirtiyordu. Aynı rapor Birmingham bölgesi Handsworth'te on altı ila on dokuz yaşları arasındaki işsizlerin sayısının 659 olduğunu ve bunun yüzde 71'inin ya da 469'unun siyah olduğunu gösteriyor.

Büyük bir Hintli, Pakistanlı ve Bandladeşli topluluğunun bulunduğu Bradford'taki araştırma, şehirde, okuldan ayrıldıktan 12 ay sonra ve yeni bir okuldan ayrılanlar grubunun iş piyasasına girdiği sırada Asyalı gençlerin yüzde 72'sinin gerçek bir işi olmadığını bildiriyor. Şehirdeki tüm okuldan ayrılanlar için bu oran yüz-

de 31'dir.[15] *The Sunday Times*'a göre Brixton, Güney Londra'da on dokuz ila yirmi dört yaşları arasındaki kayıtlı siyah genç işsizlerin sayısı nisan 1981 ile nisan 1982 arasında yüzde 71 artü.[16]

Gençlik Eğitim Programları genç siyahlara karşı ayrımcılıktan bağışık değil. *The Guardian* şubat 1985'te, Irk Eşitliği Komisyonu'nun, resmi olmayan bir soruşturmada, Birmingham'daki yüksek eğitim kurumlarının Gençlik Eğitim Programı boşlukları için yalnızca beyaz isteklileri gönderme konusunda işverenlerden gelen talimatlara uyulduğunu ortaya koyduğunu bildiriyordu.[17] Rapor, resmi bir teftişi onaylaması için, Gençlik Eğitim Programı yükseköğretim derslerinden sorumlu olan yerel şehir konseyinin yeterli düzeyde ilgisini çekti. Irk Eşitliği Komisyonu "birçok siyah genç için Gençlik Eğitim Programı'nın tek kurtarıcı" olduğunu açıkladı.

Avam Kamarası Irksal Dezavantaj Konusunda İçişleri Seçim Komitesi, okuldan ayrılanlar ve YOP öğrencileri üzerinde yürütülen ve bazı durumlarda okuldan ayrılan Afrika-Karayib kökenlilerin beyaz gençlerden çok daha başarılı olduklarını gösteren çalışmalara işaret ederek aynı konumu destekliyor. Bununla birlikte, beyaz gençlerin işverenler tarafından işe alınma şansları daha yüksek. Komitenin vardığı sonuca göre, "Birlikte ele alındığında bu gelişmeler, birçok genç Batı Hint Adalının hem toplum hem de ebeveynleri tarafından benimsenen düşünme biçimini ve yaşam tarzını acıyla reddetmelerine ve bunun kendilerine gidecek bir yer bırakmadığını görmelerine yol açabilir."[18]

Özet olarak, ilk kuşak siyahlar kendileri ve çocukları için daha iyi bir gelecek umuduyla İngiltere'ye geldiler, ama bu umutlar sık sık kırıldı. Ancak, birçoğu orada kalmanın ve çalışmanın, emperyalizm tarafından yağmalanan bir adaya ya da ülkeye dönmektense tercih edilir olduğuna karar verdi. Bu nedenle İngiltere'de genç siyahların varlığı anababalarının orada çalışma kararından kaynaklanmaktadır. İkinci ve üçüncü kuşak siyahların iş bulamamaları, İngiltere'nin 1950 ve 1960'lardaki göçmen işgücü talebini sorgulamalarına yol açan utanç verici ve alçakça bir darbedir. Bu nedenle genç siyahların toplumdaki yerlerinden memnun ve mutlu olduklarını görmek şaşırtıcı olurdu. Kendilerinin ya da beyaz gençlerin Avrupa merkezli dünya dışına bakmalarını teşvik etmeyen; diğer

kültürleri dikkate aldığında da onları hor gören bir eğitim sistemi aracılığıyla ilerlemek zorundadırlar. Kendi kültürlerinden kaynaklanan hakları gözardı edilecek ya da bir asimilasyon sürecine dahil edilerek siyah çocukların kendilerini aşağı görmelerine yol açılacaktır. Okuldan ayrılınca iş bulma sorunlarıyla karşı karşıya kalacaklar. Toplumumuzda siyah çocukların eşit muamele gördüklerini söylemek, okulda yaşadıklarını ve işgücü piyasasıyla ilk karşılaşmalarını gözardı etmek demektir.

POLİS, MAHKEMELER VE GENÇ SİYAHLARIN HAKLARI

Polisle siyahlar arasındaki ilişki her zaman sorunluydu. 1974'de Louise Chase şöyle bir yorumda bulunuyordu: "İngiltere'de, polisle Batı Hint adalılar arasındaki ilişkilerin tarihi, karşılıklı olarak kuşkuya, güvensizliğe ve bir ilişkiler kutuplaşmasına yol açtı."[19] Birçok yorumcu bunun temelinin, başka bir biçim altında ve tarihte başka bir zamanda, İngiltere sokaklarında devam eden, Afrika-Karayib adalarındaki sömürgeci egemenlik tarihinde yattığına inanıyor.

> Sömürgelerde polisin rolü bir işgal kuvveti -"dost bir polis memuru" değil- olmak olduğu için polise geleneksel "göçmen" bakışı, güvensizliği temel alır. Bunun nedenleri toplumsal ya da kültürel olmaktan çok tarihseldir. Polis gücüyle ilk karşılaşma ve bu gücün sömürge geleneği, bağımsızlıktan sonra bile yerel polis arasında hüküm sürer.[20]

Savaş sonrasının ilk yıllarında İngiltere'de polis, yaygın suç ve büyük ölçekli işsizlik sorunları olmayan bir toplumdan büyük saygı görürdü. Savaş yorgunu bir ülkeyi birleştirmede fikir birliği politikalarının önemli bir rol oynadığı bir toplumda insanların çoğunun yerini bildiği bir dönemdi o.

1960'larda ve 1970'lerde İngiltere'de, kent suçlarında, Hall ve diğerleri de[21] dahil olmak üzere birçok yazarın ülkenin büyük kentlerinde yer alan ve yer almaya devam eden ekonomik ve toplumsal dağılmaya atfettikleri hızlı bir artış yaşandı. Şehirlerde siyah ailelerin varlığı siyahlar eşittir suç, suçlamasına yol açtı. Bu

tür suçlamalar yeni değil: 1950'lerde siyahlar gelirlerini ahlaksız işlerden kazanmakla, 1960'larda uyuşturucu işlerini yürütmekle, 1970'lerde soygunlara katılmakla suçlandılar. Temelde yer alan ve kanıtlanmayan mesaj, siyah suç oranının beyaz suç oranına göre çok fazla olduğuydu. Siyahların beyazlardan daha fazla suç işledikleri ne ve daha fazla siyahın yaşadığı yerlerde suç seviyelerinin daha yüksek olduğuna dair bir kanıt yok. Bu gibi duygusal konularda olgular hızla unutulur ve şimdi olgunun kurguya dönüştüğüne tanıklık ediyoruz: Birçok beyaz; siyah, özellikle de Afrika-Karayib kökenli gençle ilgili olarak şiddetli polisiye tedbirler alınmasını talep ediyor.

Şu anki ekonomik durgunluk polisin mesleki olmaktan çok politik olarak genç siyahlara yönelik rolü meselesini ortaya getirdi; Hall ve diğerleri polisin, toplumumuzdaki eşitsizliği en fazla yansıtma ve ona karşı tepki gösterme ihtimali olanlar üzerinde yoğunlaşarak, ekonominin gelişme ve gerilemelerine karşılık veren, devletin kontrol kurumlarından biri olduğunu ileri sürüyorlar:

> Siyahlarla ilgili polisiye tedbirler, yoksullarla ve işsizlerle ilgili polisiye tedbirler sorununun tuzağına düşüyor... Siyahlara yönelik polisiye tedbirler sorunu, pratik nedenlerle, kriz konusunda polisiye tedbirler almakla eşanlamlı hale gelmiştir.[22]

Analizler, görece eşitlikçi bir toplumun yansız ve tarafsız hakemleri olarak polis görevlilerinin konumunu sorguluyor. Irk İlişkileri Enstitüsü, İngiltere'nin "biri siyah, diğeri beyaz -ayrı ve eşitsiz- iki topluma" doğru gittiğini ve polisin bu kutuplaşmada hiç de küçük bir rolü olmadığını ileri sürdü.[23] Bu görüşü destekleyen kanıtlar ikna edici, çünkü genç işçiler, avukatlar, yerel topluluk ilişkileri konseylerinin yanı sıra Batı Hint Adalılar Daimi Konferansı, Irk ilişkileri Enstitüsü, Runnymede Trust, Ulusal İnsan Hakları Konseyi gibi bir dizi kuruluştan gelen, polisle ve hukuk sistemiyle temaslarda siyah gençlerin haklarının sürekli olarak yadsındığını açıkça gösteren, çok sayıda ikna edici malzeme var.

En bilinen örneklerden biri 1824 Serserilik Kanunu'nun 4. kısmının -ya da yaygın olarak bilinen adıyla "sus"un [suç zanlısı]- bugünkü işleyişidir. Kanun, daha önce başka bir suç işlendiğine

dair bir kanıt olmasına, bir kurban olmasına ya da iki polis görevlisi dışında herhangi bir tanık olmasına gerek olmadan, tutuklanmayı gerektiren bir suç işleme niyetiyle aylaklık ettiğinden kuşku duyduğu bir kişiyi tutuklaması için polise izin veriyor. Bir "sus" zanlısı ancak bir sulh mahkemesinde yargılanabilir, jüri tarafından yargılanma hakkı yoktur. "Sus"un işleyişi polisler tarafından ayrımsızca kendi bölgeleri içindeki genç siyahların hareketlerini denetlemenin bir yolu olarak kullanılmaya başlandı. Aslında bu, Güney Afrika'nın geçiş yasalarının bir versiyonuydu. Afrika-Karayib kökenli gençler sokaklarda özgürce yürüme haklarının yadsınması açısından özellikle dezavantajlı durumdaydılar. Londra'da 1978'deki "sus" tutuklularının yüzde 44'ü siyahtı, bu oran 1979'da yüzde 40'tı ve Borough of Lambeth'de "sus" ithamıyla tutuklananların yüzde 77'si siyahtı. "Sus" operasyonu polisle siyah topluluk arasındaki ilişkilere büyük zarar verdi ve bu, yasanın 1981 Suç Girişimleri Kanunu'nda kaldırılmasına yol açtı. Güçlerinin kaldırılması üzerine çıkan taşkınlık hızla yatıştı, çünkü 1981 Kanunu motorlu bir araçla bir kamu alanına müdahaleyi suç kabul ediyordu.[24] Bu kanunun işleyişi henüz tam olarak analiz edilmediyse de hukuk mesleğinden gelen birçok kişi "sus" yasası gibi bunun da suiistimale açık olduğuna inanıyor. Bu beklenmeyecek bir şey değil, çünkü kanıtlara göre 1824 Kanunu ayrımcı bir şekilde genç siyahların şehir sokaklarında durdurulmadan dolaşma haklarını yadsımak ve onları taciz etmek üzere kullanıldı; bu kanunun feshi polisin bu türden davranışlarının sonu demek değildir. Polis alternatif yollar bulacaktır ve Polis ve Suç Kanıtı Kanunu (1984) onların genç siyahların haklarını sınırlamalarını engellemeyecektir. Londra'daki durdurma ve aramalara ilişkin son tahminler 1982'deki 1,500,000 aramanın yalnızca yüzde 5'inin tutuklamayla sonuçlandığını gösteriyor.[25] Bu tutuklamaların kaçının daha sonra suçlamayla ya da mahkûmiyetle sonuçlandığına dair bilgi yok. Bu durdurmalar suç konusunda çok fazla bilgi ortaya çıkarır ya da sağlar, ama çok küçük bir kazanç karşılığında çok pahalı bir polisiye tedbir biçimi olduğu söylenmelidir. Ancak polis, genç siyahların -kuşkulu görünen- etkinliklerini denetleme amacındaysa çok pahalı değil.

Siyah gençlere karşı ayrımcılık uygulanan başka bir önemli alan mahkemelerdir. Landau, Londra'nın beş bölgesinde genç siyahlarla ilgili olarak polis tarafından alınan kararların 1978 tarihli bir incelemesine dikkat çekiyor: Siyah gençlere beyazlara göre çok daha sert davranılıyor ve siyah gençler bir gençlik bürosuna gönderilmekten çok suçlu bulunuyorlardı. Çalışma, bu durumun temel nedeninin, polisin siyah gençlerin daha muhalif ve bu nedenle suça daha eğilimli olduklarını düşünmesi olduğunu öne sürüyor.[26]

Genç ve yetişkin siyahlara karşı ayrımcılık, siyah topluluğun, polisteki düşmanca muamele hakkında resmi şikâyetlerde bulunmasına yol açtı. Bir İçişleri Bakanlığı Araştırma Birimi çalışması[27] siyahların, polisin davranışından şikâyet etmelerine yol açan durumları ortaya koyuyor. Polisten şikâyet eden siyahların çoğu polisin saldırı suçlamasında bulunduğu, tutuklu olan, bir suçla itham edilen ya da önceden mahkûmiyeti olan kişiler. Rapor, bu tür şikayetlerin, yapıları nedeniyle, kanıtlama oranlarının düşük olması beklentisine yol açacaklarını gösteriyor. Ayrıca siyahlara yönelik saldırı suçlamalarının, her zaman, daha az ciddi suçlar kadar bile titizlikle incelenmediğini ileri sürüyor.

Fakat siyahların şikâyetlerine sebep olan durumlar yalnızca polisin yaptıklarına değil, yapamadıklarına da bağlıdır; esas olarak siyahları ırkçı saldırılardan koruyamamak. Londra'nın sol yakasında, 1930'larda Yahudilere yönelik şiddetten 1970'lerde ve 1980'lerde Asyalılara yönelik saldırılara kadar, azınlık ırklara karşı saldırılar İngiliz kent yaşamının sık karşılaşılan bir özelliği haline geldi. "Paki-bashing" (Pakistanlıların dövülmesi) beyaz işçi sınıfı ırkçılığının en ürkütücü ve siyah topluluğa korku dalgaları yollamaya devam eden unsurlarından biri. Klug, ırkçı şiddetin kapsamının son on yılda arttığını belirtiyor.[28] Ocak 1981'de, New Cross'daki bir partide, birçok kişinin ırkçı bir saldırı olduğuna inandığı bir yangında ölen on üç genç hariç olmak üzere, 1976 ila 1981 arasında en azından yirmi altı siyah, ırkçı saldırılarda öldürüldü. Başkent polisinin rakamları 1977'de 277 saldırı gösterirken bu sayı 1980'de 700'ün üzerine çıktı. 1982 mayısından kasımına kadar geçen sürede sayı iki katına çıkarak 1293 olay ve 1749 kurbana ulaştı.[29] *The Guardian*'daki[30] bir rapora göre, nüfusun yüzde

40'ının siyah olduğu Londra Newham'da 1983'te 96 ve 1984'de 144 ırkçı olay oldu. 1985'in ilk altı ayında 86 olay rapor edildi.

Bu kayıtlı artış, kısmen polisin ırksal neden tanımını daha fazla tanımasıyla açıklanabilir, ama bir taraftan da ırkçı şiddet artıyor. İçişleri Bakanlığı'nın bir araştırmasından gelen, sağcı gruplar ve ırkçı saldırılarla ilgili bir rapor yılda 7000 kadar ırkçı saldırı olabildiğini, Asyalıların kurban olma ihtimalinin beyazların kurban olma ihtimalinden elli kat fazla olduğunu, beyazlara oranla diğer siyahların kurban olma ihtimalinin otuz altı kez fazla olduğunu ortaya koydu.[31] Siyah topluluğun çoğunluğu polisin bu saldırılara yanıtının acınacak düzeyde olduğuna inanıyor. Cezai Takibat Üzerine Kraliyet Komisyonu'na yönelik 1981'de yayınlanan kanıtında, Irk İlişkileri Enstitüsü bütün olgular tersini gösterdiği halde polisin saldırıda ırkçı motif olmadığını ileri sürdüğü ve polisin işleri geciktirdiği, olayları inceleme ve suçlu olduğu ileri sürülen kişiler hakkında takibat yapmaya gönülsüz davrandığı vakaları ortaya koyuyor. Irk İlişkileri Enstitüsü'nün kanıtları bazı durumlarda polisin şikâyette bulunan siyahlara düşmanca davrandığını, diğer zamanlarda ise tutuklananın şikâyette bulunan olduğunu gösteriyor.

Polisin siyahları koruma konusundaki bu başarısızlığı siyah yerleşim alanlarında yürüyen ve gösteri yapan faşist ve ırkçı örgütlere verilen korumayla tam bir karşıtlık oluşturmaktadır. Birçok genç siyah, kendileri sokaklarda ırkçı saldırı korkusuyla yürümeye devam ederken beyaz ırkçılara alçakça propagandaları için gösteri yapma hakkı verildiğini düşünüyor. Olaylara karışan ırkçıların sayısı küçük olabilir, ama siyah gençler üzerindeki etkileri çok büyük. Irkçı propaganda, beyaz topluluk tarafından her zaman ciddiyetle ele alınmayan yaşamlarına bir tecavüzdür. Siyah gençlerin İngiltere sokaklarında rahatsız edilmeden yürüme haklarını elde edebilmeleri için ırksal nefretin tahrikine yönelik yasada acil düzeltmelere ihtiyaç vardır.

Polis ve genç siyahlar arasında büyük bir ihtilaf olduğuna kuşku yok ve bu özellikle çocuklarının haklarının yadsındığını ve suiistimal edildiğini gören siyah topluluğu kaygılandırmaktadır. Polis ile siyah gençlik arasındaki ilişkiler meselesi basının ve kamuoyunun dikkatinden kaçmıyor ve bu, siyah göç tartışmasıyla birlikte

siyah-beyaz ilişkilerini kapsayan tartışmanın odak noktasını oluşturuyor. Genç siyahların hakları hiçbir zaman ciddiyetle ele alınmadı, çünkü toplum, şehirlerinde sorun yaratıcı bir unsur olarak gördüğü şeye karşı polisin tutumuna göz yumar görünüyor. Polisin tutumunu denetleme ve değiştirmeyle ilgili Scarman Raporu'nun tavsiyeleri önemli bir etki yaratmadı ve bir Londra polis memurunun bir istasyon tuvaleti duvarındaki "Irkçılıkla savaş - bugün bir zencinin ağzına yumruğu indir" yazısına kaşlarını çatması ve görevde kalması hâlâ mümkün.[32] Polis araştırmaları raporu Londra polisindeki ırkçı dilin ve ırkçı önyargının ünlü ve yaygın olmakla kalmayıp moda olduğunu ortaya koydu. Üstler bu tavırları engellemek için hiçbir şey yapmıyorlar. Siyah topluluğun kafasında, tek tek memurlar ve bir kuvvet olarak polis, devletin politik bir ajanı olarak hareket ediyorlar; günlük sorunların yansız ve tarafsız bir hakemi olarak bisikletli dost polis memuru şeklindeki savaş sonrası imgesinden çok farklı bir görüş.

Genç siyahlar için ekonomik ve toplumsal koşullar kötüleşmeye devam ettikçe, sokaktaki yaşamları, kendilerini düzenli olarak polisle temasa geçirerek, direniş için önemli bir alan oluşturacak. Sonuç kaçınılmaz görünüyor: Haklarının azalması. Bazı kıdemli polis memurları örtük bir biçimde de olsa siyah toplulukla ilişkili politik rollerini kabul ediyorlar. Sir Kenneth Newman'ın inancına göre,

> Batı toplumlarında düzen ile özgürlük arasındaki dengeyi etkileme potansiyeli taşıyan iki sorun var. Birincisi çok ırklı toplulukların büyümesiyle ilgili. İkincisi yerel terörist hareketlerle ilgili.[33]

SONUÇ

Bu bölüm, yaşamlarını etkileyen üç önemli alanda siyah çocukların haklarının nasıl suiistimal ya da gözardı edildiğini gösterdi. Ayrımcılığın ve ırkçılığın bir birleşimi siyah çocukların eşitsiz kabul edilmelerine ve buna uygun muamele görmelerine yol açtı. Ya direniş gösteriyorlar ve sorunlu kabul ediliyorlar ya da ellerinden geldiği ölçüde beyaz toplumla bütünleşiyor ve ona asimile

oluyor ve sorunsuz kabul ediliyorlar. Böylelikle bazı hakları kaybediyorlar ve kimlikleri tam olarak kabul görmüyor; toplum diğer kültürlerin ve dillerin zenginliğini kazanamamış oluyor.

İngiltere'de ırk ilişkilerinin durumunun toplum kurumları içindeki uygulamada önemli bir düzelme ve dönüşüm olmadıkça düzelmeyeceğine inanıyoruz. Değişikliği siyah çocukların kendileri mi getirecek yoksa kurumlar mı değişecek: Bunu göreceğiz. Belki de her iki tür değişim de gereklidir. Neyse ki siyah çocuklar ırkçılığın pasif kurbanları değiller ve okullarda, sokaklarda, yardım bürolarında ve işyerinde başarıyla direniyorlar. Beyaz toplumun bu mücadeleye yanıt verip, siyah ve beyaz çocukların eşit haklardan yararlanacakları daha adil bir toplum yaratıp yaratmayacağı henüz soru işareti.

OKUNACAK KİTAPLAR

–E. Cashmore ve B. Troyna (eds), **Black Youth in Crisis** (Allen and Unwin, 1982).

–E. Cashmore ve B. Troyna, **Introduction to Race Relations** (Routledge and Kegan Paul, 1983).

–A. Haynes, **The State of Black Britain** (Root Publishing, 1983).

–C. Hubsand (ed.), **Race in Britain: continuity and change** (Hutchinson, 1982).

–Institute of Race Relations, **Roots of Racism (1. Kitap), Patterns of Racism (2. Kitap)** (Institute of Race Relations, 1982).

–Open University, **Ethnic Minorities and Community Relations, E. 1983, Block 1-4** (Open University Press, 1982).

–A. Pilkington, **Race Relations in Britain** (University Tutorial Press, 1984).

–Runnymede Research Group, **Education for All: a summary of the Swann Report on the education of ethnic minority children** (Runnymede Trust, 1985).

–M. Stone, **The Education of the Black Child in Britain: the myth of multiracial education** (Fontana, 1981).

X. ÇOCUK HAKLARI: BİR İSKOÇ GÖRÜŞÜ

Ruth Adler ve Alan Dearling

Bu kitapta İskoçya üzerine ayrı bir bölüm bulunmasının haklılığı, kesinlikle, 1971'den bu yana işleyen ve İskoç çocuk duruşma sistemi olarak tanınan eşi görülmemiş bir çocuk hukuku biçiminin varlığında yatmaktadır. Ancak, İskoçya'daki çocukların haklarına ilişkin tartışmayı bu sistemle sınırlamak yanıltıcı olacak gibi görünüyor. Bu nedenle bölüm aşağıdaki gibi beş kısıma ayrılacaktır:

1. Teorik çerçeveye bir giriş
2. İskoç çocuk hukukuna genel bir bakış
3. Sistem içinde çocuk haklarının bir özeti
4. İskoçya'da genç insanlara yönelik hizmetlere ve bunlar içindeki haklara dair kısa bir rehber
5. Önümüzdeki yol.

TEORİK ÇERÇEVE

Tartışmanın zorunlu olarak içinde yer aldığı teorik çerçevenin bazı göstergelerini kısaca da olsa vermeden çocuk haklarının yapıcı bir biçimde tartışılamayacağı bu kitabın her bölümünden anlaşılıyor. İskoç sistemine yapılan saldırılar teorik konulardaki karışıklığın; en genel düzeyde bir hakka sahip olmanın ne olduğuna dair ve daha özel olarak çocukların haklarının yapısına dair çatışan anlayışların sonucudur. Genel düzey için burada hakların yapısına ilişkin olarak alınan konumu gösteren kısa alıntılar sunmaktan daha fazla bir şey yapamayız. Bu konumun savunması başka bir yerde yapılıyor.[1] Burada yalnızca şunun açık olduğu ileri sürülecektir: "Bir hakka sahip olmak birine karşı iddiası olmaktır ve bu iddianın geçerli kabul edilmesi bir dizi kural ve ahlaki ilkeyi gerektirir"[2] ve "hak... yasal olarak (ya da yarı yasal olarak) korunan ya da ilerletilen çıkardır."[3]

O halde burada hakların ortak bir normatif öğeye sahip oldukları ve normatif bir düzende yararları ya da çıkarları garanti altına aldıkları kabul edilir. Çocukların haklarına gelince?

Yukarıda ortaya konan haklar görüşü 1. bölümde biraz farklı adlarla sözü edilen üç egemen çocuk hakları teorisinin herhangi birinin benimsenmesiyle tutarlıdır. Bu üç Ortodoks görüş "ebeveynci (parentalist)", "çocuk-özgürlükçü" ve "korumacı" (ya da "paternalist") olarak sınıflandırılabilir. Her yaklaşım çocukluk statüsüne ilişkin özel bir bakış açısının sonucudur. Her üçü de yetişkinleri rasyonel, kendi kendini belirleyen, özerk kişiler olarak görme konusunda birbiriyle tutarlıdır, ama çocukları ve çocukluk statüsünü algılayışlarında temelden ayrışırlar.

Ebeveynciler çocukların çıkarlarının nihai hâkiminin anababalar olması gerektiğini savunuyorlar. Çocukların bakım, korunma ve eğitim hakları olduğunu kabul ediyorlar, ama "insan hakları"nın -hiçbir şekilde kişisel değere dayanmayan, ceza olarak kaybedilmeyen, çelişmeyen ve olduğu haliyle insanlara ve dolayısıyla çocuklara da ait olarak kabul edilen işkence görmemek, köleleştirilmemek ya da aşağılanmamak gibi haklar- ihlal edilmemesi kaydıyla, ebeveynciler çocukların ilgili çıkarlarını belirleyebilen ve

belirlemesi gerekenlerin anababalar olduğunu ileri sürerler.

Öte yandan çocuk-özgürlükçüler, çocukların görünürdeki çaresizliklerinden ve bağımlılıklarından kaynaklanan özel hakları olmadığını ileri sürerler. Tam tersine çocuklar yetişkinlerle aynı haklara sahiptirler ve olmalıdırlar. İki grup arasında ayrım yapılmamalıdır. İki görüş de 1. bölümde tartışıldı ve ve ikisi de burada problemli görülüyor. Birincisi, bir çocuğun çıkarlarının bilinebilir olduğunu varsayıyor ve ayrıca çok küçük bir yaştan itibaren çocuğun ayrı bir karaktere ve kendisine ait bir bakış açısına sahip olduğunu görmezden geliyor; oysa bu anababanın arzuları ve düşünceleriyle çatıştığında görmezden gelinemeyecek bir noktadır. İkinci görüş çocuğun kapasitelerinin henüz tam olarak gelişmediği olgusunu konu dışı olarak reddediyor ve bu kapasiteleri geliştirme hakkının, resmi eğitim alıp almamayı seçme hakkı gibi savunduğu haklarla uzlaşmaz bir biçimde çatışabileceğini göremiyor. İki görüşteki kafa karışıklığı birçok teorik ve ampirik sorun yaratıyor.

Korumacılar, parentalistler gibi çocukların göreli bağımlılıklarını temel alıyorlar ve çocukların bazen "kendi iyilikleri için", yetişkinlerin (İlla ki anababalar değil) müdahalesiyle kendi eylemlerine karşı korunmaları gerekebileceğinde ısrar ediyorlar. Aşağıdaki tartışma bazı değişiklikler yapılmış bir korumacılığın, her iki konumun olumlu yönlerini bir araya getirme olanağı sunduğunu ileri sürerek sorunların bazılarını aydınlatmayı deniyor: İskoç sistemi tam bunu yapmaktadır.

Üç teorinin de rasyonel, kendi kendini belirleyen, özerk kişiler olarak yetişkinler hakkında benzer görüşlere sahip olduklarına değinmiştik. Birinci görüşle ilgili olarak bir çocuğun nasıl böyle bir kişi haline geldiğini anlamak çok zor. Çocuğa anababasının az çok bir uzantısı olarak bakıldığında, bağımlı bireyden bağımsız bireye geçiş nasıl olacaktır? Bu, pratik olduğu kadar aynı zamanda kavramsal bir problemdir. Pratik düzeyde "yaşam planı" adı verilen şey kendisi adına hazırlanan ve kendisiyle ilgili hiç karar almayan birinin bunları yapmayı nasıl öğreneceği hiç açık değildir. Kavramsal olarak, biyolojik üreme ve sorgulanmayan çaresizlik olgularından yola çıkılarak kişinin doğal anababasının uzantısı olarak

varlığına ve onların tam denetimine (Yukarıda anahatları verilen insan hakları tarafından belirlenen sınırlar içinde) varılması şaşırtıcılığını koruyor. Bu görüş çocuğu bir tür robot olarak betimliyor; kendi kendine hareket edebilir ancak bunu yapmak üzere programlandığında. Ebeveyncilerin ve J. S. Mill gibi korumacıların uzak durdukları temel soru şu: "Eğer varsa hangi haklar (Mill için özgürlük) *gelişmekte olan* bir bireye aittir?" Bu kitapta başka yerlerde de adları geçen Richard Farson ve John Holt gibi çocuk-özgürlükçüler bu soruna hemen hemen konu dışı olarak yaklaşır görünüyorlar. Farson'a göre, "Çocuğun bebeklikteki yetersizliği ancak onun haklarının korunmasını garantilemek için fazladan adımlar atılması gerekliliğini belirtir."[4] Çocuk-özgürlükçülere göre, çocuk yetişkinlerle aynı haklara sahiptir ve sınırlılıkları nedeniyle, hastalanan ya da bir nedenle geçici olarak yetersizleşen bir yetişkin için olduğu gibi bu hakların korunmasına ihtiyaç olabilir. Başka bir deyişle, çocukların sınırlı yeteneklerini haklarının belirlenmesiyle ilgili bir şey olarak görmüyorlar.

Özellikle bu kitap bağlamında, çocukluğun gelişmekte olan yapısının konuyla ilgisi ya da ilgisizliği görüşleri, İskoç duruşma sisteminde kutsal sayılan "refah model"inin savunucuları (Bir tedavi ideolojisini destekleyenler) ile İskoç sisteminin temel eleştirmenleri olan, çocuk hukuku alanında cezalandırma hakkı veya "adalet modeli" taraftarları arasındaki çekişmede temel bir faktör olduğunu belirtmek önemli. "Refah modeli" savunucuları çocukların "olgunlaşmamışlığını" onlarla ilgilenme tarzının belirlenmesinde temel unsur olarak kabul ederler; karşıtları bunun konuyla hiçbir ilgisi olmadığını ve alınan önlemlerin yaşa bakılmaksızın bütün suçlulara uygulanması gereken "yasa önünde eşitlik" ilkesini temel alması gerektiğini ileri sürerler. "Tedavi" yanlıları çocuk haklarının özgün nesnel ihtiyaçlar ve çıkarlara göre belirlenmesi gerektiğini düşünürler; cezalandırma yanlıları, kararları bu tür kuşkulu ölçütlere dayandırmanın çocuklar için sistematik olarak yadsınan genel kabul görmüş manevi hakların bir ihlali olduğunu iddia ederler. Özetlersek, korumacılar iddialarını küçüklerin tartışılmaz bağımlılığına dayandırırlar ve bunu gelişme yıllarının çoğunda çocuklarla ilgilenmede en önemli faktör olarak görürler. Ço-

cuk-özgürlükçüler, bebeklerin başlangıçtaki bağımlılığını hiçbir şekilde yadsımadan, bu durumu eşit hakları elde etmek için artı korumalar sağlamanın bir nedeni olarak görürler. Korumacılar ve ebeveynciler en azından bazı hakların -örneğin özgürlük- yalnız kendi kendini belirleyen özerk bireylere atfedildiğini ve bu nedenle çocukluk statüsüne uygun olmadığını kabul edeceklerdir, ama çocuklar da bağımsız yetişkinlere verilmeyen özel bakım ve korunma haklarına sahiptirler.

Çocuklara yönelik gündelik muamele üzerine düşünüldüğünde korumacı argüman büyük destek kazanır görünüyor, ama temel ikilem olduğu yerde duruyor: Bağımlı olana ve bağımsız olana farklı haklar verilirse ve çocukluk bağımlılıktan bağımsızlığa doğru bir yolculuk olarak görülürse, hangi hakların çocuklara atfedilmesi gerektiğine nasıl karar verilebilir? Çocuk-özgürlükçü görüş bu sorudan tamamen uzak duruyor, ama böylelikle çocukluk gerçekliğinden de uzak durduğu açık. Bununla birlikte, "bağımlılığın" muğlak bir terim olmayıp sık sık söz konusu sorunun tamamen çözüldüğünü varsayan bir şekilde farklı muameleyi desteklemek üzere kullanıldığını görmek gerekir. Bu nedenle "değiştirilmiş korumacılık" denilebilecek şeyi ortaya koymak gerekiyor. Burada çocukların haklarına ilişkin daha yapıcı bir yaklaşımın gitmesi gereken yönü belirtmekten fazlasını yapmak olanaklı değil. Çocukların bazı haklarını yadsımada (ve muhtemelen onlara başka haklar atfetmede) özel kapasiteleri ahlaki açıdan konuyla ilgili olarak yalıtmaya yönelik son çabalar[5] çok küçüklerin durumu hariç tutulmak üzere, yararsız görünüyor, çünkü 1. bölümde gözlendiği gibi birçok çocuk aslında birçok yetişkinle yanı kapasiteye sahiptir. Temel fark herhangi bir kapasitede değil, çocuklar ve yetişkinlerin farklı *bakış açılarında* yatar görünmektedir; o sırada neyin önemli, neyin değerli olduğuna ilişkin bakış açıları. Burada yetişkinlerin her zaman haklı oldukları ileri sürülmüyor, ama deneyimleri onların lehine işliyor. Bir çocuk hukuku teorisi nihai olarak gelişme kavramı ile gelişimin yöneldiği olgunluğun bir tür tanımını uzlaştırmalıdır. Yetişkinlerle çocuklar arasındaki farkı kucaklayan bu kavramlar, onlara atfedilecek çeşitli haklar için zemin oluşturur.

İskoç manzarası betimlemesini uygun bir bağlama yerleştirmenin bir aracı olarak çocuk hakları teorilerine bu çok hızlı göz atıştan sonra, çocuk hukuku sisteminin ve sağladığı hakların bir betimlemesine ve ardından İskoç çocukları ve gençlerine yönelik diğer hükümlerin tartışmasına dönmek artık mümkün. Çocukların fiili yasal haklarının bazen ebeveynci bir bakış açısından,[6] bazen çocuk-özgürlükçü bir konumdan ve bazen de korumacı görüşten anlaşılabileceği ve savunulabileceği hemen görülecektir, ama bunların tek başına hiçbiri söz konusu çocuklar için mümkün olan en iyi sonucu garanti etmez. Bu, çocukluğun gelişen yapısının onu tek bir tutarlı haklar teorisinin konusu için uygunsuz kılması olgusunun bir yansımasıdır. Tutarlı bir felsefeye ulaşmak için çocukluğun çelişkilerini yadsımak yerine, çocuklar için adalete ulaşmak amacıyla, çatışan teorileri birleştirebilecek esnekliğe sahip bir çocuk hukuku sistemine ihtiyaç duyuluyor olabilir. Ayrıca İskoç sistemi gerekli esnekliğe ulaşma potansiyeline sahip olabilir.

İSKOÇYA'DA ÇOCUK HUKUKU

İskoç çocukları duruşma sistemi, 1971'de, Sosyal Çalışma (İskoçya) Kanunu'nun (1968) Kısım III'ünün ve Çocuk Duruşmaları (İskoçya) Hüküm No 429 olarak bilinen kanuni belgelerin uygulamaya konmasıyla yürürlüğe girdi. Sistemin yargılama kapsamı, içinde bulundukları ortamın ihmal ve suiistimal de dahil olmak üzere bazı nedenlerle zararlı olduğu düşünülen ya da okula devem edemeyen veya suç işleyen on altı yaşından küçük çocuklarla sınırlıdır. Bazı durumlarda sistemin kapsamına daha önce girmiş olanlar on sekiz yaşına kadar buraya havale edilebilirler, ama bu kural değildir ve ilk havaleler ancak on altı yaşına kadar yapılır. Bütün çocuklar sisteme raportörün bürosu vasıtasıyla girerler. İskoçya'da yaklaşık 100 raportör, vekil ve yardımcı vardır. Raportör, karar organı, idareci ve hukuk danışmanı olarak hizmet vererek tüm yapıda kilit bir rol oynar. Çocuklar bakımlarıyla ilgilenen herhangi biri tarafından raportöre havale edilebilirler. Pratikte havalelerin çoğu polisten, eğitim ve sosyal çalışma departmanların-

dan gelir ve havalelerin yaklaşık yüzde 70'i suç temelindedir. Raportöre yapılan havalelerin kabaca yüzde 50'sinin duruşmaya gönderildiğini belirtmek gerekir.

Bir çocuk raportöre getirildiğinde kanuni "havale temellerinin" (Tümü on adettir; aralarında "anababa bakımının olmaması", bir suç işlenmesi, okula devam edememe ve son zamanlarda da "suiistimal" vardır) en azından birinin kanıtının bulunması ve çocuğun zorunlu bakım önlemlerine ihtiyacı olduğunun anlaşılması gerekir. Raportör çocuğun okulu, sosyal çalışma departmanı, polis ve tıbbi servis gibi çocuğu tanıyan kişilerden ya da kurumlardan bilgi isteyebilir. Bundan sonra üç alternatif yol vardır. Raportör ortada bir sorun olmadığına karar verebilir ya da gönüllülük temelinde sosyal çalışma departmanından yardım isteyebilir veya çocuğu çocuk duruşmasına gönderebilir. Üçüncü durumda raportör duruşma için bütün düzenlemeleri yapmak zorundadır ve alınan tüm kararları kaydetmenin ve uygulanmalarını sağlamanın yanı sıra bütün tarafların mahkemeye çağrılmasını sağlamakla da sorumludur.

Duruşma bağlamında ise karar alan raportör değil, çocuk mahkemesi jüri üyeleridir. Raportörün duruşmadaki rolü hukuki danışmanlık ve hâkimliktir. Çocuk mahkemesi jüri üyeleri duruşmalara katılmak üzere halktan bölgesel temelde Devlet Bakanı tarafından atanan gönüllülerdir. İskoçya'da 1500'den fazla üye vardır. İçlerinden biri başkanlık makamına geçen üç heyet üyesi tek tek her davada duruşma üyelerini oluşturur. Çocuğun zorunlu vesayet önlemlerine ihtiyacı olup olmadığını belirlemek üzere aşağıda betimlendiği biçimde çocuğun ve anababasının katıldığı bir toplantı yaparlar ve buna uygun olarak karar alırlar. Duruşmanın suçsuzluk ya da suçluluk sorularına yanıt verme yetkisi yoktur. Bir çocuğun ya da bir ebeveynin duruşmanın başında önlerine konulan havale temellerini reddettiği durumlarda dava reddedilir ya da kanıtlanmak üzere ilçe mahkemesine gönderilir. Temellerin mahkemede kabul edilmesi üzerine dava yeniden ele alınmak ve görüşülmek üzere duruşmaya geri döner.

Bir duruşmaya genellikle üç jüri üyesi (En azından bir erkek ve bir kadın), raportör, bir sosyal görevli, çocuk ve en az bir ebeveyn katılır. Davanın türüne bağlı olarak başka insanlar da hazır

bulunabilir: Öğretmenler, çocuğun kaldığı yurdun personeli, ara tedavi gruplarının üyeleri ve benzeri. Bazen duruşma çocuğun gıyabında yapılabilir. Bu, genellikle çocuk çok küçük olduğunda ya da özellikle üzücü olan ihmal ve suiistimal davalarında yapılır. Duruşmalar bazen ebeveynler hazır bulunmadan da yapılabilir, çünkü ebeveynlerin hazır bulunması istendiği ve dava boyunca hazır bulunma hakları olduğu halde onların gıyabında karar almaya karşı yasak yoktur. Pratikte bu yalnızca bir ebeveynin hazır bulunmayı reddettiği durumlarda olur, ama böyle durumlarda davanın görüşülmesi konusunda genel bir isteksizlik vardır ve ebeveynler sorumlu tutulabilirler. Bir duruşma üç jüri üyesi, bir raportör ve bir sosyal görevli olmadan yapılamaz. Tüm dava bütün katılanların huzurunda yürütülür ve karar açık olarak alınır. Jüri üyeleri ancak çok olağanüstü durumlarda başka bir odaya çekilirler. Normal koşullarda dava muameleleri tamamen açıktır.

Havale temelleri bir kez belirlendikten sonra, duruşmalar bütün hazır bulunanların dahil olacağı umut edilen görece resmiyet dışı bir biçimde yürütülür. Bir karara varılmadan önce, duruşmada bir dizi rapor görüşülür; bunlar arasında her zaman, sosyal çalışma departmanından gelen bir rapor ve gerekli olduğunda çocuk yurtları, psikiyatrik birimler vb. gibi kurumlardan gelen yazılı belgelerin yanı sıra bir okul raporu da dahil olur. Duruşmalar daha fazla değerlendirme için ertelenebilir ve duruşmanın her durumda çocuğun çıkarına olacak şekilde karar vermesi gerekir. Çocuk ve ebeveynlerin duruşmanın kararına karşı ilçe mahkemesine başvurma hakkı vardır. Böyle durumlar ve havale temellerinin tartışmalı olduğu durumlar haricinde mahkemeler ve duruşmalar birbirinden oldukça bağımsız kalırlar (İlçe mahkemesi bazen duruşmalardan tavsiye isteyebilir, fakat buna uymak zorunda değildir). Aşağıdakinin gerekli olduğu belirtilmelidir:

> Başkan çocuğun davasında verilmesi gerektiğini ve ifşasının çocuğun çıkarlarına zarar verici olmadığını düşündüğü raporların, belgelerin ve bilginin içeriğinden çocuğu ve ebeveynlerini haberdar edecektir.[7]

Erteleme durumları haricinde, duruşma sonunda, başkanlık

makamındaki üyenin çocuğu ve ebeveynlerini alınan karardan, kararın nedenlerinden ve ailenin belirtilen nedenleri yazılı olarak talep etme ya da karara karşı yirmi bir gün içinde ilçe mahkemesine başvurma haklarından haberdar etmesi gerekir. Bu formaliteler bittikten ve genellikle aile gittikten sonra, başkanlık makamındaki kişi tek başına ya da diğer iki üyeyle birlikte kararın nedenlerini yazar. Yazılı nedenler, ailenin bir kopyasını isteyip istememesine ve temyize başvurulup vurulmamasına bağlı olmadan dosyada saklanır.

Bir duruşmada sınırlı sayıda düzenleme vardır ve mevcut seçeneklerin, bir çözüm anahtarı sunar görünmediği bir durum olabilir. Muhtemel alternatifler arasında şunlar vardır: Birincisi, davanın reddi; ikincisi çocuğun evde kalması ve bir sosyal görevlinin gözetiminde bulunması ve üçüncüsü çocuğun evinden alınıp bir ailenin yanına ya da bir çocuk yurduna veya bir Liste D (İngiliz Eğitim İçeren Topluluk Yuvaları'nın İskoçya'daki dengi, bkz. s. 74) okuluna yerleştirildiği ikameti içeren bir denetim kararı. Tüm denetim kararları bazı kurallara ve yönetmeliklere bağlı olarak her an değiştirilebilir ve bir yıl içinde gözden geçirilmeleri gerekir, yoksa otomatik olarak hükümsüz kalırlar. Bir duruşma, fiili bir kararı askıya alarak, daha fazla bilgi elde etmek ya da çocuğun "okula dönüp dönemeyeceğini" veya "sorunların dışında kalıp kalamayacağını" anlamak amacıyla da ertelenebilir. Jürinin yetkisi "çocuğun çıkarlarına uygun olarak" hareket etmektir.

Sistemin temelini oluşturan felsefe en iyi "Dün için cezalandırma değil yarın için yardımcı olma" sözüyle dile getirilebilir. Bu, sistemin retoriğidir ve özellikle geleceğe yönelik temellerde bu retorigin ışığında alınan kararların savunulabilir olacağı açık görünüyor. Bu, sonuçsal düşüncelerin karar nedenlerinden en fazla birini oluşturduğu, yetişkinlerin yaşamlarına yapılan yasal müdahaleyle tam bir karşıtlık içinde bulunmaktadır. İskoç çocuk duruşma sisteminin retoriğine göre, mevcut farklı düzenlemelerin beklenen sonuçları çocuklar adına alınan tüm kararlarda önceliğe sahip ölçüttür. Gerçeklik çok farklı olabilir, çünkü genellikle fiili karar o durumdaki tek mümkün karardır ya da (tersini söyleyen retoriğe karşın) toplumun ihtiyaçlarını veya yasal gereklilikleri içeren te-

mellerde alınabilir. Bu gözlemler bölüm sonunda verilen yazılarda kısmen kanıtlanmıştır. Burada bunlara, pratikteki sistemin bazı yetersizliklerinin kanıtları olarak yalnızca geçerken değiniliyor. Başka bir sorundan sistem içinde haklar tartışmasına girmeden önce kısaca söz edilecektir.

Çocuk duruşma sisteminin sınıf eğilimi ele alınması gereken tartışmanın çok sık değinilen bir yönüdür. Bir suç işlendiğinde (Yukarıda belirtildiği gibi yüzde 70'ten fazlasıyla raportör ilgilenir) ve zorunlu vesayet önlemleri gereksiz bulunduğunda, dava genellikle düşer. Bu, daha büyük bir sıklıkla orta sınıflardan gelen çocuklar için geçerlidir. Raportörler ve jüri üyeleri, topluluğun en yoksun üyeleri için telafi edici koşullar arama konusunda peşin hükümlüdürler; yani gençlerin yaşamında elverişsizlik işaretleri ararlar. Bu nedenle işçi sınıfından gelenler (Suçlular ve suçsuzlar) orta sınıftan gelen denklerine göre daha fazla "refah" yönünde muamele göreceklerdir. Bazen alınan önlemlerin var olan elverişsizlikleri daha da şiddetlendirmemesini sağlamak için yeterli koruma olduğu öne sürülür. Bunun nasıl ortaya çıktığına ilişkin çok çarpıcı bir örnek Suçluların Rehabilitasyonu Kanunu'nun (1974) 3. kısmında yer alan bir hükümde görülüyor:

> Bu temelin (suç) kabulü ya da belirlenmesi bu kanunun amaçlarına göre bir mahkûmiyet olarak görülecek ve bundan sonra davanın çocuk duruşması tarafından herhangi bir düzenlemesi bir hüküm olarak kabul edilecektir.

Kanunun çocuk duruşmaları sistemini kapsayacak şekilde genişletilmesi büyük bir tartışmaya ve kanunu düzeltmeye yönelik çeşitli girişimlere yol açtı. Şimdiki durum bir İngiliz önlemini bir İskoç hukuku alanına uygulamanın sonucudur. Ancak bu arada kanunun etkisi, suç temelinde jüriye havale edilen gençlerin iş imkanlarını sınırlamaktır. Potansiyel işverenlerini havalenin düşmesinden sonra altı aylık bir dönem için, zorunlu bir denetim emrini izleyen on iki ay için ya da daha sonra olursa emrin sona erişine kadar ve hemşirelik ve öğretmenlik gibi işler için yaşamlarının geri kalanında "mahkûmiyetlerinden" haberdar etmek zorunda olacaklar. Bir çocuk duruşması jürisinin bir düzenlemesiyle ilgili ola-

rak "hüküm" terimini kullanmak tüm İskoç duruşma sisteminin ruhuna ve özelliklerine aykırıdır ve sistemin çocukların çıkarlarına işlediği iddiasıyla ilgili olarak çok anlaşılabilir bir sinizme yol açmıştır.

Yukarıdaki paragraflar çok ciddi bazı hatalarıyla birlikte, 1968 Kanunu'yla ortaya çıkarılan yapının kısa bir betimlemesini sunuyor. Bu kanunun bir sonucu olarak sorunlu ve "zorunlu vesayet önlemleri ihtiyacı içinde" görülen çocukların büyük çoğunluğu mahkemelerin yargılama kapsamından çıkarıldı. Ancak, cezai sorumluluk yaşının üzerindeki genç suçluların bir azınlığı (sekiz yaş) hâlâ ilçe mahkemesine gönderiliyor ve kendileriyle Çocuklar ve Gençler (İskoçya) Kanunu (1937) ve Ceza Usulleri (İskoçya) Kanunu (1975) koşullarına göre ilgileniliyor. Hanedan Vekili ceza mahkemelerinde sekiz yaşın üzerindeki bütün çocukların kanuni takibatlarını yürütme yetkisini elinde tutuyor. Pratikte, çocuklarla ilgili yalnızca bazı davalar otomatik olarak hem mali memura [Procurator Fiscal: İskoçya'da kuşkulu ölüm vakalarının tahkikatını yürüten yerel memur ve savcı] hem çocuk mahkemesi jürisinin raporuna havale ediliyor. Daha geniş anlamda, temel kaygılar ve suç kategorileri şunlar: Suçun ciddiyeti (Örneğin cinayet, tecavüz ve silahlı soygun davaları cezai muamele için mahkemeye gitmek zorundadır), on dört yaşından büyüklerin, mahkûmiyet üzerine sürücülükten menedilmeye yol açabilen Yol Trafik Kanunu'yla ilgili bazı suçları, mahkûmiyet üzerine bir malın ceza olarak kaybedilmesine izin veren bazı suçlar (Bunlar genellikle ateşli silahla işlenen suçlardır) ve Sosyal Çalışma (İskoçya) Kanunu koşullarına göre henüz denetim altında olmayan on altı yaş üzerindeki çocuklar tarafından işlenen bütün suçların yanı sıra, bir çocuğun bir yetişkinle beraber işlediği suçlar. Yukarıda ilçe mahkemesinin çocuk duruşması jürisinden bütün bu tür davaların düzenlenmesine ilişkin öğüt isteyebileceğin;i ama verilen öğüdü dikkate alıp almamakta özgür olduğunu belirttik. Ayrıca, mahkemeler nezaret, mali koşullar, eğitimin bazı yönleri ve birkaç başka alandaki meselelerde çocuklar üzerinde yargılama yetkisini elinde tutar. Bu nedenle İskoç çocuk hukuku sistemi hem mahkemeleri ve hem çocuk duruşmaları sistemini kapsar.

ÇOCUK HUKUKU SİSTEMİ İÇİNDE ÇOCUK HAKLARI

Çocukların İskoç çocuk hukuku sistemi içindeki fiili yasal hakları sistemin bir kısmından diğerine değişir ve bölümün ilk kısmında belirtildiği gibi bazen bir teorik bakış açısından bazen de başka bir teorik bakış açısından anlaşılabilir ve savunulabilir. Tartışma önce mahkemede çocuk haklarına kısa bir bakış atacak ve sonra duruşmalar sistemi içinde çocuk haklarını eleştirel bir bakışla inceleyecektir.

Mahkemeler

Suçlular. İlginç olan nokta mahkeme önüne çıkan çocukların duruşmalar sistemi kapsamı içindekilere verilmeyen bir dizi ayrı yasal haklara sahip olmalarıdır. Mahkûmiyet üzerine kesin bir hüküm hakkı da dahil olmak üzere, yargılamada yetişkinlerin haklarına sahiptirler (Aşırı şiddet davaları hariç). Ayrıca 1975 kanununun 23. kısmında yirmi bir yaşın altındakilerin nezarete ve hapse gönderilmeleri için ayrı bir hüküm vardır. Özet olarak, kanunun bu kısmı genç suçluları ayrı kurumlarda ya da yetişkin kurumlarının ayrı birimlerinde yetişkin tutuklulardan ayrı tutmak için tasarlanmıştır. Ayrı binalar ve suçu belirleme konusunda kısıtlamalar getirilmesi hükmü dışında, yasa burada korumacılık yanlılarının ilkelerinden çok çocuk-özgürlükçü ilkelerle uyum içinde gibi görünüyor. En azından bu alanda çocuklar ve yetişkinler aynı yasal haklara sahip gibi görünüyorlar. Bunun çocuk açısından sonuçları neler:

1978'de yayımlanan bir vaka incelemesi mahkemeler tarafından ve çocuk duruşmaları sistemi tarafından bu şekilde vesayete teslim edilen bir dizi erkek çocuğu karşılaştırdı ve çocuk hakları konusuyla ilgili olduğunu söyleyen herkesi çok fazla tedirgin edebilecek sonuçları ortaya koydu. İnceleme Liste D okullarına gönderilenleri temel aldı ve diğer şeylerin yanı sıra örneklemde yer alanlar için aşağıdakileri buldu:

1. İki grup çocuk arasında ailevi geçmiş ya da suç öyküler açısından önemli farklar yoktu.
2. "Mahkeme çocuklarının" daha büyük çoğunluğu duruşmadan önce ve davalarının görüşüldüğü süre içinde nezarette tutulmuşlar ve düzenlemeden sonra Liste D yeri bulunmadığında boş yer için "jüri çocuklarına" oranla daha uzun süre beklemişlerdi ve ayrıca bu sırada da daha sık nezarette kalmak zorunda kalmışlardı.
3. "Muameleleri mahkemeler tarafından yapılan çocukların okullarda daha uzun süre kalabildikleri ve bir Borstal'a nakledilme ve sonuç olarak bir Borstal hükmü alma ihtimallerinin daha yüksek olduğuna dair kanıtlar vardı."
4. "İki gruptaki çocukların farklı olmadıkları ileri sürüldüğü halde, görüşmeleri yapanların yarısının en azından bazı mahkeme çocuklarının jüri çocuklarına uygulanandan daha fazla gizli denetim önlemlerine tabi olduklarını hissettiği açıktı."[8]

Çalışmanın bulguları bu tartışmanın çerçevesini fazlasıyla aşan birçok soru ortaya koydu. Burada işaret edilmesi önemli olan nokta *yasal* haklar verilmesinin tek başına pek az şeyi garanti ettiğidir. Reddedilemez olgu şu ki bugünkü sistemde, örneklemde, yasal hakları yetişkinlerin yasal haklarına daha çok benzeyen ve bu nedenle daha açıkça tanımlanmış olan "mahkeme çocukları" *benzer suçlarla* jüriye sevk edilenlere göre mahkemeden önce ve sonra daha uzun süre hapsedildiler ve daha kötü bir damgalanmaya maruz kaldılar. Bunun, denetim ve tedavi ilkelerinin yan yana işlemesine izin veren bir sistemdeki iç tutarsızlıkların sonucu olduğu ileri sürülebilir. Mesele bu olsun ya da olmasın, bugünkü bağlamda bazı çocuklara bazı yetişkin yasal haklarını vermenin onlar açısından bu tür hakları yadsınan benzer çocuklara göre çok daha kötü bir durum yarattığı açık görünüyor. Sorunlar çocuk-özgürlükçülerin ya da korumacıların kabul etmeye hazır olduklarından çok daha karmaşık. Bu, ceza yasasındaki "korumacı" hükümlerden birine yakından bakılarak daha iyi ortaya konulabilir.

1975 tarihli kanunun 23. kısmının genç suçlular için ayrı nezaret binaları talep ettiği belirtilmişti. Pratikte bu gerekliliğin sonuç-

ları söz konusu bireyler için genellikle çok zararlı olmaktadır. Örneğin Edinburgh'da çok sık kullanılan nezaret binaları, Saughton hapishanesinin gerekli kısımlarını kapsayan bir birimidir. Yasanın bir sonucu olarak genç suçlular açık atölyelerin yanı sıra hapishanenin çok etkileyici eğlence ve eğitim olanaklarını kullanmaktan yoksun oluyorlar. Sonuç olarak, tutukluların bu kategorisi diğerlerine oranla günün daha büyük bir kısmını hücrelerde kilitli olarak geçiriyorlar. Bir kez daha, kurumsal bağlamından koparılmış yasal hakların çocukların çıkarına pek az şey kattığı ortaya çıkıyor. Bütün sonuçlar bir yana, yetişkin tutuklulardan ayrı tutulmanın çocuğun çıkarına olduğu ileri sürülebilir, ama bu kuşkulu olmakla kalmıyor, şimdiye kadar hemen hemen hiç tartışılmadı. Teori alanında olduğu gibi hukuk alanında da "çocuğun çıkarını" nelerin oluşturduğunun tartışılması yönünde acil bir ihtiyaç var. Diğerlerinden daha fazla bu bakışı benimsemiş görünen hukuk alanı, bunu, anababa nezareti sorularına ve evlilik içi anlaşmazlıklara ulaşmaya bağlıyor.

Nezaret ve evlilik içi anlaşmazlıklarda görüşme. Ayrılma, hükümsüzlük ve boşanma durumlarında, mahkemeler tarafından ilgili çocukların nezaretiyle ve nezaretleri kendisinden alınan anababanın onlara ulaşmasıyla ilgili kararların alınması gerekir. David Walker İskoç sistemi üzerine şunları yazıyor: "En çok düşünülen nokta çocuğun ve çocukların iyiliğidir ve mahkeme çocuğun dileklerini dikkate alacaktır ve reşit olmayan bir çocuğun konu hakkında mahkemede dinlenme hakkı vardır."[9]

Son yıllarda suç soruları ve nezaret meseleleri evlilik tartışmalarında ayrıldı. "Çocuğun iyiliği", yalnız bunlar gözönüne alınmadığı halde çocuğun kendi tercihlerine daha büyük bir ağırlık verilmesini sağlamak üzere yeniden tanımlandı. Son zamanlarda alınan bir karar, "çocuğun çıkarlarının" bilinmeyebileceğini ve anlaşmazlığı çözmek için başka bir ölçüt bulunmadığında çocuğun görüşünün belirleyici faktör olabileceğini açıkça ortaya koyuyor. *Fowler v. Fowler*'da, geçmişte ikisi de çocuğun çıkarlarına öncelik vermediği halde, her iki ebeveynin de on yaşındaki kızlarına bir yuva sağlayacak konumda oldukları konusunda genel bir anlaşma vardı. Annenin daha önce birlikte yaşadığı kişi kıza karşı şiddetten suç-

lu bulunmuştu ve baba sık sık kızını başkalarının bakımına vermişti Lord Stott şöyle diyordu:

> Velayet sorunlarında çocuğun çıkarının en önemli unsur olduğunun tamamen bilincindeyim, ama bir çocuğun çıkarlarının isteklerine zorunlu olarak denk düştüğü hiçbir şekilde varsayılamaz. Ancak bütün tanıklar Denise'in kendine ait düşüncelere sahip son derece akıllı bir kız olduğunda anlaştılar ve bu kanı benim Denise'le ilgili izlenimlerimle tamamen teyit edildi. Annesi ya da babası tarafından kendisine baskı uygulanmamış ve beyni yıkanmamış olmasına memnun oldum ve görüşleri makul olduğu ve bu görüşleri önemsememek için bir neden olmadığı için Denise'in kendisi için karar vermesine izin verdiğimi kabul ediyorum.[10]

Teorik tartışmada ne çocuk özgürlükçülerin ne de korumacıların çocuk haklarına ilişkin kapsamlı bir teori geliştiremeyecekleri ileri sürüldü. *Fowler v. Fowler*'daki kararın hem çocuk özgürlükçü hem de korumacı ilkeler temelinde savunulabileceğine işaret etmek önemli. Ayrıca kararın çocukların yaşamları hakkında kararlar alınırken burada uygun olduğuna inanılan referans çerçevesi içinde yapıldığını vurgulamak gerekir; yani çocuğun çıkarlarını neyin oluşturduğuna dair bir ön beyan ve "makul" olanın ne olabileceğine dair bir ön anlayış. Çocuğun bu tür davalarda dinlenme hakkı açık ki koşulsuzdur; meseleyi karara bağlama hakkı ise daha karmaşıktır ve büyük ölçüde, ifade edilen gerçek görüşlerin, makul olarak kabul edilenle uyum içinde olmalarına ya da en azından doğrudan çatışma içinde olmamalarına ve çocuğun çıkarına olmalarına bağlıdır. Bu tür bütün davalarda, aşırı suiistimal olayları dışarda bırakılmak kaydıyla, çocukların her iki ebeveynle de zaman geçirmelerinin daha iyi olduğu konusunda genel bir anlaşma vardır. Görüşmeyi engelleme taleplerine sakınımla yaklaşılır. Çocuğun bu alandaki yasal hakları çocuğun bağımlı olarak görülmesi nedeniyle korumacıdır, ama gelişme kavramını içerecek esnekliğe de sahiptir. Belirli sınırlar içinde çocuğun kendisi hakkında karar vermesine izin verilir - Fowler v. Fowler davası bunun açık bir kanıtıdır. Bu, duruşmalar sistemindeki çocukların yasal haklarıyla nasıl karşılaştırılır?

Duruşmalar sistemi içindeki haklar tamamen değilse de esas olarak korumacı bir çerçeve içinde yer alır. Çocuklar zorunlu vesayet önlemleri ihtiyacı içinde olabilecekleri düşünüldüğü zaman jüri üyelerinin karşısına çıkarlar ve duruşmanın yetkisi *çocuğun çıkarına* davranmaktır. Duruşma bağlamı içinde, çocukların dinlenmeye hakları vardır (Yukarıda betimlenen velayet davalarında olduğu gibi) ve sevk temellerini reddetme hakkına, temsil hakkına, temyiz hakkına, belirli bir süre sonra gözden geçirme talebinde bulunma hakkına, bilginin kendileri için zararlı olarak görülmemesi kaydıyla davanın sonucunda etkisi olan raporların içeriği konusunda haberdar edilme hakkına ve alınan kararların yazılı nedenlerini elde etme hakkına sahiptirler.[11]

Sisteme sempatiyle yaklaşan eleştiriler[12] son zamanlarda, bu hakların tamamen desteklenmesiyle ilgili olarak bazı duruşmalarda belli bir gevşeklik olduğuna ve sistem içinde bu hakları garanti altına almaya hizmet edebilecek tüm usul yönetmeliklerini yerine getirme ve uygulama ihtiyacının giderek arttığına işaret ettiler. Ancak bu eleştiri, mahkemenin retoriğinin çocukların haklarına yönelik olarak daha uygun bir tutumu içerdiğini kabul ederek tutarlı teori uğruna çocukluk gerçekliklerini yadsıyan ve duruşmalar sistemini buna uygun olarak eleştiren çocuk-özgürlükçülerin eleştirileriyle tam karşıtlık içindedir. Bunun, keman olmadığı için bir gaydayı eleştirmeye benzediğini fark edemiyorlar! Mahkeme, en azından teoride, suçlu bulunanları esas olarak kanunu çiğneyenler olarak görür; jüri ise onları yardıma muhtaç kişiler olarak kabul eder. Birinin dili cezalandırıcıdır, diğerininki destekleyicidir. Şimdilik retoriğin gerçekliğe denk düşme derecesini bir yana bıraksak, iki sistemde kutsal sayılan yasal hakların oldukça farklı *olması gerektiği* açığa çıkar. Bir suçun, bir çocuğun yaşamına müdahale etmenin tek nedeni olduğu durumda, bir yetişkinin durumunda olduğu gibi, suçun gerçekten işlendiğini kanıtlamak en önemli noktadır ve adil cezalandırma kavramları suça oranlı olan belirli bir hüküm talep eder. Ancak, müdahale için ölçüt olarak vesayet ihtiyacını dikkate alan bir sistemde, bu haklar zorunlu eğitim, velayet ve

görüşme sorularında olduğu gibi konu dışıdır. Birinci durumda adil bir düzenlemenin ölçütleri çok iyi tanımlanmıştır ve oldukça tartışmasızdır, oysa ikincisinde bu ölçütler en iyi deyimle belirsiz kalır ve hata payı çok büyüktür. Bir mahkemenin cezai davalardaki kaygısı hukuka göre adaletin izlenmesidir; buna zaman zaman "hukuki adalet" adı verilir. Evlilik anlaşmazlıklarındaki gibi meselenin refah olduğu davalarda, "toplumsal adalet" ideallerinin, belirli bir birey için verili koşullarda yasa tarafından izin verilen seçenekler içinde mümkün olan en iyi sonucun peşinde koşulmasıdır. Burada, mevcut duruşmalar sisteminde olduğundan fazla herhangi bir "oranlılığın" ve "belirliliğin" yeri yoktur. Böyle bir sistemin hedefleri, özellikle bazı suçluları kapsayacak şekilde genişletildiği noktada gerçekten kısmen yanlış sonuçlara yol açabilir, ama onu çocukların, varoluşlarına yabancı haklarını yadsıdığı için eleştirmek saçmadır.

Duruşmalar sistemine karşı eleştiri farklı, ama ilgili bir nedenle yapılabilir: Gerçekte yalnızca bazı düzenlemeler değil, sisteme kanuni sevk temellerinin bazılarının bir refah ideolojisinde yeri yoktur, bunlar yasa yürütme alanına, yani ilgili sürece ilişkin düşüncelerin çok büyük öneme sahip olduğu alana aittir. Ona karşı şu anda çocuk hakları adına çocuklar için adalet hareketi tarafından yapılan hukuksal eleştirilerden uzak durmak için, çocuk jürisinin hem vesayet hem yasa yürütmeyi içeren ikili bir rolü açıkça kabul etmesi ve çocuk haklarını buna uygun olarak garantilemesi gerektiği ya da cezai önlemler gerektiren davaları (Böyle davalar olup olmadığı açık bir soru olarak kalmalıdır) tekrar mahkemelere göndermesi ve kendisinin yalnızca gerçekten "zorunlu vesayet önlemleri ihtiyacı içinde" olan çocuklarla ilgilenmesi gerektiği ileri sürülebilir. İskoç çocuk hukuku sistemi içinde çocuk haklarını temin etmeye yönelik yol buradadır, çocuk özgürlükçü ilkelere doğru bir harekette değil.

İSKOÇYA'DA GENÇ İNSANLAR İÇİN BAZI SERVİSLERLE İLGİLİ ÖZET BİR KILAVUZ VE BU SERVİSLERDEKİ HAKLAR

Bu kısım ilk olarak İskoçya'da genç insanların haklarını belirleyen yaş sınırlarının bir özetini sunacak ve sonra sağlık, eğitim, istihdam, barınma ve vesayet olanaklarına ilişkin olarak gençlere sağlanan başlıca hizmetlere kısaca değinecektir.

İskoçya'da rüştünü ispat etmemiş olanlar on iki ila on sekiz yaş arasındaki kızlar ve on dört ila on sekiz yaş arasındaki erkek çocuklardır. Reşit olma yaşından önceki çocuklara İskoçya'da "küçükler" [pupils] denir. Yasadaki bu farklılık, kızların ve erkeklerin cinsel olgunluğa erişmelerindeki farklara atfedilebilir. Reşit olmayanların statü farklılığı gençlere bazı sorumlulukların yanı sıra bazı özel haklar sağlar. İskoçya'da gençlerin yaş temelindeki hakları aşağıdaki gibidir:[13]

Yaş 5: Okula gitmelisiniz.

Mahrem olarak size alkol verilebilir (evde).

Yaş 7: Postaneden ya da Mutemet Tasarruf Sandığı'ndan para alabilirsiniz.

Sinemaya gidebilirsiniz (Müdür itiraz etmezse).

Yaş 8: Cezai bir suç işlemeye muktedir kabul edilirsiniz.

Yaş 12: Bir ev hayvanı satın alabilirsiniz.

KIZLAR- Reşit olurlar ve bu nedenle,

- tıbbi tedaviye rıza gösterebilirler (Ama anababalarının rızası olmadan tedavi edilmeleri muhtemel değildir)
- hukuki yardım için başvuruda bulunabilirler.
- banka hesabı açabilir/kredi alabilirler (H.P.) [H.P. Hire Purchase: Bir şeyi kullanırken düzenli ödemelerle kişinin onu satın alabildiği bir sistem]; ama bunun için de anababalarının onayına ihtiyaçları olabilir.
- vasiyet hazırlayabilirler/mahkemede tanık olabilirler.

Yaş 13: Cumartesileri ve 2 saatten fazla olmamak üzere okul günlerinde (Sabah 7'den önce ya da akşam 7'den sonra olamaz) çalışabilirsiniz, ama gençlerin istihdamı konusunda kendi kurallarını koyan eğitim kurumundan izin almanız gerekecektir.

Yaş 14: Bir havalı tüfeğe sahip olabilir ya da kiralayabilirsiniz.

İçki servisi yapan bir otele ya da lokantaya gidebilirsiniz, ama ancak sahibi itiraz etmezse bir bara gidebilirsiniz.

ERKEKLER- Reşit olurlar ve bu nedenle kızlara 12 yaş için verilen şeyleri yapabilirler.

Yaş 15: 21 yaşın üzerindeki birinin gözetiminde bir av tüfeği kullanabilirsiniz.

Tescilli bir filmi seyredebilirsiniz.[15]

Yaş 16: Okulu terk edebilirsiniz.

Evi terkedebilirsiniz.

Evlenebilirsiniz.

İçki (Sert içkiler değil) satın alabilirsiniz ya da size yemek yanında içki servisi yapılabilir.

Donanma fişekleri satın alabilirsiniz.

Sigara/tütün satın alabilirsiniz.

Cinsel ilişkiye rıza gösterebilirsiniz (kızlar).

Tam gün bir işe girebilirsiniz.

Bir sendikaya katılabilirsiniz.

Ek yardım talep edebilirsiniz.

Mopet, traktör, ekin biçme makinesi, hasta arabası ya da yaya kontrollü araçlar için sürücü belgesi alabilirsiniz.

Planör pilotu belgesi alabilirsiniz.

Size piyango bileti satılabilir.

Prim bonoları satın alabilir/ciro hesabı açabilirsiniz.

Bir suç işlemekle itham edildiğinizde sizinle İlçe Mahkemesi ilgilenecektir.

Adınızı değiştirebilirsiniz; ama değişikliği kaydettirmek için anababanızın yanınızda bulunması gerekir.

Bağış kartı taşıyabilirsiniz (Böbrek vb.); ama organlarınızın kullanılmasından önce anababanızın rızasının alınması gerekecektir.

Tüm tıbbi tedavilere rıza gösterebilir, doktorunuzu değiştirebilirsiniz vb.

Pasaport başvurusunda bulunabilirsiniz (Anababanızın izniyle).

Erkekler silahlı kuvvetlere katılabilir.

Topluluk Konseyi'ne (Bazı alanlarda) seçilebilirsiniz.

Yaş 17: otomobil, motorsiklet, motorlu üç tekerlekli velespit, yol silindiri sürücü belgesi alabilirsiniz.

Kızlar silahlı kuvvetlere katılabilir.

Ateşli silah ruhsatı için başvurabilirsiniz.

Pilot ehliyeti alabilirsiniz.

Yaş 18: YETİŞKİNLİĞE ULAŞTINIZ

Kan bağışında bulunabilirsiniz.

Seçimlerde oy kullanabilirsiniz.

Topluluk Konseyi'ne (her alanda) seçilebilirsiniz.

Dava açabilirsiniz.

Dövme yaptırabilirsiniz.

Bahis oynayabilirsiniz.

Bir barda alkol içebilirsiniz.

Bir barda çalışabilirsiniz.

İpotek vb. için başvurabilirsiniz.

Bir jüride hizmete çağrılabilirsiniz.

İstediğiniz filmi görebilirsiniz.

7 1/2 tona kadar kamyon kullanabilirsiniz.

Kiralama, satın alma vb. için yasal sözleşmeler yapabilir ve aşağıdakiler hariç olmak üzere yetişkinlerin yapabileceği her şeyi yapabilirsiniz...

Yaş 21: Her tür taşıt aracını kullanabilirsiniz (7 1/2 ton üzerindeki kamyonlar/ 9 kişiden fazla insan taşıyan otobüsler).

Alkollü içki satma ruhsatı alabilirsiniz.

Bir kumarhane işletebilirsiniz.

Eşcinsel bir ilişkiye rıza gösterebilirsiniz (mahrem olarak).

Parlamento ya da encümen üyesi olarak seçilebilirsiniz.

Bu yaş sınırlarının birçoğu tüm İngiltere'de onaylandı ve uygulandı. Ancak on altı yaşındaki gençlerin evi terk edebilmeleri ve anababa izni olmadan evlenebilmelerinin yanı sıra İskoçya'da reşit olma yaşının önemine işaret etmek gerekir. Sınırın güneyinde durum bu değildir.

SAĞLIK

Sağlık servisi, genel pratisyenler, topluluk sağlık hizmeti, hastaneler, klinikler ve danışmanlık hizmetleriyle topluluğun bütün üyeleri için geniş olanaklar sunuyor. Genç insanlarla ilgili özel hizmetler genellikle cinsellik ve cinsiyetle bağlantılı. Anababaların, çocuklarını toplumsal ve mali durumlarına uygun bir standartta desteklemeleri yasal bir yükümlülük. Ama sağlık konularında, tıp doktoru ile hasta arasındaki gizlilik meselesi reşit olmayanlar için bile geçerli. İngiltere'de, kararın 18 Ekim 1985'te bozulduğu Gillick davası, genç kızların anababa izni olmadan bir doktordan gebeliği önleyici öğütler ve tedavi istemelerinin yasallığı konusunda kuşkulara yol açtı. Oysa İskoçya'da hastanın gizliliği Gillick davası olarak bilinen farklı hukuksal kararlar dönemi boyunca korundu. Aslında bazı doktorlar on altı yaşın altındaki kızlara gebeliği önleyici öğütler vermeyebilirler, ama bunu yapacak başka bir meslektaşı tavsiye etmelidirler. On altı yaşından küçük gençler, sonuçlarını anladıkları hissedildiği sürece yasal olarak tıbbi tedaviye razı olabilir ya da reddedebilirler. On altı yaşından itibaren, hastanelerin bir çoğu bir ameliyattan önce on altı ila on sekiz yaşındakiler için anababa izni isteseler de genç insanlar herhangi bir tedaviye rıza gösterebilirler.

EĞİTİM

1980 Eğitim (İskoçya) Kanunu eğitim verme yükümlülüğünü eğitim kurumlarına ve on altı yaşından küçük çocukların okula devam yükümlülüğünü anababalara verir. Bu, çocukların okul seçimiyle ilgili haklarının hiç olduğu anlamına gelir; beş ila on altı yaşları arasındaki farklı aşamalarda çocuklarının hangi okullara gideceğini seçmek belli sınırlar içinde anababaların hakkıdır; çocuğun orada alacağı dinsel öğretimi seçme hakkı anababalara aittir.

"Zorunlu eğitim" deyimi sunulan hizmetini türünü özetler. Uygun yaşlardaki genç insanlar ister devlet tarafından, ister özel ola-

rak ya da anababaların kendileri tarafından sağlansın, okul eğitiminden geçmek zorundadırlar. Küçüklerin düzenli olarak devam etmeleri ve etmezlerse bunun için iyi nedenler ortaya koymaları beklenir; örneğin okulun "uygun kıyafet" olarak gördüğü şeyin bulunmaması, hastalık, yürüyerek ya da otobüsle gidilebilecek mesafede bir okulun olmaması. Okula bazı anababa yetkileri verilmiştir ve bu yetkilere uygun olarak okul makul bir disiplin uygulayabilir. Anababalara Anababa Şartı aracılığıyla İskoçya'da, çocuklarının gideceği okulu seçme hakkını vermenin aslında okullara kendi kurallar ve yönetmelikler sistemlerini işletme otoritesi vermek olduğu ileri sürüldü. Yasada çocukların üniforma ve ev ödevi gibi konularda okul kurallarını önemsememek haklarıyla ilgili sorular var. Bunlar mahkemelerde yeterince test edilmedi ama okullar genellikle tek tek küçüklerin geçici olarak uzaklaştırılmalarına ya da dışlanmalarına gerekçe olarak "yıkıcı davranışı" kullanıyorlar.

Genç insanların okuldan dışlandığı yerlerde, eğitim otoritelerinin başka bir tür okul eğitimi sağlaması bekleniyor. Zaman zaman yalnızca sınırlı bir süresi olan ya da tamamen uygunsuz bir müfredatı izleyen bu alternatif çok yetersiz oluyor, ama yalnızca anababalar çocuk adına şikâyette bulunabilirler. Böylelikle on altı yaşın altındaki genç insanların eğitimle ilgili yasada pek az hakları var. Aynı şekilde çocuğun devamsızlığı için anababaya karşı dava açılabilir. Ancak bir devamsızlık sorunu bir çocuk duruşmasına geldiğinde çocuğun kendi kaygılarına uygun bir düzenleme yapma sürecine öncelik verilir. Eğitim kurumları fiilen çocuk duruşmaları karşısında kendi alternatif yapılarına sahiptirler. Bu süreç çocukların çok yıkıcı ya da normal eğitim sistemiyle uğraşılamayacak kadar güç bulundukları durumda işler. Bu noktada psikologlar, psikiyatristler ve refah personeli aracılığıyla eğitim destek hizmetlerinin işin içine girmesi muhtemeldir. Bunlar, bir davayı çocuk duruşmasına götürmeden, özel okullara devamı teşvik edebilirler.

On altı yaşın üzerindeki gençler için 1980 Eğitim (İskoçya) Kanunu "öğrencilere eğitim olanaklarından yararlanma konusunda yardım" sunar. Bu, bazı durumlarda ilçe mahkemesinin anababaların eğitimde çocukları desteklemeye devam etmeleri konusunda ıs-

rar edeceği anlamına gelir. Burada, on altı yaşın üzerindeki gençler için eğitim hakkının katılım için yasal bir zorunluluk olmadığı zaman bile tanındığı ortaya çıkacaktır. On altı yaşın üzerindeki gençler için katılım, izlenen sürecin yapısına bağlı olarak, zorunlu ya da gönüllü olabilir. Değişen, devam görevininin artık anababalara değil gençlere düşmesidir.

İSTİHDAM

Gençler okulu terk ettiklerinde, artık oldukça oturmuş olan, hükümetin Gençlik Eğitim Programları'ndan (YTS) birine katılma hakları vardır. Bunun gelecekte zorunlu olup olmayacağı, yalnız "YTS'ye Hayır Deyin" bayraklarının yükseldiği İskoçya'da olmamak üzere sert tartışmaların konusudur. Bu ve ek yardım ya da işsizlik yardımı için kaydolma hakkı İskoçya, İngiltere ve Galler'de ortaktır. Yerel kararların politikanın farklı yorumlarına yol açabilmesi sistemin anakronizmlerinden biridir. Sağlık ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı talepler üzerine karar vermek için "S" kitapçığını kullanıyor. Personel Hizmet Komisyonu için kuruluş ve istihdam programlarının yürütülmesi için farklı tüzükler oluşturma eğiliminde yerel bölge kurulları vardır.

Gençler on üç yaşında, bazıları yerel eğitim kurumunun politikasına bağlı olacak çok ciddi kısıtlamalarla yarım günlük işlere girebilirler. On altı yaşında haftada kırk sekiz saatlik bir işe girebilirler ama geceleri çalışamazlar. Ayrıca bir sendikaya bağlı olma hakları vardır.

BARINMA

İskoçya'da gençler on altı yaşında anababa izni olsun ya da olmasın evi terk etme hakkına sahiptirler. Ancak bu hak kendiliğinden uygun yerler bulmalarını sağlamıyor. İskan ve sosyal çalışma departmanlarının anababa evinden ayrılmak isteyenlere ve evsiz kalanlara barınma sağlama sorumluluğu oldukça karmaşıktır. Ya-

sanın [1977 İskan (Evsizler) Kanunu] genç evsiz insanlara sağladığı tek şey meclisten "öğüt ve yardım alma hakkı"dır. Genç insanlara "öncelikli ihtiyaç" içinde olduklarını kanıtlamadıkları takdirde barınma sağlamak zorunda değillerdir. Bu öncelikli ihtiyaç ise Kanun açısından bakıma muhtaç çocukların bulunması, hamile olmaları, fiziksel ya da zihinsel özürlü olmaları ya da başka nedenlerle yaralanmaya açık olmaları anlamına gelir. Ayrıca "kasıtlı olarak evsiz" olmadıklarını da kanıtlayabilmeleri gerekir.

Sığınak, Glasgow'da Evsiz Gençler (1984) belgeleri yerel hükümetin İskân Kanunu genç insanların barınma ihtiyaçlarına yardımcı olmak için nasıl kullandığını bildiriyor. Ağustos 1984'te bu, meclisin on altı ve on yedi yaşındakilerin meclis kiracıları olma haklarını onaylamasına yol açtı. Bunu barınak bekleme listelerinde bu yaşta gençlerin başvurularını kabul etmeye başlayan diğer İskoç bölge meclisleri izledi.

Sosyal Hizmetler, Sekreter Norman Fowler tarafından 29 Nisan 1985'te getirilen, ama Yüksek Mahkeme'de Hâkim Mann'ın yönetiminde 31 Haziran 1985'te ertelenen pansiyon ve kiralık oda kuralları barınak problemleriyle karşı karşıya olan genç insanlar için ciddi sorunlar yarattı. Yönetmelikler evlerinin bulunduğu bölgeden uzaklaşan gençlerin haklarını sınırladı ve bekar genç evsizler de dahil olmak üzere yaralanmaya açık insanlara yönelik bazı barınma yurtlarının kapanmasını zorunlu kıldı. Yardım düzeylerinin yerel sınırlarla sınırlandırılması özel olarak kiraya verilen bazı barınakları pazar dışına itebilir ve pansiyon ve kiralık odaların sayısını sınırlayabilirdi. 13 Aralık 1985'te Lord Hâkim Glidewell Temyiz Mahkemesi'nde Bay Fowler'in özgün yönetmeliklerinin yasadışı olduğunu onayladı ve Lordlar Kamarası'na yapılan bir başvuruyu reddetti.

VESAYET ALTINDA

Yatılı vesayet altına alınan genç insanlar oraya çok çeşitli nedenlerle gidebilirler. Bu, bir çocuk duruşmasının ya da bir mahkemenin kararı olabilir ya da polis, anababa veya çocuğun kendisi

evdeki bakımın yeterli olmadığını düşünebilir. Vesayet altındaki çocukların hakları vesayet altına kabulün gönüllü ya da zorunlu olmasına bağlı olarak bir miktar değişir. Yatılı personel çoğu durumda, vesayetleri altındaki çocuklar hakkında, anababalarının normal olarak yapması beklenen şekilde kararlar alacaklardır. Buna okul eğitimi, cep harçlığı, giyim vb. gibi kararlar da dahildir.

Vesayet altındaki genç insanların geleceklerini etkileyen bütün toplantı ve kararlardan haberdar edilme hakları vardır. Ayrıca durumlarının "yeniden incelenmesini" talep etme hakları da vardır. Ek olarak İskoçya'nın bazı yöreleri, yerel hükümetin vesayeti altındaki genç insanların haklarını kanunlaştırma girişiminde bulunuyorlar. Strathclyde Bölgesinde Evde Kalmak ya da Ayrılmak başlıklı rapor yerel hükümetin vesayet altındaki genç insanlara vermek isteyeceği hakların anahatlarını sunuyor. Bu haklara, politikanın yöneldiği ve yönelmesi gereken yönü belirten bir tebliğ ya da bir beyan olarak bakılabilir. Strathclyde ülke nüfusunun yarısına hizmet veren, İskoçya'nın en büyük bölgesi olduğu için bu belge son derece önemlidir. Öneriler bakımdaki çocukların haklarını şu açılardan garantilemek amacındadırlar:

Fiziksel, duygusal ve entelektüel potansiyellerini geliştirmek;

tercihen kendi aileleri, ama bu olanaklı değilse ikame bir ailede aile yaşamı;

bireysel saygı;

vesayetlerine ilişkin bütün kararlara etkin bir biçimde katılmak;

kendileri hakkında alınan kararları etkileyebilecek bütün raporların içeriğini acı verici de olsa öğrenmek;

kişisel ve ailevi durumların bütün ayrıntılarını bilmek ve bu bilginin sonuçlarını kabul etmek konusunda yardım alabilmek;

kendi gelecekleri hakkında kararlar alan bütün forumlarda kendi görüşlerini ortaya koyma konusunda yardım almak;

gelecekleri için planlarını ve kendilerinin ve vesayetleriyle ilgilenen bütün çalışanların beklentileri ve görevlerini anahatlarıyla gösteren yazılı bir sözleşmeye sahip olmak;

Kurumun vesayeti altında olan on iki yaş üzerindeki gençlerin

uygulanan hakları şunlardır:

özel yaşam hakkı;

mekan hakkı;

bireysel mülkiyet hakkı;

bağımsız bir gelir ve onun üzerinde denetim hakkı;

giyecek ve yiyecek gibi kişisel eşyaların satın alımında söz sahibi olma hakkı;

içinde yaşadıkları kuruluşun işleyişinde söz sahibi olma hakkı;

Vesayet altındaki genç insanların haklarının bu listesinin evde aileleriyle birlikte yaşayan genç insanların haklarını fazlasıyla aşması ilginçtir.

ÖNÜMÜZDEKİ YOL

Bölümün başında "değiştirilmiş korumacılığın" çocukların haklarını sağlamak için en uygun çerçeveyi sunar göründüğü söylenmişti. Böyle bir çerçevenin, çocukların çıkarlarına dair ön bir beyanı ve "makul alternatifler" olarak neyin kabul edileceğine dair ön bir anlayışı gerektirdiği söylendi. Bu bakış açısından, kendi yaşamlarını etkileyen kararların alınmasına çocukların dahil olma hakkı tartışmasızdır, ama sonuçları belirleme hakkı kısmen ifade edilen görüşlerin, makul ve çocukların çıkarına olduğu kabul edilenlerle çatışma içinde olup olmamasına bağlıdır. En iyi haliyle İskoç çocuk hukuku sisteminin yeterince esnek olduğu ve bu ilkeleri birbiriyle uzlaştırmaya açık olduğu aşikar olacaktır; ancak sistemin belge temelli olmaktan çok ihtiyaç temelli kalmasını sağlamak ve çocuk haklarının bir takdir hakkı değil mutlak bir hak olarak anlaşılmasını garanti etmek için daha fazla korumaya yönelik güçlü bir eğilim vardır (Örneğin, bütün kararlar için yazılı nedenler sunma, bütün raporların ailelere verilmesi, çocuk temsilcilerinin sağlanması vb). Ayrıca yasada ve pratikte (Kabul edilemez bölgesel farklılıklar da dahil olmak üzere) hizmetlerle ilgili olarak çocuklar ve gençlerin haklarında büyük bir farklılaşma olduğu da önceki paragraflardan ortaya çıkıyor. Bunlar da ayrıca incelene-

cektir.

İskoç yasasında çocuklara ve sağlık bakımına ilişkin tutum bu bölümün ilk kısmında uygun olarak kabul edilen tutumdur. Burada yasa reşit olmayan çocuklarla ilgili olarak anababa rızasından vazgeçip geçmeme konusunda karar vermede doktorlara takdir yetkisi vererek gelişme ve olgunluk kavramlarını birleştirebilir. Ancak daha önce de işaret edildiği gibi, İskoçya'da doktorlar bu alanda bağımsız bir tutum almaya gönülsüzler ve pratik, genellikle sınırın güneyindeki yasayla uyum içindedir - yani, on altı yaşından küçüklerle ilgili hemen hemen bütün durumlarda anababa rızası aranmaktadır. Bu nedenle Gillick kararı tam anlamıyla İskoçya'da uygulanabilir değilse de karar, ekim 1985'te tersine çevrilmeseydi bütün Birleşik Krallık'ta kapsamlı sonuçları olacaktı ve burada savunulan ilkeler açısından geriye doğru bir adım oluşturacaktı. İskoçya bu alanda çocuk hakları konusunda bağımsız bir tutum almada eşsiz bir konumdadır ve bu fırsatın gelecekte tıp mesleği tarafından yakalanacağı umulmaktadır.

Eğitimle ilgili konum sağlık konularındakinin hemen hemen tersidir. Burada on altı yaşın altındaki çocuklara eğitim sunulması genel hakkının ötesinde çocuklar hukukta başka haklara sahip değildirler. Eğitim (İskoçya) Kanunu açık bir şekilde çocukları tamamen bağımlı görüyor ve hiçbir yerde kendi görüşleri olabileceğini kabul etmiyor. Bunun, zorunlu müfredata sahip olanlardan kendi programlarına sahip olanlara, düzenli olarak anababalara başvuranlardan çocuklarının ilerlemeleri konusunda anababaları zar zor haberdar edenlere kadar geniş bir yelpazeyi kapsayan tek tek okullar için geçerli olmadığı açık. Ancak çocukların kendi eğitimleriyle ilgili yasal statülerinin idealden uzak kaldığı olgusu geçerliliğini koruyor ve yasa eğitim sisteminin içinde çalışabileceği bir çerçeve sunmaktan fazlasını yapmadığı halde çocuklara, gelecekte bu alanda bir miktar yasal dayanak verilmesi arzu edilir bir şey olarak görünüyor.

İstihdam ve barınma alanlarında durum, yakın zamana kadar burada savunulan yönde ilerliyordu; ancak herhangi bir zorunlu Gençlik Eğitim Programı geriletici bir önlem olacaktır. İskoçya'da çocuk hakları da bu bölümde savunulan yönde gelişmektedir ve

Strathclyde Kanunu'nda anahatları verilen hakların yakın zamanda pratikte tam anlamıyla uygulanması ve yasa tarafından kabul edilmesi umut edilebilir. Gönül rahatlığı için bir neden yok ve yapılacak daha çok şey var. Ancak yukarıda anlatılanlardan, birkaç başka alanda olduğu gibi, çocuk vesayeti alanında da son on yılda İskoçya'da çocuk haklarını garantilemek üzere yaratıcı girişimlerde bulunulduğu açık olmalı.

OKUNACAK KİTAPLAR

–M. Clark ve A. Dearling, **Leaving Home** (Scots Group ve IT Resource Centre, 1985).

–F. M. Martin ve K. Murray (eds), **The Scottish Juvenile Justice System** (Scottish Academic Press, 1982).

–F. M. Martin, S. J. Fox ve K. Murray, **Children out of Court** (Scottish Academic press, 1981).

–**SCOLAG**, İskoç Yasal Eylem Grubu'nun aylık bülteni: Düzenli olarak Çocuk Yasası özetini ve İskoçya'da çocuklarla ilgili yasalar hakkında çok sayıda makale içeriyor, yayınlayan İskoç Yasal Eylem Grubu, 40 Perth Road, Dundee.

–**The Scottish Child**, üç ayda bir Scottish Child Publications (c/o 56 Albany Street Edinburgh) tarafından yayınlanan, İskoçya'da çocukları etkileyen politikalar ve pratikle ilgili bir dergi.

–Shelter (İskoçya), **Homeless Young People in Glasgow** (Shelter, 1984).

ÖNSÖZ

1. Nan Berger, **The Rights of Children and Young Persons** (Cobden Trust, 1967).
2. L. Taylor, R. Lacey ve D. Bracken, **In Whose Best Interests** (Cobden Trust, 1980).
3. Örneğin, bkz. Norman Tutt, 'Observation and assessment', *Providing* **Civil Justice for children** içinde, ed. H. Geach ve E. Szwed (Edward Arnold, 1983).

I. GİRİŞ

1. M. Hoyles, **Changing Childhood** (Writers and Readers, 1979), s. 16.
2. P. Edelman, "The children's rights movement", **The Children's Rights Movement: overcoming the oppression of the young,** ed. B. ve R. Gross (Anchor, 1977), s. 203.
3. A. Vardin ve P. Brody (eds), **Children's Rights: comtemporary perspectives** (Teachers College Press, 1979), s. xv.
4. Ibid., s. 9. Çocukların bir azınlık grubu olarak var oldukları bilinci çocuk haklarının genişletilmesini savunan, büyüyen, ama henüz yeterince geniş olmayan bir yazında ortaya çıkar. İngiliz yazını oldukça yenidir: M. D. A. Freeman, **The Rights and the Wrongs of Children** (Frances Pinter, 1983); J. Harris, "The political status of children", **Contemporary Political philosophy: radical studies,** ed. K. Graham (Cambridge University Press, 1982); C. A. Wringe, **Children's Rights: a philosophical study** (Routledge and Kegan Paul, 1981); M. King (ed.), **Childhood, Welfare and Justice** (Batsford Academic, 1981); P. Adams (ed.), **Children's Rights** (Elek Books, 1971). Çocuk haklarının daha özel yönlerine ilişkin araştırmalar A. Morris ve H. Giller, **Providing Criminal Justice for Children** (Edward Arnold, 1983) ve H. Geach ve E. Szwed, **Providing Civil Justice for Children** (Edward Arnold, 1983) tarafından verilmiştir. Amerikan yazını için bkz. B. ve R. Gross (eds), **The Children's Rights Movement;** D. Gottlieb Brody (eds), **Children's Liberation** (Spectrum Books, 1973); Vardin ve Brody (eds), **Children Rights;** R. Farson Birthrights (Penguin, 1978); J. C. Hogan ve M. D. Schwartz (eds), **Child's Rights** (Lexington Books, 1983); J. Holt, **Escape from Childhood** (Penguin, 1975).
5. Bu tutarın 14,000 £'u 1980 rakamlarına göre annenin net maaşının kaybıdır: P. Ashley, **The Money Problems of the Poor** (Heinemann, 1983), s. 10; D. Piachaud, **Round about Fifty Hours a week** (CPAG 1984).
6. L. Hodges, **Out in the Open: the school records debate** (Writers and Readers, 1981).
7. Toplumsal güçlüklerin on bir ila on altı yaşındakilerin sağlığı, aile koşulları ve eğitsel gelişimleri üzerindeki etkilerinin bir incelemesi için bkz. P. Wedge ve J. Essen, **Children in Adversity** (Pan Books, 1982); ayrıca R. Holman, **Inequality in Child Care** (CPAG, 1980), özellikle kısım 2.
8. UNICEF, **The State of the World's Children,** 1985 (Oxford University Press, 1985).
9. S. Fothergill ve J. Vincent, **The State of the Nation** (Pluto Press, 1985).
10. S. de Beauvoir, **Old Age** (Penguin, 1985), s. 8.

11. Ibid.
12. A. Morris, H. Giller, H. Geach ve E. Szwed, **Justice for Children** (Macmillan, 1980). Bkz. ayrıca Morris ve Giller, **Providing Criminal Justice for Children**; Geach ve Szwed, **Providing Civil Justice for Children.**
13. M. Hawker, "Children have rights too", **Community Care**, 6 Ocak 1983, s.16.
14. N. Parton, **Child Abuse** (Macmillan, 1985), s. 152.
15. Bu Holt tarafından çok iyi tartışılmıştır. **Escape from Childhood**, s. 22.
16. Bkz. MacLennan'ın 6. bölümdeki çalışma hayatında çocuk hakları tartışması.
17. **Department of Employment Gazette** (Temmuz 1985), s. 31.
18. **Regional Trends**, 20 (HMSO, 1985), s. 98.
19. **Youth and Policy**, Monitor section, 2, 2 (Güz 1983). 1977'de sefalet içinde yaşayan çocukların sayısı yaklaşık 280,000'di: Hansard, 28 Nisan 1981.
20. H. Sharron, "The child poverty trap", **The Times Education Supplement**, 10 Mayıs 1985.
21. M. Brown ve N. Madge, **Despite the Welfare State** (Heinemann Educational, 1982).
22. **Social Trends**, cilt. 14 (HMSO, 1984), ss. 114-15.
23. **Regional Trends** (HMSO, 1984), s. 33.
24. NAYPIC, **Evidence to the Select Committee on "Children in Care"** (NAYPIC, 1983), s. 10.
25. M. Stein ve S. Ellis, **Gizza Say? Reviews and young people in care** (NAYPIC, 1983). Bkz. ayrıca **Locked up in Care** (Children's Legal Centre, 1982). Bkz. Gerry Lavery'nin 4. bölümdeki vesayet altındaki çocukların hakları tartışması.
26. **Criminal Statistics**, England and Wales, 1980 (Home Office, 1981).
27. **Social Trends**, cilt. 14, s. 14.
28. R. Ives, "Child sexual abuse and incest", **Highlight**, 50 (Temmuz 1982). Bkz. bölüm 7, çocukların cinsel hakları.
29. R. S. Kempe ve C. H. Kempe, **Child Abuse** (Fontana/Open Books, 1982), s. 18. Çocuk suiistimalinin tanımına ilişkin zorluklar konusunda yararlı bir tartışma için bkz. M. D. A. Freeman, "The rights of children in the International Year of the Child", **Current Legal Problems**, 33 (1980), özellikle s. 2-12.
30. H. Geach, "What safety in numbers", **Guardian**, 7 Aralık 1983.
31. J. D. W. Low, "On child abuse", **Social Work Today**, 14, 42 (1983).
32. M. Wobling, **The Abused Child** (National Children's Bureau, 1977), s. 5.
33. STOPP, **Once Every 19 Seconds** (STOPP, 1982).
34. NAYPIC, **Sharing Care** (NAYPIC, 1983), s. 13.
35. UNICEF, **The State of the World's Children**, 1985, s. 10
36. C. Turnbull, **The Forest People** (Picador, 1976), ss. 117-18 ve 201-4.
37. Çocukluğun muhtemelen en bilimsel tarihsel incelemesi P. Ariès'e aittir, **Centuries of Childhood** (Jonathan Cape, 1962). Ariès'in bir eleştirisi için bkz. L. A. Pollock, **Forgotten Children** (Cambridge University Press, 1983). Bkz. ayrıca Lloyd de Mause, "The evolution of childhood", **The History of Childhood** (Souvenir Press, 1976); J. H. Plumb, **In the Light of History** (Penguin, 1972); M. Hoyles, **Changing Childhood**; S. Firestone, "Down with childhood", **The Dialectic of Sex** (Bantam Books, 1972), ss. 72-105; J. Walvin, **A Child's World: a social history of English childhood**, 1800-1914 (Penguin, 1982); N. Tucker,

What Is a Child? (Open Books, 1977); P. Thane, "Childhood in history", **Childhood, Welfare and Justice**, ed. M. King (Batsford Academic, 1981); I. Pinchbeck ve M. Hewitt, **Children in English Society**, cilt 1 ve 2 (Routledge and Kegan Paul, 1973); S. Humphries, **Hooligans or Rebels?** (Blackwell, 1981); H. Hendrick, **Kept from History: aspects of the status of children** (Justice for children, n.d.), kısım I ve II.

38. B. ve R. Gross (eds), **The Children's Rights Movement**, s. 10.
39. Hoyles, **Changing Childhood**, s. 25.
40. Tucker, **What Is a Child?**, s. 25.
41. Plumb, **In the Light of History**, s. 153; Ariès, **Centuries of Childhood**, s. 329; P. Laslett, The World We Have Lost (Methuen, 1965), s. 105.
42. Ariès, **Centuries of Childhood**, s. 128.
43. Holt, **Escape from Childhood**, s. 21.
44. Plumb, **In the Light of History**, s. 159.
45. Ibid., s. 153.
46. Firestone, **"Down with childhood"**, s. 78.
47. Ariès, **Centuries of Childhood**, s. 129.
48. Holt, **Escape from Childhood**, s. 22.
49. Ariès, **Centuries of Childhood**, s. 329.
50. Farson, **Birthrights**, s. 22; Holt, **Escape from Childhood**, s. 32.
51. Ariès, **Centuries of Childhood**, s. 46.
52. Laslett, **The World We Have Lost**, s. 105; Hoyles, **Changing Childhood**, ss. 17 ve 22; Ariès, **Centuries of Childhood**, s. 50; Firestone, "Down with childhood", s. 78; Pinchbeck ve Hewitt, **Children in English Society**, cilt 2, s. 348.
53. Ariès, **Centuries of Childhood**, ss. 62-7; Hoyles, **Changing Childhood**, s. 22; Firestone, "Down with childhood", s. 78; Tucker, **What Is a Child?**, s. 18.
54. Firestone "Down with childhood", s. 78; Ariès, **Centuries of Childhood**, s. 70.
55. John Newbury 1744'de çocuk kitapları yayınını bir iş haline getiren ilk kişi oldu: Hoyles, **Changing Childhood**, s. 22; Ariès, **Centuries of Childhood**, s. 119.
56. Ariès, **Centuries of Childhood**, s. 100.
57. Ibid., s. 100.
58. Laslett, **The World We Have Lost**, s. 6.
59. Ariès, **Centuries of Childhood**, s. 103.
60. Laslett, **The World We Have Lost**, s. 3.
61. e. P. Thompson, **The Making of the English Working Class** (Pelican, 1968).
62. C. Hill, **Reformation to Industrial Revolution** (Penguin, 1969), s. 263. Bkz. ayrıca F. Engels, **The Condition of the Working Class in England**, Marx and Engels on Britain (Lawrence and Wishart, 1954).
63. Hoyles, **Changing Childhood**, s. 20; riès, Centuries of Childhood, s. 330; Plumb, In the Light of History, s. 163.
64. Hoyles, **Changing Childhood**, ss. 24-5.
65. Firestone, "Down with childhood", s. 81. Bkz. ayrıca Thane, "Childhood in history", s. 9; Hoyles, **Changing Childhood**, s. 3.
66. Ariès, **Centuries of Childhood**, s. 334.

67. Plumb, **In the Light of History,** s. 163.
68. Lloyd de Mause'un çocukluğun değişen karakterinin "psikojenik" açıklaması da aynı derecede idealisttir. Bkz. "The evolution of childhood", s. 3.
69. Ariès, **Centuries of Childhood,** s. 329.
70. Plumb, **In the Light of History,** s. 165. Bkz. Hendrick, **Kept from History,** II. kısım, ss. 22-3.
71. Freeman, **The Rights and Wrongs of Children,** s. 12; **Tucker, What is a Child?,** s. 16.
72. H. Rodham, "Children under the law", **Harvard Educational Review,** 43 (1973), s. 487.
73. R. Flatham, **The Practice of Rights** (Cambridge University Press; 1976), s. 33.
74. Holt, **Escape from Childhood,** ss. 114-205.
75. Farson, "Birthrights", B. ve R. Gross (eds) Op Cit ss. 325-8.
76. Pinchbeck ve Hewitt, **Children in English Society,** cilt 2, s: 347.
77. NAYPIC, **Evidence to the Select Committee on "Children in Care",** ss. 38-9. Pek sempatik olmasa da çocuklar için talep edilen hakların oldukça kapsamlı bir listesi için bkz. Wringe, **Children's Rights,** ss. 9-16. Bkz. ayrıca Youth Liberation of Ann Arbor, "Youth liberation programme", B ve R. Gross (eds), **The Children's Rights Movement,** ss. 329-33.
78. Rodham, **"Children under the law",** s. 488. Bkz. M. Cranston **What Are Human Rights?** (Bodley Head, 1973), s. 5; Wringe, **Children's Rights,** bölüm 4.
79. Talepler ya da görevler olarak değil de yetkiler olarak haklar tartışması için bkz. H. J. McClosky, "Rights", **Philosophical Quarterly** (April 1963), ss. 115-27; Wringe, **Children's Rights,** ss. 23-30; J. Feinberg, "Duties, rights and claims", **Rights, Justice and the Bounds of Liberty** (Princeton University Press, 1980), ss. 130-43.
80. Cranston, **What Are Human Rights?** ss. 4-5. Cranston yasal hakları **Political Theory ve the Rights of Man** (ed. D. D. Raphael (Macmillan, 1967), ss. 47-8) içindeki "Rights, real and supposed" başlıklı denemesinde beş kategoriye ayırıyor.
81. J. Feinberg, **Social Philosophy** (Prentice Hall, 1973), s. 84. Feinberg manevi hakları dört kategoriye ayırıyor: geleneksel, düşünce, vicdani ve uygulama hakları.
82. Cranston, **What Are Human Rights?,** s. 5.
83. Pinchbeck ve Hewitt, **Children in English Society,** cilt 2, s. 347.
84. Freeman, **The Rights and the Wrongs of Children,** ss. 40-52. Freeman'ın geliştirdiği çerçeve Wald'un çalışmasına denk düşer. Bkz. M. Wald, "Children's rights: a framework for analysis", **University of California Davis Law Review,** 12 (1979), ss. 255-82, ama özellikle s. 260.
85. Wald, "Children's Rights", s. 260.
86. Ibid., s. 261.
87. Bkz. örneğin, Keith Waterhouse'un, Emma MacLennan tarafından 6. bölümde alıntı yapılan, 21 Ocak 1985 tarihli **The Daily Mirror**'daki yorumu.
88. Geach ve Szwed, **Providing Civil Justice for Children.**
89. Freeman, **The Rights and the Wrongs of Children,** s. 44.
90. Ibid., s. 45; Wald, "Children's rights", s. 265.

91. Freeman, **The Rights and the Wrongs of Children**, s. 45.
92. Ibid., s. 48; Wald, "Children's rights", s. 270.
93. Wald, "Children's rights", s. 271.
94. Freeman, **The Rights and the Wrongs of Children**, s. 43; Wald, "Children's rights", s. 261.
95. C. M. Rogers ve L. S. Wrightsman, "Attituteds towards children's rights: nurturance or self determination", **Journal of Social Issues**, 34, 2 (1978), s. 61.
96. Ibid., s. 61.
97. Farson, **Birthrights**, s. 165. Bu ayrım için bkz. ayrıca, P. Goodman, "Reflections on children's rights", B. ve R. Gross (eds), **The children's Rights Movement**, ss. 140-1.
98. Advisory Centre for Education (ACE), "A draft charter of children's rights", **Where**, 56 (Nisan 1971), s. 107.
99. Bu konu için ayrıca bkz. David Watson, **Caring for Strangers** (Routledge and Kegan Paul, 1980), s. 131.
100. B. ve R. Gross (eds), **The Children's Rights Movement**, s. 7. (Yayıncının notu: Orijinal metinde dipnotun yeri belli değildir).

II. ÇOCUKLARIN POLİTİK HAKLARI

1. F. Schrag, "The child's status in the democratic state", **Political Theory**, 3, 4 (1975), s. 445.
2. R. Dahl, "Procedural democracy", **Philosophy, Politics And Society**, ed. P. Laslett ve J. Fiskin, 5th series (Blackwell, 1979), s. 128.
3. "Çocuğun çıkarları sendromu" denilen şeye bir saldırı için bkz. H. Geach ve E. Szwed, **Providing Civil Justice for Children** (Edward Arnold, 1983).
4. H. S. Harris, **Hegel's Development: towards the sunlight**, 1770-1801 (Oxford University Press, 1972), s. 265.
5. Representation of the People Act (1969).
6. G. Haydon, "Political theory and the child: problems of individualist tradition", **Political Studies**, XXCII, 3 (Eylül 1979), s. 405.
7. Ibid.
8. Scarre, ceninlerin, hayvanların ve hatta bitkilerin haklarıyla ilgili yazının daha geniş olduğuna işaret ediyor: G. Scarre, "Children and paternalism", **Philosophy**, 55 (1980), s. 117. Çocukların politik haklarıyla ilgili tartışmalar dikkat çekecek kadar azdır. Bkz. Haydon, "Political theory and the child"; Schrag, "The child's status in the democratic state", ve C. Cohen'in yanıtı, **Political Theory**, 3, 4 (1975), ss. 458-63; J. Harris, "The political status of children", **Contemporary Political Philosophy: radical studies**, ed. K. Graham (Cambridge University Press, 1982), ss. 35-59; T. M. Reed ve P. Johnston, "Children's liberation", **Philosophy**, 55 (1980), s. 263-6; V. Worsfold, "A philosophical justification for children's rights", **Harvard Educational Review**, 44 (1974), ss. 142-57.
9. B. Russell, **Principles of Social Reconstruction**, 15. basım, (Allen and Unwin, 1971), s. 100.
10. Dahl, "Procedural democracy", s. 120.
11. G. Dworkin, "Paternalism", **Morality and the Law**, ed. R.A. Wasserstrom (Wadsworth Publishing Co., 1971), s. 108.

12. Cümle ve argüman Kant'a aittir. Bkz. I. Kant, **The Philosophy of Law.** Çeviren W. Hastie ve W. Clark (Edunburgh, 1887), p. 118. (Yayıncının notu: Orijinal metinde dipnotun yeri belli değildir).
13. W. Locke, **Two Treatises of Government,** ed. P. Laslett (Cambridge University Press, 1964), kısım 42, s. 321.
14. Ibid., kısım 61, s. 326. politik teorisyenler, çocukları dikkate aldıklarında bile, onların politik etkinlik potansiyellerine ilişkin karamsar bir görüş sergilediler. Bkz. J. S. Mill, **Utilitarianism,** ed. M. Warnock (Fontana, 1969), ss. 135 ve 211; T. Hobbes, **Leviathan** (Fontana, 1967), ss. 299 ve 197; J.-J. Rousseau, **The Social Contract and Discourses,** Everyman (Dent, 1968), s. 234; Spinoza, **Ethics,** Everyman (Dent, 1963), s. 193; Kant on Education, çeviren A. Churton (Heath, 1906), ss. 93 ve 51. G.W.F. Hegel, **Hegel's Philosophy of Mind,** çeviren W. Wallace ve A.V. Miller (Oxford University Press, 1971), s. 60.
15. Worsfold, "A philosophical justification for children's rights", s. 146.
16. Bkz. J. Piaget, **The Moral Judgement of the Child** (Routledge and Kegan Paul, 1968). Piaget'nin çalışmalarını paternalizmin doğrulanması için kullanmaya çalışanlar arasında F. Schrag, "The child in the moral order", Philosophy, 52 (1977), ss. 171-2 ve M. D. A. Freeman, **The Rights and the Wrongs of Children** (Frances Pinter, 1983), s. 46 yer alır.
17. H. Grinzberg ve S. Opper, **Piaget's Theory of Intellectual Development: an Introduction** (Prentice-Hall, 1969), s. 181, Schrag, "The child in the moral order", s. 172'de alıntılanmıştır.
18. P. Ariès, **Centuries of Childhood** (Jonathan Cape, 1962), özellikle ss. 15-137; M. Hoyles, **Changing Childhood** (Writers and Readers, 1979); J. Walvin, **A Social History of English Childhood,** 1800-1914 (Penguin, 1982).
19. Örneğin Aiken, rasyonalite, dahil olmanın ölçütüyse, bunayanlar gibi kategorilerin de politik haklarının yadsınması gerektiğini ileri sürüyor. Bkz. H.D. Aiken, "Rights, human and otherwise", **The Monist,** 52 (Ekim 1968), s. 513.
20. Freeman, **The Rights and the Wrongs of Children,** s. 46.
21. Scarre, "Children and paternalism", s. 123.
22. Ibid.
23. Ibid.
24. Schrag, "The child in the moral order", s. 171.
25. Dworkin, "Paternalism", s. 120
26. I. Berlin, **Four Essays on Liberty** (Oxford University Press, 1969), s. 148.
27. Scarre, "Children and paternalism", s. 123.
28. D. Watson, **Caring for Strangers** (Routledge and Kegan Paul, 1980), s. 123.
29. Scarre, "Children and paternalism", s. 123.
30. R.D. Dworkin, **Taking Rights Seriously** (Duckworth, 1977), ss. 188-9.
31. Harris, "The political status of children", s. 54.
32. J. Feinberg, "Legal paternalism", **Rights, Justice and the Bounds of Liberty: Essays in Social Philosophy** (Princeton University Press, 1980, s. 110.
33. Schrag, "The child in the moral order", s. 171.
34. Dworkin, "Paternalism", s. 119.
35. Bkz. J. G. Murphy, "Incompetence and Paternalism", **Archiv für Rechts und Sozialphilosophie,** 60 (1974), s. 482.
36. J. Rawls, **A Theory of Justice** (Oxford University Press, 1972), s. 249.

37. Freeman, **The Rights and the Wrongs of Children**, s. 4.
38. Ibid. bu görüş Amy Gutman tarafından da paylaşılır, "Children, paternalism and education: a liberal argument", **Philosophy and Public Affairs**, 9, 4 (1980), ss. 338-58.
39. L. Althusser, "Ideology and ideological state apparatus", **Lenin and Philosophy and Other Essays** (New Left Books, 1977).
40. I. Kant, **The Philosophy of Law** (T. and T. Clark, 1887), s. 118, Schrag'ın alıntısı, "The child in the moral order", s. 173.
41. Bu konuya Harris değinmiştir, "The political status of children", s. 42; ve H. Cohen, **Equal Rights for Children** (Littlefield Adams, 1980), s. 60.
42. J. Holt, **Escape from Childhood** (Penguin, 1975), bölüm 17.
43. Schrag, "The child's status in the democratic state", s. 452.
44. Ibid., s. 452.
45. Ibid., s. 457.
46. Ibid., s. 453.
47. Ibid., s. 453.
48. Ibid., s. 454.
49. Ibid., s. 454.
50. Ibid., s. 454.
51. Ibid., s. 47.
52. Harris, "The political status of children", s. 47.
53. Ibid., s. 47.
54. Ibid., s. 55.
55. Holt, **Escape from Childhood**, s. 118.
56. Ibid., s. 122.
57. O. Stevens, **Children Talking Politics** (Martin Robertson, 1982), s. 28.
58. Ibid.
59. Ibid.
60. Ibid., s. 29.
61. B. Jones ve D. Kavanagh, **British Politics Today** (Manchester University Press, 1983), s. 184.
62. **The Times**, 18 Haziran 1984, s. 1.
63. R. Hague ve M. Harrop, **Comparative Government: an Introduction** (Macmillan, 1982).
64. R. E. Dawson, K. Prewitt ve K. S. Dawson, **Political Socialization** (Little, Brown, 1977), s. 49.
65. Yetişkinlik öncesi öğrenmenin bu üç katlı bölünmesi Dawson'a aittir, Prewitt ve Dawson, **Political Socialization**, ss. 49-63.
66. F. Greenstein, **Children and Politics** (Yale University Press, 1974), s. 8.
67. D. Easton ve R. D. Hess, "The child's political world", **Midwest Journal of Political Science**, VI (1962), ss. 237-8.
68. Greenstein, **Children and Politics**, s. 31.
69. Dawson ve diğerleri, Political Socialization, ss. 53-4; Easton ve Hess, "The child's political world", ss. 237-8; Hague ve Harrop, **Comparative Government**, s. 51; Greenstein, **Children and Politics**, s. 1.
70. Dawson ve diğerleri, **Political Socialization**, s. 56.
71. I. Crewe, "The disturbing truth about Labour's rout", **Guardian**, 13 Haziran 1983.

72. Jones and Kavanagh, **British Politics Today**, s. 184.
73. Greenstein, **Children and Politics**, s. 155.
74. Watson, **Caring for Strangers**, s. 131.
75. Holt, **Escape from Childhood**, s. 128.
76. Ibid., s. 118.
77. Hague ve Harrop, **Comparative Government**, s. 122.
78. I. McLean, **Elections** (longman, 1976), s. 28.
79. I. Crewe, "How Labour was trounced all round", **Guardian**, 14 Haziran 1983.
80. Holt, **Escape from Childhood**, s. 129.
81. H. Elcock, "Young voters 1988: will they break the mould?", **Youth and Policy**, 2, 2 (Güz 1983), s. 30.
82. N. Deakin, **A Voice for all Children** (Bedford Square Press/NCVO, 1982), ss. 31-7.
83. S. Firestone, **The Dialectic of Sex** (Bentam Books, 1972), s. 84.
84. "Will Youth Year be wasted on the West?", **The Times Higher Education Supplement**, 19 Nisan 1985, s. 11.
85. Youth Charter Bill, no. 55, 9 Ocak 1985, Hansard.
86. Youth Charter, kısım 3 (2).
87. İşçi Partisi ayrıca **Labour's Charter for Young People'ı** (Gençler için Emek Beratı) getirdi (Labour Party, temmuz 1985). Bu bir kanun tasarısı değil, gençlikle ilgili konularda bölgedeki politik niyetlerinin bir ilanıydı. Benzer bir "berat" Avrupa Parlamentosu'na Temmuz 1985'te Kyriakos Gerontopollos tarafından getirildi. Bkz. **European Parliament Working Documents**, no. A2-71/85, 2 Temmuz 1985, ve European Parliament News, 67 (Temmuz 1985), s. 1.
88. Guardian, 26 Nisan 1985, ve **The Times** 25 Nisan 1985.
89. The Times, 25 Nisan 1985.
90. "Rise, rise, protest and rise", Paul Weller'le söyleşi, Sanity, 4 (Nisan 1985), s. 19.

III. OKULDA ÇOCUK HAKLARI

1. **Better Schools**, cmnd 9469 (HMSO, 1985), s. 1.
2. **Report by Her Majesty's Inspectors on the Effects of Local Authority Expenditure Policies on Education Provision in England**, 1984 (DES, 1985), s. 8.
3. Ibid., s. 26.
4. **Report by Her Majesty's Inspectors on the Effects of Local Authority Expenditure Policies on Education Provision in England**, 1981 (DES, 1982), s. 10.
5. **Bkz.** c. Glendinning ve P. Dixon, "School meals", **Thatcherism and the Poor**, ed. D. Bull ve P. Wilding (CPAG, 1983), ss. 48-52.
6. L. Burghes ve R. Stagles, **No Choice at 16** (CPAG, 1983).
7. G. Sutherland, **Policy Making in Elementary Education**, 1870-1895 (Oxford University Press, 1973), s. 186.
8. M. Duane, "Freedom and the state system of education", **Children's Rights**, ed. P. Adams ve diğerleri (Elek, 1971), s. 240.
9. **Williams** v. Eady (1893), 10 TLR 41, CA.

10. Model Articles for School Management, aktaran D. E. Regan, **Local Government and Education** (Allen and Unwin, 1979), s. 64.
11. P. Newell, **Corporal Punishment in Schools** (STOPP, n.d.), s. 16.
12. Aktaran Ş. Bayliss, "Governors to have greater freedom", **The Times Educational Supplement** (TES), 25 Mayıs 1984.
13. D. A. Howell, "The management of primary schools", ek 13, **Children and their Primary Schools** (Plowden Repor) (HMSO, 1967), cilt II. s. 611.
14. Bkz. örneğin, S. Parker, "Voting with their feet?", TES, 5 Ekim 1984.
15. G. Cortis, **The Social Context of Teaching** (Open Books, 1977), s. 140.
16. **S. Bowles ve H. Gintis, Schooling in Capitalist America** (Routledge and Kegan Paul, 1976), s. 265.
17. W. Waller, **The Sociology of Teaching** (Wiley, 1932), s. 196.
18. N. Fruchter, "The role of parent participation", **Social Policy** (Güz 1984), s. 33.
19. J. ve E. Newsom, "Parents' perceptives on children's behaviour at school", **Disruptive Behaviour in Schools**, ed. N. Frude ve H. Galt (Wiley, 1984), s. 104.
20. S. Humphries, **Hooligans or Rebels?** (Blackwell, 1981).
21. R. Grimshaw ve J. Pratt, "School absenteeism and the education crisis", **Youth and Policy**, 10 (1984), ss. 16-19.
22. NACEWO, **These We Serve** (NACEWO, 1975).
23. D. M. Galloway, "A study of persistent absence from school in Sheffield", Doktora tezi (Sheffield Polytechnic, 1979), s. 184.
24. Ibid.
25. Report of Association of Careers Research, **The Times**, 14 Kasım 1984.
26. D. M. Galloway, "**Only the tall wags**", TES, 15 Şubat 1985.
27. J. Lawrence ve diğerleri, **Dialogue on Disruptive Behaviour: a study of a secondary school** (PJD Press, 1983), s. 5.
28. R. Dierenfield, "All you need to know about disruption", TES 29 Ocak 1982.
29. P. Woods, "Teaching for survival", **School Experience**, ed. P. Woods ve R. Hammersley (Croom Helm, 1977), s. 274.
30. J. Benson, "The bureaucratic nature of schools and teacher job satisfaction", **Journal of Educational Administration**, XXI, 2 (1983), s. 137.
31. J. M. Atkin, "Education accountability in the United States", **Educational Analysis**, 1 (1979), s. 12.
32. W. Morris, "Work in Factory as it Might Be. III", **William Morris Artist, Writer, Socialist**, ed. M. Morris (Blackwell, 1936), cilt 2, s. 139.
33. C. Norwood ve A. H. Hope, **The Higher Education of Boys in England** (1909), s. 213.
34. J. Watts, **Towards an Open School** (Longman, 1980), s. 94.
35. W. K. Hoy, R. Blazovsky ve W. Newland, "Bureaucracy and alienation", **Journal of Educational Administration**, XXI, 2 (1983), s. 118.
36. Waller, **The Sociology of Teaching**, s. 391.
37. D. Bull, **What Price Free Education?** (CPAG, 1980), ss. 21-3 ve 35-8.
38. D. Hargreaves, **Social Relations in a Secondary School** (Routledge and Kegan Paul, 1967), s. 138.
39. M. Deutsch, "Minority groups and class status as related to social and personality factors in scholastic achievement", **The Disadvanteged Child**, ed. M.

Deutsch ve diğerleri (Basic Books, 1967).
40. P. V. Gump, **The Classroom Behaviour Setting** (University of Kansas Press, 1967).
41. Hargreaves, **Social Relations in a Secondary School**, s. 139.
42. P. F. Strawson, **Freedom and Resentment** (Methuen, 1974), s. 30.
43. J.D. Marshall, "John Wilson on the necessity of punishment", **Journal of Philosophy of Education**, 18, 1 (1984), s. 103.
44. F. Dunlop, "On the democratic organization of schools", **Cambridge Journal of Education**, 9, 1 (1979), s. 53.
45. Bkz. bölüm 2.
46. C. B. Macpherson, **Democratic Theory: essays in retrieval** (Clarendon Press, 1973), s. 56.
47. K. Strike, **Liberty and Learning** (Robertson, 1982), s. 147.
48. Dunlop, "On the democratic organization of schools", s. 53.
49. Hansard, 14 Mart 1985.
50. Bkz. örneğin, M. J. Power ve diğerleri, "Delinquent schools", **New Society**, 10 (1967), ss. 542-3.
51. K. Jackson, "Foreword", J. L. Thompson (ed.), **Adult Education for a Change** (Hutchinson, 1980), s. 17.
52. N. Bennett, **Teaching Styles and Pupil Progress** (Open Books, 1976), s. 44.
53. Aktaran Newell, **Corporal Punishment in Schools**, s. 5.
54. P. Temperton, "A sordid and futile business", TES, 17 Temmuz 1981, ss. 16-17.
55. P. Marsdon, **Law Centres: a guide for young workers** (NYB, n.d.), s. 9.
56. R. J. Royce, "School-based punishment", **Journal of Philosophy of Education**, 18, 1 (1984), ss. 86-7.
57. Ibid., s. 94.
58. DES, **Young People in the 1980's: a survey** (HMSO, 1983), s. 62.
59. Advisory Centre for Education Survey, ACE **Bulletin**, 6 (1985), ss. 1-2.
60. C. Handy, **Taken for Granted? understanding schools as organizations** (Longman, 1984), s. 25.
61. Bkz. B. Moon (ed.), **Comprehensive Schools: challenge and charge** (NFER/Nelson, 1983), özellikle bölüm 3.

IV. VESAYET ALTINDAKİ ÇOCUKLARIN HAKLARI

1. D. H. Thorpe, D. Smith, C. J. Green ve J. H. Paley, **Out of Care: the community support of juvenile offenders** (Allen and Unwin, 1980).
2. DHSS, **Children in Care in England and Wales** (DHSS, 1982), s. 5.
3. Ibid., s. 30.
4. Children and Young Persons Act (1969), kısım 20(3) ve 21(1).
5. DHSS, **Children in Care**, s. 9.
6. NAYPIC, **Sharing Care** (NAYPIC, 1983), s. 10.
7. DHSS, **Children in Care**, s. 9.
8. N. Tutt, "Observations and assessment", **Providing Civil Justice for Children**, ed. H. Geach ve E. Szwed (Edward Arnold, 1983); L. Taylor, R. Lacey ve

D. Bracken, **In Whose Best Interests?** (Cobden Trust/Mind, 1980).
9. N. Tutt, "Observation and assessment", s. 164.
10. Ibid., s. 204.
11. NAYPIC, **Sharing Care,** s. 10 ve The House of Commons Social Services Committee, HMSO, **Children in Care** (ikinci rapor) (HMSO, 1984), s. lxxx.
12. HMSO, **Children in Care** (İkinci rapor), cilt I, s. lxxxvi.
13. Ibid., s. lxxxvii.
14. 31 Mart 1982'de 38,700 çocuk evlatlık verilen aile vesayetindeydi; DHSS, **Children in Care,** s. 9.
15. National Children's Bureau, Highlight No. 56 Şubat (1983); bkz. ayrıca **Children in Care: Second Report** (HMSO, 1984), cilt III, HC 360-III, s. 413.
16. HMSO, **Children in Care** (İkinci rapor), cilt 1, HC360-1, s. x.
17. R. Rogers, 'Advertising children', **Childright,** 3 (Ocak 1984), s. 21-24.
18. HMSO, **Children in Care** (İkinci rapor), cilt I, HC360-1, s. x.
19. National Joint Council, **Residential Staff's Joint Inquiry** 1984, **Final Report** (National Joint Council for Administrative, Professional, Technical and Clerical Services, 1984).
20. Ibid., ss. 83-4.
21. HMSO, **Children in Care** (İkinci rapor), s. cxv.
22. Child Care Act (1975) (11) tashih edilmiş haliyle, Children and Young Persons Act (1969) kısım 27.
23. Ibid.
24. **A Study of the Boarding Out of Children** (DHSS, 1982), s. 13.
25. M. Stein ve S. Ellis, **Gizza Say?** (NAYPIC, 1983), s. 3.
26. CLC, **"It's My Life not Theirs"** (Children's Legal Centre, 1984), s. 26.
27. Ibid., s. 31.
28. Stein ve Ellis, **Gizza Say?,** s. 4.
29. NAYPIC, **Sharing Care,** s. 18.
30. CLC, **"It's My Life not Theirs",** s. 13.
31. Stein ve Ellis, **Gizza Say?,** s. 13.
32. CLC, **"It's My Life not Theirs",** ss. 33-5.
33. Ibid., s. 34-43.
34. NAYPIC, **Sharing Care,** s. 18.
35. L. Parker, "Damned by faint praise", **Community Care,** 7 Haziran 1984.
36. DHSS ve ilgili organizasyonlar arasındaki son görüşmeler etkili düzenlemelerin uygulanması için pek az ümit vaat etti. Önerilen düzenlemeler, kısıtlayıcı; yeniden incelemelerin karar almada merkezi önemde olmadığını ifade ediyor ve uygulanmaları için fazladan harcamada bulunulmayacak. Bkz. **Childright,** 14 (Şubat 1985), s. 4.
37. CLC, **"It's My Life not Theirs",** ss. 10-11.
38. M. Stein, "Leaving care: a personal and political issue", **Youth and Policy,** 2, 3 (Kış 1983-4), s. 11.
39. NAYPIC, **Sharing Care,** s. 26.
40. R. Page and E. A. Clark (eds), **Who Cares?** (National Children's Bureau,1977) s. 26.
41. NAYPIC, **Sharing Care,** s. 17.
42. **Residential Care for Children in London** (DHSS, Temmuz 1982), aktarıldığı yer, **Children in Care: the need for change** (CLC, 1983), s. 34.

43. Page ve Clark (eds), **Who Cares?**, s. 26.
44. **Childright**, 11 (Ekim 1984), s. 4.
45. "The 1981 Act and children in care", **Childright**, 18 (Haziran 1985), ss. 16-17.
46. NAYPIC, **Sharing Care**, s. 24.
47. HMSO, **Children in Care** (İkinci rapor) cilt I, s. lxxxv.
48. CLC, **Children in Care**, s. 43.
49. **Childright**, 16 (Nisan 1985), s. 3.
50. Criminal Justice Act (1982) kısım 25 ile düzeltilmiş haliyle, Child Care Act (1980), Kısım 21 (A). Bkz. ayrıca Secure Accomodation regulations (DHSS, 1983).
51. **Childright**, 6 (Nisan, 1984), s. 5.
52. DHSS, Research Report No. 5, 1979. Kapalı birimlere sevk edilen çocuklar, aktaran, CLC, **Locked up in Care** (CLC, 1982), s. 8.
53. Ibid., s. 4.
54. NAYPIC, **Sharing Care**, s. 14.
55. Bkz. **Childright**, 1 (Ekim 1983), s. 4 ve Taylor ve diğerleri, **In Whose Best Interests?**, ss. 80-4.
56. **Childright**, 5 (Mart 1984), s. 13.
57. Ibid., ss. 12-13.
58. **Childright**, 3 (Ocak 1984), s. 4.
59. N. Parton, **The Politics of Child Abuse** (Macmillan, 1985), s. 124.
60. DHSS, **Children in Care**, s. 5.
61. HMSO, **Children in Care** (İkinci rapor), cilt 1, s. lviii.
62. Ibid., s. lix. Risk altındakiler için anababa hakkı kararlarının, gönüllü vesayetten çıkarıldığı takdirde, daha adil, daha basit vesayet usulleriyle değiştirilmesi tavsiye edildi. Bunlar diğer çocuklar için de geçerli olacaktır. Çocuklar zaten gönüllü vesayet altında iseler ve zarar görme riski altında değilseler, evlat edinme gibi özel hukukun kullanımı tavsiye edilir. Bkz. DHSS, **Review of Child Care Law** (HMSO, 1985), ss. 28-9.
63. Parton, **The Politics of Child Abuse**, ss. 122-3.
64. CLC, **Children in Care**, s. 21. DHSS, Emergency Protection Orders (Acil Koruma Kararları) olarak ad değişikliği ve sürenin azami sekiz günle sınırlandırılması da dahil olmak üzere POSO'larla ilgili yasal değişiklikler tavsiye etti. DHSS, Review of Child Care Law, ss. 39-40.
65. Görüşme hakkının tartışmasız olması gerektiği, ailelerin kararlaştırılmış görüşme için mahkemelere başvurabilmeleri ve çocukların da aileleri ya da başkalarıyla görüşme yapma hakları olması gerektiği önerilmektedir. DHSS, **Review of Child Cave Law**, s. 39-40.
66. **Childright**, 7 (Mayıs 1984), s. 8.
67. G. Kelly, "Natural parent contact - a theory in search of practice", **Permanent Substitute Families: security or severance?** (Family Rights Group, 1984).
68. R. Holman, "Exclusive and inclusive fostering", **Fostering Parental Contact** (Family Rights Group, 1984).
69. C. Atherton, "Permanency planning for children in care", **Permanent Substitute Families**, s. 22. DHSS anababasını ya da başka birini ziyaret etmek isteyen bir çocuğun giderlerinin karşılanmasını tavsiye ediyor. DHSS, **Review of**

Child Care Law, ss. 20-1.
70. Ibid., s. 28.
71. DHSS, **Children in Care,** s. 13.
72. HMSO, **Children in Care** (İkinci rapor), cilt I, s. cxvii.
73. M. Stein, "Leaving care", ss. 10-12.
74. HMSO, **Children in Care** (ikinci rapor), cilt I, p. cxvi.
75. Ibid., ss. cxvii-cxix.
76. Bkz. DHSS, **Review of Child Care Law,** s. 22.
77. J. Heywood, **Children in Care** (Routledge and kegan Paul, 1959), s. 68.
78. Ibid., s. 87.
79. Kelly, "Natural parent contact", ss. 12-13.
80. Ibid., ss. 18-19.
81. R. Holman, **Inequality in Child Care,** Poverty Pamphlet 26 (CPAG and FRG, 1980).
82. Ibid., SS. 15-16.
83. DHSS, **Children in Care,** SS. 16-17.
84. Parton, **The Politics of Child Abuse,** s. 149.
85. DHSS, **Children in Care,** s. 16.
86. Parton, **The Politics of Child Abuse,** s. 168.
87. Holman, **Inequality in Child Care,** ss. 31-33; bkz. ayrıca C. Jones, **State Social Work and the Working Class** (Macmillan, 1983).
88. M. D. A. Freeman, **The Rights and the Wrongs of Children** (Frances Pinter, 1983), s. 150.
89. P. Alcock, "Welfare State -safety net or poverty trap", **Marxism Today** (Temmuz 1985), ss. 13-14.
90. HMSO, **Children in Care** (İkinci rapor), s. xxi.
91. **Children in Care** - Portsmouth (Social Services Research and Intelligence Unit, 1975).
92. R. Simpson, **For the Sake of the Children** (National Council for One-Parent Families, 1980).
93. M. E. David, "Motherhood and social policy - a matter of education", **Critical Social Policy,** 12 (Bahar 1985), ss. 28-43.
94. **Childright,** 8 (Haziran 1984), s. 2.
95. HMSO, **Children in Care** (İkinci rapor), s. xxii.
96. HCSSC raporuna hükümetin ilk yanıtı "olağanüstü durumlarda" sözcüklerinin çıkarılması önerisi oldu. Bkz. **Childright,** 17 (Mayıs 1985), s. 5.
97. M. Cooper, "Community social work", **The Political Dimensions of Social Work,** ed. R. Jordan ve N. Parton (Blackwell, 1983), s. 159.
98. DHSS, **Children in Care,** s. 17.
99 R. Allen, "Social workers and the juvenile court", **Youth and Policy,** 11 (Kış 1984-5), ss. 46-8.
100. DHSS, **Children in Care,** s. 17.
101. HMSO, **Children in Care** (İkinci rapor), cilt I, s. xvii.
102. NAYPIC, **Sharing Care,** ss. 29-30; DHSS bir şikayet prosedürüne ihtiyaç duyulduğunu kabul ediyor, ama benimsenmesi gereken biçimi belirlemek istemiyor. DHSS, **Review of Child Care Law,** s. 20.
103. M. King, "Welfare and justice", **Childhood, Welfare and Justice,** ed. M. King (Batsford Academic, 1981), s. 134.

104. P. Leonard, **Personality and Ideology** (Macmillan, 1984), ss. 205-6.
105. NAYPIC, **Sharing Care**, s. 3.
106. S. Bolger, P. Corrigan, J. Docking ve N. Frost, **Towards Socialist Welfare** (Macmillan, 1981), s. 103.
107. Bkz. örneğin, London to Edinburgh Weekend Return Group, **In and Against the State** (Pluto Press, 1980).

V. ÇOCUK HUKUKU VE ÇOCUKLARIN, GENÇLERİN HAKLARI

1. E. Schur, Radical Non-Intervention: rethinking the delinquency problem (Prentice-Hall, 1973).
2. G. Pearson, **Hooligan: a history of respectable fears** (Macmillan, 1983).
3. P. Morgan, **Delinquent Fantasies** (Temple Smith, 1978).
4. J. Cunningham, "The outnumbered generation", **Guardian**, 29 Mayıs 1985, s. 11.
5. Pearson, Hooligan.
6. S. Brody, **The Effectiveness of Sentencing: Home Office research study** no. 35 (HMSO, 1976).
7. S. Millham, **Locking up Children: secure provision within the child care system** (Saxon House, 1978).
8. S. Hall et al., **Policing the Crisis** (Macmillan, 1978).
9. P. Hall, "Detention centres: the experiment which could not fail", **Change, Choice and Conflict in Social Policy**, ed. P. Hall et al. (Heinemann, 1975), s. 311-70.
10. A.E. Bottoms, "On the decriminalization of English juvenile courts", **Crime, Criminology and Public Policy: essays in honour of Sir Leon Radzinowicz**, ed. R. Hood (Heinemann, 1974), s. 319-45.
11. J. Clarke, "Critical sociology and radical social work: problems of theory and practice", **Social Work, Welfare and the State**, ed. N. Parry 'Edward arnold, 1979), s. 125-39.
12. C. Smart, **Women, Crime and Criminality: a feminist critique** (Routledge and Kegan Paul, 1976).
13 M.D.A. Freeman, **The Rights and the Wrongs of Children** (Frances Pinter, 1983).
14. L. Davies, **Pupil Power: deviance and gender in school** (Falmer Press, 1984).
15. E. Younghusband, **Social Work in Britain, 1950-1975: a follow-up study** (Allen and Unwin, 1978), cilt 1.
16. L. Taylor et al., **In Whose Best interests? the unjust treatment of children in courts and institutions** (Cobten Trust/Mind, 1979).
17. V. George ve P. Wilding, **Ideology and Social Welfare** (Routledge and Kegan Paul, 1975).
18. A.M.Platt, **The Child Savers: the invention of delinquency** (University of Chicago Press, 1969).
19. P. Priestley et al., **Justice for Juveniles** (Routledge and Kegan Paul, 1977).
20. K. Woodroofe, **From Charity to Social Work in England and the United**

States (Routledge and Kegan Paul, 1962).
21. R. Dworkin, **Taking Rights Seriously** (Duckworth, 1977).
22. G. Salaman, **Work Organizations: resistance and control** (Longman, 1979).
23. Priestley et al., **Justice for Juveniles**, s. 35.
24. **Young People and the Police Act: information sheet** (Children's Legal Centre, 1985).
25. **The Brixton Disorders**, 10-12 April 1981: **report of an inquiry by the Rt Hon. Lord Scarman**, OBE Cmnd 8427 (HMSO, 1982), s. 110.
26. D. Smith, **Young People and the Police: the written evidence of the National Youth Bureau to the Royal Commission on Criminal Procedure** (National Youth Bureau, 1979).
27. Ibid., s. 14.
28. H. Parker, et al., **Receiving Juvenile Justice** (Blackwell, 1981).
29. Priestley et al., **Justice for Juveniles**, s. 36.
30. Smith, Young **People and the Police**, s. 15.
31. P. Parsloe, **Juvenile Justice in Britain and the United States: the balance of needs and rights** (Routledge and Kegan Paul, 1978).
32. M. King (ed.), **Childhood, Welfare and Justice** (Batsford, 1981), s. 55-8.
33. Priestley et al., **Justice for Juveniles**, s. 105.
34. R. Anderson, **Representation in the Juvenile Court** (Routledge and Kegan Paul, 1978).
35. Parker et al., **Receiving Juvenile Justice**, s. 247.
36. P. Carlen, **Magistrate's Justice** (Martin Robertson, 1976), s. 19.
37. R. Byrne et al., **Prisoners' Rights: a study in Irish prison law** (Co-op Books, 1981), s. 5.
38. Ibid., s. 4.
39. **Guardian**, 29 Temmuz 1985.
40 **Guardian**, 30 Temmuz 1985.
41. R.D. King ve R. Morgan, **A Taste of Prison: custodial conditions for trial and remand prisoners** (Routledge and Kegan Paul, 1976), s. 35-40.
42. S. Cohen ve L. Taylor, **Prison Secrets** (NCCL and RAP, 1978), s. 95.
43. Byrne et al., **Prisoners' Rights**, s. 57.
44. Ibid., s. 61.
45. Hall et al., **Change, Choice, and Conflict in Social Policy.**
46. **Tougher Regimes in Detention Centres: report of an evaluation by the Young Offender Psychology Unit** (HMSO, 1984), s. 243.
47. **Young People and the Police Act**, s. 15.
48. İskoç İçişleri ve Sağlık Bakanlığı, **Report of the Review of Suicide Precautions at HM Detention Centre and HM Young Offenders Institution, Glenochill** (HMSO, 1985), s. 40.
49. **Locked up in Care: a report on the use of secure accomodation for young people in care** (Children's Legal Centre, 1982).
50. **Restricting the Liberty of Children in Care: guidance on the new laws** (Children's Legal Centre, 1983).
51. P. Cawson ve M. Martell, **Children Referred to Closed Units**, Araştırma Raporu No. 5 (HMSO, 1979).
52. DHSS, **Inspection of Secwe Accommodation for Children and Young**

People: DHSS guidance on inspections (DHSS, 1979).
53. **Children in Care - The Need for Change: evidence submitted to the Inquiry into Children in Care by the Social Services Committee of the House of Commons** (Children's Legal Centre, 1983).
54. R. Adams, "Contradictory face of I.T. practice", **Youth and Policy** (Autumn, 1984), ss. 9-15.
55. Byrne et al., **Prisoners'Rights**, s. 8.
56. P. Carlen, "On rights and powers: some notes on penal politics", **The Power to Punish: contemporary penality and social analysis**, ed. D. Garland ve P. Young (Heinemann, 1983), ss. 202-16.
57. Platt, **The Child Savers.**
58. J. Goldstein ve A. Freud, **Beyond the Best Interests of the Child** (Burnett, 1980), s. 25.
59. Taylor et al., **In Whose Best Interests?**
60. A.M.Morris, "Revolution in the juvenile court: the Juvenile Justice Standards Project, **Criminal Law Review** (1978), s. 529-39.
61. T. Prosser, "Poverty, ideology and legality: supplementary benefit appeal tribunals and their predecessors", **British Journal of Law and Society**, 4 (1977), s. 177.
62. P. Alcock ve P. Harris, **Welfare, Law and Order** (Macmillan, 1982).
63. D. Garland ve P. Young (eds), **The Power to Punish: contemporary penality and social analysis** (Heinemann, 1983), s. 66.
64. Alcock ve Harris, **Welfare, Law and Order**, s. 19.
65. D. H. Thorpe et al., **Out of Care: the community support of juvenile offenders** (Allen and Unwin, 1980).
66. T. Mathieson, **The Politics of Abolition** (Martin Robertson, 1974).
67. Brody, **The Effectiveness of Sentencing.**
68. Ceza Sistemi Danışma Konseyi, **Sentences of Imprisonment: a review of maximum penalties** (HMSO, 1978), s. 168-9.
69. A. Hirsch, **Doing Justice: the choice of punishments** (Hill and Wang, 1979).
70. Goldstein ve Freud, **Beyond the Best Interests of the Child**, s. 40-9.
71. Mathieson, **The Politics of Abolition**; M. Fitzgerald, Prisoners in Revolt (Penguin, 1977).
72. Dworkin, **Taking Rights Seriously.**
73. Mathieson, **The Politics of Abolition.**
74. Carlen, **"On righs and powers".**
75. R. Adams et al., **A Measure of Diversion? case studies in intermadiate treatment** (National Youth Bureau, 1981), bölüm 15.
76. P. Hirst, "Law, socialism and rights", **Radical Issues in Criminology**, ed. P. Carlen ve M. Collison (Martin Robertson, 1980), s. 172-7.
77. Carlen, "On rights and powers".
78. Mathieson, **The Politics of Abolition.**
79. Freeman, **The Rights and the Wrongs of Children**, s. 33.
80. Derek Crothall ve Malcolm Golightley tarafından bu bölümün önceki bir taslağının bana verilmiş olmasının yaptığı yardımı belirtmek isterim.

VI. ÇALIŞMA HAYATINDA ÇOCUK HAKLARI

1. Hansard, 2 Nisan 1985, col. 1198.
2. Hansard, 28 Nisan 1909, cilt 4, col. 388.
3. **The Times,** 23 Ocak 1985.
4. Hansard, Mart 1920, col. 2369-90.
5. **Birmingham Mail,** 16 Şubat 1949.
6. **Daily Mirror,** 21 Ocak 1985.
7. **Daily Express,** 12 Aralık 1977.
8. **The Times,** 18 Ocak 1985.
9. **The Teacher,** 22 Şubat 1985.
10. **The Times,** 4 Aralık 1973.
11. **Guardian,** 29 Ekim 1982. Çalışan çocukların karşılaşabilecekleri tehlikeli koşullarla ilgili bir araştırma için bkz. R. Belfield, "Out of school activities", **New Statesman,** 1 Şubat 1985.
12. **Guardian,** 29 Ekim 1982.
13. Bu araştırmanın sonuçları E. MacLennan ve diğerleri, Working Children'da da verilmiştir, Low Pay Pamphlet No. 34 (Low Pay Unit, 1985).
14. E. P. Thompson, **The Making of the English Working Class** (Pelican, 1968), s. 369.
15. Ibid., s. 366.
16. İç Londra Eğitim Kurumu tarafından hazırlanan yönetmelikler, 9 Eylül 1968.
17. J. Challis ve D. Elliman, **Child Workers Today** (Quartermaine House, 1979), s. 13.
18. Association of Metropolitan Authorities Education Committe, toplantı tutanakları, 6 Nisan 1978.
19. Office of Population Censuses and Surveys Monitor, ref. PP1 77/3.
20. E. Davies, **Work out of School** (DHSS, 1972).
21. Ibid., s. iv.
22 . Ibid.
23. The Employment of Children Act (1973), kısım 3(4).
24. **House of Commons Official Report Standing Committee C,** 14 Mart 1973, col. 6.
25. Tony Newton, Parlamento Üyesi, Hansard, 17 Ocak 1983.
26. Norman Oakden, NASWE press release, 16 Ocak 1985.
27. Hansard, 1 Haziran 1982, col. 116.
28. "Clocking on", BBC2, 16 Ocak 1985.
29. **House of Commons Official Report Standing Committee C,** 14 Mart 1973, col. 9.

VII. ÇOCUKLARIN CİNSEL HAKLARI

1. S. Jackson, **Childhood and Sexuality** (Blackwell, 1982), ss. 69-70.
2. M. Mead, **Growing up in New Guinea** (Penguin, 1970) ve **Coming of Age in Samoa** (Penguin, 1971).
3. V. Elwin, **The Kingdom of the Young** (Oxford University Press, 1968).
4. P. Ariès, **Centuries of Childhood** (Penguin, 1979).

5. L. Pollock, **Forgotten Children: parent-child relations from 1500-1900** (Cambridge University Press, 1984).
6. Bu konuda daha kapsamlı bir tartışma için bakınız bölüm 8, kızların hakları.
7. M. Schofield, **The Sexual Behaviour of Young People** (Penguin, 1968).
8. C. Farrell, **My Mother Said... the way young people learned about sex and birth control** (Routledge and Kegan Paul, 1978).
9. A. Kinsey, W. Pomeroy ve C. Martin, **Sexual Behaviour in the Human Male** (Saunders, 1948).
10. Ibid., s. 167
11. R. Goldman ve J. Goldman, **Children's Sexual Thinking** (Routledge and Kegan Paul, 1982).
12. J. S. Mill, **On Liberty** (Watts and Co., 1941), s. 11.
13. Wolfenden Committee, **Homosexual Offences and Prostitution** (HMSO, 1957).
14. CAPM, Paedophilia and Public Morals (Campaign against Public Morals, 1980).
15. R. Dingwall, J. Eekelaar ve T. Murray, **The Protection of Children: state intervention and family life** (Blackwell, 1983), s. 224.
16. B. Carlsson, **"Children are fellow citizens", Community Care,** 459, 5 mayıs 1985, ss. 20-1.
17. International Children's Rights Monitor, "An international focus on adolescent sexuality", **International Children's Rights Monitor,** 1, 2 (1983), ss. 7-11.
18. Gagnon, Fraser tarafından alıntılanmıştır, B. Taylor (ed), **Perspective on Paedophilia** içinde (Batsford, 1981), s. 50.
19. D. West, "Paper to the International Association of Forensic Sciences meeting", 21 Eylül 1984 tarihli **Guardian**'dan alınmıştır.
20. R. Kempe ve C. Kempe, **Child Abuse** (Fontana/Open Books, 1978).
21. Fraser, Taylor (ed.), **Perspective on Paedophilia'dan,** s. 57.
22. L. Constantine; L. Constantine ve F. Martinson (eds), **Children and Sex: new findings, new perspectives** (Little, Brown, 1981).
23. West, "Paper to the International Association of Forensic Sciences meeting".
24. C. Bagley, "Childhood sexuality and the sexual abuse of children", **Journal of Child Care,** 1, 3 (1983), ss. 105-27.
25. M. Elliott, **Preventing Child Sexual Assault: a practical guide to talking with children** (Bedford Square Press/NCVO, 1985).
26. D. Finkelhor, "What's wrong with sex between adults and children? Ethics and the problem of sexual abuse", **American Journal of Orthopsychiatry,** 49, 4 (1979), ss. 692-7.
27. T. O'Carroll, **Paedophilia: the radical case** (Peter Owen, 1980), s. 10.
28. Wolfenden, Policy Advisoray Committee on Sexual Offences, **Report on the Age of Consent in Relation to Sexual Offences** içinde (HMSO, 1981), paragraf 35.
29. Ibid., paragraf 43.
30. Joint Working Party on Pregnant Schoolgirls and Schoolgirl Mothers, **Pregnant at School** (National Council for One-Parent Families Community Development Trus, 1979, paragraf 314.
31. Ibid., paragraf 309.

32. Ibid., paragraf 310.
33. L. Trenchard ve H. Warren, **Talking about Youth Work** (LGTG, 1985); L. Trenchard, **Talking about Young Lesbians** (LGTG, 1984); H. Warren, **Talking about School** (LGTG, 1984).
34. R. Moody, **Indecent Assault** (Peace News/Word is Out, 1981), s. 8.
35. International Children's Rights Monitor, "An international focus on adolescent sexuality".
36. **Problems of Children of School Age** (14-18 years), Report of a Working Group, Regional Office for Europe, World Health Organization (Copenhagen, 1978); L. Davis, **Sex and the Social Worker** (Heinemann Educational, 1983).
37. L. Kirkendale, "The sexual rights of children and youth", **AEP Journal**, 5, 4 (1980), ss. 38-9.
38. Goldman and Goldman, **Children's Sexual Thinking.**
39. J. Cousins, **Make It Happy** (Virago, 1978).

VIII. KIZLARIN HAKLARI

1. Z. Eisenstein, **"Feminism and sexual equality"**, Monthly Review Press (1984).
2. T. H. Marshall, **Sociology at the Crossroads** (Heinemann, 1963).
3. S. M. Lipset, **Political Man** (Mercury Books, 1963).
4. J. Rawls, **A Theory of Justice** (Clarendon Press, 1972).
5. Eisenstein, **Feminism and sexual equality**, s. 13,
6. M. Black and R. Coward, "Linguistic, social and sexual relations", **Screen Education**, 39 (1981).
7. S. Delamont, **The Sociology of Women** (Allen and Unwin, 1980), s. 19.
8. A. Oakley, **Sex, Gender and Society** (Temple Smith, 1972), bölüm. 2.
9. S. Sharpe, **Just Like a Girl** (Penguin, 1978), s. 62.
10. Örneğin, J. ve E. Newsom, **Seven Years Old in the Home Environment** (Allen and Unwin, 1976), ss. 144-8.
11. Delamont, **The Sociology of Women**, ss. 37-41.
12. R. Stones, **"Pour out the Cocoa Janet": sexism in children's books**, Schools Council Programme, 3 (Longman for Schools Council, 1983), s. 12.
13. V. Walkerdine, "Someday my prince will come", **Gender and Generation**, ed. A. McRobbie ve M. Nava (Macmillan, 1984), s. 173.
14. A. McRobbie, "Just like a Jackie story", **Feminism for Girls**, ed. A. McRobbie ve T. McCabe (Routledge and Kegan Paul, 1981), s. 116.
15. M. Arnot, "How shall we educate our sons?" **Coeducation Reconsidered**, ed. R. Deem (Open University Press, 1984), ss. 45-6
16. P. Willis, **Learning to Labour** (Saxon House, 1978), ss. 43-6.
17. S. Hemmings (ed.), **Girls are Powerful** (Sheba Feminist Publishers, 1983), ss. 62-6.
18. National Council for One-Parent Families, **Pregnant at School** (Community Development Trust, 1979).
19. A. Pettigrew, S. Wolkind ve E. Zadijec tarafından ileri sürüldüğü gibi, "Okul çocuklarında hamileliğin psikiyatrik uzantıları: Bir görüş", **Psychological Medicine**, 8 (19), ss. 119-30.

20. Royal College of Obstetricians and Gynaecologists, **Unplanned Pregnancy**, Report of the Working Part (1972).
21. National Council for One-Parent Families, **Pregnant at School**, s. 14.
22. Ibid., s. 21.
23. Ibid., p. 36.
24. **Young People's Rights and the Gillick Case**'de alıntılanmıştır, Children's Legal Centre Briefing (Universal Pictorial Press, 1985), s. 3
25. Ibid., s. 1.
26. Hemmings'de alıntılanmıştır (ed.), **Girls are Powerful**, s. 64.
27. Ibid., ss. 104-5.
28. J. Mellor, "The route to Borstal **Youth and Policy**, 2, 2 (Sonbahar 1983), s. 3.
29. Association of Directors of Social Services, "Children still in trouble", John Jillings'in başkanlığındaki ADSS Araştırma Grubu'nun 21 Mart 1985'te derneğe sunulan bir raporu.
30. Ibid., s. 14.
31. Örneğin,Hemmings (ed.), **Girls are Powerful**, s. 109.
32. M. Stanworth, **Gender and Schooling** (Hutchinson, 1983), s. 9.
33. J. Shaw, "Finishing school", **Sexual Divisions and Society: process and change**, ed. D. L. Barker ve S. Allen (Tavistock, 1979), s. 134.
34. Central Statistical Office, Social Trends, 14 (HMSO, 1984), ss. 46-9.
35. Stanworth, **Gender and Schooling**, s. 11.
36. **The Fact about Women is** (Statistics Unit, Equal Opportunities Commission, 1984), s. 2.
37. Central Statistical Office, **Social Trends**, 14 (1984).
38. **General Household Survey** 1977, Stanworth tarafından **Gender and Schooling**, s.10'da alıntılanmıştır.
39. **The Fact about Women is**, s. 3.
40. A. Wickham, "Gender, schooling and work", **Journal of Education**, 165, 3 (Yaz 1983), ss. 279-81.
41. **The Fact about Women is**, s. 3.
42. Bu konu üzerine özellikle yararlı iki denemeler derlemesi: D. Spender ve E. Sarah (eds), **Learning to Lose** (The Women's Press, 1980), ve R. Deem (ed.), **Schooling for Women's Work** (Routledge and Kegan Paul, 1980).
43. Örneğin, bu argüman J. B. W. Douglas tarafından **The Home and the School**'da ortaya konmuştur (Panther, 1964), s. 99.
44. Shaw, "Finishing school", s. 139.
45. L. Doyal, G. Hunt ve J. Mellor, "Migrant workers in the National Health Service", **Report for ESRC**, cilt 2 (Nisan 1984).
46. **The Development of Higher Education into the 1990s** (HMSO, Mayıs 1985), s. 9.
47. K. Clarricoates, "The importance of being Ernest... Emma... Tom... Jane - the perception and categorization of gender conformity and gender deviation in primary schools", **Schooling for Women's Work**, ed. Deem, ss. 26-41.
48. Örneğin, M. Scott, "Teach her a lesson: sexist curriculum in patriarchal education", **Learning to Lose**, ed. Spender and Sarah, s. 106.
49. J. Shaw, "The politics of single sex schools", **Schooling for Women's Work**, ed. Deem, ss. 21-36.

50. D. Spender, **Invisible Women** (Writers and Readers Publishers Co-op, 1982).
51. S. Smith, "Single sex setting", **Schooling for Women's Work**, ed. Deem, ss. 75-88.
52. M. Arnot, "How shall we educate our sons?" **Schooling for Women's Work**, ed. Deem, s. 38.
53. J. Lavigueur, "Coeducation and the tradition of separate needs", **Learning to Lose**, ed. Spender and Sarah, ss. 180-90.
54. Örneğin, I. Payne, "A working class girl in grammar school", **Learning to Lose**, ed. Spender and Sarah, ss. 12-21.
55. J. Oakley, "Privileged, schooled and finished: boarding education for girls", **Defining Females**, ed. S. Ardener (Croom Helm, 1977), ss. 109-39.
56. S. Hall ve T. Jefferson (eds), **Resistance through Rituals** (University of Birmingham/Hutchinson, 1976).
57. S. Lees, **Learning to Love** (Hutchinson, 1985).
58. A. McRobbie ve J. Garber, "Girls and subcultures", **Resistance through Rituals**, ed. Hall and Jefferson, s. 213.
59. H. Scott, **Working Your Way Up To the Bottom** (Pandora, 1984).

IX. SİYAH ÇOCUKLARIN HAKLARI

1. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. W. Rodney, **How Europe Underdeveloped Africa** (Tanzania Publishing House, 1976), ve K. M. Pannikar, **Asia and Western Dominance** (Unwin University Press, 1974).
2. C. Brown, **Black and White Britain: the third PSI survey** (Heinemann Educational, 1984), bölüm 2.
3. Bkz. bölüm 3, "Okulda çocuk hakları."
4. **Arena** (The Magazine of the National Anti-Racist Movement in Education), 4 (1985).
5. B. Coard. **How the West Indian Child is Made Educationally Subnormal in the British School System** (New Beacon Books, 1971).
6. Swann Report, **Education for All: The Report of the Committee of Inquiry into the Education of Children from Ethnic Minority Groups**, Cmnd 9453 (HMSO, 1985).
7. Ibid., s. 59.
8. M. Fuller, **Schooling for Women's Work** (Routledge and Kegan Paul, 1980).
9. Swann Report, s. 62.
10. E. Cashmore, **Black Sportsmen** (Routledge and Kegan Paul, 1982), bölüm 6.
11. Swann Report, s. 68.
12. C. Mullard, "A theoretical basis for anti-racist teaching", NAME yıllık konferansındaki tez (Bath, 1984).
13. Commission for Racial Equality, **Young People and the Jobs Market** (Commission for Racial Equality, 1982).
14. M. Cross, J. Edward ve R. Sargent, **Special Problems and Special Measures: ethnic minorities and the experience of YOP** (Research Unit on Eth-

nic Relations, University of Aston, 1982).
15. M. Campbell ve D. Jones, **Asian Youths in the Labour Market: a study of Bradford** (AET/DES Transition to Work Project, Bradford College, 1982).
16. **Sunday Times,** 4 Nisan 1982.
17. **Guardian,** 1 Şubat 1985.
18. House of Commons Home Affairs Select Committee on Racial Disadvantage, 1980-81, HC 424, s. lxxii.
19. L. Chase, "West Indians and the police", **New Community,** III, 3 (Commission for Racial Equality, 1974), s. 205.
20. Institute of Race Relations, **Police against Black People: Evidence Submitted to the Royal Commission on Criminal Procedure: Race and Class Pamphlet** 6 (Institute of Race Relations, 1979).
21. S. Hall, C. Critcher, T. Jefferson, J. Clarke ve B. Roberts, **Policing the Crisis: mugging, the state, and law and order** (Macmillan, 1982).
22. Ibid., s. 332.
23. Institute of Race Relations, **Police against Black People,** s. 1.
24. Bkz. A. Brogden, "Sus" is dead: but what about "Sas"?, **New Community** (Bahar/Yaz 1981).
25. Policy Studies Institute, **Police and People in London,** cilt I-IV (Policy Studies Institute, 1983).
26. S. Landau, "Juveniles and the police", **British Journal of Criminology** (Ocak 1981).
27. P. Stephens ve C. Willis, **Ethnic Minorities and Complaints against the Police** (Home Office Research Unit, 1982).
28. F. Klug, **Racist Attacks** (Runnymead Trust, 1982).
29. Greater London Council Police Committe, **Racial Harassment in London** (Greater London Council Police Committe, 1984), s. 4.
30. **Guardian,** 11 Temmuz 1985.
31. Home Office, **Racial Attacks: report of a study** (Home Office, Kasım 1981).
32. Greater London Council Police Committe Support Unit, **Policing London** (Greater London Council, 1984), s. 8.
33. Ibid.

X. ÇOCUK HAKLARI: BİR İSKOÇ GÖRÜŞÜ

1. Bkz. R. Adler, **Taking Juvenile Justice Seriously** (Scottish Academic Press, 1985). Bu bölümün ilk üç kısmı bu kitabın 2. ve 3. bölümlerinde içerilen malzemeye dayanmaktadır.
2. J. Feinberg, "The nature and value of rights", **Rights, Justice and the Bounds of Liberty** (Princeton University Press, 1980), s. 155.
3. T. D. Campbell, **The Left and Rights** (Routledge and Kegan Paul, 1983), s. 27.
4. R. Farson, **Birthrights** (Penguin, 1978), s. 73.
5. Bkz., örneğin, L. Houlgate, **The Child and the State** (John Hopkins University Press, 1980).
6. Yasada kutsallaştırılan parentalizmin en açık örneği muhtemelen, çocukların

eğitim haklarına sahip oldukları, ama bazı okullara yerleştirme, dinsel eğitimden muaf tutma ve bedensel cezayı reddetme hakkının anababalara ve yalnızca anababalara bırakıldığı eğitim alanıdır.

7. Children's Hearings (Scotland) Rules (Statutory Instruments, 1971, No. 492 (S. 60)), 17, 3.

8. M. Rushforth, **Committal to Residential Care,** Scottish Office Central Research Unit (HMSO, 1978), özellikle ss. 24, 26, 67.

9. D. M. Walker, **Principles of Scottish Private Law** (Clarendon Press, 1982), cilt. I, s. 282. İskoçya'da reşit olmayan çocuklar on iki ve on sekiz yaşları arasındaki kızlar ve on dört ile on sekiz yaşları arasındaki erkek çocuklardır.

10. **Fowler v. Fowler** (1981), SLT (Notlar), 9.

11. Sosyal Çalışma (İskoçya) Kanunu'nun ve Çocuk Duruşmaları (İskoçya) Kuralları'nın (Kanuni Belgeler, 1971, No. 492 (S. 60)) bütün bu hakları çocukların yanı sıra anababalara da tanıdığını belirtmek gerek. Ayrıca, çocukların tersine anababaların duruşmanın bütün aşamalarında hazır bulunma gibi kanuni bir hakları da var (S. 41 (1)).

12. Özellikle bkz. F. M. Martin, S. J. Fox ve K. Murray, **Children out of Court (Scottish Academic Press, 1981)** ve J. P. Frant, **"Protecting the rights of the child", in Children's Hearings,** ed. F. M. Martin ve K. Murray (Scottish Academic Press, 1976).

13. Bob Stead, **Basic Rights: Information for young people in Scotland** (Citizens Rights Office, 1984).